

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK MALİYE POLİTİKALARI:
TÜRKİYE VE İSKANDİNAV ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Kevser ŞENOCAK

ŞUBAT - 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK MALİYE POLİTİKALARI:
TÜRKİYE VE İSKANDİNAV ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Kevser ŞENOCAK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

ŞUBAT - 2025

TRABZON

ONAY

Kevser ŞENOCAK tarafından hazırlanan “Gelir Eşitsizliğinin Çözümüne Yönelik Maliye Politikaları: Türkiye ve İskandinav Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi” adlı bu çalışma 17.04.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Temel GÜRDAL	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Abdulkadir TOPAL	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Levent Yahya ESER	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet CURAL	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Kevser ŞENOCAK
13.02.2025

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması süresince desteklerini esirgemeyen, anlayış ve katkılarıyla bana yol gösteren değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitemde yer alan ve yol gösterici önerileriyle destek olan Sayın Prof. Dr. Levent Yahya ESER'e ve Sayın Prof. Dr. Abdulkadir TOPAL'a katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürimde yer alan hocalarım Sayın Prof. Dr. Mehmet CURAL ve Sayın Prof. Dr. Temel GÜRDAL'a değerli görüş ve önerilerinden ötürü teşekkür ederim.

Çalışmamı yaptığım uzun ve meşakkatli bu süreç içerisinde her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen değerli aileme, mesai arkadaşlarıma, dostlarıma ve sevgili öğrencilerime teşekkür ederim. Bu çalışma, hayatımın her aşamasında maddi manevi desteğini esirgemeyen, kaybını içimde derinlemesine hissettiğim kıymetli babama, hayatımda her anımı iyileştiren kıymetli anneme ithafımdır. Çalışmamın, gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik politika tartışmalarına katkı sunması dileğiyle...

Şubat, 2025

Kevser ŞENOCAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6-39
1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı	6
1.1.1. Gelirin Tanımı.....	7
1.1.2.1. Gelir Dağılımı Türleri.....	9
1.1.2.1.1. Fonksiyonel (İşlevsel) Gelir Dağılımı	10
1.1.2.1.2. Bireysel Gelir Dağılımı	10
1.1.2.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı	10
1.1.2.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	11
1.1.2.2. Gelir Dağılımına İlişkin Teorik Yaklaşımlar.....	11
1.1.2.2.1. Klasik İktisadi Düşüncede Gelir Dağılımı.....	11
1.1.2.2.2. Neo-Klasik Düşüncede Gelir Dağılımı.....	13
1.1.2.2.3. Marksist Düşüncede Gelir Dağılımı	14
1.1.2.2.4. Keynesyen Düşüncede Gelir Dağılımı	14
1.2. Gelir Eşitsizliği Kavramı	15
1.2.1. Gelir Eşitsizliğine Etki Eden Unsurlar.....	18
1.2.1.1. Vergiler.....	18
1.2.1.2. Ücret Mekanizması.....	20
1.2.1.3. Teknolojik Gelişmeler	20
1.2.1.4. Siyasi Otorite	21

1.2.1.5. Kayıt Dışı Ekonomi	21
1.2.1.6. İşsizlik.....	22
1.2.1.7. Enflasyon	23
1.2.1.8. Servet Dağılımı	23
1.2.1.9. Küreselleşme	23
1.2.1.10. Eğitim Durumu	25
1.2.2. Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri	25
1.2.2.1. Lorenz Eğrisi (Lorenz Curve).....	27
1.2.2.2. Gini Katsayısı (Gini Coefficient).....	29
1.2.2.3. Yüzde Payları Analizi.....	30
1.2.2.4. Theil İndeksi (Theil Index).....	31
1.2.2.5. Kuznets Katsayısı (Kuznets Coefficient).....	32
1.2.2.6. Logaritmik Standart Sapma (Logaritmik Standard Deviation).....	32
1.2.2.7. Pareto Katsayısı (Pareto Coefficient)	33
1.2.2.8. Değişim Aralığı (The Range)	34
1.2.2.9. Görelî Ortalama Mutlak Sapma (Relative Average Absolute Deviation).....	34
1.2.2.10. Görelî Varyans (Relative Variance)	35
1.2.2.11. Dalton Eşitsizliği	35
1.2.2.12. Atkinson Eşitsizlik Ölçütü (Atkinson's Index).....	35
1.3. Dünya’da Gelir Eşitsizliğine İlişkin Genel Değerlendirme	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK MALİYE POLİTİKALARI: İSKANDİNAV ÜLKELERİ VE TÜRKİYE 40-109

2.1. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’nin Genel Ekonomik Görünümü	44
2.1.1. Danimarka.....	45
2.1.2. İzlanda.....	47
2.1.3. Norveç.....	48
2.1.4. İsveç	49
2.1.5. Finlandiya	49
2.1.6. Türkiye.....	50
2.2. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’de Makroekonomik Göstergeler	51
2.2.1. Ekonomik Büyüme Oranları	51
2.2.2. İşsizlik Oranları.....	53
2.2.3. Enflasyon Oranları	56

2.2.4. Sabit Sermaye Oluşum Oranları	58
2.3. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’de Kamu Maliyesi Göstergeleri.....	60
2.3.1. Kişi Başına Düşen GSYH Oranları.....	60
2.3.2. Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH’ye Oranı	61
2.3.3. Toplam Kamu Harcamalarının GSYH’ye Oranı	63
2.3.4. Bütçe Açığının GSYH’ye Oranı	65
2.4. İskandinav Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğini Azaltmakta Etkili Olan Vergilere Yönelik Maliye Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması	67
2.4.1. Vergileme Politikaları	69
2.4.2. Gelir Vergilerinin Toplam Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma.....	76
2.4.3. Sosyal Güvenlik Katkılarının Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma	77
2.4.4. Emlak Vergilerinin Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma.....	78
2.4.5. Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma	79
2.5. İskandinav Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğini Düzenlemede Etkili Olan Harcamalara Yönelik Maliye Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması	81
2.5.1. Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları	85
2.5.2. Savunma Hizmetleri Harcamaları	86
2.5.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları	87
2.5.4. Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları	89
2.5.5. Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları	90
2.5.6. İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları	92
2.5.7. Sağlık Hizmetleri Harcamaları.....	94
2.5.8. Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları.....	95
2.5.9. Eğitim Hizmetleri Harcamaları	97
2.5.10. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları.....	102
2.5.10.1. Asgari Gelir Desteği Uygulaması	105
2.5.10.2. Yaşlı Nüfusa Yönelik Emeklilik Politikası.....	107
2.5.10.3. Aile Politikaları.....	107
2.5.10.4. Asgari Ücret Uygulaması	108
2.5.10.5. İşsizlik Destek Uygulamaları.....	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE MALİYE POLİTİKASI İLİŞKİSİ: İSKANDİNAV ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ.....	110-144
3.1. Gelir Adaletsizliği Ölçüsü ve Maliye Politikası İlişkisi	110
3.2. Ampirik Literatür.....	115
3.3. Metodoloji	124

3.3.1. Veri Seti	125
3.3.3. Panel Veri Seti Tahminlerinde Varsayım Testleri	132
3.3.3.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı	133
3.3.3.2. Hausman Testi	134
3.3.3.3. Heteroskedasite Testi.....	135
3.3.3.4. Otokorelasyon Testi.....	136
3.3.3.5. Birimler Arası Korelasyon (Yatay Kesit Bağımlılığı) Testi.....	137
3.3.4. Panel Veri Analizi Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi (Driscoll-Kraay)	140
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	145
KAYNAKÇA	156
ÖZGEÇMİŞ.....	185

ÖZET

Gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme, sosyal refah ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından küresel ölçekte bakıldığında önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Teknolojik değişimler, yapay zekanın varlığı, uluslararası göç gibi yapısal değişimler ve özellikler, son yıllarda artan ekonomik krizler gelir dağılımındaki adaletsizliğin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda maliye politikalarının, özellikle kamu harcamaları ve vergiler aracılığıyla yeniden dağıtım işlevi, gelir eşitsizliğinin azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, İskandinav ülkeleri özelinde uygulanan maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz ederek, Türkiye için uygulanabilir politika önerileri sunmaktır. Çalışma kapsamında gelir eşitsizliğine yönelik temel bilgiler verilmekte ve gelir eşitsizliğini ölçmek üzere Gini katsayısı kullanılmıştır. Çalışmada toplam kamu harcamaları, harcama türlerinin alt bileşenleri, toplam vergiler ve vergi türleri ile bazı makroekonomik göstergeler değişken olarak ele alınmıştır. İlgili değişkenlerin etkilerini test etmek amacıyla panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

Analiz sonuçları, toplam kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu, toplam vergilerin ise gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bütçe açıklarının gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olduğu, enflasyon ve işsizliğin ise gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu, sabit sermaye oluşumlarının ise gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımı dikkate alındığında ise İskandinav ülkelerinde savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu; genel kamu hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkisinin olduğu; ekonomik işler ve hizmetler, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri harcamalarının ise gelir dağılımında adaleti bozucu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Son olarak analiz sonuçları gelir vergileri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri katkıları ve emlak vergilerinin gelir dağılımında adaleti sağlayıcı etkileri olduğunu, dolaylı vergilerin etkisinin ise belirsiz olduğunu göstermektedir. Bu bulgular doğrultusunda, Türkiye’de gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için hedef odaklı, sosyal refah temelli ve yeniden dağıtım işlevi güçlü maliye politikalarının uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikaları, Kamu Harcamaları ve Vergiler, İskandinav Ülkeleri, Türkiye

ABSTRACT

Income inequality is considered a significant issue on a global scale in terms of economic growth, social welfare, and societal sustainability. Technological changes, the presence of artificial intelligence, and structural changes and characteristics such as international migration have caused the injustice in income distribution to deepen further in recent years due to increasing economic crises. In this context, the redistributive function of fiscal policies, particularly through public spending and taxes, plays a critical role in reducing income inequality.

The aim of this study is to analyze the effects of fiscal policies implemented in Scandinavian countries on income inequality and to provide applicable policy recommendations for Turkey. Within the scope of the study, basic information on income inequality is provided, and the Gini coefficient is used to measure income inequality. In the study, total public expenditures, subcomponents of expenditure types, total taxes and tax types, as well as some macroeconomic indicators were considered as variables. The panel data analysis method was used to test the effects of the relevant variables.

The analysis results indicate that total public expenditures have a beneficial effect on income distribution, while the impact of total taxes on income distribution is uncertain. Additionally, it has been concluded that budget deficits have a negative impact on income distribution, while the effects of inflation and unemployment on income distribution are uncertain, and fixed capital formations have a justice-promoting effect on income distribution. When considering the functional classification of public expenditures, it has been determined that in Scandinavian countries, the impact of expenditures on defense services, public order and safety services, housing, and community welfare services on income inequality is uncertain; expenditures on general public services, environmental protection services, social security, and social assistance services have a justice-enhancing effect on income distribution; and expenditures on economic affairs and services, health services, and education services have a justice-diminishing effect on income distribution. Finally, the analysis results indicate that income taxes, social security and social assistance contributions, and property taxes have a redistributive effect on income distribution, while the impact of indirect taxes is uncertain. In line with these findings, it is recommended to implement targeted, social welfare-based, and strongly redistributive fiscal policies to ensure justice in income distribution in Türkiye.

Keywords: Income Inequality, Fiscal Policies, Public Expenditures and Taxes, Scandinavian Countries, Türkiye

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Ayrımı 2008-2022, (%GSYH Ortalaması).....	83
2	İskandinav Ülkelerine Göre EÇEB’den Yararlanabilme Şartları	100
3	Gelir Eşitsizliğine İlişkin Yapılan Yerli Literatür Taraması.....	115
4	Gelir Eşitsizliğine İlişkin Yapılan Yabancı Literatür Taraması	117
5	Veri Seti Tanımı	127
6	Veri Seti Özeti	129
7	İçsellik Testi	133
8	Hausman Testi	135
9	Tesadüfi Etkili Modellerde Heteroskedasite Testi (Levene, Brown ve Forsythe).....	136
10	Tesadüfi Etkili Modellerde Otokorelasyon Testi (Bhargava vd. ve Baltagi-Wu)	137
11	Birimler Arası Korelasyon Testi.....	139
12	Model 1 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi	141
13	Model 2 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi	142
14	Model 3 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	En Üst %10'un Gelirden Aldığı Pay (Dünya Geneli) 2024/%	16
2	Alt %50'nin Gelirden Aldığı Pay (Dünya Geneli) 2024/%	17
3	Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı	28
4	İskandinav Ülkeleri Genel Görünümü	45
5	Google Kavram Kitaplığında Eşitsizlik ve Gelir Eşitsizliği Kavramının Kullanım Sıklığı	111
6	Küresel Gelir Dağılımı Seyri (1800/1975/2015)	114

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Seçilmiş Dünya Ülkelerinin 2022 yılı Gini Katsayıları	37
2	İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’de Gini Katsayıları (2008-2022).....	38
3	Ekonomik Büyüme Oranları (1998-2022/%)	52
4	İşsizlik Oranları (1998-2022/%).....	54
5	Enflasyon Oranları (1998-2022/%)	56
6	Sabit Sermaye Oluşum Oranları/ GSYH (1998-2022)	58
7	Kişi Başına Düşen GSYH Oranları (1998-2022/Dolar)	60
8	Vergi Gelirlerinin GSYH’ye Oranı (1998-2022/%)	62
9	Kamu Harcamalarının GSYH’ye Oranı (2010-2022/%)	63
10	Bütçe Açığının GSYH’ye Oranı (1998-2022/%).....	65
11	Gelir Vergilerinin Toplam Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)	76
12	Sosyal Güvenlik Katkılarının Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%).....	77
13	Emlak Vergilerinin Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%).....	79
14	Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)	80
15	Genel Kamu Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)	85
16	Savunma Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)	87
17	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	88
18	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	90
19	Çevre Koruma Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)	92
20	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	93
21	Sağlık Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	95
22	Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	96
23	Eğitim Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%).....	99
24	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)	104

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMA	: Bayesian Model Averaging (Bayes Model Ortalaması)
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti
ÇKE	: Çevresel Kuznets Eğrisi
DV	: Dolaylı Vergiler
ECEC	: Early Childhood Education And Care (Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı)
EÇEB	: Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı
EITC	: Earned Income Tax Credit (Kazanılan Gelir Vergisi Kredisi)
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
ISK	: İzlanda Kronası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KMYKK	: Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
LIS	: Luxemburg Income Study Database (Lüksemburg Gelir Çalışması Veri Tabanı)
MG	: Milli Gelir
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
MIST	: Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye
NEPR	: Nordic Economic Policy Review (İskandinav Ekonomi Politikası İncelemesi)
NOK	: Norveç Kronu
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SEK	: İsveç Kronu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SNA	: Ulusal Hesaplar Sistemi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TL	: Türk Lirası

GİRİŞ

Eşitlik, insanlık tarihi süresince toplumsal düzenin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Toplumların ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarında derin etkiler bırakan eşitlik kavramı, birçok ideolojik düşüncenin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Eşitlik kavramı, hukuki, ekonomik bir ilke olmakla birlikte, bireylerin yaşam haklarının ve toplumsal adaletin sağlanmasında da bir gerekliliktir. Eşitsizlik ise bireylerin gelir, eğitim, sağlık ve yaşam standartlarına erişiminde karşılaştıkları sistematik engellerin bir yansımasını ifade etmektedir. Bahsedilen bu durum ise bireylerin yaşam kalitelerinde bozulmalarla birlikte toplumsal huzur ve kamu düzeninde de bozulmalara neden olmaktadır.

Günümüzde küreselleşme, teknolojik değişimler ve gelişmelerin etkisi ile zengin ve fakir bireyler arasındaki fark büyümüş, toplumlar arasında kutuplaşma artmış ve bu da eşitsizlik kavramının daha da karmaşık bir hal almasına ve hatta daha da büyük bir sorun olmasına sebep olmuştur. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, yalnızca ekonomik refahın adil paylaşımını engellemekle kalmamakta; aynı zamanda eğitimden sağlığa, güvenlikten siyasi katılıma kadar birçok alanda dezavantajlı grupların marjinalleşmesine neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmasına ve toplumsal bütünlüğün zedelenmesine yol açmaktadır.

Özellikle gelir eşitsizliğinin daha da derinleştiği ve önemli bir sorun haline geldiği bir toplumda, devletin en önemli sorumluluklarından biri sosyal adaleti tesis etmek ve gelir dağılımındaki dengeyi sağlayabilmektir. Bir ekonomide gelir eşitsizliğinin yüksek seviyelerde olması, toplumdaki sosyal uyumun bozulmasıyla birlikte; bireylerin suça yönelmesine, güvenlik sorunlarının artmasına, ekonomik kaynaklardaki etkinliğin azalmasına ve hatta ekonomik büyümede olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu yüzden, gelir eşitsizliğinin giderilmesine yönelik uygulanacak olan politikalar ekonomik çözümlerle birlikte, sosyal ve siyasi açıdan da sürdürülebilir nitelikte olmalıdır. Ekonomik büyüme, teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle, üretim kapasitesinde ve gelirlerdeki artışın tüm bireyler arasında eşit bir şekilde paylaşılamaması sonucu ortaya çıkan gelir eşitsizlik, ekonomik istikrar ve refah üzerinde büyük etkilere sahiptir.

Gelir eşitsizliği, ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarıyla toplumlarda istikrarsızlık yaratan çok yönlü bir sorundur. Bu durum, düşük eğitim düzeyi ve yetersiz kültürel gelişim gibi nedenlerle bireylerin eğitim sisteminden uzaklaşmasına, çocuk işçiliğinin artmasına ve dolayısıyla insan sermayesinin zayıflamasına yol açmaktadır. Aynı zamanda, gelir dağılımındaki adaletsizlikler yetersiz beslenme, düşük yaşam standartları ve sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlılık gibi temel

sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuz koşullar, bireyleri maddi olanakların ötesinde bir yaşam tarzı benimsemeye zorlayarak gösteriş tüketimini teşvik etmekte ve kaynakların verimli kullanımını engellemektedir.

Gelir eşitsizliğinin yalnızca bireysel ve toplumsal refah üzerinde değil, aynı zamanda kamusal güvenlik üzerinde de ciddi etkileri bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki dengesizlik, hırsızlık, gasp ve benzeri suç oranlarında artışa neden olurken, toplumun genelinde huzur ve güven ortamını zedelemektedir. Bu durum, sosyal barışın bozulmasına ve güvenlik politikalarının daha da sertleşmesine yol açarak toplumda kutuplaşmayı derinleştirebilmektedir.

Ekonomik bir temele dayanan gelir eşitsizlikleri siyasi alanda da istikrarsızlık yaratmakta, mevcut yönetimlerin meşruiyeti sorgulanır hâle gelmekte ve demokratik işleyiş zarar görebilmektedir. Gelir eşitsizliği, halkın yönetime olan güvenini azaltarak totaliter ve otoriter eğilimlerin güç kazanmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Gelir eşitsizliğinin küresel düzeyde etkileri, göç hareketleri üzerinden gözlemlenmektedir. Düşük gelirli bireylerin daha iyi yaşam koşulları arayışıyla zengin ülkelere yönelmesi, hem göç veren ülkelerde iş gücü kaybına neden olmakta hem de göç alan ülkelerde yeni ekonomik ve sosyal sorunların doğmasına yol açmaktadır. Tüm bu yönleriyle gelir eşitsizliği, yalnızca ekonomik bir mesele olmaktan çıkarak toplumsal yapıyı derinden etkileyen çok boyutlu bir sorun hâline gelmektedir. Sonuç olarak, gelir eşitsizliği sadece bireysel yaşam kalitesini düşürmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumun sosyal uyumunu ve ekonomik gelişimini olumsuz etkileyerek siyasal istikrarsızlığa neden olmaktadır.

Geçmişten günümüze devam eden ve son derece tartışmalı bir konu olan gelir eşitsizliği yukarıda da ifade edildiği üzere birçok soruna neden olmaktadır. Özellikle son dönemlerde hem ülkeler arası hem de ülkelerin içerisindeki gelir eşitsizliği artış göstermeye devam etmektedir (Kazazi vd., 2022: 245). Bu kapsamda hazırlanan tez çalışmasında cevap aranacak sorular şu şekildedir:

- Maliye politikası araçlarının İskandinav ülkelerinde gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri nelerdir ve bu etkiler hangi yönlerden Türkiye için yol gösterici olabilir?
- Kamu harcamaları ve vergi türleri alt bileşenlerinin gelir eşitsizliğini azaltmadaki göreceli etkileri nelerdir ve bu etkiler Türkiye'nin maliye politikalarına nasıl uyarlanabilir?

Günümüzde gelir eşitsizliği, azaltılmasının temel ekonomik amaçlar içerisinde yer aldığı, iktisat biliminin temel araştırma konularındandır. Modern toplumlarda, gelir dağılımındaki eşitsizlik, bireylerin yaşam standartlarını doğrudan etkileyen bir faktör olmanın ötesinde sosyal uyum, toplumsal adalet ve ekonomik büyüme gibi kritik unsurları şekillendiren bir olgu olup, yüksek gelir

eşitsizliği, ekonomik istikrarsızlık, bireysel kutuplaşma, siyasi güvensizlik ve sosyal huzursuzluk gibi birçok toplumsal anlamda olumsuz sonuçları da beraberinde getirebilmektedir. Bu tür sonuçlar, sadece ekonomik gelişmeyi sekteye uğratmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal bağların zayıflamasına ve uzun vadede demokrasinin temel değerlerinin erozyona uğramasına da neden olabilmektedir. Gelir eşitsizliğinin bu kadar geniş kapsamlı etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu sorunun çözülmesi, sadece akademik çevreler için değil, politika yapıcılar için de kritik bir hedef hâline gelmiştir.

Gelir eşitsizliği, ekonomik büyümeyi, sosyal mobilitiyi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi ve genel toplumsal refah seviyesini doğrudan etkilemektedir. Araştırmalar, yüksek gelir eşitsizliğine sahip toplumların daha düşük sosyal mobiliteye sahip olduklarını, halkın çeşitli alanlardaki fırsatlara erişiminin kısıtlandığını ortaya koymaktadır. Eşitsizlikler, yalnızca bireylerin yaşam kalitesini düşürmekle kalmaz, aynı zamanda genel ekonomik performansı ve sürdürülebilir kalkınmayı da olumsuz yönde etkiler. Gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde, bireyler arasında uçurum artırabilmekte, toplumsal uyum zayıflayabilmekte ve bu da ekonomik büyüme üzerinde kalıcı etkiler yaratabilmektedir. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğinin çözülmesi, sadece ekonomik bir gereklilik değil, aynı zamanda sosyal huzurun ve toplumsal barışın sağlanması için de kritik bir önceliktir.

Gelir eşitsizliğiyle mücadelede maliye politikaları, temel araçlardan biridir. Vergilendirme, kamu harcamaları ve sosyal transferler gibi maliye politikalarının stratejik kullanımı, bir ülkedeki gelir eşitsizliğinin azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Vergi politikaları, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri düzeltmek ve ekonomik fırsat eşitliğini sağlamak için en etkili araçlardan biridir. Dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler arasındaki denge, sosyal harcamaların büyüklüğü bir ülkenin gelir eşitsizliğiyle mücadelede ne kadar başarılı olabileceğini belirleyen temel faktörlerdir. İskandinav ülkeleri, uyguladıkları yüksek sosyal harcamalar, progresif vergi sistemleri ve güçlü sosyal refah politikaları sayesinde dünya çapında gelir eşitsizliğini başarılı bir şekilde azaltabilmiş örnekler sunmaktadır. Bu ülkelerdeki uygulamalar, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik maliye politikalarının nasıl etkili bir şekilde uygulanabileceğine dair önemli dersler sunmaktadır.

İskandinav ülkeleri, geniş kapsamlı sosyal güvenlik sistemleri, yüksek kaliteli sağlık ve eğitim hizmetleri, düşük gelirli gruplar için sağlanan sosyal yardımlar ve eşitlikçi bir vergi politikası ile gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azaltmışlardır. Bu ülkelerdeki vergi sistemleri, daha fazla gelir getiren bireylerin daha yüksek oranlarla vergilendirildiği, dolayısıyla toplumun alt gelir gruplarına yönelik gelir aktarımının sağlandığı bir yapıdadır. Bunun yanı sıra, devletin eğitim, sağlık, iskân gibi sosyal hizmetlere yaptığı büyük yatırımlar, toplumun her kesiminin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamaktadır. Türkiye'ye baktığımızda ise gelir eşitsizliğini azaltma çabaları genellikle sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin vergi sistemi, daha çok dolaylı vergilere dayalıdır ve bu durum, düşük gelirli grupların üzerindeki vergi yükünü arttırırken yüksek gelirli bireylerin daha düşük oranlarla vergi ödemelerine neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki sosyal harcamalar, İskandinav ülkeleriyle

karşılaştırıldığında daha sınırlıdır ve bu da gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir engel teşkil etmektedir. Türkiye'nin gelir eşitsizliğini azaltmada yaşadığı bu zorluklar, maliye politikalarının daha etkin ve adil bir şekilde tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

Literatürde gelir eşitsizliğine ilişkin yapılan çalışmaların çok sayıda olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ise gelir eşitliğinin harcamaların yalnızca belirli fonksiyonları ya da vergiler boyutunda vergilendirme grupları üzerinden değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bu tez çalışmasında ise gelir eşitsizliğinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması, gelir eşitsizliğinin çözümünde uygulanan maliye politikalarının vergiler ve harcamalar özelinde fonksiyonel ayrımlarının yapılarak, İskandinav ülkeleri özelinde politik yapının değerlendirilmesi ve Türkiye'ye yönelik önerilerin getirilmesi, çalışmanın özgülüğünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, İskandinav ülkeleri örneğinde maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz ederek, Türkiye için uygulanabilir politika önerileri geliştirmektir. Tez çalışmasının bir diğer amacı ise Türkiye'nin karşılaştığı zorluklara yönelik daha etkili maliye politikası önerilerinin geliştirilmesidir. İskandinav ülkelerinin, sosyal harcamalara yaptıkları büyük yatırım ve adil vergi politikaları gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye ise, sınırlı sosyal harcamalar ve vergi sistemindeki dengesizlikler nedeniyle bu alanda daha düşük bir başarı göstermektedir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan tez çalışmasının varsayımları şu şekildedir:

- Gelir eşitsizliği bir sorundur.
- Gelir eşitsizliğine yönelik ülkelerin uygulamış olduğu politikalar farklılık göstermektedir.
- Gelir eşitsizliğinin çözümünde vergiler ve kamu harcamaları büyük bir rol oynamaktadır.

Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde; gelir eşitsizliğinde kavramsal çerçeve hakkında bilgi verilmektedir. İlgili bölümde gelir ve gelir eşitsizliği kavramı derinlemesine incelenmekte; dünya ülkelerinde gelir eşitsizliğine ilişkin genel değerlendirmeler yapılmaktadır. Kavramsal çerçevede gelir ve gelir dağılımı kavramı hakkında bilgi verilmesinin ardından gelir dağılımına ilişkin tanımlamalar yapılmaktadır. Ayrıca ilgili bölümde gelir dağılımı türleri ve gelir dağılımına ilişkin teorik yaklaşımlara yer verilerek, gelir eşitsizliği ele alınmaktadır. Gelir eşitsizliğine etki eden unsurlar ve ölçüm yöntemleri hakkında bilgi verildikten sonra ise dünya ülkelerinde gelir eşitsizliğinin genel durumu hakkında değerlendirme yapılmaktadır. Bu bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılan karşılaştırmalı analiz ve ampirik incelemeler için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

İkinci bölümde; İskandinav ülkeleri ve Türkiye'de vergi sistemleri vergileme politikaları ile harcama yapıları ve politikaları hakkında detaylı bilgi aktarımı yapılmaktadır. İskandinav ülkelerinde

uygulanan maliye politikaları ile Türkiye’de bu alanda yapılan uygulamaların karşılaştırmaları yapılarak Türkiye’deki gelir eşitsizliğinin derinleşmesindeki boyutlar ele alınmaktadır. Bu kapsamda İskandinav ülkelerindeki iyi uygulamaların Türkiye’nin maliye politikalarında uygulanabilmesine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde; gelir eşitsizliğinde başarılı bir yol izleyen İskandinav ülkelerinin 1998-2022 yıllarını kapsayan maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri panel veri seti kullanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda İskandinav ülkelerinde uygulanan vergilerin, fonksiyonel ayrımlarına göre kamu harcamalarının ve makroekonomik değişkenlerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ile bu ülkelerde uygulanan maliye politikalarının gelir eşitsizliğini azaltmadaki etkinliği somut bir şekilde ortaya koyularak, Türkiye için uygulanabilir politika önerilerinin sunulmasına yönelik zemin hazırlanmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise çalışmadan elde edilen bulgular, çalışmanın varsayımları kapsamında bütüncül bir şekilde ele alınarak değerlendirilmekte ve gelir eşitsizliğinin çözümüne yönelik gelir ve harcamalar boyutunda Türkiye ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunmaktadır.

Bu tez çalışması, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik maliye politikalarının etkinliğini ortaya koyarak literatüre hem teorik hem de uygulamalı bir katkı sunmaktadır. Çalışma, gelir eşitsizliği ile mücadelede daha adil ve etkili maliye politikalarının tasarlanmasına yönelik yol gösterici bir kaynak olmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ekonomik eşitsizlik, yalnızca bireylerin gelir düzeylerindeki farklılıkları ifade etmekle kalmayıp ayrıca bu farklılıkların toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini, sosyal adaleti nasıl etkilediğini ve ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu da derinlemesine incelemektedir. Gelir eşitsizliği bireylerin ekonomik kaynaklara ulaşımında yaşamış oldukları farklılıklar sonucunda ortaya çıkmakta ve ekonomik, sosyal, politik tüm alanları da etkileyebilen bir sorun hâline gelebilmektedir. Tüm toplumlarda temel bir sorun hâline gelen gelir eşitsizliğinin çözümüne yönelik uygulanacak olan politikaları belirleyebilmek için bireyler arasındaki gelir farklılıklarının nedenlerinin anlaşılabilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği kavramlarına ilişkin teorik temellere yer verilmesi ve ardından dünya ülkelerindeki gelir eşitsizliğine ilişkin genel bir değerlendirmenin akademik bir çerçevede ele alınması amaçlanmaktadır.

Çalışmaya ait bu bölümün birinci kısmında gelir ve gelir dağılımı kavramına ilişkin akademik bir değerlendirme yapılmış ve bu kapsamda gelir, gelir dağılımı kavramlarından bahsedilmiş ve ardından gelir dağılımı türleri, gelir dağılımına ilişkin teorik yaklaşımlara yer verilmiştir. Birinci bölümün ikinci kısmında gelir eşitsizliği kavramı, gelir eşitsizliğine etki eden unsurlar ve gelir eşitsizliği ölçüm yöntemlerinden bahsedilmiştir. Son olarak ilgili bölümün son kısmında ise Dünya’da gelir eşitsizliğine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir kişisel anlamda tanımlandığında, devletin yapmış olduğu sübvansiyon ve transfer harcamaları, kamu borçlanma faizlerinin milli gelire eklenmesi, ancak bireylerin ödedikleri kesintiler ile hak ettikleri halde ellerine gelmeyen gelirleri milli gelirden çıkarılması ile elde edilen değeri ifade etmektedir (Dinler, 2024: 211).

Gelir dağılımı, hane halkı ya da gruplar arasında gelir paylaşımının nasıl olduğunu inceleyen ve gelir ile paylaşım kavramlarını bir araya getiren bir terim olarak değerlendirilebilmektedir (Aslan, 2023: 73). Bu çerçevede gelir ve gelir dağılımı ya da gelir bölüşümü kavramlarının ayrı ayrı ele alınmasının, kavramsal çerçevenin oturtulması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) 1. maddesi; ‘gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği

kazanç ve iratların safi tutarıdır' şeklinde geliri tanımlamakta ve 2. maddede ise gelirin unsurlarına yer vermektedir. GVK 2. maddesine göre gelirin unsurları 'gelire giren kazanç ve iratlar şunlardır: ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlar' şeklinde sıralanmaktadır (www.mevzuat.gov.tr, 2024). Bir ekonomide belirli bir dönemde (çoğunlukla 1 yıl) elde edilen gelirin geliri elde edenler arasında nasıl paylaşıldığını gösteren durum ise gelir dağılımı şeklinde ifade edilmektedir (Akın, 2015: 10).

Toplumlar arası gelir dağılımında farklılıklar olması gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlarda sıkça gözlemlenen bir durumdur. Gelişmekte olan ülkelerde; transfer harcamaları, kamu harcamaları, üretim için teşvik sağlayan sübvansiyonlar ile oluşan gelir farklılıklarını ortadan kaldırmak için çeşitli maliye politikaları izlenmektedir. Çünkü döngüsel akım olan gelir, toplumsal gelişmeyi ifade etmekte ve buna göre ülkedeki refah düzeyini belirlemek için o ülkedeki gelir dağılımına bakmak gerekmektedir (Kubar, 2011: 229).

Ekonomik sistemler açısından bakıldığında gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği temel bir sorun olup; bu sorunun çözülmesi ise büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği kavramları birbirini tamamlayan ancak farklı bakış açılarıyla ele alınması gereken olgulardır. Gelir dağılımı bir toplum içerisinde mevcut olan toplam gelirin bireyler ve hane halkı arasında nasıl dağıldığını gösterirken gelir eşitsizliği ise bu dağılımdaki adaletsizlikleri ifade etmektedir. Toplum içerisindeki gelir dağılımı adil ya da adil olmayarak o toplumun yaşam kalitesi ve refah seviyesini doğrudan etkileyebilmektedir. Yüksek seviyede olan bir gelir eşitsizliği toplumda ekonomik ve sosyal sorunlara yol açarken düşük seviyelerde olan bir gelir eşitsizliği daha dengeli bir toplumsal ve ekonomik yapıyı ortaya koymaktadır.

1.1.1. Gelirin Tanımı

Gelir, hane halkının belirli bir dönemde (genellikle bir yılda) elde ettiği kazançlar, serbest meslek gelirleri, sermaye geliri ve kamu nakit transferlerinden oluşmaktadır. Gelir vergileri ve sosyal güvenlik katkı payları gibi hane halkının ödediği vergi ve katkılar, gelirden düşülerek kullanılabilir gelir hesaplanmaktadır (OECD, 2023aa).

Bir akım kavramı olan gelir, bir dönem boyunca bireylerin, firmaların, belirli grupların ya da tüm ekonomik birimlerin para, mal ve hizmet akımlarını ifade etmektedir. Bireylerin belirli bir dönemde üretime yapmış oldukları katkılar sonucunda elde etmiş oldukları gelir bireysel gelir olarak ifade edilmektedir. Bu gelirler kişilerin emek faktöründen elde etmiş oldukları ücretler olabileceği gibi, sermayeden elde edilen getiri olan faiz, toprak faktörünün getirisi olan rant ya da girişimci getirisi olan kar şeklinde olabilmektedir. Belirli bir dönemde firmaların satmış oldukları mal ve hizmetlerden elde ettikleri parasal değerden bu firmaların üretim giderlerinin çıkarılmasıyla elde

edilen gelir firma gelirini oluşturmaktadır. Toplum açısından gelir ise bir ekonomide belirli bir dönem içerisinde yeniden yaratılan değerlerin toplamı şeklinde tanımlanmakta olup ‘milli gelir’ veya ‘toplam hasıla’ şeklinde ifade edilmektedir (Özgüler, 2014: 25).

Piketty’e (2014) göre gelir; emek ve sermaye geliri olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır. Emek geliri, yevmiye, ücret, ücret dışı emek gelirleri ve emekle ilişkilendirilen her türlü hak edişleri içermektedir; sermaye geliri ise hukuki biçimi ne olursa olsun sermaye sahipliğinden kaynaklanan veya elde edilen tüm gelirleri kapsamaktadır (Piketty, 2014: 19).

Gelirle ilişkili olarak gayri safi yurt içi hasıla, gayri safi milli hasıla, safi milli hasıla, kişisel gelir, harcanabilir gelir kavramları şeklinde bir gruplandırma yapılabilmesi mümkündür. Gelir dağılımı ve eşitsizliğini anlamak için bu terimlerden sadece kişisel gelir kavramına yönelik kısa bir tanımlama yapılmasının yeterli olduğu düşünülmektedir.

Kişisel gelir, hane halkının bir takvim yılı içerisinde vergiler ödenmeden önce elde ettiği kazancın toplamını ifade etmektedir. Kısaca halkın cebine giren para olarak tanımlanan kişisel gelir, şirketlerin dağıtmadıkları karlar, vergiler ve sosyal kesintiler çıkarılarak hesaplanmaktadır (Öcal, 2008: 266). Bocutoğlu (2012), kişisel geliri şu şekilde tanımlamaktadır:

Kişisel gelir; bir ekonomide bir yıllık bir dönemde, milli gelire dahil olduğu hâlde üretim faktörlerinin (vatandaşların) eline geçmeyen gelirlerin milli gelirden çıkarılması ve milli gelire dahil olmadığı hâlde üretim faktörlerinin (vatandaşların) eline geçen gelirlerin milli gelire eklenmesi suretiyle hesaplanan değerdir.

Bu tanımlaya göre Kişisel Gelir aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\text{Kişisel Gelir} = \text{MG} - (\text{SGK Kesintileri} + \text{Dağıtılmayan Şirket Karları} + \text{Kurumlar Vergisi}) + \text{Transfer Ödemeleri}$$

Bu formülde milli gelir, toplumun toplam ekonomik performansını yansıtmakta ve ülke sınırları içerisinde belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin katma değerini ifade etmektedir. SGK kesintileri, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğine katkı sunan ancak bireylerin ise harcanabilir gelirlerini azaltan bu kesintiler, sosyal güvenlik sistemine yapılan zorunlu katkıları ifade etmektedir. Dağıtmayan şirket karları, şirketlerin yatırım amacıyla ortaklarına dağıtmayıp bünyelerinde bulundurduğu karları ifade etmektedir. Bu karlar bireylere direkt ulaşmadığı için kişisel gelir hesaplamasında negatif bir değere sahiptir. Kurumlar vergisi ise şirketlerin kazançları üzerinden devlete ödenen vergileri kapsamaktadır ve bireylerin doğrudan elde ettiği geliri yansıtmadığı için negatif bir değere sahiptir. Devletin bireylere karşılıksız olarak yaptığı ödemeleri ifade etmektedir ve bireylerin harcanabilir gelirini artırdığı için pozitif bir değere sahiptir.

1.1.2. Gelir Dağılımının Tanımı

Bir ülkede belli bir zaman aralığında ortaya çıkan gelirin bu geliri elde eden kişiler, toplumlar, üretim faktörleri ve bölgeler arasında paylaştırılmasına ‘gelir dağılımı’ adı verilmektedir (Pehlivan, 2009: 23). Daha farklı tanımla gelir dağılımı, belirli bir dönemde yaratılan mili gelirin, o ülkedeki bireyler ve üretim faktörleri arasında dağılımını ifade etmektedir (Dinler, 2019: 282).

Gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerdeki ortak olan; en önemli sorunların başında gelirin ülkeler, bölgeler ve bireyler arasında adaletsiz dağılımı gelmektedir (Alfranca ve Galindo, 2003: 134). Ülkelerdeki gelirin küresel, sınıfsal, bölgesel ve bireysel dağılımına bakıldığında pek çok manada eşitsizlikler göze çarparken bu durumun aslında gelir dağılımının eşitsizliği anlamına geldiği ortadadır. Eşitsizlik ve dağılım kavramları açısından; ‘gelir dağılımı’ ifadesi tarafsız bir anlam taşıırken ‘gelir eşitsizliği’ ifadesi ise dağılımın adaletsizliğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle bu konu ile ilgilenen alanların yazınında gelir dağılımı ifadesinin yanı sıra gelir eşitsizliği kavramı da sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de resmi istatistiklerde ‘gelir eşitsizliği’ kavramının daha da yaygınlaşmaya başladığı gözlenmektedir (Çelik, 2004: 58-59). Bu bağlamda değerlendirildiğinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yaygınlığı ve etkisinin derinliğiyle birlikte gelir eşitsizliği çalışmalarda daha fazla kullanılmaktadır.

1.1.2.1. Gelir Dağılımı Türleri

Bir ülkede gelir dağılımına ilişkin literatürde çok çeşitli sınıflandırmalar bulunmaktadır. Gelir dağılımı türlerini, bir ülkede gelirin ilk defa oluşumu ve mevcut gelirin yeniden dağıtımı olmak üzere birincil ve ikincil gelir dağılımı olarak sınıflandırmak mümkündür (Hacıtahtiroğlu ve Aydoğan, 2016: 157). Birincil gelir dağılımı, bir ekonomide milli gelirin serbest piyasa ekonomisi kuralları çerçevesinde devlet müdahalesi olmaksızın tamamen doğal olarak gerçekleşmesi şeklinde ifade edilmektedir (Aktan ve Vural, 2018a: 184). Birincil gelir dağılımında devletin müdahalesi mümkün değilken ikincil gelir dağılımında devletin rolü büyüktür. Bir ülkenin milli gelirinin bireyler arasında eşit bir şekilde paylaştırılarak o ülkede toplumsal huzurun sağlanması amacıyla devletin geliştirdiği politikalar ve alınan önlemlerle gelir eşitsizliğinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu politikaların merkezinde; gelir dağılımında adalet, yoksulluğun giderilmesi, eğitim-sağlık gibi alanlarda eşitliğin sağlanması gibi konular bulunmaktadır (Hacıtahtiroğlu ve Aydoğan, 2016: 159).

Bir ülkede belirli bir dönemde elde edilen milli geliri fonksiyonel, bireysel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı şeklinde gruplandırmak mümkündür (Aydın, 2024: 20). Gelir dağılımına yönelik gelir eşitsizliği boyutunda yapılan incelemelerde ise fonksiyonel ve bireysel gelir dağılımı türleri ele alınmakta; gelir dağılımı türlerinden olan sektörel ve bölgesel gelir dağılımı türleri ise bu iki gelir dağılımının alt türleri olarak ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2004: 59).

1.1.2.1.1. Fonksiyonel (İşlevsel) Gelir Dağılımı

Milli gelirin üretim faktörleri (emek, sermaye, doğal kaynaklar, girişimci) arasındaki dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır. Buna göre sermayenin getirisine faiz, girişimcinin üretim yaparak elde ettiği getiriye kâr, toprağın işlenmesi ile elde edilen getiriye rant, emek karşılığında alınan getiriye ise ücret adı verilmektedir. Bu üretim faktörlerinin üretimden almış oldukları paylar milli gelir dağılımını oluşturmaktadır (Dinler, 2019: 176).

Fonksiyonel bir başka deyişle işlevsel gelir dağılımı; üretim sürecine katılan her faktör sahibinin üretimden pay alması anlamına gelmektedir. Alınan bu paylar karşılığında yapılan ödemeler üretim faktörleri için gelir teşkil etmektedir. Bu gelirin bilhassa üretim faktörü sahipleri ve emek sahipleri arasındaki dağılımını analiz etmek için fonksiyonel gelir dağılımından yararlanılmaktadır. Asıl gelirleri emek geliri olan ve toplumun büyük bir kısmını oluşturan bağımlı çalışanların, emek dışı gelir elde eden yüksek gelirli kesimden daha düşük gelire sahip olması bu analizi gerekli kılmaktadır. Bu analizi yapabilmek içinse üretim faktörleri alt bileşenlerine ayırmak gerekmektedir. Bu amaçla müteşebbis, yevmiye, mülk gelirleri, ücret ve maaş şeklinde tasnifler yapılmaktadır (Çalışkan, 2010: 92-93).

1.1.2.1.2. Bireysel Gelir Dağılımı

Bireysel gelir dağılımı; bir ülkede belli bir zaman aralığında elde edilen gelirin toplam nüfus (aile) arasındaki paylaşımı anlamına gelmektedir. İkincil gelir dağılımı olarak da ifade edilen kişisel gelir dağılımında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta elde edilen gelirin miktarıdır. Bireysel gelir dağılımı, milli gelirin bireyler veya hane halkları arasında eşit olmayan bir şekilde dağılımının incelendiği bir konudur (Ünsal, 2017b: 728). Bireysel gelir dağılımına yönelik çalışmalarda, bireyler veya haneler gelir düzeylerine göre sıralanmakta, gelir eşitsizliği ölçülmekte ve ayrıca gelir dağılımındaki eşitsizliğin seviyesi ve nedenleri incelenmektedir. Genellikle hane halkları yüzde 20'lik dilimlere ayrılarak bu dilimler üzerinden gelir eşitsizliği düzeyi belirlenmektedir. Daha detaylı bilgiler için yüzde onluk, yüzde beşlik ve hatta yüzde birlik dilimler de kullanılabilir. Bireysel gelir dağılımının ayrıca sosyoekonomik gruplar, meslekler, sektörler, bölgeler ve eğitim durumlarına göre sınıflandırılarak incelenmesi mümkündür (Çelik, 2004: 59).

1.1.2.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Bir ülkede tarım, sanayi ve hizmet gibi sektörlerin ulusal gelirden aldıkları pay sektörel gelir dağılımı kavramı ile ifade edilmektedir. Bu gelir dağılımı analizine bakılarak o ülkenin gelişmişliği hakkında bilgi edinilebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde sanayi ve ticaret sektörü ulusal gelirden fazla pay alırken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise tarım sektörü daha fazla pay alabilmektedir (Altınışık ve Peker, 2008: 103). Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında

gözlemlenen bu farklılığının temel nedenlerinden biri teknolojik gelişmelerin üretim üzerindeki etkin rolüdür. Ülkelerin ilerlemesi ve teknolojik gelişim seviyelerinin yükselmesi, sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişimi ve büyümeyi de beraberinde getirmektedir (Işık, 2006: 123).

1.1.2.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan bireylerin milli gelirden aldıkları pay bölgesel gelir dağılımını göstermektedir. Bu durum da bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerini anlamak için kullanılan etkili yöntemlerdendir (Doğan ve Murat, 2007: 98).

Bir ülke birden fazla bölgeden oluşabilmektedir. Bölgesel gelir dağılımı ise toplam gelirin bir ülkenin sınırları içerisinde yer alan bu bölgeler arasındaki dağılımı anlamına gelmektedir. Bölgelerde farklı üretim faktörleri olduğu için gelir dağılımının da farklı olması söz konusu olmaktadır (Karataş, 2019: 59). Ancak bölgeler arasındaki gelir dağılımının aşırı orantısız olması ekonomik bir sorun olarak değerlendirilmekte ve böyle bir durumda bu eşitsizliğin giderilmesi için bir takım eşitsizliği giderici çalışmaların yapılması, politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (Üzümcü ve Korkat, 2014: 138).

1.1.2.2. Gelir Dağılımına İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Gelir dağılımına ilişkin teorik çerçevede birtakım yaklaşımlar bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde gelir dağılımına ilişkin Klasikler, Neo-Klasiklerin görüşleriyle birlikte Marksist ve Keynesyen düşüncenin gelir dağılımına yönelik düşüncelerine kısaca yer verilecektir.

1.1.2.2.1. Klasik İktisadi Düşünce Gelir Dağılımı

Klasik iktisat, 1770-1870 yılları arasında iktisadi düşünceye hâkim olmuş bir akımdır. Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823), John Stuart Mill (1806-1873) ve Thomas Robert Malthus (1766-1834) ve bu düşüncenin önde gelenlerindendir (Ataer, 2021: 12). 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılın başlarında toplumda bireylerin; toprak sahipleri, sermayedarlar ve işçiler olarak sınıflara ayrılması klasik iktisatçıları fonksiyonel gelir dağılımına odaklanmasına neden olmuş ve bu ayrım ayrıca kişisel gelir dağılımının anlaşılabilmesine de temel oluşturmuştur (Sandmo, 2015: 6-7).

Klasik görüşte sermayenin getirisi olan kar ve emeğin getirisi olan ücret arasında bir çelişki olduğunun kabul edilmesi, gelir dağılımı sorununun farkında olduğunun ve klasik iktisat teorilerinin bu sorun üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda klasikler, ekonomik sistemin devamlılığı için ücretlerin yaşamı devam ettirebilecek düzeyde olmasının önemine vurgu yaparak, devletin gelir dağılımına müdahalede bulunmaması gerektiğini savunmaktadırlar (Ulutürk ve Ersezer, 2011: 93).

A. Smith'e göre; toprak sahipleri, sermayedarlar ve işçilerden oluşan toplumsal sınıfta, gelir dağılımı sorunu piyasadaki doğal denge ile çözülecektir. Öyle ki, piyasada doğal fiyat oluşumu rekabet yoluyla oluşmakta ve bu da gelir dağılımının çözümünü sağlamaktadır (Smith, 2014: 16). A. Smith, toprak ve sermaye birikiminin mevcut olmadığı dönemlere bakıldığında işgücü faktörünün üretimden almış olduğu pay olan ücretin tamamının işçide kaldığını ve toprak sahibi ve sermayedarlar arasında bir paylaşım gerektirmediğini savunmaktadır. Ayrıca, bu durumun bu şekilde devam etmesi ve iş bölümünün de beraberinde getirdiği artan verimlilik ile işgücünün üretimden aldığı payın aratacağına dikkat çekmiştir. Smith, toprak ve sermaye birikiminin mevcudiyeti emek faktörü karşılığında elde edilen ücret paylarını etkileyebileceği ve ücreti belirleyen unsurun ise işçi ve işveren arasındaki pazarlık gücüne bağlı olduğunu savunmuştur (Smith, 2014: 70-73). A. Smith'e göre, bir ülkede emek faktörünün bolca ödüllendirilmesi yani ücretlerde artış hem nüfusun artmasına hem de ebeveynlerin çocuklarına daha iyi bakmalarına olanak sağlamaktadır (Smith, 2014: 78-79).

A. Smith gelir dağılımı sorunu ile çok fazla ilgilenmemişken; David Ricardo'nun büyüme kuramı ile sosyal sınıflar arasında gelir bölüşümü ön plana çıkmıştır (Smith, 2014: 12, 17). D. Ricardo, döviz kuru, faiz oranı, para, bankacılık sistemi, genel fiyat düzeyi, adalet ve iktisadi adalet gibi konularda çalışmalar yapmıştır. D. Ricardo'ya göre toprak sahiplerinin kendi rantlarını artırması, girişimcilerin karlarını azaltmakta ve bu durum ekonomik büyümeyi yavaşlatarak ekonomik durgunluğa sebep olmaktadır. Ekonomik durgunluk ise gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır (Alkan, 2025: 182-183).

D. Ricardo'ya göre, ekonominin kendine özgü işleyişi ile ücret, fiyat, kar ve rantın iktisadi adalete uygun bir şekilde seyri mümkündür ve devlet müdahalesi bu doğal işleyişi bozucu bir etkiye sahiptir. Bu yüzden devletin ekonomi üzerinde düzenleyici ve yönlendirici hamlelerinin aşırı bir düzeye kaçmasının önüne geçilmelidir. D. Ricardo, ücretlerin iktisadi adaletin daha geniş kitlelere ulaşmasında etkili bir araç olduğunu savunmuş ve ekonomide kâr marjındaki artış ile iktisadi adaletten uzaklaşıldığını ileri sürmüştür. Yine D. Ricardo'ya göre mal ve hizmet işleyişinde para arzının kontrolü sağlanabilirse, ekonomide enflasyon durumu önlenerek ve bu da iktisadi adalete hizmet eden bir uygulama olacaktır. D. Ricardo iktisadi adaletin sağlanabilmesinin iki ülke ve ticarete konu olan iki malın olduğu 'Karşılaştırmalı Üstünlük Kuramı' çerçevesinde dış ticaret faaliyetleri ile de mümkün olabileceğini savunmuştur. Buna göre her ülke etkin bir şekilde üretimde bulunduğu malı üretmekte ve ihtiyacı olan diğer malı ise mübadele yoluyla başka bir ülkeden elde etmektedir. Bu şekilde ülkelerin maksimum düzeyde kar elde edebilme durumu söz konusu olabilecektir. Böylece ülkelerin avantajlı bir ticari faaliyette bulunmasına olanak sağlayacak ve iktisadi adaletin sağlanmasına da hizmet edecektir (Alkan, 2025: 182-183).

John Stuart Mill, D. Ricardo'nun ilkelerine ek olarak sosyal ve kurumsal faktörleri eklemiş, ülke refahındaki dağılımı, üretim faktörlerinden farklı olarak, toplumsal açıdan değerlendirmiştir. J.

Mill, geleneklerin, miras durumunun ve toprağın elde bulundurulma süresinin; mülkiyet, ücret ve rantın dağılımında etkili bir rol oynadığını savunmuştur (Akdağ, 2020: 55). Özellikle bölüşüm ve gelir dağılımındaki adaletsizliği dile getiren Mill (Ak, 2015: 42), çalışmalarında gelir ve servet dağılımının toplumun geleneklerine ve o topluma ait olan kanunlara bağlı olduğunu savunmaktadır. Mill, gelir dağılımına yönelik iktisadi faktörlerle birlikte tesadüfi faktörlerin de detaylı bir şekilde incelenmesinin önemini vurgulamaktadır (Yaşar, 2022: 16).

‘Nüfus Teorisi Üzerine Deneme (1897)’ isimli eserinde ekonomik kalkınma ve nüfus arasındaki ilişkiyi ele alan Thomas Robert Malthus, nüfus artışıdaki büyüme eğilimi geometrik artış şeklinde olurken, azalan verimler kanunundan kaynaklı tarımda gerçekleşecek olan üretim ise aritmetik bir artış eğilimi gösterdiğini savunmaktadır. T. R. Malthus’a göre nüfus ve tarımdaki bu artış eğilimi içerisinde artan nüfusla birlikte kıtlık oluşacak bu da işçilerin gelir düzeylerine düşmesi beraberinde getirecektir (Akdağ, 2020: 41-42).

1.1.2.2.2. Neo-Klasik Düşüncede Gelir Dağılımı

Klasiklerin görüş ve düşüncelerini temel varsayım olarak benimseyen ve onların düşüncelerini modernleştirerek geliştiren Neo-Klasiklerin araştırmalarının merkezinde ise ekonomik birimlerin davranışları yer almaktadır (Sandmo, 2013: 25-26). Klasikler gelir dağılımını ücret, kira ve kar boyutunda ayrı ayrı ve özel teorilerle açıklarken; Neo-Klasikler gelir dağılımı teorilerini genel çerçevede ortaya koymuşlardır. Leon Walras, Vilfredo Pareto, Karl Menger, Alfred Marshall, John Bates Clark, Arthur Cecil Pigou ve Wicksell Neo-Klasik düşüncenin önde gelen isimleri arasında yer almaktadır (Yaşar, 2022: 22). A. Marshall ve B. Clark’ın ise Neo-Klasik gelir dağılımının oluşmasında büyük katkıları bulunmaktadır.

Neo-Klasik iktisatçılara göre, tam rekabet koşullarında her üretim faktörü, üretime sağladığı katkı kadar gelir elde etmekte ve bu durum da adil bir gelir dağılımı yaratmaktadır. Bu yaklaşıma göre milli gelir, üretim faktörleri arasında paylaştırıldığında tüm gelir bölüşülerek geriye hiçbir artık kalmaz ve toplam hasıla tamamen tükenir. Bahsedilen bu bölüşüm teorisi tamamen piyasa koşullarında gerçekleşmekte ve üretim faktörlerinin marjinal verimliliğine göre evrensel bir dağılımı da oluşturmaktadır (Kazgan, 1984: 165).

Marshall’a göre, beşerî sermayeye yapılan yatırımlar, bir bireyin verimliliğini artırmakta ve buna bağlı olarak gelir düzeyini yükseltmektedir. Bu nedenle, yüksek ücret düzeyleri, işçilerin daha iyi eğitim, sağlık hizmetleri, beslenme gibi faktörlere erişim sağlamalarını ve beşerî sermayelerine daha fazla yatırım yapmalarını teşvik etmektedir. Böylece, yüksek ücret düzeyi, çalışanların refahını artırıcı, ekonomik büyümeyi ve gelir düzeyini destekleyici bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir (Sandmo, 2013: 25-26).

Marshall, gelir dağılımı konusunda klasik marjinal verimlilik teorisinden kısmen ayrılarak, üretim faktörlerinin gelirlerinin yani fiyatlarının mal ve hizmet piyasalarında olduğu gibi arz ve talep etkileşimiyle belirlendiğini savunmuştur. Ona göre, faktör piyasalarında da tıpkı ürün piyasalarında olduğu gibi, fiyatlar arz ve talep koşulları çerçevesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda Marshall'ın yaklaşımında milli gelir; emek, sermaye, toprak ve organizasyon gibi üretim faktörleri arasında, bu faktörlerin piyasadaki arz ve talep koşulları doğrultusunda paylaşılmaktadır. Bununla birlikte Marshall, faktör gelirlerinin belirlenmesinde piyasa koşullarının rolünü vurgulasa da, tam rekabet ve azalan verimler varsayımı altında firmaların üretim faktörlerini marjinal verimlilik ilkesi doğrultusunda istihdam ettiklerini belirtmiştir. Yani firmalar, her bir üretim faktörünü, marjinal ürün hasılası ile marjinal maliyetin eşitlendiği noktaya kadar kullanmakta ve böylece marjinal verimliliğe dayalı bir faktör talebi oluşturmaktadır (Küçükkalay, 2011: 274).

Clark kendinden önceki klasik görüşleri destekler nitelikte düşüncelere sahip olup; gelir dağılımında bir artığın olması ya da işçilerin sömürülmesi gibi bir durumun söz konusu olmadığını savunmaktadır. Clark'a göre, toplumdaki gelir bölüşümü doğal bir yasa tarafından kontrol edilmektedir (Hunt, 2009: 383).

1.1.2.2.3. Marksist Düşüncede Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımından çok fonksiyonel gelir dağılımına ağırlık veren Marksist düşünce, Adam Smith ve David Ricardo'nun görüşleri ile tutarlılık göstermektedir (Yaşar, 2022: 20).

Marksist iktisat anlayışında gelir dağılımı, emek-değer ve artık-değer kuramlarına dayanmaktadır. Marx'a göre, artık-değerin kaynağı emektir ve bu yönüyle kendisi, D. Ricardo'nun artık-değer anlayışından ayrılmaktadır. Ayrıca Marksist yaklaşımda, D. Ricardo'nun savunduğunun aksine, üretim sürecinde sınıflar arasında doğal bir denge ya da ayırım bulunmadığı ileri sürülmektedir. Kapitalist ekonomilerde sanayileşme ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak ortaya çıkan işgücü fazlası, emek arzını artırarak asgari geçim düzeyinin düşmesine yol açar. Marx, bu durumu işçi sınıfının yoksullaşması, yani 'sınıfın sefaleti' olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede Marksist gelir dağılımı anlayışı, temel olarak gelirin paylaşımına ilişkin emek ve sermaye arasındaki yapısal çatışma üzerine inşa edilmiştir (Aslan, 2023: 78-79).

1.1.2.2.4. Keynesyen Düşüncede Gelir Dağılımı

Gelir dağılımında oluşan dengesizliğin bir ekonomik sorun olduğunu savunan Keynesyen düşünce, böyle bir durumda devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini ve yapılacak olan müdahaleler neticesinde gelir dağılımında adaletin sağlanacağını savunmaktadır. Ancak bu düşünce çerçevesinde gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik bir politika önerisinde bulunmamışlardır (Ulutürk ve Ersezer, 2011: 98).

J. M. Keynes, gelir dağılımına ilişkin ücretlerin parasal olarak belirlenmesi ve yatırımların tasarruftan bağımsız olarak gerçekleştirilmesi şeklinde iki varsayım üzerinde durmuştur. Ancak yine de gelir dağılımından ziyade ekonomide gelir ve istihdam seviyesi kavramlarıyla daha fazla ilgilenmiştir. J. M. Keynes'e göre, ekonomik dengenin sağlanmasında etkili olan mekanizmalar istihdam seviyesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Piyasada gerçekleşen eksik istidam durumunda miktar uyumu, tam istihdamın gerçekleştiği durumda ise fiyat uyumu mekanizmaları ekonomik dengeyi sağlamaktadır (Yaşar, 2022: 25).

Keynes'e göre, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik uygulanacak olan vergilendirme politikaları, ekonomik istikrar açısından büyük bir öneme sahiptir. J. M. Keynes, yüksek gelir gruplarından alınan vergilerle elde edilen kaynakların düşük gelir gruplarına aktarılması, bu kesimlerin tüketim düzeyini artırarak toplam talebi güçlendireceği, artan efektif talebin ise üretimi ve istihdamı teşvik edeceğini, ayrıca gelir dağılımını iyileştiren maliye politikalarının ekonomik büyüme ve istihdam açısından olumlu sonuçlar doğuracağını savunmaktadır (Turhan, 1993: 35).

1.2. Gelir Eşitsizliği Kavramı

Gelir eşitsizliği, genel itibarıyla alt ve orta gelir gruplarındaki gelir düzeylerinin durağan bir seyir göstermesiyle eş anlamlı bir şekilde, gelir dağılımının üst gelir grubundaki gelirlerin yükselişi sonucu olarak ortaya çıkan gelir dağılımındaki dengesizliği ifade etmektedir (Morelli ve Atkinson, 2015: 32).

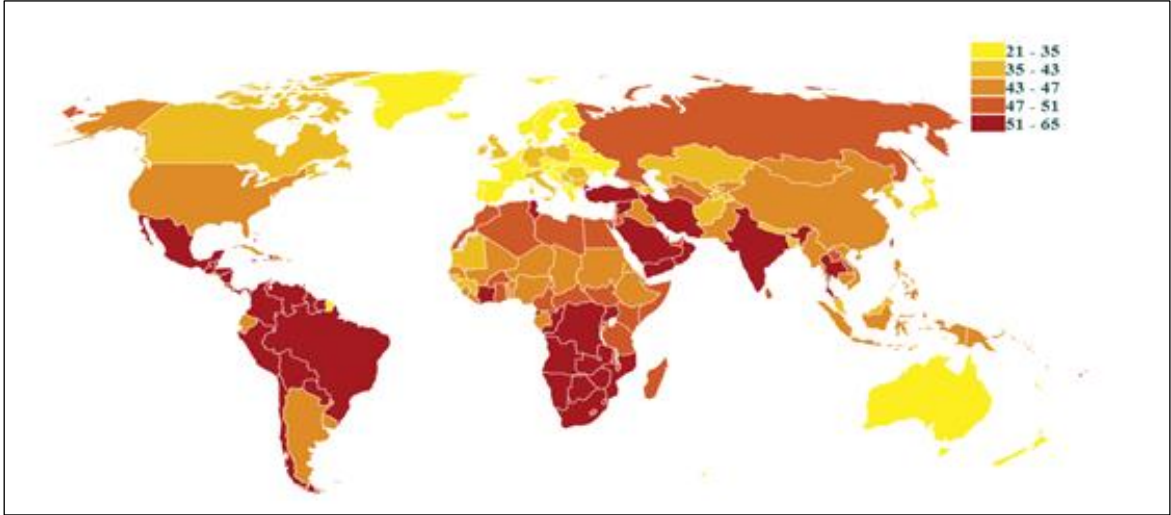
Gelir eşitsizliği kavramı başlığı altında gelir eşitsizliği tanımı ve önemine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Gelir eşitsizliğine ilişkin kavramsal bütünlüğün sağlanmasının ardından gelir eşitsizliğine etki eden unsurlardan bazıları olan vergiler, ücret mekanizması, teknolojik gelişmeler, siyasi otorite, kayıt dışı ekonomi, işsizlik, enflasyon, servet dağılımı, küreselleşme, eğitim durumu ve devlet faktörlerine yer verilecektir. İlgili kısımda gelir eşitsizliğine etki eden unsurların ardından gelir eşitsizliği ölçüm yöntemlerinden olan değişim aralığı, göreceli ortalama mutlak sapma, göreceli varyans, logaritmik standart sapma, Gini katsayısı, Kuznets katsayısı, pareto katsayısı, Dalton eşitsizliği, Atkinson eşitsizlik ölçütü, Lorenz eğrisi ve Theil indeksi hakkında bilgi verilecektir.

Gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği, birbiriyle yakından ilişkili ancak birbirinden farklı kavramlardır. Gelir dağılımı, bir ekonomide belirli bir dönem içerisinde elde edilen gelirin, bireyler, hane halkı, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında nasıl dağıldığını ifade etmektedir. Bu da gelirin farklı kesimler arasında ne kadar adil veya eşitsiz dağıldığını ifade eden bir kavram olduğunu göstermektedir. Gelir eşitsizliği ise, bir ülkenin milli gelirinin o ülkenin vatandaşları, hane halkları ve toplumsal grupları arasında eşit bir şekilde dağıtılmamasını ifade eder. Gelir eşitsizliği, gelir dağılımının sonucudur ve farklı bireyler veya gruplar arasındaki gelir uçurumunu yansıtır (Çetin ve Akın, 2022: 2649). Özetle, gelir dağılımı gelirin nasıl dağıldığını ifade ederken, gelir eşitsizliği ise

bu dağılımın adaletli veya eşitsiz olup olmadığını vurgular. Gelir eşitsizliği, gelir dağılımının bir ölçüsüdür ve belirli bir toplumdaki gelir farklılıklarını gösterir.

Aşağıda yer alan Şekil 1 ve Şekil 2’de dünya genelinde gelir dağılımının değerlendirilmesinde fayda sunacağı düşünülen en üst %10 ve %50’nin gelirden aldığı paylar gösterilmektedir.

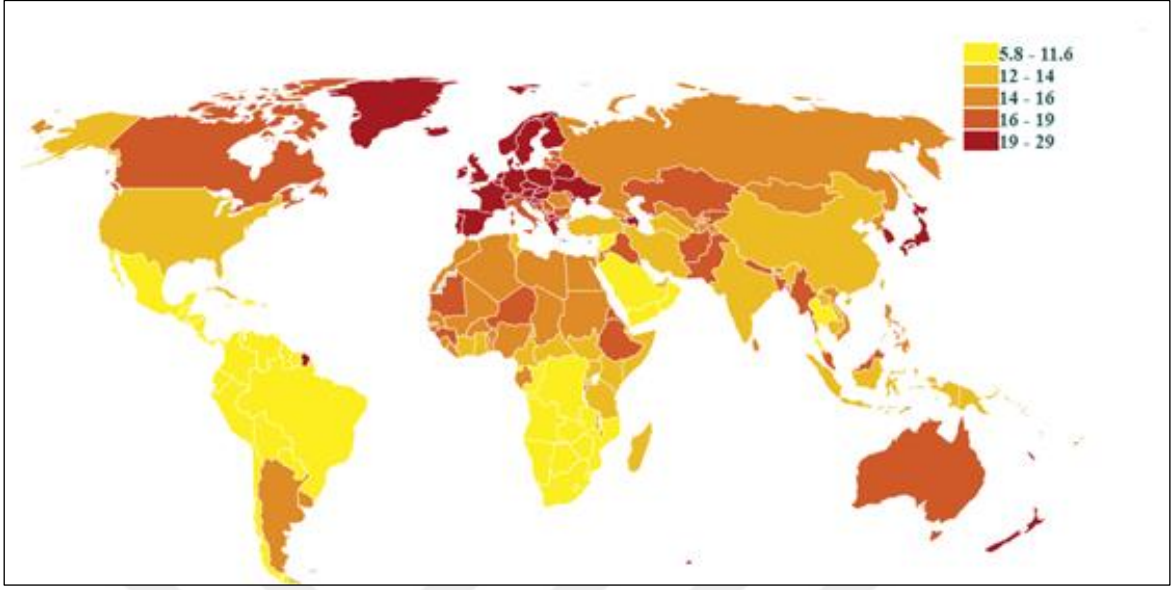
Şekil 1: En Üst %10’un Gelirden Aldığı Pay (Dünya Geneli) 2024/%

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Veritabanı, (www.wid.world/world).

Şekil 1’de dünya genelinde en yüksek gelire sahip %10’luk kesimin gelirden aldığı paylar görülmektedir. %10’nun gelirden aldığı pay oranı %21-35 seviyelerinde olan ülkelerin (aralarında İskandinav ülkelerinin de bulunduğu) genel olarak yüksek gelişmişlik seviyesinde olan ülkeler olduğu görülmektedir. Gelirin en yüksek payına sahip oldukları, %51-65 seviyelerinde paya sahip oldukları ülkeler ise (aralarında Türkiye’nin de bulunduğu) az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olduğu görülmektedir. Şekildeki veriler gelişmişlik seviyesi ile gelir dağılımındaki adalet seviyesinin ilişkili olduğunu gösterir niteliktedir. Bir ülkenin sadece GSYH düzeyi o ülkenin gelir ve yoksulluk seviyesi için net bir bilgi sunmamaktadır. Gerçekte en yoksul %50’nin payı gelir dağılımına göre 1 ile 5 kat arasında değişebilmektedir. Güney Afrika için toplam gelirin %5’i %50’lik kesime dağılmaktayken aslında İsveç’te bu oran %25 seviyesindedir ve aşağıda yer alan Şekil 2’de de görülmektedir. Bu durumda Güney Afrika’daki yoksulluk seviyesi ile İsveç’teki yoksulluk seviyesi birbirinden farklıdır. Piketty 2024 yılında yapmış olduğu çalışmasında ülkeler arasında ortaya çıkan bu eşitsizliğin doğal faktörlerle açıklanamayacağını ifade etmiştir. Piketty’ye göre bireysel yetenek, beceri veya mizaç, gelir dağılımını açıklayamaz. Çünkü bireysel becerilerin ülkeden ülkeye bu kadar çok farklılık göstermesi mümkün değildir. Doğal kaynaklarla da gösterilemez hem Norveç hem de Ortadoğu’da petrol bulunması gelir dağılımını her iki bölge içinde aynı etkilememiştir. Farklı kültürel, sosyal, siyasal ve ideolojik tarihlere sahip kurumlar eşitsizlik seviyelerinde farklılık göstermesine yol açmıştır (Piketty, 2024: 16).

Şekil 2: Alt %50'nin Gelirden Aldığı Pay (Dünya Geneli) 2024/%

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Veritabanı, (www.wid.world/world).

Emek gelirindeki eşitsizlik, emek piyasasındaki işleyiş, mesleki yeterliliğe ilişkin arz ve talebin oluşumu, eğitim sisteminin durumu gibi kurumsal mekanizmalarla ilişkilendirilerek analiz edilmektedir. Bu faktörler bir bireyin emek gelir düzeyini etkileyen unsurları ifade etmektedir. Sermaye gelirindeki eşitsizlik ise tasarruf ve yatırım alışkanlıkları, veraset ve intikal düzenlemeleri, gayrimenkul ve finansal piyasaların işleyişi gibi faktörlerle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Tüm bu faktörler, bir bireyin sermaye geliri düzeyini etkileyen unsurları temsil etmektedir. Emek ve sermaye gelirindeki bu farklılıklardan dolayı ekonomik, toplumsal ve politik mekanizmaların farklılığı dikkate alınarak gelir dağılımındaki eşitsizliğin incelenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, gelir dağılımındaki eşitsizliğin anlaşılması ve analiz edilmesi için emek ve sermaye gelirlerindeki faktörlerin yanı sıra ekonomik, toplumsal ve politik mekanizmaların etkilerinin ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Bu şekilde, gelir eşitsizliğinin kökenlerini ve etkilerini daha iyi anlayabilmek ve uygun politika önlemlerinin geliştirilebilmesi mümkün olabilmektedir (Piketty, 2014: 260).

Ülkelerin genel olarak gelirlerini artırmayı hedeflemelerine rağmen, gelirin adil bir şekilde dağıtılması ve dolaşımı da büyük öneme sahiptir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, ekonomik ve sosyal sorunları da beraberinde getirerek birçok olumsuz etkiye neden olmaktadır. Gelirin adaletsiz dağılımı sonucunda, bazı kesimler yüksek gelir seviyelerine sahip olurken, diğer kesimler temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanmaktadır. Bu nedenle, gelir dağılımındaki eşitsizlik, bir ekonomide çözülmesi gereken en önemli sorunlar içerisinde yer almaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla, ülke ekonomileri çeşitli politikalar üretmektedir. Ücret, fiyat, gelirler, servet, eğitim ve maliye politikaları gelir eşitsizliğinin çözümüne yönelik uygulanacak olan politikalar içerisinde yer almaktadır. Ülke ekonomileri, özellikle maliye politikası aracılığıyla gelir

dağılımındaki eşitsizliği gidermek için vergi ve kamu harcamaları gibi yöntemler kullanmaktadırlar. Bu politikalar aracılığıyla gelir eşitsizliği azaltılmaya çalışılır ve daha adil bir gelir dağılımı sağlanması amaçlanır (Teyyare ve Sayaner, 2018: 310-311).

1.2.1. Gelir Eşitsizliğine Etki Eden Unsurlar

Gelir dağılımı analizi yapılırken amaç, milli gelirin toplumu meydana getiren bireyler veya üretim faktörleri arasındaki paylaşım şeklini ortaya koymak ve bu paylaşımı etkileyen faktörleri belirlemektir. Gelir dağılımını etkileyen en önemli faktör, üretim araçlarının mülkiyetinin dağılımıdır. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan endüstri toplumunda, üretim araçlarının sermaye sahiplerinin elinde yoğunlaşması, işçi sınıfının milli gelirden aldığı payın azalmasına neden olmuştur. Gelir dağılımının belirlenmesinde rekabet gücüne sahip mal ve faktör piyasaları, ülkenin gelişmişlik düzeyi, maliye ve ekonomi politikaları, eğitimde fırsat eşitliği, eğitim seviyesi, nüfusun sınıf ve sektörel dağılımı, emek piyasasının yapılanma biçimi, demokratikleşme seviyesi gibi faktörler önemli bir rol oynamaktadır (Güvenoğlu ve Erkaçar, 2018: 42). Ayrıca, ekonomik büyüme, iktisadi politikalar, dış ticaretin serbestleştirilmesi, enflasyon, nüfus yapısı, işgücü piyasası koşulları, faiz oranları, kayıt dışı ekonomi, eğitim düzeyi gibi faktörlerin gelir dağılımı üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Ancak, gelir dağılımını etkileyen unsurlar sadece bunlarla sınırlı değildir; daha pek çok faktörün de rol oynadığı ileri sürülmektedir (Dişbudak ve Süslü, 2007: 3).

Gelir dağılımını etkileyen başka bir ifadeyle gelir eşitsizliğine etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Çalışmada vergiler, ücret mekanizması, teknolojik gelişmeler, siyasi otorite, kayıt dışı ekonomi, işsizlik, enflasyon, servet dağılımı, küreselleşme, eğitim durumu gibi gelir eşitsizliğine etki eden faktörlerden bahsedilmiştir.

1.2.1.1. Vergiler

Piyasa mekanizmasının doğası gereği ortaya çıkardığı adaletsiz gelir dağılımı, günümüzde tüm ülkelerin karşı karşıya olduğu ortak ekonomik ve sosyal sorunlardan biridir. Bu adaletsizliğin giderilmesi ve gelirin daha dengeli bir biçimde yeniden dağıtılması sürecinde, devletin kullanabileceği en etkili mali araçlardan biri vergilerdir. Verginin sosyal işlevi, kamu harcamaları yoluyla tam anlamıyla sağlanamayan gelir transferlerini, ekonomik olarak dezavantajlı kesimler lehine, politik olarak yön verilen ölçüde gerçekleştirmektir. Bu çerçevede, vergilemenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi; ödeme gücü ilkesine ne ölçüde uyulduğu, uygulanan vergi oranlarının düzeyi ve yapısı, vergilerin dolaylı ya da dolaysız nitelikte olması, vergi denetiminin etkinliği ve verginin ekonomik birimler arasında ne ölçüde yansıtılabildiği gibi faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir (Yüce, 2002:13).

Bir toplumdaki yüksek gelir seviyesine sahip grupların servet biriktirme olanaklarının vergilerle kısıtlanıp alt gelir gruplarına transfer edilmesi vergilendirme sistemleri aracılığı ile mümkün olabilmektedir. Örneğin lüks tüketim mallarındaki vergi oranlarının zorunlu ihtiyaç ürünlerindeki vergi oranlarından yüksek olması, gelir seviyesi düşük gruplara transfer anlamına gelmektedir (Hacıtahtiroğlu ve Aydoğan, 2016: 160).

Vergiler ikincil gelir dağılımını sağlamak ve gelir dağılımındaki eşitsizliği en aza indirmek için kullanılmaktadır. Gelir düzeyi düşük olan kesimin yararına olan vergilerin bu kesimler üzerindeki ağırlığının en az seviyede olması gerekmektedir. Bu nedenle vergi niteliği, vergi oranı, vergilendirme için ödeme güçlüğüne olup olmaması ve vergi denetimi konuları büyük ölçüde önem arz etmektedir. Kamu kesimindeki doğrudan gelir payının azaltılıp dolaysız vergilerin payının artırılması gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltabilecek unsurlardandır (Demirgil, 2018: 120-121).

Devletin, egemenlik yetkisine dayanarak, herkesin ödeme gücüne göre tek taraflı ve zorunlu olarak alınan vergiler, yalnızca kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla değil ayrıca ekonomik ve sosyal politikaların gerçekleştirilmesi ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasında bir araç olarak da kullanılmaktadır. Vergi sisteminin kişisel gelir dağılımı üzerindeki çeşitli faktörlerin varlığı ve işleyişine bağlıdır. Bunlar (Turhan, 1993: 269):

- Kişi ya da hane halkı, gelir düzeyi arttıkça, ödenen vergi tutarının gelire oranla artış göstermesi gerekmektedir; bu durum artan oranlı vergilendirmenin temelini oluşturmaktadır.
- Yüksek gelir gruplarının, vergi matrahını azaltıcı düzenlemelerden daha az yararlanması, gelir düzeyine bağlı olarak bu avantajların oransal etkisinin azaltılması yönünde tasarlanmalıdır.
- Gelir düzeyi yükseldikçe, vergi muafiyetleri ve istisnaların mutlak düzeyde azaltılması, vergi sisteminin dikey adalet ilkesine uygunluğunu artıracaktır.
- Vergi tarifelerinin, mümkün olduğunca artan oranlı bir yapı sergilemesi, gelir eşitsizliklerini azaltıcı bir mekanizma olarak işlev görebilir.
- Vergi sistemi içerisinde gelir esnekliği yüksek olan vergilerin (örneğin gelir vergisi), mali anlamda daha etkili ve adil sonuçlar doğurduğu kabul edilmektedir.
- Vergi yükünün nihai olarak kim tarafından taşındığı, verginin yansıma yönü ve derecesiyle birlikte açık biçimde belirlenmeli; böylece verginin ekonomik etkileri sağlıklı biçimde analiz edilebilmelidir.

Vergilerin tasnifinde verginin konusu harcamalardan oluşuyor ise bu vergiler dolaylı vergiler, servet ve gelir unsurlarından oluşuyorsa dolaysız vergiler şeklinde gruplandırılmaktadır. Bu ayrımla vergiler ülkenin ekonomik politikalarına bağlı olarak şekil almakta ve etkileri farklılık

göstermektedir. Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımının temelinde, yansıma, ödeme gücü ve belirlilik kriterleri etkili olmaktadır. Bu kriterler dahilinde bir vergi yansıtılabiliyor, mükellefin ödeme gücü dikkate alınmıyor ve mükellef önceden belirlenemiyorsa bu vergiler dolaylı vergiler olarak ifade edilmektedir. Eğer vergi yansıtılamıyor, mükellefin ödeme gücü dikkate alınıyor ve mükellef önceden belirlenebiliyorsa bu vergiler ise dolaysız vergileri ifade etmektedir (Noyan ve Avşarlıgil, 2017: 51-52).

Dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının göreceli yüksek olması, gelir düzeyi yüksek olan bireylerden gelir düzeyi düşük olan bireylere doğru transfer özelliği göstermekte ve gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmaktadır. Aksi durum olan dolaylı vergilerini payının göreceli yüksek olması gelir dağılımında adaletsizliği artırmaktadır. Dolaylı vergilerde bireylerin kişisel ve ailevi durumlarını dikkate alınmaksızın direkt verginin konusu dikkate alındığı için bu vergiler adaletsiz vergiler olarak da nitelendirilmektedir. Ayrıca dolaylı vergiler, harcama kalemlerini vergilendirdiği için marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli bireylerin gelirlerinin büyük bir oranı vergilendirilmekte ve bu durum da bireylerin vergi yüklerini artırmaktadır. Bunun sonucunda ise gelir dağılımı düşük gelir düzeyine sahip olan bireyler aleyhine bozulmaktadır (Demirgil, 2018: 121).

Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için uygulanacak olan vergi sisteminin geliştirilmesi ile milli gelirin bireyler arasında dengeli, eşit ve adil dağılımı sağlamakta ve bu durum vergi politikalarının başarısını da ortaya koymaktadır.

1.2.1.2. Ücret Mekanizması

Küreselleşme olgusu, ülkelerin ekonomik büyüme hızında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Gelir artışı ve enflasyonun etkileri ücret mekanizması üzerinden gerçekleşirken yaşanan küreselleşme, yeni pazarların oluşumuna temel hazırlamaktadır. Enflasyon sonucunda ortaya çıkan zengin kesim ve bu kesimin artan geliri lükse olan talebi de artırmaktadır. Bu durumun sonucunda ise kaliteli mal talebi doğrultusunda beşerî sermayesi yüksek nitelikli işgücüne olan talep artışı daha fazla olmaktadır. Bu durumun neticesinde ise işgücü için ödenen ücretlerde büyük farklılıklar meydana gelmektedir. İşte bu farklılıklar gelir dağılımındaki eşitsizliğin en önemli nedenlerinden biridir (Akın ve Aytun, 2018: 61).

1.2.1.3. Teknolojik Gelişmeler

Bir ülkede teknolojik gelişmeler gelir eşitsizliğini azaltırken aynı zamanda ekonomik büyümeyi de desteklemektedir. Bu gelişmeler, faktör verimliliğinde ve reel ücretlerde artışa yol açmaktadır. Reel ücretlerin yükselmesi, işçilerin gelirlerinde artışa neden olurken, faktör gelirlerinde de bir artış gözlenir. Teknolojik ilerlemeler, daha verimli üretim süreçleri ve yeni iş fırsatları

yaratırken; daha iyi ücretlendirme ve gelir dağılımı adaletine katkıda bulunur. Bu durum, toplumun genel refahını artırırken, ekonomik büyümeyi de teşvik eder (Barış ve Uzey, 2019: 32-35).

Teknolojik gelişmeler, özellikle nitelikli işgücünün uzmanlık düzeyini ve verimliliğini artırarak, bu kesimin mevcut yetkinliklerini pekiştirmekte ve dolayısıyla milli gelirden aldığı payın artmasına olanak tanımaktadır. Buna karşılık, teknolojik ilerlemeler ve iş bölümündeki derinleşme, niteliksiz işgücü üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu durum, niteliksiz emeğin iş süreçlerinde tekrarlayıcı ve sıradan görevlerle sınırlı kalması ve bireysel gelişiminin büyük ölçüde mekanik koşullara bağımlı hale gelmesinden kaynaklanmaktadır (Brugger ve Gehrke, 2018: 667-668).

1.2.1.4. Siyasi Otorite

Siyasi iktidarların kararları gelir dağılımını etkilediği görülmektedir. Siyasi iktidarların seçimle işbaşına geldiği demokratik ülkelerde, seçim döneminde iktidarların belli kesimlere para transferinde bulunması gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Aynı zamanda kamu yatırımlarının bölgelere dağılımı, kentlerde imar affının getirilmesi, kamusal malların fiyatlandırılması gelir dağılımını etkileyen unsurlar arasında sayılabilmektedir. Bir ülke ekonomisinde enflasyonun yükselmesi, servet dağılımındaki adaletsizlik, nüfustaki artış hızı, yaşanan ekonomik krizler, ekonominin dışa açıklık seviyesi ve yasa dışı ekonomik faaliyetler gelir eşitsizliğine yol açabilmektedir (Çalışkan, 2010: 96).

Duyarlı, yozlaşmamış ve verimli bir yönetimin ilke edinildiği toplumlarda bu yönetim yapısı eşitsizlik üzerinde de düzeltici bir etkiye sahip olmaktadır. Ayrıcalıklı grupların rant arayışının önüne geçildiği, dezavantajlı grupların ise olanaklarının artırılmaya çalışıldığı bir ekonomide, yönetimin gelir dağılımında adaleti olumlu bir şekilde etkileyeceği düşünülmektedir (Ataer, 2021: 44).

1.2.1.5. Kayıt Dışı Ekonomi

1970’li yılların sonlarına doğru gündemde yer edinmeye başlayan kayıt dışı ekonomi kavramı literatürde farklı isimlerle adlandırılmaya başlanmıştır. Bu isimlerden bazıları; gayri resmi, yeraltı, yasadışı, düzensiz, enformel, görünmeyen, kayıtlı olmayan, ikincil ve gölge ekonomidir. Ele alındığı açıya göre isimlendirilen kayıt dışı ekonomi ifadesinin en yaygın ve evrensel kullanım şekli ise kara (black) ekonomidir (Akalın ve Kesikoğlu, 2007: 72). Kayıt dışı ekonomi, elde edilen gelirin tümünün ya da belirli bir kısmının kayda geçirilmemesi ve bu sebeple ödenmesi gereken verginin yine tamamının ya da bir kısmının ödenmemesi şeklinde tanımlanmaktadır (Aslanoğlu, 2008: 200).

Kayıt dışı ekonominin oluşumunda mali, ekonomik, sosyal, yapısal, hukuki ve idari pek çok etken rol oynamaktadır. Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde; vergi sistemi ve mali mevzuatın karmaşıklığı, vergi idarelerinin etkinlikten uzak yapısı, personel yetersizliği ve deneyim eksiklikleri,

yüksek vergi oranları, vergi türlerinin fazlalığı, vergilendirme süreçlerindeki belirsizlikler ile defter tutma yükümlülüklerine ilişkin sınırların yetersizliği, bireyleri ve işletmeleri vergiden kaçınmaya yönelten başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, yasal düzenlemelerin açık ve tutarlı olmaması, mevzuatın sık sık değiştirilmesi, cezaların caydırıcılıktan uzak oluşu ve hukuki boşlukların bulunması da kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasına zemin hazırlayan diğer önemli faktörlerdendir (Aslanoğlu, 2008: 200-201).

Kayıt dışı ekonomi şüphesiz kaynak dağılımını ve ülkedeki refah seviyesini olumsuz yönde etkilemekte ve bununla birlikte gelir dağılımında adaletsizliğe yol açmaktadır. Vergi kaybının üst seviyesine çıkması ise gelirin yeniden dağıtılmasında zorluk yaşanmasına sebep olmaktadır. Kayıt dışı faaliyetler sebebiyle vergilerde ve sosyal transfer harcamalarında düşüş yaşanmaktadır. Bunun sonucunda ise düşük gelirli bireylerin gelirleri azalmakta ve gelir eşitsizliği en üst seviyeye çıkmaktadır (Bozkurt, 2014: 42-49). Kayıt dışı ekonominin oluşmasında, ağır vergi yükü ve enflasyonla karşı karşıya kalan düşük gelir düzeyine sahip bireylerin rekabetçi piyasa koşullarında karmaşık yasal düzenlemelere tabi olmak istememe durumları söz konusudur (Us, 2005: 100).

Resmî kayıtlara girmeyen üretim faktörlerini kapsayan kayıt dışı ekonomi faaliyeti oldukça geniş bir alana sahiptir. Ancak kayıt dışı gibi görünse de ekonomide katma değer yaratmadığı için kayıt dışı faaliyetler arasına girmeyen unsurlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları; üreticinin kendi üretimi için ürettiği mal, paranın değişim aracı olarak kullanılmadığı hizmet veya mal değişimi, uyuşturucu ticareti, hırsızlık ve gasp gibi faaliyetlerdir (Çetintaş ve Vergil, 2003: 17).

1.2.1.6. İşsizlik

İşsizlik sorunu, bireylerin gelirlerinde oluşacak olan yetersizlik ve buna bağlı olarak da yoksulluk gibi problemleri de beraberinde getirmektedir. İşsizlik düzeyinin yüksek seviyelerde olması durumunda devletin sosyal harcamalarını artırma yoluna gitmesi gerekmektedir. Bu artış ilgili ekonomilerde bütçe açığı ya da borçlanma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Devletin, bütçe açığı veya borçlanma gibi sorunların önüne geçebilmek adına istihdamı artıracak politikalar izlemesi gelir eşitsizliğinin etkisini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. İşçi sınıfı için sendikal hakların düzenlenmesi ya da artırılması gelir dağılımı açısından olumlu sonuçları beraberinde getirecektir (Güvenoğlu ve Erkaçar, 2018: 42).

Ekonomik düzen içerisinde herhangi bir işe sahip olmayan bireyler, üretim sürecine dahil olamamaları nedeniyle gelir elde etme durumları da söz konusu olmamaktadır. Bu durumda ekonomide işsizlik oranındaki artış, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu yüzden, istihdamı artırıcı eğilimlerde bulunularak, işsizlik sorunu azaltılmaya çalışılmalı ve buna bağlı olarak gelir dağılımındaki bozuklukların da giderilmesi sağlanmalıdır (Çalışkan, 2010: 95-96).

1.2.1.7. Enflasyon

Enflasyonist bir süreçte sahip olan ekonomiler, ekonomik istikrarsızlık ve verimsizlik gibi ekonomik sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir. Böylece emek faktöründen elde edilen gelir ile sermaye faktöründen elde edilen gelir arasında büyük farklılıklar meydana gelmekte ve enflasyonist durum sermaye gelirinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durumda, ücret sınıfından sermaye sınıfına doğru bir geçiş durumu söz konusu olmaktadır. Yüksek gelirli kesim, enflasyonla karşılaştığında gelirlerini koruyabilirken, düşük ve dar gelirli kesim ise gelirlerini artıramaz ve reel gelirlerinde azalma yaşar. Bu da gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır (Akın ve Aytun, 2018: 60).

Enflasyon, gelir düzeyini enflasyona karşı artıramayan ücretli ve maaşlı kesim ile enflasyona uyum sağlayabilen sermaye sahipleri arasında, emek aleyhine sermaye lehine bir durum ortaya çıkmaktadır. Sermaye sahipleri, enflasyonist ortamda devlet iç borçlanma senetlerinden elde ettikleri reel faiz gelirleri sayesinde servetlerini koruyabilirken; sabit gelirli bireylerin nominal kazançlarında artış görülse dahi, reel gelirleri azalma eğilimi göstermektedir. Bu durum, toplumun önemli bir bölümünü oluşturan düşük ve orta gelirli grupların enflasyon karşısında satın alma güçlerini kaybetmelerine neden olmakta ve gelir dağılımında bozulmaları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, gelir eşitsizliğinin azaltılması ve ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla, ülkeler maliye ve para politikası araçlarını bütüncül ve etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadırlar (Akbulut, 2021: 160).

1.2.1.8. Servet Dağılımı

Gelir dağılımını etkileyen önemli bir faktör olan servet dağılımında; servet sahibi bireyler, diğer bireylere kıyasla daha fazla gelir elde etme eğilimindedir. Aynı şekilde, yüksek gelirli kişilerin servet biriktirmesi, düşük gelirli kişilere göre daha kolaydır. Bu yüzden, toplumun geniş sosyal tabakalarına yayılan bir servet dağılımı ve servetten elde edilen kazançların daha adil bir şekilde dağıtılması önemlidir. Bu amaçla, servet üzerinden elde edilen gelirlerin daha yüksek oranda vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu vergilendirme politikası, servetin eşitlenmesine ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik adımlar atmaya hedeflemektedir (Şerbetçi, 2015: 99).

1.2.1.9. Küreselleşme

Genel bir ifadeyle küreselleşme, ticaret ve sermayenin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılmasını ifade etmektedir. Teknolojik gelişmeler, iletişim teknolojisinin yaygınlaşması ve bunlara bağlı olarak işlem maliyetlerinin düşmesi ile küreselleşme tüm dünyada etkin bir ekonomi politikası haline gelmiştir. İletişim, bilişim ve ulaşım alanlarında yaşanan gelişmeler, bireylerin, mal ve sermayenin dünyadaki hareketini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Ayrıca Sosyalist blokun

dağılmasının ardından serbest piyasa ekonomisi, üretim ve bölüşüm süreçlerinde baskın sistem haline gelmiş; bu durum, küreselleşme sürecinin daha da hız kazanarak dünya genelinde yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Tüm bu süreçler içerisinde gelişmekte olan ekonomilerin birçoğu, ekonomilerini küresel piyasalara açacak şekilde mevcut politikalarında değişikliklere gitmişlerdir. Oluşan bu yeni ekonomik düzen ile rekabet artmış ve kaynaklar daha etkin bir şekilde dağılmaya başlanmıştır ve bu yolla ülkelerin daha yüksek refah seviyesine ulaşmaları hedeflenmiştir (Danışoğlu, 2004: 38).

Uluslararası ticaret ve yabancı yatırım engellerinin azaldığı bir süreç olarak değerlendirilen küreselleşme, dünya genelinde mal ve sermaye piyasalarının birleşmesini temsil etmektedir. Küreselleşme, ulaşım maliyetlerinin düşmesi, bilgi akışının iyileştirilmesi gibi teknolojik ilerlemelerin yanı sıra korumacılığın azaltılması, yabancı yatırım kurallarının serbestleştirilmesi ve göçün kolaylaştırılması gibi politika değişikliklerinin bir sonucu olabilmektedir. 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan buharlı gemi, demiryolu ve telgraf gibi teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte küreselleşme süreci günümüze gelinceye kadar sürekli olarak ilerlemiş olup buna bağlı olarak da ekonomi politikası eğilimleri zaman içerisinde değişkenlik göstermiştir (Crafts, 2004: 45).

Bir ekonomide üretim sürecinde kitlesel üretimden yalın üretime geçişin olması, piyasada oligopol piyasa hakimiyetinin olması ve fiyat mekanizmasının etkinliğini kaybetmesi durumunda, ekonomik istikrar, ücret ve gelir dağılımında birtakım olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Meydana gelen gelir dağılımında bozulmanın önüne geçilebilmesi ve istihdamın artırılabilmesi için devlet müdahalesi önemli bir zorunluluk hâline gelmektedir (Baş, 2009: 55).

Santarelli ve Figini (2002), küreselleşmenin tam olarak bilinmediği ve bunun altında yatan nedenleri şu şekilde sıralamışlardır:

- Küreselleşme, eşitsizlik ve yoksulluk kavramları ile ilgili ölçüm ve tanım eksiklikleri tam olarak bilinmemektedir. Bu yüzden yapılan ampirik analizler güvenilir sonuçlar vermemektedir.
- Küreselleşme oldukça yeni bir kavramdır ve ekonomik kalkınmanın son yirmi veya daha da azını kapsayan yeni bir olgudur. Bu süre ise küreselleşmeyle ilgili genelleme yapılması için yeterli bir zamanı içermemektedir.
- A priori varsayımlar ve ideolojik faktörler, küreselleşmeye ilişkin yapılan tartışmaların örneğidir ve bunlar küreselleşmeyle ilgili önyargılı yorumlara neden olur.

1.2.1.10. Eğitim Durumu

Ekonomik büyüme ve gelir dağılımının en önemli açıklayıcıları içerisinde yer alan ve üretim fonksiyonu bakımından değerlendirilen eğitim, üretimde kullanılan girdilerin nitelikli ve niteliksiz olması şeklinde iki grubun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Her iki grup da birbirinin ikamesi olamayacağı için de nitelikli ve niteliksiz elemanlar arasında ücret farkları oluşmaktadır. Bu durum ise gelir dağılımı açısından bir sorun oluşturmaktadır. Bu sorunun giderilebilmesi ise nitelikli eleman sayısının artmasına bağlıdır ve bunun yolu da eğitimden geçmektedir (Sarı, 2003: 180).

Eğitim, gelir eşitsizliği derecesini etkileyen en önemli faktörlerden biri olup, karar alıcılar tarafından uygulanacak olan eğitim harcamaları gelir eşitsizliğinin azaltılmasında etkin bir role sahiptir (Gregorio ve Lee, 2002: 395). Bir ülkede eğitim seviyesinde artış sağlandıkça gelir eşitsizliğinde de azalma görülmektedir. Kamu otoritesinin uygulayacağı eğitim politikalarıyla hem ekonomik büyüme desteklenmekte hem de gelir eşitsizliği azalmaktadır. Eğitim seviyesindeki artış tarım toplumundan sanayi, sanayi toplumundan ise bilgi toplumuna geçişi de beraberinde getirmektedir. Bu dönüşümle birlikte hem verimlilik hem de çalışan kesimin gelir düzeyi artmaktadır. Bu durum eğitim seviyesindeki artış ile verimlilik arasında sıkı bir ilişki olduğunu da göstermektedir (Altınışık ve Peker, 2008: 110-117).

Eğitime yönelik uygulanacak olan politikalarda eğitim harcamalarında artışa gidilebileceği gibi eğitim kalitesi de artırılabilir. Eğitimdeki kalite iyileşmesi, daha yetkin insan kaynaklarına sahip olmayı beraberinde getireceği için gelir dağılımında olumlu bir etkiye yol açmaktadır (Akça ve Ela, 2012: 255). Viaene ve Zilcha (2003) araştırmasında elde edilen sonuçlara göre, bir ülkenin beşerî sermaye yatırımlarına önem vermesi ve öğrenme kültürünü benimsemesi, gelecekte daha düşük gelir eşitsizliği sağlama olasılığını artırmaktadır. Genel eğitimin finansmanında vergi oranının artması, gelir eşitsizliğini zamanla azaltmaktadır. Teknolojik değişim ise toplam üretim fonksiyonundan bağımsız olarak gelir dağılımını etkilememektedir (Viaene ve Zilcha, 2003: 110).

Eğitim alanında uygulanacak nitelikli ve kapsayıcı politikalar aracılığıyla, bilgi ve becerilerle donatılmış, özgüveni yüksek bireylerin ve toplumsal grupların ekonomik ve sosyal yaşama etkin biçimde katılımları sağlanabilecek; bu durum hem yaşam kalitesinin artmasına hem de gelir dağılımındaki yapısal eşitsizliklerin uzun vadede azaltılmasına katkı sunacaktır.

1.2.2. Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri

Eşitsizlik düzeyinin ve eğilimlerinin analizi, iktisadi ve sosyal bilimler literatüründe dikkat çeken bir araştırma alanı olmakla birlikte, bu analizin temel ilkeleri, araştırmacının benimsediği ölçüm yöntemine bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Ölçüm yönteminin belirlenmesi sürecinde, refah ekonomisinin normatif ilkeleri yahut istatistiksel analiz yöntemlerinin teknik gereklilikleri göz

önünde bulundurulmaktadır. Eşitsizliğe ilişkin kabul edilecek olan yaklaşımın önemi, eşitsizliğin anlaşılmasını ve ekonomik politikaların tasarımını etkileyebilmektedir. Ayrıca eşitsizliğin açıklanmasına yönelik kullanılacak olan bu hesaplama prosedürü bilimsel çalışmalar açısından büyük bir öneme sahiptir (Cowell ve Jenkins, 1995: 421).

Eşitsizliğin ölçümüne yönelik birtakım varsayımlardan yararlanılarak bir ölçüm yönteminin belirlenmesi mümkün olabilmektedir. Bu varsayımlar aşağıda açıklanmıştır (Cowell, 1985: 135).

- Matematiksel kolaylık sağlamak amacıyla yapılan bazı varsayımlar, genellikle eşitsizlik ölçüsünün süreklilik ve türevlenebilirlik gibi özellikleri üzerinde farklı yorumlara yol açmaktadır;
- Ölçümün yapısıyla ilgili bazı varsayımlar, örneğin gelirlerin homotetik konturlara sahip olması veya nüfus alt gruplarına göre ayrıştırılabilirlik gibi faktörler, farklı şekillerde yorumlanabilmektedir;
- Temel bir ekonomik varsayımı transferlerin Pigou-Dalton ilkesi, farklı şekillerde yorumlanabilmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerini genel olarak objektif, normatif ve statik ölçütler olmak üzere iki kategoride incelemek mümkündür. Objektif ölçütler, gelirler arasındaki farkları veya ortalama gelirden sapmaları istatistiksel olarak ölçerek eşitsizlik derecesini belirlemeye çalışmaktadır. Normatif ölçütler ise gelir dağılımı oranlarının yanı sıra sosyal refah anlayışına uygun olarak fayda fonksiyonunu da dikkate almaktadır. Gelir eşitsizliğine yönelik ölçüm yöntemleri içerisinde yer alan değişim aralığı (the range), göreceli ortalama mutlak sapma (relative average absolute deviation), göreceli varyans (relative variance), logaritmik standart sapma (logarithmic standard deviation), Gini katsayısı (Gini coefficient), Kuznets katsayısı (kuznets coefficient) ve Theil endeksi (theil index) objektif ölçütler arasında yer alırken; Dalton eşitsizliği ve Atkinson eşitsizlik ölçütü (atkinson's index) normatif ölçütler arasında değerlendirilmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden statik ölçütler ise Lorenz eğrisi yer almaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik statik ölçütler kullanılarak eşitsizliğe yönelik veriler grafik bazında da gösterilebilmektedir (Aktan ve Vural, 2018a: 196-202).

Gelir eşitsizliğinin varlığını göstermenin amacı, gelir dağılımında gerçekleşen değişimleri ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ülkenin durumunu analiz etmek ve zenginlik ile fakirlik arasındaki farka dikkat çekerek devleti gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalar uygulamaya teşvik etmektir (Çalışkan, 2010: 97). Gelir dağılımına ilişkin yapılan çalışmalarda, farklı ölçüm yöntemlerinin uygulanması nedeniyle çok çeşitli sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmekte olup (Baş, 2009: 55); gelir eşitsizliğinin ölçümüne yönelik literatürde en sık kullanılan ölçüm yöntemleri Lorenz Eğrisi ve Gini

Katsayısıdır (Çalışkan, 2010: 97). Yapılan bu tez çalışmasında ihtiyaç olunan yerlerde Gini katsayısından yararlanılarak analiz ve yorumlar yapılmaya çalışılacaktır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik yalnızca bir ülkede belirli bir sınırın altında kalan nüfusu değil o ülkedeki tüm nüfusu kapsamakta olup; eşitsizliğe ilişkin ölçümler ise o ülkedeki gelir ve tüketim dağılımlarına bağlıdır. Bir ülkedeki gelir dağılımındaki eşitsizlik yoksullukla birlikte eğitim, sağlık, beslenme gibi sorunları artırmakta ve ayrıca sosyal ve siyasal problemleri şiddetlendirerek ülke refahını olumsuz etkilemektedir (Uysal ve Vatansever Deviren, 2016: 1254).

1.2.2.1. Lorenz Eğrisi (Lorenz Curve)

Gelir dağılımını ölçmek için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir ve bu popülerliği iki temel sebebe dayanmaktadır. İlk olarak, bireysel gelir dağılımını toplam milli gelirden ve zamanla değişen bir para biriminden bağımsız olarak gösterme yeteneği sayesinde önemli bir avantaj sunar. İkincisi ise, toplumun tamamını veya belirli bir kesimini ele alarak bile anlamlı sonuçlar elde edebilmesidir. Bu nedenlerle Lorenz Eğrisi, gelir dağılımını ölçme konusunda diğer analiz yöntemlerine kıyasla daha kolay anlaşılabilir ve yaygın bir kullanım alanına sahip bir yöntem olarak kabul edilir. (Kurtipek, 2011: 12). Lorenz eğrisi, 1905 yılında Max Lorenz tarafından geliştirilen ve genellikle gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için kullanılan bir grafiksel yöntemdir. Bu eğri, gelir gruplarını yüzdeye göre sıralar ve gerçek gelir dağılımıyla ideal bir eşit dağılım arasındaki farkı gösterir (Derobert ve Thieriot, 2010: 573).

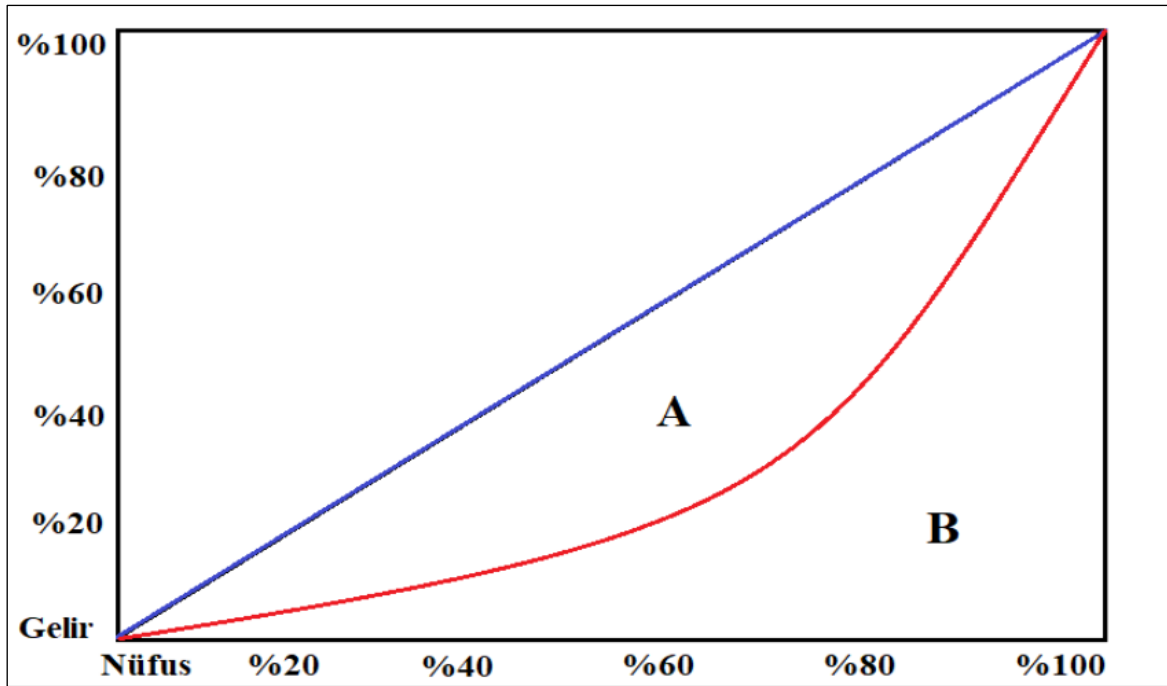
Gelir dağılımının karşılaştırılması için kullanılan Lorenz eğrisi, eşitlik ve adalet açısından analiz edilebilir. Eğer bir Lorenz eğrisi, diğer Lorenz eğrisinin her noktasının üzerinde bulunuyorsa, bu durumda gelir dağılımının daha eşit olduğu söylenebilir. Ancak, farklı Lorenz eğrilerinin karşılaştırılmasında her zaman kesin bir sonuç elde etmek mümkün değildir. Bazı durumlarda bir Lorenz eğrisi diğerinin üzerindeyken, bazı durumlarda aşağısında kalabilir. Bu durumda, Lorenz eğrileri birbirini kesebilir. Kesişmeyen ve bir eğrinin diğerinin üzerinde olduğu duruma ‘Lorenz baskın’ denir. Dolayısıyla, Lorenz eğrileri arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, gelir dağılımının adaleti ve eşitliği hakkında kesin bir yargıya varmak için dikkatli olunması gerekmektedir (Gürsel, 2000: 176-177).

Lorenz eğrisi, gerçek gelir dağılımının ideal bir dağılıma göre ne kadar sapma gösterdiğini gösterir. (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017, 360). Milli gelirin toplumdaki dağılımını göstermek amacıyla kullanılan ve bir eşitsizlik ölçüm tekniği olan Lorenz eğrisi, milli gelirden elde edilen birikimli paylarla buna katılan nüfusun birikimli payları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Lorenz eğrisi, yatay eksenle eşit birikimli nüfus paylarını ve dikey eksenle nüfusun milli gelirden aldıkları birikimli payları temsil eden noktaların birleştirilmesiyle elde edilmektedir. Bu eğri, milli gelir

dağılımını görsel olarak göstererek gelir eşitsizliğinin analiz edilmesinde kullanılmaktadır (Bellu, 2005: 2).

1992 yılında Corrado Gini tarafından geliştirilen ve gelir dağılımı eşitsizliğinin bir ölçütü olarak kullanılan Gini endeksinin hesaplanması Lorenz Eğrisi ve tam eşitlik doğrusu ile yapılmaktadır ve aşağıda yer alan Şekil 3'te Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısını göstermektedir (Kılıç ve Gökçeli, 2024: 219).

Şekil 3: Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

Kaynak: Kılıç ve Gökçeli, (2024: 219).

Şekil 3'te mavi renkle gösterilen 45 derecelik doğru gelir dağılımındaki tam eşitliği, kırmızı renkle çizilen eğri ise Lorenz Eğrisini ifade etmekte ve ülke nüfusunun yüzde kaçının o ülkedeki toplam gelirden yüzde kaç oranında pay aldığını göstermektedir. Mavi renkle gösterilen eşitlik doğrusu ile kırmızı renkle gösterilen Lorenz Eğrisi arasında kalan alan A, Lorenz eğrisi altında kalan alan ise B harfi ile ifade edilmekte ve bu çerçevede Gini katsayısı aşağıda yer alan formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$GİNİ = \frac{A}{A + B}$$

Lorenz Eğrisi, gelir dağılımındaki eşitsizliği görselleştiren temel araçlardan biri olup, gelir dağılımının daha adil olduğu ekonomilerde tam eşitlik doğrusuna daha yakın bir seyir izlemektedir. Bu durum, Lorenz Eğrisi ile tam eşitlik doğrusu arasında kalan A alanının küçülmesine neden

olmakta, böylece Gini Katsayısı'nın pay değeri azalarak sıfıra yaklaşmaktadır. Buna karşılık, gelir dağılımında eşitsizliğin belirgin şekilde bozulduğu ekonomilerde, Lorenz Eğrisi tam eşitlik doğrusundan uzaklaşarak A alanının büyümesine yol açmakta, bu da pay değerinin artmasına ve sonuç olarak Gini Katsayısı'nın bire yaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, Gini Katsayısı'nın '0' değeri gelir dağılımında tam eşitliği, yani tüm bireylerin aynı gelire sahip olduğu durumu ifade ederken, 1 değeri ise toplam gelirin yalnızca tek bir birey tarafından elde edildiği, yani mutlak eşitsizlik durumunu yansıtmaktadır. Bazı yaklaşımlarda Gini Katsayısı '1' yerine '100' ölçeği ile de ifade edilmekte olup, bu durumda elde edilen katsayı değeri 100 ile çarpılarak gösterilmektedir. Bu çalışmada kullanılan ve Solt (2000) tarafından geliştirilen Gini Endeksi, '0' ile '100' arasında değişen değerler almakta ve gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmeye yönelik önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

1.2.2.2. Gini Katsayısı (Gini Coefficient)

Kişisel gelir dağılımını ölçmek için yararlanılan çeşitli gelir dağılımı ölçütlerinden biri de İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından bulunan Gini katsayısıdır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisinden yola çıkılarak hesaplanmaktadır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alan oranına denk gelmektedir. Bu oranın büyüklüğü, dağılımdaki eşitsizliğin arttığını göstermektedir. Teorik olarak, bir toplumda gelir tamamen eşit olarak dağıtıldığında Gini katsayısı '0' olurken, tüm geliri tek bir kişi alıyorsa Gini katsayısı '1' olmaktadır (Çelik, 2004: 60). OECD'nin tanımına göre ise Gini katsayısı, gelir dağılımının eşitsizlik düzeyini ölçmek için kullanılan bir değerdir. Bu katsayı, nüfusun kümülatif gelir oranlarının kümülatif nüfus oranlarıyla karşılaştırılmasına dayanır. Tam eşitlik durumunda '0' değerini alırken, tam eşitsizlik durumunda '1'e yaklaşır (OECD, 2023aa).

Gini katsayısı, gelir transferlerinin eşitsizliğe olan etkisini yansıtabilme yeteneğine sahiptir. Özellikle, orta gelirli grupları arasındaki gelir transferlerine karşı daha hassas bir ölçüdür. Alt gelir gruplarındaki gelir transferlerine, üst gelir grupları arasındaki gelir transferlerinden daha duyarlıdır. Diğer bir deyişle, alt gelir grupları arasındaki transferlerin eşitsizliği azaltma etkisi, diğer eşitsizlik ölçülerine göre daha yüksektir. Gini katsayısı, her gelir düzeyinde zenginden fakire yapılan gelir transferlerine duyarlı olduğu için transferler ilkesini sağlar. Ancak orta gelirli grupları arasındaki gelir transferleri, Gini katsayısını yüksek gelirli gruplarla düşük gelirli grupları arasındaki transferlerden daha fazla etkiler. Başka bir ifadeyle, Gini katsayısı, ortalama gelirden uzaklaşmış gelirli grupları arasındaki transferlere daha az duyarlıdır (Gürsel vd., 2000: 178-179).

Ülkeler bazında yayımlanan Gini katsayılarında farklılık olabilmektedir. Bunun nedeni ise ölçüm yaklaşımındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin Danimarka'da hükümet tarafından yayımlanan Gini katsayısı ile OECD tarafından yayımlanan Gini katsayısı arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu farklılıkların sebebi mesken sahiplerinin kendileri için sağladıkları

barınma hizmetleri, hane halkı tanımı ve muamelesi gibi ölçüm yaklaşımındaki farklılıklara dayanmaktadır. Gini katsayısı gibi yapay ölçümler temelinde eşitsizliği değerlendirmek, gelir eşitsizliğinin eksik bir resmini sunma eğilimi göstermektedir ve bu resim büyük ölçüde gelir dağılımının belirli bir bölümüne bağlıdır. OECD, gelir dağılımının her bir parçasını yakalayabilen, dolayısıyla belirli bir dönem ve zaman içinde eşitsizliğin kaynaklarını belirleyebilen daha ayrıntılı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu, genel anlamda ortalamaların kullanılmasıyla gerçekleştirilir (Causa vd., 2016: 6-7).

Eşitsizlik ölçümleri arasında en yaygın şekilde kullanılan Gini katsayısı pozitif ya da normatif servet dağılımını analiz etmek için kullanılan bir eşitsizlik ölçüm yöntemi olup aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Emek, 2020: 45).

$$G = \frac{\Delta}{2_u}$$

Gini katsayısı 'G', ' Δ ' ve ' 2_u ' şeklinde gösterilen iki terimin birbirine oranlanması ile elde edilmektedir.

$$\Delta = \frac{1}{n(n-1)} \sum_{i=0}^n \sum_{j=0}^n |x_i - x_j|$$

Denklemden yer alan ' x_i ', i'nci bireyin gelirini, ' x_j ' j'nci bireyin gelirini; ' n ', toplam birey sayısını ifade etmektedir. ' Δ ', gelirler arasındaki tüm farkların ortalaması, ' u ' ise gelirlerin ortalamasını ifade etmektedir. ' Δ ' arttıkça ' G ' yani Gini katsayısı da artmaktadır. Dolayısıyla gelirler arasındaki farkların artması, gelir eşitsizliğinin de artmasına neden olmaktadır.

Bu tez çalışmasında çalışmaya ilişkin analiz ve değerlendirmeler için Gini katsayısından yararlanılmış ve ilgili verilere ise Standardized World Income Inequality Database (SWIID) veri tabanından ulaşılmıştır.

1.2.2.3. Yüzde Payları Analizi

Yüzde paylar analizi, nüfusu elde ettikleri gelirlere göre küçükten büyüğe doğru sıralayarak ve nüfusu %1'lik 100 grup, %5'lik 20 grup, %10'luk 10 grup ve %20'lik 5 grup olacak şekilde gruplara ayırarak her grubun toplam gelirden aldığı paylar karşılaştırılmaktadır (Akalin, 1986: 323, Çobanoğlu ve Yılmaz, 2019: 2635).

Bu analiz, nüfusun en zengin %x'inin ortalama geliri ile en yoksul %x'inin ortalama gelirinin birbirine oranlanması temeline dayanmaktadır. Literatürde en yaygın olarak kullanılan yüzde paylar 90/10, 99/10, 20/20 (80/20) ve Palma oranıdır. Aşağıda bu oranların kısaca tanımlarına yer verilmiştir (Ataer, 2021: 79):

- 90/10 oranı: En zengin %10'un gelirinin, en yoksul %10'unkine oranını ifade etmektedir.
- 99/10 oranı: en zengin %1'in oranının, en yoksul %10'unkine oranını ifade etmektedir.
- 20/20 oranı: nüfusun en zengin %20'sinin ortalama gelirinin, en yoksul %20'sinin ortalama gelirinine oranını ifade etmektedir.
- Palma oranı: Nüfusun en zengin %10'unun millî gelirden aldığı payın, en yoksul %40'ının sahip olduğu gelire oranını ifade etmektedir.

1.2.2.4. Theil İndeksi (Theil Index)

Henry Theil tarafından bulunan Theil indeksi başlangıçta ekonomide bilgi alışverişi sırasında meydana gelen aksaklıkları ölçmek için kullanılmış ve ardından bu indeks ekonomik eşitsizlikleri ölçmek amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır (Çobanoğlu ve Yılmaz, 2019: 2641). Theil 1967 yılında geliştirdiği bu indeks ile gelir eşitsizliğini ölçmede bilgi teorisi kavramından yararlanmanın faydalı olacağını savunmaktadır. Bilgi teorisi, birçok olasılık arasında belirli bir olayın gerçekleşme bilgisine değer verme konusunu ele almaktadır (Cowell, 2011: 53).

Theil indeksi, ayrıştırma özelliğine sahip olmasından dolayı, gelir dağılımını oluşturan alt gruplar için hesaplanan eşitsizlikleri detaylı bir şekilde yansıtabilen bir eşitsizlik ölçüm yöntemidir. Örneğin nüfusun eğitim seviyesine göre gruplandırılması ile eğitimin toplam eşitsizlik içerisinde belirleyici olan kat sayısı Theil endeksine göre belirlenebilmektedir (Ataer, 2021: 77).

Theil indeksi aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir (Akdağ, 2020: 35-36):

$$T = \sum_{p=1}^n \left[\left(\frac{1}{n} \right) \left(\frac{y_p}{\mu_y} \right) \ln \left(\frac{y_p}{\mu_y} \right) \right]$$

Denklemden yer alan n nüfusu, y_p p'inci kişinin gelirini, μ_y ise nüfusun ortalama gelirini ifade etmektedir. T'nin 0'a eşit olması toplumda yaşayan her bireyin gelirinin birbirine eşit olduğu; T'nin 1 değerini alması ise gelirin tamamının sadece bir kişiye ait olduğu anlamına gelmektedir.

Özetle, Henry Theil tarafından geliştirilen Theil indeksi başlarda ekonomik birimler arasındaki bilgi transferi esnasında oluşan kayıpları hesaplamak için kullanılırken daha sonraki zamanlarda bu

indeks ekonomik alanda çeşitli eşitsizlikleri hesaplama ve değerlendirme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (Chotikapanich, 2008: 202).

1.2.2.5. Kuznets Katsayısı (Kuznets Coefficient)

Kuznets katsayısı, iki sektörlü bir ekonomi için uygulanabilir ve '0' ile '1' arasında değişen bir değere sahiptir. Eğer sektörel ortalama, ülke ortalamasına eşitse, Kuznets katsayısı '0' olmaktadır. Eğer toplam çıktı tek bir sektör tarafından üretiliyor ve bu sektörün istihdam içindeki payı önemsiz derecede küçükse, katsayının değeri '1' olmaktadır. Kuznets katsayısı, bireysel veya hane halkı gelirleri için yeterli verilerin bulunmadığı ülkelerde gelirin fonksiyonel dağılımının uygun bir ölçütünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda, gelirin hane halklarından ziyade sektörler göre dağılımının ölçülmesi bazı amaçlar için daha faydalı olabilmektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010, 13).

Kuznets'e göre uzun dönemde gelir dağılımını etkileyen unsurlardan biri endüstrileşme sürecidir. Endüstrileşmeyle birlikte tarım sektörü, eşitsizliklerin daha az görüldüğü bir sektör olmaktan çıkmakta ve geri planda kalmaya başlamaktadır. Bu durumda kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç artmakta ve böylece gelir dağılımı eşitsizliği de artmaktadır. Kuznets'e göre, iki sektör arasındaki gelir farkı ekonomik büyümeyle azalmamakta hatta artmaktadır. Bunun sebebi, tarım dışı sektördeki kişi başı verimliliğin yüksek olmasıdır. Kuznets, tarım dışı nüfusun görece küçük olmasına rağmen sanayileşmenin getirdiği modernleşmeyle kentsel nüfusun artacağını ve kırsal bölgelerden göç edenlerin ve yabancı göçmenlerin kentsel bölgelerdeki nüfusu artıracığını belirtmektedir. Bu göç nedeniyle düşük gelirli bireyler yüksek gelirli kişilerin yaşadığı alanlara yönelecek ve kırsal bölgelerdeki gelir eşitsizliği, kentsel bölgelerdeki gelir eşitsizliği seviyesinin altında kalacaktır. Kuznets, bu göçün eşitsizlikteki artışın ilk nedeni olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, nüfusun göçüyle birlikte küçük nüfuslu sanayi sınıfının geliri artacağını savunmaktadır. (Kuznets, 1955: 7-8, 15-16).

Kuznets'in fonksiyonel gelir dağılımı hesaplamasında kullanılan yöntem, gelirin yalnızca sektörel üretim faaliyetlerinden elde edildiği varsayımına dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşım, makroekonomik ve parasal politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkilerini dışladığı için sınırlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu hesaplamaların ekonomi politikalarının gelir dağılımına olan dolaylı ve doğrudan etkilerini yeterince yansıtmadığı yönünde eleştiriler getirilebilmektedir (Özdemir, 2019: 43).

1.2.2.6. Logaritmik Standart Sapma (Logarithmic Standard Deviation)

Bir serinin terimlerinin logaritmalarının geometrik ortalamadan ne kadar sapma gösterdiğini ölçen bir değeri ifade etmektedir. Bu değer, serinin terimlerinin logaritmalarının sapmalarının kareli ortalaması olarak hesaplanmakta olup, seride aşırı uç değerlerin bulunması durumunda geometrik

ortalamaya dayalı olarak hesaplanan logaritmik standart sapma daha güvenilir sonuçlar sağlamaktadır (Işığışık, 1993: 214).

Logaritmik standart sapma hesaplamasına ait formül aşağıda yer almaktadır (Sen, 1997: 29):

$$L = \left[\sum_{i=1}^n (\log_{\mu} - \log y_i)^2 / n \right]^{1/2}$$

Formülde yer alan ‘ μ ’ ortalama geliri, ‘ y ’ ise hane gelirini ifade etmektedir. Logaritmik standart sapmanın ‘0’ a eşit olması mutlak eşitliğin gerçekleştiğini göstermektedir.

1.2.2.7. Pareto Katsayısı (Pareto Coefficient)

Pareto, ulusal gelirin aileler arasındaki dağılımını bir piramit şekline benzetmektedir. Bu piramidin üst kısmında, toplumdaki en yüksek gelire sahip aileler bulunurken, piramidin alt kısmına doğru ilerledikçe düşük gelir seviyesine sahip ailelerin olduğu gruplar yer almaktadır. En alt tabanda ise düşük gelir seviyesine sahip olan aile grubu bulunmaktadır (Arpacıoğlu Özdemir, 2019: 196).

Pareto yaklaşımında kaynaklar etkin bir şekilde ve homojen olarak dağıtıldığında bir ülkenin maksimum refaha ulaşması mümkün olmaktadır. Bu yaklaşım, bir kişinin durumunun iyileşmesi için diğer kişinin durumunun kötüleşmesi gerektiği varsayımı altında açıklanmaktadır. Pareto optimumu olarak adlandırılan durumda, bireyler bazında eş zamanlı olarak optimizasyon sağlanması mümkün değildir (Alhammedi ve Romagnoli, 2004: 267).

Pareto optimumu, rekabetçi piyasanın ürettiği bir denge durumudur, ki burada başlangıçtaki kaynak dağılımına uygun olarak oluşmaktadır. Bu denge durumunda, bir bireyin refahını düşürmeden diğer bir bireyin refahını artırmak mümkün değildir. Eğer başlangıçta toplumda büyük bir eşitsizlik varsa, piyasanın işleyişi sonucunda bu eşitsizliğin korunması hatta daha da artması mümkün olabilmektedir. İktisat, eşitsizliklerle ilgili analizleri ahlaki değer yargılarına dayandırmadan, bilimsel bir yaklaşımı benimsemektedir. Dolayısıyla, piyasanın işleyişi sonucunda eşitsizliklerin ortaya çıkması, iktisat açısından bir sorun teşkil etmemektedir. (Albayrak, 2014: 643).

Pareto gelir dağılımı analizlerinde, zaman ve mekân ayrımı yapılmadan gelir dağılımını ifade eden eğriler kullanılmaktadır. Bu eğrilerde, üst gelir grubunu gösteren parçaların eğimlerinin aynı olduğu bir model öngörülmektedir. Pareto, bireysel gelir bölüşümüyle ilgili analizlerinde gelir kaynağına ve toplumsal sınıfa bakmaksızın gelir dağılımını analiz etmektedir. Pareto dağılımı, birçok gelir bölüşümü modellemesinde kullanılan ve gelir dağılımını ifade eden bir dağılım şeklidir. Pareto α katsayısı, belirli bir gelir düzeyi ile bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasındaki

ilişkiyi göstermektedir. Bu ölçüt, gelir düzeyi yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna geçme olasılığının arttığını yaklaşık olarak ifade etmektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010: 13).

1.2.2.8. Değişim Aralığı (The Range)

Değişim aralığı ölçütü, bir gelir dağılımı serisinde en yüksek ve en düşük gelir düzeyleri arasındaki farkı ifade eden basit bir dağılım ölçüsüdür. Bu ölçütte yalnızca uç değerler yani maksimum ve minimum gelir düzeyleri dikkate alınmakta, bu iki değer arasında yer alan diğer gözlemlerin dağılımı ya da yapısı hesaba katılmamaktadır. Bu nedenle, değişim aralığı gelir dağılımına ilişkin yalnızca genel bir değerlendirme sunmakta olup, ayrıntılı yapısal farklılıkları yansıtmada yetersiz kalmaktadır (Öztürk ve Göktolga, 2010 :6).

Bir serideki en yüksek ve en düşük değerler arasındaki farkı temsil eden değişim aralığı, seride yer alan diğer değerlerin nasıl değiştiğini dikkate almamakta, sadece uç noktaları göz önünde bulundurmaktadır. Bu durum da değişim aralığının gelir eşitsizliği ölçüsü olarak kullanılması eleştirilmektedir (Kubar, 2011: 230). Bu nedenle gelir eşitsizliğini ölçmek için Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı gibi daha kapsamlı gelir eşitsizliği ölçütlerinden yararlanılmaktadır.

Değişim aralığı aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir (Aktan ve Vural, 2018a: 196):

$$A = \left(\frac{\max Y_i - \min Y_i}{Y} \right)$$

Formülde yer alan ‘A’ değişim aralığını, ‘Y’ ortalama geliri, ‘maxY_i’ maksimum hane gelirini, ‘minY_i’ minimum hane gelirini ifade etmektedir. Mutlak eşitliğin olduğu durumda değişim aralığı ‘0’ a eşit olmaktadır. Tüm gelirin yalnızca tek bir kişide toplanması durumunda ise değişim aralığı ‘1’ e eşit olmakta ve bu durum mutlak eşitsizliği ifade etmektedir.

1.2.2.9. Görelî Ortalama Mutlak Sapma (Relative Average Absolute Deviation)

Aynı bölgede bulunan iki birey arasında analiz yapan ve gelir düzeyi düşük olan bireyden gelir düzeyi daha yüksek olan bireye doğru yapılacak olan gelir transferine karşı duyarsızlığı ifade eden görelî ortalama mutlak sapma yönteminde (Aktan ve Vural, 2018a: 196), tüm gelir düzeylerinin ortalama gelir düzeyi ile karşılaştırılmasıyla gelir farklılıklarının mutlak değişim değerlerinin toplamı bulunmaktadır. Bulunan değişim değerlerinin toplamı hesaplanan toplam gelire oranlanmakta ve böylece görelî ortalama mutlak sapma değerine ulaşılmaktadır (Kubar, 2011: 231).

Görelî ortalama mutlak sapma aşağıdaki formülle ifade edilmektedir (Aktan ve Vural, 2018a: 196):

$$G = \sum_{i=1}^n |\mu - y_i| n\mu$$

Görelî ortalama mutlak sapmaya göre sonucun ‘0’ çıkması mutlak eşitliğı ifade etmektedir. Eğer gelirin tamamı sadece bir kişide toplanıyorsa bu mutlak eşitsizliğı göstermekte ve görelî ortalama mutlak sapma değeri ‘2(n-1)/2’ değerini almaktadır.

1.2.2.10. Görelî Varyans (Relative Variance)

Görelî varyans, gelirlerin ortalamaya göre ne kadar farklılık gösterdiğini ölçen bir değer olup, gelir düzeylerinin ortalamadan sapmalarının karelerinin toplamının kişi sayısına oranı olarak hesaplanmaktadır. Gelir dağılımının aritmetik ortalamasının karesine bölünmesiyle hesaplanan görelî varyans değeri ortalama gelir düzeyine göre farklılıklar göstermektedir (Elveren, 2013: 36).

Gelirin ortalama gelire göre ne kadar saptığını yani ne kadar sapmalı ya da toplu olduğunu ölçen görelî varyans aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir (Elveren, 2013: 36):

$$GV = \sum_{i=1}^n (Y_i - \mu)^2 / n\mu^2$$

Görelî varyans hesaplamalarında bir üst sınır olmayıp varyans değeri arttıkça gelir eşitsizliğinin de arttığı söylenebilmektedir (TÜSİAD, 2020: 180).

1.2.2.11. Dalton Eşitsizliğı

Diğer gelir dağılımı ölçüm yöntemlerine kıyasla daha geniş bir ölçüt olan Dalton eşitsizlik yöntemi, ekonomik refahı içeren bir yapıya sahip olduğu için kalkınma alanında araştırma yapan iktisatçılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu ölçüt, neoklasik düşünceye dayanarak gelirin marjinal faydasının gelir artışıyla birlikte azaldığını varsayar ve toplam faydanın fiili düzeyleri ile gelirin eşit olarak dağıldığı durumda elde edilecek toplam fayda düzeyini karşılaştırır. Herkes için aynı tip fayda fonksiyonu varsayıldığı için, toplam refahın maksimize edilmesi gelirin eşit şekilde dağıtılması durumunda mümkün olur. Modelde eşitlik ölçütü, fiili sosyal refahın maksimum sosyal refaha oranı olarak ele alınmaktadır (Akın ve Aytun, 2018: 57).

1.2.2.12. Atkinson Eşitsizlik Ölçütü (Atkinson’s Index)

Sosyal refah fonksiyonunu geliştirerek gelirin eşit dağıtıldığı bir gelir seviyesi kavramını ortaya koyan Atkinson’a göre; sosyal refah fonksiyonunda toplumsal gelir eşitsizliğine verilen değerler sıfır

ile sonsuz arasında değişmektedir. Değerin sıfır olması durumunda, toplumun gelir eşitsizliği konusunda kayıtsız olduğu varsayılmaktadır. Değerin sonsuz olması durumunda ise düşük gelirli grupların daha fazla önemsendiği görülmektedir. Atkinson, bu sıralamayla eşitsizlik ölçütlerini sosyal refah analizine dahil etmiştir (Kubar, 2011: 233). Atkinson eşitsizlik ölçüsünde elde edilen endeks, toplumsal refah fonksiyonundan türetilen bir endekstir ve kişisel faydaların karşılaştırılabilir olduğu varsayımıyla çalışmaktadır. Bu endeks, her bireyin refah fonksiyonunun toplamından oluşan bir içbükey, simetrik ve toplanabilir bir fonksiyon olan toplumsal refah fonksiyonuna dayanmaktadır (Aktan ve Vural, 2018a: 200).

Atkinson indeksi ile gelir eşitsizliğine neden olan farklı grupların ya da farklı gelir kaynaklarının belirlenmesi mümkün olmaktadır. Atkinson indeksine bahsedilen diğer ölçüm yöntemlerinden farklı olarak, gelir dağılımının alt ya da üst kısmındaki gelir seviyelerine ağırlık verecek şekilde ağırlıklandırma değişkeni ilave edilmektedir (Akdağ, 2020: 34).

Atkinson eşitsizlik ölçütünün genel formülü aşağıdaki şekildedir (Doğanoğlu ve Gülcü, 2001: 50):

$$A_{\varepsilon} = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\frac{y_i}{y} \right]^{1-\varepsilon} \right]^{1/(1-\varepsilon)}$$

Formülde yer alan ε ($0 < \varepsilon < \infty$) eşitsizliğin kaçınma (aversiyon) parametresini ifade etmektedir. Bu yüzden ε değerinin yüksek bir değer alması, eşitsizliğin daha duyarlı hale geldiği anlamını taşımaktadır. Yani ülkeler arasında farklılık gösteren ε kaçınma değeri, eşitsizlikten kaçınma istediğinin derecesini göstermektedir. 0 ile 1 arasında değer alan Atkinson ölçüm değerinde 0 mutlak eşitliği ifade etmektedir (Doğanoğlu ve Gülcü, 2001: 50).

1.3. Dünya’da Gelir Eşitsizliğine İlişkin Genel Değerlendirme

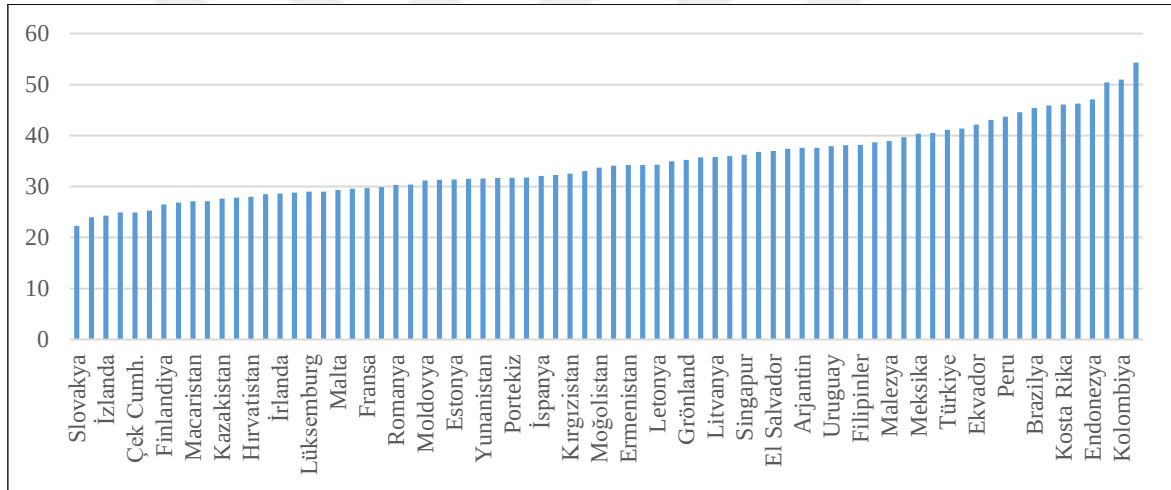
Literatüre bakıldığında çok sayıda gelir eşitsizliği ölçüm yöntemi olmasına rağmen, OECD bireylerarası gelir eşitsizliğini beş farklı göstergeyle ölçmektedir. Bunlardan ilki Gini katsayısıdır ki çalışmada yer alan veri analizi ve çalışmaya ilişkin değerlendirmelerde öncelikli olarak Gini katsayısından yararlanılmıştır. Gini katsayısının dışında S80/S20, P90/P10, P90/P50 ve Palma oranı bahsedilen diğer gösterge ölçütleridir (OECD, 2024).

Sermaye ve serbest meslek gelirleri, kazançlar ve kamu nakit transferlerinden oluşan gelirin bireyler arasındaki farklılığı gelir eşitsizliği olarak ifade edilmekte olup; Gini katsayısı da bu eşitsizliğin ölçüm yöntemlerinden biridir. Gini katsayısı nüfus ve nüfusun almış olduğu gelirin

kümülatif oranlarının karşılaştırılmasına dayanan ve 0 ile 1 arasında değişen bir ölçüt değerine sahip olup; burada 0 mükemmel eşitliği, 1 ise tam eşitsizliği ifade etmektedir. Diğer bir eşitsizlik ölçüsü olan S80/S20 ise en zengin %20'lik dilimin ortalama gelirinin en yoksul %20'lik dilime oranını gösterir. P90/P10 oranında en yüksek gelir diliminde yer alan %10'luk kesimin gelirinin üst sınır değerinin en düşük %10'luk kesimin gelirinin üst sınır değerine oranıdır. P90/P50 oranı ise medyan gelir ile üst sınır ve alt sınırdaki gelirler arası farkı karşılaştırır. Palma oranı, en yüksek harcanabilir gelir düzeyine sahip olan %10'luk kesimin elde etmiş olduğu gelirin, en düşük harcanabilir gelir düzeyine sahip olan %40'luk kesimin elde etmiş olduğu gelirin kıyaslanmasıyla elde edilen oranı ifade etmektedir (OECD, 2024).

Aşağıda yer alan Grafik 1'de seçilmiş dünyada bazı ülkelerin 2022 yılına ait Gini katsayıları yer almaktadır.

Grafik 1: Seçilmiş Dünya Ülkelerinin 2022 yılı Gini Katsayıları

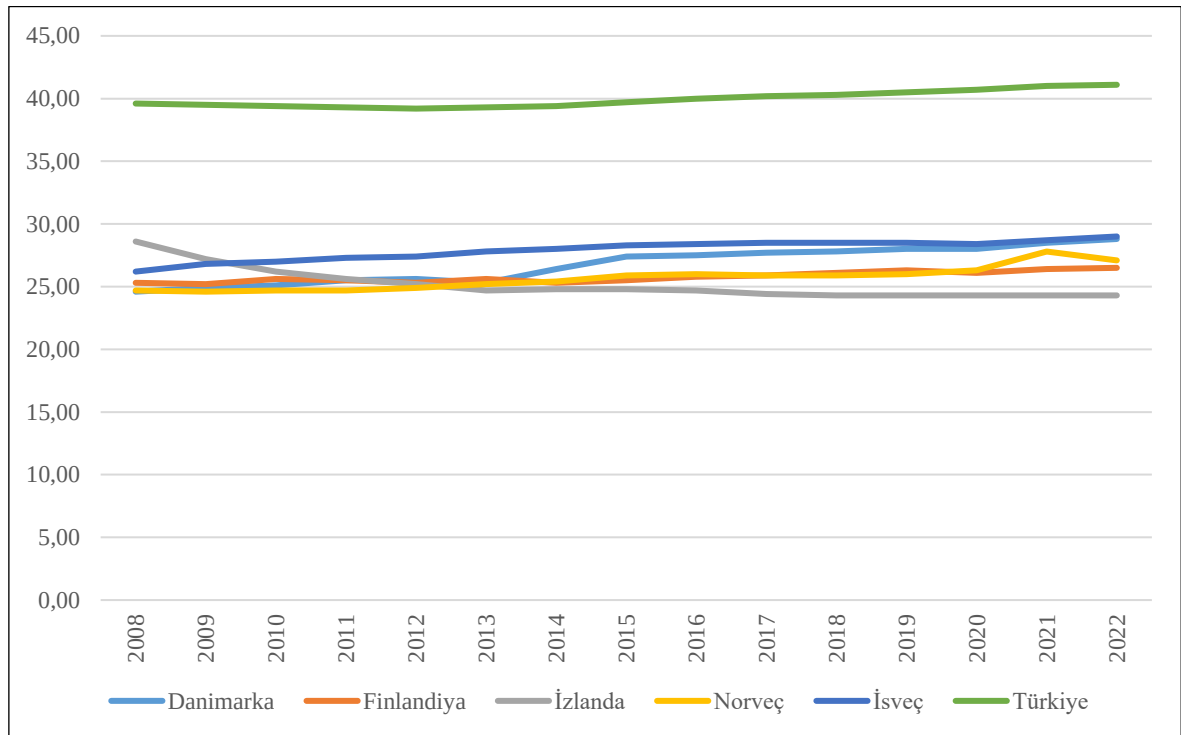
Kaynak: Swiid, (www.fsolt.org/swiid/).

Grafik 1'e göre grafiğin sol tarafı Gini katsayısının en düşük olduğu ülkeleri göstermekte ve sağa doğru gidildikçe Gini katsayılarının ülkelere göre artış gösterdiği görülmektedir. Buna göre gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkeler arasında Slovakya, İzlanda, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya gibi ülkeler yer almaktadır. Grafiğe bakıldığında gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkeler çoğunlukla sosyal refah politikalarını etkin bir şekilde yürüten İskandinav ve Orta Avrupa ülkeleri olduğu görülmektedir. Gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler arasında ise Kolombiya, Endonezya ve Kosta Rika gibi ülkelerin yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de gelir eşitsizliği açısından gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkeler grubunda yer aldığı Grafik 1'den yola çıkarak elde edilebilecek sonuçlar arasında yer almaktadır. Sosyal politikaların gelir eşitsizliğinde önemli bir rol üstlendiği düşünüldüğünde Türkiye'nin bu konuda yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Euronews'in 12.03.2024 tarihinde yayımlamış olduğu haberden yola çıkarak ülkelerarası Gini katsayıları değerlendirildiğinde Türkiye'nin 130 dünya ülkesi içerisinde gelir eşitsizliğinde 28. Sırada yer aldığı ve yine aynı haberde yer alan AB İstatistik Ofisi Eurostat verilerine göre 2022 yılında Avrupa birliği ülkeleri içerisinde Gini katsayısı ortalaması 29,6 iken Türkiye'nin son güncel veri yılı olan 2021 yılındaki verilerine göre gelir eşitsizliği düzeyinin 42,6 düzeyinde olduğu görülmektedir (Euronews, 2024).

Aşağıda yer alan Grafik 2'de İskandinav ülkeleri ile Türkiye'nin 2008 ve 2022 yılları arasındaki Gini katsayılarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Grafik 2: İskandinav Ülkeleri ve Türkiye'de Gini Katsayıları (2008-2022)

Kaynak: Swiid verilerinden yararlanılarak yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 2'den yola çıkarak ülkelere ait Gini değerlerine bakıldığında İskandinav ülkelerinde gelir eşitsizliğinin oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Ortalama Gini değerleri ele alındığında İzlanda 25,18 ortalama Gini değeriyle en düşük gelir eşitsizliğine sahip ülke olup; diğer İskandinav ülkeleri de bu ortalama orana benzer oranlardadır. Bu ülkelerde Gini katsayıları yıllar bazında çok fazla değişiklik göstermiyor olması bu ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik uygulanan politikaların etkinliğini ortaya koymaktadır. Yine Grafik 2'den yola çıkarak Türkiye'nin Gini katsayısının ise İskandinav ülkelere kıyasla çok daha yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. 2008 yılında 39,60 olan Gini katsayısı 2022 yılında 41,10 seviyesine ulaşmış ve ülkenin ortalama Gini değeri 39,95'tir. Bu oranlar ise İskandinav ülkelere ait olan oranların iki katı düzeyindedir.

Şekilde Türkiye’ye ait Gini katsayılarına bakıldığında düşük oranlarda olsa dahi ortalama olarak bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu da ülkede gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik uygulanan politikalara yönelik etkinlik sorununun olduğunu ortaya koymaktadır.

Seçilmiş dünya ülkelerinin 2022 yılına ait Gini katsayılarının gösterildiği Grafik 1’de Türkiye’nin gelir eşitsizliğindeki durumu, Euronews’te yer alan gelir eşitsizliğine ilişkin yine Türkiye’ye yönelik kötü tablo ve son olarak gelir eşitsizliğinde iyi olan İskandinav ülkeleri ve Türkiye’nin 2008 ve 2022 yılları arasındaki Gini katsayılarına ilişkin seyir halini gösteren Grafik 2’ye göre Türkiye gelir eşitsizliği konusunda başarısız olan ülkeler içerisinde yer almaktadır. Türkiye’de gelir eşitsizliğinin yüksek seviyelerde olduğunu gösteren tüm bu bilgiler dahilinde, ülkede gelir eşitsizliğinin daha iyi bir hâle getirilebilmesi için gelir eşitsizliğinde iyi olan ülkelerdeki maliye politikalarına yönelik yapılan çalışmalar incelenerek Türkiye’ye ilişkin önerilerin yapılabilmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu çerçevede gelir eşitsizliğinde iyi bir konumda olan ülke gruplarından İskandinav ülkeleri ele alınarak, bu ülkelerde uygulanan maliye politikaları incelendikten sonra Türkiye için önerilerde bulunabilmek, ilgili çalışmanın temel boyutunun oluşumunu sağlayabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK MALİYE POLİTİKALARI: İSKANDİNAV ÜLKELERİ VE TÜRKİYE

Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesine yönelik yapılan tartışmalarda doğal kanun yaklaşımı, faydacılık yaklaşımı, Rawls'cı adalet yaklaşımı ve özgürlükçülük yaklaşımı olmak üzere dört temel görüşten bahsedilebilmektedir. Bu temel görüşlerden doğal kanun yaklaşımına göre üretim faktörlerinin her birinin üretime yapmış oldukları katkı boyutunda bir gelirin elde edilmesi gelir dağılımında adaleti ifade etmektedir. Faydacılık yaklaşımına göre adil bir gelir dağılımı gelirin paylaşımındaki eşitliği ifade etmektedir ve bu yaklaşıma göre gelir eşit bir şekilde dağıtılmaktadır. Rawls'cı adalet yaklaşımında en fakir %20'nin gelirinin öncelikli olarak iyileştirilmesini öngörmektedir. Özgürlükçülük yaklaşımında ise dürüstçe elde edilen gelirin mevcut bir şekilde paylaşımı adil gelir dağılımını ifade etmektedir (Ünsal, 2017a: 740).

Her bir ülke ekonomisi için ülke gelirlerinin artırılması en önemli amaç olsa da gelir dağılımı ve dolaşımı da en az bu amaç kadar büyük bir önem arz etmektedir. Ülke gelirlerinin adil dağılımının sağlanamaması neticesinde yani gelir dağılımındaki eşitsizlikler sonucunda birçok sosyal ve ekonomik sıkıntı meydana gelmektedir. Oluşan eşitsizlik sebebiyle, toplumu oluşturan bireylerin gelir düzeylerinde ciddi uçurumlar meydana gelmektedir. Şöyle ki; toplumu oluşturan bireylerin bir kısmının satın alma gücü artarken, diğer bir kısmının ise zorunlu ihtiyaçlarını dahi karşılayacak kadar bir geliri bulunmamaktadır (Teyyare ve Sayaner, 2018: 310-311). Ekonomide oluşan bu durum gelir eşitsizliğine sebebiyet vermekte ve çözümünün tamamen piyasa koşullarına bırakılması durumunda ise hem eşitsizliğin önlenmesi mümkün olmamakta hem de bir 'piyasa başarısızlığı' oluşmaktadır. Bu yüzden eşitsizliği azaltacak boyutta bir kamu müdahalesinin yapılması zorunluluk hâline gelmektedir (Dibo, 2022: 1). Ülke ekonomileri kendileri için en önemli sorunlar içerisinde yer alan gelir dağılımındaki eşitsizlikleri en aza indirmek için farklı politikalar üretmektedir. Bunlardan bazıları servet, eğitim, gelir, fiyat, ücret politikalarıdır. Ülkeler uygulamış oldukları politikalar ile gelir eşitsizliğini azaltmayı hedeflerken bu amaca ulaşmak için kamu gelirleri ve kamu harcamaları gibi maliye politikası araçlarından yararlanmaktadır (Teyyare ve Sayaner, 2018: 310-311).

Son on yıllık süreç değerlendirildiğinde gelir dağılımına yönelik eşitsizlik durumu siyasi gündemde önemli bir yer almaya başlamış ve temel bir sosyal öncelik hâline gelmiştir. Ülkelerin kendi içlerinde gelir dağılımına yönelik artış gösteren eşitsizlik durumunu düzeltme ihtiyacı, ülkeler arasında da ortak bir düşünce hâline ulaşmıştır. Gelir dağılımında artış gösteren eşitsizliğin

düzeltilmesine ya da olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik artan oranlı vergi sistemlerinin uygulanması ve sosyal harcamaların yapılması gerekliliği ise bu ortak düşünce sonucunda ortaya çıkmaktadır (Claveria ve Sorić, 2023: 3). Ortaya çıkan bu durum ile kamu maliyesi alanında yoğun bir ilgiyle çalışılan gelir dağılımına ilişkin maliye politikaları literatürde önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Uygulanacak olan kamu gelir ve harcamalarından oluşan maliye politikası araçları gelir dağılımını doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkilerken; uygulanacak olan bu politikalar ile gelir dağılımında adaletin sağlanması hedeflenmektedir (Crudu, 2015: 46-47).

Çalışmanın bu bölümünde İskandinav ülkeleri ile Türkiye'nin gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik uygulamış olduğu maliye politikalarının karşılaştırılmasından önce araştırma grubu olarak oluşturulan İskandinav ülkeleri ve Türkiye'nin politik yapılarına ilişkin genel bir çerçevenin oluşturulması üzerinde durulacaktır.

Kuzey Avrupa'da bulunan Danimarka, Norveç, İsveç, İzlanda ve Finlandiya ülkelerinin oluşturduğu bölge İskandinavya olarak ifade edilmektedir. Bu ülkeler geçmişten günümüze kadar dil, din ve kültürel yapıda benzerlikler göstermiş olup politik alanlar da dahil olmak üzere birçok konuda ortak kararlar almışlardır. İskandinav ülkelerinin güçlü bir karma ekonomi sistemine ve hareketli bir özel sektöre sahip olması sayesinde birer refah devleti hâline gelmeleri, bu ülkelerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortak politika uygulamalarına dayanmaktadır. Kendilerine mahsus bir refah devleti modeli benimseyen İskandinav ülkelerinin benimsemiş oldukları bu model sosyal demokrat refah modeli (İskandinav modeli, Kuzey Avrupa modeli) olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkelerdeki yüksek istihdam düzeyi, düşük işsizlik ve enflasyon oranı ayrıca ekonomik büyümedeki denge ve istikrar durumu, uygulanan bu model sayesinde gerçekleşmiştir (Armağan ve Dikmen, 2015: 68).

Küreselleşmenin oluşumuyla sosyal refah anlayışının etkisinin azalmış olduğu düşünülse de bu anlayış her dönem gündemde kalacak bir olgudur. Beveridge Raporu sosyal refah algısının başlangıcı olsa dahi, dünyada yaşanan ekonomik krizler ve 2. Dünya Savaşı sonrası durum sosyal refah anlayışının devlet politikalarında daha fazla yer bulmasına imkân sağlamış ve hatta gelişmiş ülkelerde atılması gereken en büyük adım olarak düşünülmüştür. Sosyal refah devletindeki en önemli özellik; gelirin yeniden dağıtıcı etkisi olması, devlet yapısının müdahaleci ve düzenleyici bir yapıya sahip olmasıdır (Kurşun ve Rakıcı, 2014: 77-78). Sosyal refah devletinin sahip olduğu özellikler şu şekildedir (Durdu, 2009: 42-43):

- Müdahaleci: Piyasada meydana gelen herhangi bir başarısızlık karşısında harekete geçerek ortaya çıkan problemlerin çözümüne ilişkin tedbirler alır.
- Düzenleyici: İş piyasalarındaki düşük ücret seviyesine sahip olanlar için asgari düzeyde bir ücret belirleyip sosyal yardım ve güvenlik hizmetleri sunar.

- Gelirin yeniden dağıtıcısı: Vergiler ve transfer harcamaları ile gelirin dağılımına müdahalede bulunarak gelir eşitsizliğinin önüne geçer.

Sanayi Devrimi öncesindeki yıllarda yaşanan toplumsal sorunlarla mücadelede hane halkı ve işverenler, gönüllü kurum ve kuruluşlar ile devlet gelirlerinin transferi önemli bir role sahiptir. Sanayileşmeyle birlikte bireylerin sosyal sigorta kurumlarının koruması altına girmesi zorunlu hâle gelmiştir. Refah devletinin en iyi dönemlerini yaşadığı 1945-1975 yılları arasında ise zorunlu sigortaların yanı sıra refah devleti kurumlarında ve işlevlerinde gelişmeyle birlikte gelirin eşit dağılımı ve sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ülke vatandaşlarının yaşam standartlarında da artış sağlanması hedef hâline getirilmiştir (Albayrak ve Birinci, 2017: 69). 1975 yılı sonrasında yaşanan petrol krizinin sebep olduğu arz şokları ile Bretton Woods sistemindeki çöküş refah devleti anlayışının etkinliğini yitirmiş ve yeni arayışları da beraberinde getirmiştir (Özkır, 2022: 28).

Avrupa ülkeleri; İskandinav Model, Yardımlaşma Modeli, Beveridge Model, Bismarck Model olmak üzere dört farklı refah modelini benimsemiştir (Şenkal ve Sarıpek, 2007: 156);

- İskandinav Model; Nordic model, Sosyal Demokrat model veya Kurumsal model olarak da adlandırılan bu yaklaşımda, sosyal faydaların herkes için eşit olduğu bir sistemi benimsemektedir.
- Yardımlaşma Modeli; sosyal sorumluluklar öncelikli olarak aile içinde veya mümkün olduğunca aileye yakın çevrede çözülmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım Güney Avrupa veya Katolik modeli olarak da bilinmektedir
- Beveridge Modeli; toplumsal sorunlarla karşılaşıldığında devletin sorumluluk taşıdığı ve sosyal yönetim anlayışının gerekliliği vurgulamaktadır.
- Bismarck Modeli; bu modelin temeli işe dayalı sosyal sigorta mekanizması üzerine kurulmuştur. İnsanların bir işte çalışmaları sosyal hukuk tarafından güvence altına alınmaktadır. Sistemin finansmanı, sigorta primlerini ödeyen bireyler tarafından sağlanmaktadır (Durdu, 2009: 46).

Bilimsel olarak 'İsveç Modeli', 'Kuzey Avrupa Modeli', 'Sosyal Demokrat Model', 'Evrensel Model' olarak da ifade edilen İskandinav Modeli sosyal hak ve yardımların piyasanın dışında karşılanma düzeyinin en fazla olduğu model olarak bilinmektedir. Bu modelin temel ilkeleri sınıflar arası eşitlik, ulusallık, sosyal dayanışma şeklinde sıralanmaktadır. Yüksek vergi oranları, toplumda yer alan orta sınıf ve çalışanlar için sosyal yardımların büyük bir kısmının devlet tarafından karşılanması bu modelin dikkat çeken taraflarını oluşturmaktadır (Albayrak ve Birinci, 2017: 71).

Eşitlikçi bir sistemi ifade eden İskandinav modeli, sektörel bazda bakıldığında kamu sektörünün büyük bir etkiye ve öneme sahip olduğu, vergilerin; eğitim, sağlık, genel emeklilik planı

gibi refah hizmetlerinin nerdeyse tamamını finanse ettiği ve ayrıca bu temel refah hizmetlerine herkesin ücretsiz ve kolay bir şekilde erişimine olanak sağlayan bir sistem üzerine kurulmuştur (Toprak ve Şataf, 2023: 2).

‘Herkese istihdam’ sloganını benimseyen bu model, merkezine çalışma hakkını yerleştirerek refah politikalarını bu prensibe uygun bir şekilde düzenlemiştir (Şenkal ve Sarıpek, 2007: 158). Her bir İskandinav ülkesi kendi içerisinde farklılıklar gösterse de gelir dağılımında eşitliğin sağlanması, istihdam düzeyinin üst seviyelerde olması, cinsiyet farklılıklarının ortadan kalkması gibi özellikler bu ülkeleri diğer refah devletlerinden ayıran başlıca unsurlardır (Albayrak ve Birinci, 2017: 73). İskandinav model temel olarak ülke nüfusunu kapsayacak şekilde yapılan nakit transferleri, ülkede gerçekleşecek aynı hizmetlere üst düzeyde yapılan harcamaları ve gelirin yeniden dağıtımını destekleyecek vergi transferlerini kapsayan bir yapıyı ifade etmektedir (Topuz ve Doğan, 2020: 550).

İskandinav modeli, güçlü bir kamu sektörü, istikrarlı enflasyon ve döviz kurları, geniş bir sosyal yardım ağı ve tüm vatandaşları kapsayan kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi ile tanımlanmaktadır. Bu sistem, dünyadaki en yüksek vergi oranlarından birini içermektedir ve vergiler, toplumun genel refahını artırmak ve eşitlik sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (www.norden.org, 2024).

İskandinav ülkelerinin refah seviyelerinin artırılarak refah devleti modelinin dünya genelinde yaygınlaştırılması ve korunması amacıyla ‘İskandinav Refah Merkezi’ kurulmuştur (Sözen, 2024: 100-101). İskandinav Refah Merkezi Konseyi 1952 yılında kurulduğunda Danimarka, İzlanda, Norveç ve İsveç İskandinav Konseyi’nin üyesi olmuş, Finlandiya ise 1955 yılında üyeliğe katılmıştır (www.norden.org, 2024). İskandinav Refah Merkezi entegrasyon, engellilik, göç, genç ve çocuklar gibi çağımızın önemli sosyal konularına odaklanarak faaliyetlerini sürdürmekte ve ayrıca her yıl ilgili kuruluşlara mali destekler sağlamaktadır (Sözen, 2024: 100-101).

İskandinav ülkelerinin gelir eşitsizliğinde düşük seviyelerde olması bu ülkelerde yaşayanların dünyanın en mutlu insanları arasında yer almasını da beraberinde getirmektedir. Politika yapıcılar tarafından tüm düzeylerde ücretsiz eğitim fırsatlarının oluşturulması, cömert öğrenci ödeneklerinin sunulması, önceki okul performansına dayalı olarak yükseköğretime kabul olanaklarının olması, vergilendirme sisteminin iyi bir şekilde işleyişinin sağlanması ve transfer harcamalarının iyi bir zemine oturtulması gibi uygulamalarla eşit fırsatların oluşturulması sağlanmaktadır (Kreiner ve Olufsen, 2022: 337).

İskandinav ülkelerinde kişi başına düşen GSYH miktarı 2022 yılı OECD verilerine göre Norveç’te 95.027 Amerikan doları iken, Danimarka’da 74.962 Amerikan dolarıdır. Yapılan incelemede GSYH miktarının İzlanda’da tahmini değerinin 66.638 ABD doları olduğu

görülmektedir. İskandinav ülkelerinden olan İsveç'te 65.209, Finlandiya'da ise 59.808 ABD doları olduğu görülmüştür. Türkiye'de ise 2022 tahmini değer 34.945 ABD dolarıdır (OECD, 2022).

Çalışmanın bu bölümünde gelir dağılımının nispeten iyi olduğu ve araştırma konusu olarak belirlenen İskandinav ülkeleri ile Türkiye'de gelir eşitsizliğinin çözümüne yönelik uygulanan maliye politikalarının başarılı ve eksik yönlerine ilişkin bir değerlendirmenin yapılması planlanmaktadır. Öncelikle İskandinav ülkeleri ve Türkiye'nin genel mali yapılarının ve bu çerçevede de kamu gelir ve harcamalarının her bir ülke bazında ortalama olarak 2014-2022 yılları periyodundaki seyrinin incelenmesi çalışmanın akışında büyük öneme sahip olacaktır. Çalışmanın başında İskandinav ülkelerinin genel yapısı ve uygulamış oldukları sosyal refah devleti anlayışı hakkında bilgi verilerek bu ülkelerinin ekonomik mali yapılarına değinilmiştir. Bu çalışma yapılırken Türkiye'nin İskandinav ülkeleriyle olan ekonomik ve mali yapısındaki farkının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla karşılaştırmaya konu olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ardından gelir eşitsizliğinde dünya ülkeleri içerisinde başarı sağlayan İskandinav ülkelerinin uygulamış oldukları maliye politikaları her bir İskandinav ülkesi için ayrı ayrı detaylı bir şekilde incelenerek Türkiye ile olan farklılıkları ele alınmıştır.

2.1. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye'nin Genel Ekonomik Görünümü

İskandinav ülke ekonomilerine bakıldığında bu ülkelerde serbest piyasa ekonomisinin ve kapitalizmin hüküm sürdüğü görülmektedir. Ülkelerin ücret gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranları yüksektir ve buna paralel olarak kamu harcamaları da üst seviyelerdedir. İskandinav ülkeleri işçi haklarına önem vermekte ve ayrıca şirketlerin işçi alımı ve işten çıkarmalarına yönelik sınırlamaları da söz konusu olup; işçilerin ücretleri verimlilikle ilişkilendirilmekte, yabancı işgücüne erişime sınırlamalar konularak yerel işgücünün korunması sağlanmaktadır. Bu ülkelerde sermaye girişi ve çıkışları için de kısıtlamalar olup yerel sanayinin daha fazla korunması amaçlanmaktadır. Tüm bunlar İskandinav ülkelerini diğer kapitalist ülkelerden ayıran temel özelliklerdir (Fırat, 2021: 59).

Aşağıda yer alan Şekil 4 İskandinav ülkelerinin konumları ve konumlarına bağlı olarak ekonomik yapıları hakkında tahmin yürütülmesinde yardımcı olmaktadır.

Şekil 4: İskandinav Ülkeleri Genel Görünümü

Kaynak: www.yerbilgisi.com (17.03.2025).

Kuzey Avrupa’da yer alan bu ülkeler konumlarından dolayı deniz ticaretine elverişli, turizm yönünden etkili ülkeler olarak değerlendirilebilir. Bu ülkelerin coğrafi konumlarının uygulanan politikalarla desteklenmesi gelir eşitsizliğinin düşük olduğu bir ekonomik yapının oluşmasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde İskandinav ülkeleri ve Türkiye’nin ekonomisi tanımlanarak bu ülkelere ilişkin kısa bir künye bilgisi verilmiştir. Ardından İskandinav ülkelerinin genel ekonomik durumları ve mali yapılarına ilişkin bilgilerle İskandinav ülkelerinin genel görünümleri hakkında bilgi aktarımı ve Türkiye ile olan karşılaştırması yapılmış ve ayrıca bu ülkelerin uygulamış oldukları politikalara da yer verilmiştir.

2.1.1. Danimarka

Doğuda İsveç güneyde Almanya ile komşu olan ve anayasal monarşi ile yönetilen ve ayrıca İskandinav bölgesinin en küçük ülkesi olan Danimarka, 2023 yılı verilerine göre 5.932.654 nüfusuyla da İskandinav bölgesinin en fazla nüfusa sahip olan ülkelerindendir. Petrol ve diğer enerji, ilaç endüstrisi, tarım ürünleri, nakliye ve bilişim endüstrisindeki hizmetler ülkenin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır (www.norden.org, 2024). Başkenti Kopenhag olan Danimarka’nın resmi dili ise Danca’dır. Ülke Avrupa Birliği (AB) üyesi olmakla birlikte resmi para birimi olarak EURO’yu kullanmayı kabul etmeyerek Danimarka Kronu’nu resmi para birimi olarak kullanmaktadır (Toprak ve Şataf, 2023: 2).

Ülkede 2022 yılı verilerine göre GSYH düzeyi 398 Milyar Amerikan Doları olup kişi başına düşen GSYH düzeyi ise 67.071 Amerikan Doları'dır. Yine 2022 yılı verileri dikkate alınarak ülkede Reel GSYH büyüme oranı %3,6 seviyesinde gerçekleşmiş, enflasyon oranı % 8,7 ve işsizlik oranı ise %4,5 düzeyindedir (www.mfa.gov.tr, 2024).

Danimarka'da denk bütçe sistemi, etkin kamu finansmanı, düşük enflasyon düzeyi, istikrarlı para birimi ve istihdam düzeyinin artışı amaçlarına yönelik genel bir ekonomi politikası hakimdir. 2000'lerin ilk yıllarından itibaren istikrarlı bir şekilde gerçekleşen ekonomik büyüme düzeyindeki yükseliş refah seviyesinde de artışı beraberinde getirmiş ve bu durum Danimarka'nın dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer almasına da olanak sağlamıştır (Rakıcı ve Kurşun, 2016: 146).

Danimarka'da 19. yy. sonlarından itibaren yaşlılık destekleri, sağlık sigortası, yoksulluk yardımları gibi farklı alanlarda yapılan maliye politikasına ilişkin reformlarla ülkenin refah devleti olmasına yönelik temeller atılmış ve 1950'li yıllardan itibaren diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi Danimarka'da da modern bir refah devletinin gelişimine tanıklık edilmiştir. Ülkede refah devletinin kurumsallaşma yılı 1970'li yılların başlarına denk gelmekte olup; 1970'li yılların sonlarından itibaren kamu sosyal harcamalarının yüksek seviyede oluşu ve gelir eşitsizliğine ilişkin düşük oranların varlığı refah devletinin gücünü karakterize etmektedir (Toprak ve Şataf, 2023: 2).

Danimarka'a kamu sektörü, sağlık, eğitim ve sosyal destek hizmetlerini geniş kapsamlı bir kamusal yeniden dağıtım mekanizması çerçevesinde sunmakta olup, bu hizmetleri vatandaşlarına aynı transferler yoluyla ücretsiz olarak sağlamaktadır. Devlet tarafından finanse edilen bu sistem kapsamında, sağlık hizmetleri, çocuk bakımı, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim ile dezavantajlı gruplara yönelik sosyal destek ve yaşlı bakımı hizmetleri herhangi bir doğrudan ücretlendirme olmaksızın sunulmaktadır. Hastane yatışları, sosyal destek mekanizmaları ve yükseköğrenim için herhangi bir katkı payı veya harç bulunmamaktadır. Bunun yerine, hizmetlere erişim, sağlık hizmetlerinde pratisyen hekimlerin, sosyal desteklerde ise sosyal bakım çalışanlarının değerlendirmeleri doğrultusunda belirlenen kurallar çerçevesinde düzenlenmektedir. Eğitim sisteminde ise yükseköğretime erişim, lise diploma not ortalamasına dayalı olarak belirlenmektedir (Arendt ve Chridtensen, 2024: 423).

Bogedan da (2006) çalışmasında, Danimarka refah devleti temel yapısına ilişkin bilgiler vermiştir. Çalışmada refah devleti temel yapısında sosyal politikanın sağlanmasında yüksek kaliteli hizmetlerin sunulması ve devlet tekelinin öneminden, bu hizmet sunumlarında temel finansman kaynağının ise vergiler olduğundan bahsedilmektedir. Danimarka'da refah devleti düzenleme amacının devlet müdahalesi ile gelirin yeniden dağıtılması ve politika amacının ise eşitlik olduğu yine yapılan çalışmada yer almaktadır (Bogedan, 2006: 2).

Özetle Danimarka, öğrenciler, işsizler, engelliler ve yaşlılar gibi farklı toplumsal kesimleri kapsayan geniş ölçekli ve yüksek düzeyde cömert nakit transfer mekanizmalarına sahip bir sosyal devlet yapısını sürdürmektedir. Bu kapsamlı kamu hizmetlerinin ve transfer sisteminin finansmanı, yerel sabit oranlı vergi ve oldukça ilerleyici bir ulusal gelir vergisi sistemi aracılığıyla sağlanmaktadır. Yerel yönetimler, belirli bir düzeyde yerel gelir vergisi oranlarını belirleme yetkisine sahip olup, aynı zamanda çocuk bakımı, okul, sosyal bakım ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerden de sorumludur. Sağlık hizmetleri ile ortaöğretim ve yükseköğretimin finansmanı ise beş bölgesel yönetim ve merkezi hükûmet tarafından üstlenilmektedir. Belediyeler arasındaki hizmet seviyelerindeki dengesizlikleri minimize etmek ve zengin ile yoksul belediyeler arasında adil bir kamu hizmeti dağılımı sağlamak amacıyla merkezi hükûmet, belediyelere blok hibe desteği sunmaktadır. Harcama seviyeleri ve yerel vergi oranları, bütçe anlaşmaları çerçevesinde belirlenen sınırlar dahilinde yönetilmekte olup, bu anlaşmaların ihlal edilmesi veya vergilerin belirlenen toplam seviyenin üzerine çıkması durumunda mali yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu sistem, kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğini güvence altına alarak sosyal refahın korunmasını sağlamaktadır (Arendt ve Chridtensen, 2024: 423).

2.1.2. İzlanda

Ülkede 2023 yılı verilerine göre 387.758 kişi yaşamakta olup kişi başına düşen GSYH düzeyi 20202 yılı verilerine göre 37.100 EURO'dur. İzlanda'da en önemli gelir kaynakları balık ve balıkçılık ürünleri iken alüminyum ve ferrosilikon ihracatı da gelir kaynaklarında büyük bir yere sahiptir. Ayrıca ülkede son zamanlarda turizm, yazılım ve biyoteknoloji gibi alanlarda da büyümeler gerçekleşmektedir (www.norden.org, 2024).

İzlanda tarihine bakıldığında Danimarka – Norveç bölgesinde bulunan bir alan olduğu ve çok uzun yıllar Danimarka – Norveç krallığı altında varlığını sürdürdüğü görülmektedir. İzlanda 1918 yılında Danimarka ile birlik yasası imzalayarak özerkliğini ilan etmiş ve ardından koymuş olduğu ulusal bir yasayla vergi toplamak, para basmak gibi temel merkezi devlet işlerini geliştirerek kendi devlet öz yönetimini sağlamıştır (Jonsson, 2001: 250).

Bir ada ülkesi olan İzlanda için balıkçılık ekonominin geleneksel bir dayanağı olmuş, teknolojik gelişmelerden de yararlanılarak güverte altında oluşturulan tesislerle tek seferde yüz ton balık çıkarılabilir bir sistemle ülke sektörde devamlılığını sürdürmektedir (Duhs, 2021: 575). Bu bağlamda İzlanda'da sermaye yoğun üretim süreçleri ve otomasyon, verimliliği artırarak ekonomik büyümeye katkı sağladığı, sektörün sağladığı katma değer kamusal gelirlerini artırdığı ve bunun da yeniden dağıtım mekanizmaları aracılığıyla gelir eşitsizliğini azaltıcı politikaların uygulanmasına olanak sağladığı düşünülmektedir.

Ülkenin refah devleti politikalarının arka planında geleneksel muhafazakâr aile yapısı ve sosyal aile kurumlarının çökmesine engel olmak, istikrarı sağlamak, sosyal politika olarak anne ve çocuk refahını genişletmek gibi çok farklı etkenler vardır. Ülke altyapısını geliştirerek, tarım ve hayvancılığı destekleyerek ve endüstriyel politikalar geliştirerek kendi ekonomisini genişletmiştir (Jonsson, 2001: 250).

2.1.3. Norveç

En büyük gelir kaynağı ihracatla birlikte deniz tabanından çıkarılan petrol ve doğalgaz olup denizcilik, turizm, balıkçılık ve metal endüstrisinin de ülke ekonomisinde büyük bir öneme sahip olduğu Norveç'te 2023 verilerine göre ülke nüfusu 5.488.984 kişiyken, kişi başına düşen GSYH düzeyi ise 2020 verileri göre 42.300 Euro'dur (www.norden.org, 2024).

Norveç'te gelir eşitsizliğinin tarihsel boyutta değişimi yapılan farklı çalışmalarla ele alınmaktadır. Ülkede Gini katsayısının 19. yy sonları ile 20. yy başlarındaki süreçte bir miktar dalgalanmayla birlikte yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Hesaplamalarda ele alınan Gini katsayısı bireylerden ziyade hane halkını ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar eşitsizlikteki düşüşün nedenini ekonomik liberalleşmeye bağlamış ve eğitimin iyileştirilmesi, sendikalaşma, mevsimsel işsizliğin azaltılması gibi unsurların eşitsizliğin azalmasında büyük rol oynadığı sonucunu vermiştir. Eşitsizliğe ilişkin geriye dönük analiz yapılmasında karşılaşılan en büyük zorluk ise uzun vadeli geçmişe ilişkin eşitsizlik verilerine ulaşamamasıdır (Modalsli, 2018: 65).

Norveç'te çocuk bakımı, eğitim, birincil sağlık hizmetleri gibi kamu hizmetlerinin sağlanmasında belediyeler merkezi bir role sahip olup, merkezi hükûmet mevzuatı ve düzenlemeleriyle bu görevlerini yerine getirmektedirler. Ülkede belediye hizmetleri, çocuklara yönelik hizmetler, engelli ve yaşlı bireyler için bakım hizmetleri, tüm vatandaşlara yönelik genel hizmetler ve gelir testi uygulanan sosyal refah hizmetleri şeklinde dört grup altında toplanmaktadır. Belediyeler arasında hizmet sunumunda farklılıklar gözlenmekte olup; bu farklılıkların nedeni sunulan hizmet seviyesindeki yükseklik ya da savunmasız gruplara yönelik yapılacak olan politikaların geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan hizmetler eşitsizliğin daha alt seviyelere inmesinin önüne geçilmesi adına etkili olmaktadır (Aaberge vd., 2019: 2-3). Sıralanan bu hizmetler, yerel vergiler ve merkezi hükûmet tarafından aktarılan bağışlarla finanse edilmektedir (Küçüköğlü ve Ercan, 2019: 2294).

Özetle Norveç, doğrudan ve ayni transferler bakımından cömert bir fayda sisteminin olduğu, orta düzeyde istihdam korumasının sağlandığı, toplu yapılan ücret pazarlıkları ile yüksek bir sendikalaşma oranına sahip bir ülke olarak karakterize edilmektedir. Devletin doğum izni, çocuk bakımı, maluliyet sigortası, yükseköğrenimde sağlanan hibe ve burslar, kadınlara sağlanan yüksek oranda istihdam düzeyi gibi farklı alanlarda sunmuş olduğu politikalar gelir dağılımında alt gruptaki

bireyleri desteklemede önemli bir rol oynamaktadır (Bennett ve Salvanes, 2024: 206-212). Örneğin ülkede sendikalar yapmış oldukları toplu pazarlıklar ve müzakerelerle ücret konusunda etkin bir role sahiptir. Bu şekilde Norveç'te uluslararası standartlar çerçevesinde nispeten sıkıştırılmış bir ücret dağılımı söz konusu olup, bunun da ülkedeki gelir eşitsizliğinin arkasında yer alan önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir (Bennett ve Salvanes, 2024: 212).

2.1.4. İsveç

Batıda Norveç ve kuzeydoğuda Finlandiya ile komşu olup, 2023 yılı verilerine göre 10.521.526 nüfusuyla en kalabalık İskandinav ülkesidir. Yüksek düzeyde mal ve hizmet ihracatı olan ülkede en büyük ihracat alanları otomobil, kâğıt, elektronik, demir-çelik ve makinedir. Ülkede 2020 yılı verilerine göre kişi başı GSYH düzeyi 38.200 Euro'dur. Ülke AB üyesi olmasına rağmen para birimi olarak İsveç Kronu (SEK) kullanmaktadır (www.norden.org, 2024).

Diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi İsveç'te de sosyal güvenlik sistemi olabildiğince herkesi kapsayıcı ve cömert bir yapıya sahip olup katkı ödenekli yardımları da içermektedir. Bireylerin refah yardımı alabilmeleri için gereken şartları sağlamak diğer ülkelere nazaran daha kolaydır ve bu da sosyal refah yardımlarını ülkedeki tüm bireylerin yararlanabileceği bir hak hâline getirmiştir. Böylece İsveç'te yaşayan bireyler çalışmaları sonucunda elde ettikleri gelirle birlikte ayrıca devletten almış oldukları yardımlarla geçinmektedirler (Rakıcı ve Kurşun, 2016: 147).

1900'lü yılların başında büyük ölçüde fakir bir tarım ülkesi olan İsveç, Birinci Dünya Savaşı süresi ve sonrasında demir cevherleri ve kereste gibi doğal kaynaklarına olan yoğun talep ile ülkede sanayileşme hızı artmış ve bu durum bugünkü modern refah devleti olması için gerekli zemini hazırlamıştır. Yaşanan bu süreç ülke vatandaşlarının da tüm yaşamları süresince korumacı bir sistem tarafından korunduğunu göstermektedir (Holosko vd., 2009: 211). İstikrarlı ve büyük ekonomisiyle AB ülkeleri içerisinde de dikkat çeken İsveç ileri düzeyde ve cömert bir sosyal hizmet ağına sahiptir (Doğan, 2024: 655).

İsveç'in eşitsizlik konusundaki başarısının temel nedeni almış olduğu siyasi kararlardan kaynaklanmaktadır. Eşitlikçi geleneklere sahip olan bu ülkede siyasi kararlar oluşan eşitlikçi yapıya büyük bir katkı sağlamaktadır (Therborn, 2020: 164).

2.1.5. Finlandiya

İskandinav ülkelerinden Norveç ve İsveç ile komşu olan Finlandiya 2022 yılı verilerine göre 5.548.241 nüfusa sahiptir. Orman endüstrisi, teknoloji üretimi ve metal endüstrisi ülkenin ana gelir kaynakları arasında yer almakta olup 2020 yılı verilerine göre ülkede kişi başına düşen GSYH düzeyi 34.100 Euro'dur (www.norden.org, 2024).

Önceleri İsveç'e bağlı olan Finlandiya 1808'de Rusya yönetimine geçmiştir. Rusya'da Bolşevik devrimini fırsat bilerek 1917 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülke 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir şekilde sanayileşmeye başlamış ve 1950'lerde tarım ile ilgilenen nüfus toplam nüfusun %50'sini oluşturuyorken, oran zamanla %10'lara kadar gerilemiştir. Bu durum Finlandiya'nın tarım toplumundan endüstri toplumuna çok hızlı bir geçiş yaptığının göstergesidir. Mesleklere göre tanımlanan nüfus yapısı İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar büyük bir değişime uğramış, özellikle çiftçilikle ilgilenen nüfus oranında zamanla ciddi oranda azalmalar yaşanmıştır. Kamu sektörü bir işveren gibi genişlerken orta sınıfların büyümesine katkı sağlamıştır (Lahelma ve Karisto, 1993: 119).

Sanayileşme ekonomik genişlemeyi desteklerken yeni meslek grupları ortaya çıkmış ve toplumun yeni bir sınıfı (girişimci) oluşmuştur. Kırdan kente göçlerin yaşanmasıyla birlikte çoğunluğu beyaz yakalı işçilerin oluşturduğu bir dönüşüm yaşanmıştır. Bunun sonucunda kırsal yaşama bağlı kalan nüfus ciddi oranda azalmıştır. Endüstriyel gelişmeler ekonomide hızlı bir büyüme sağlarken bir yandan kamu politikalarıyla eğitim ve okullaşmaya önem verilmiştir (İrdem, 2023: 1631). Bugün Finlandiya'nın eğitim sisteminin ve gelişiminin altında yatan nedenler incelendiğinde bu konuya en iyi açıklamayı '*Beyaz Zambaklar Ülkesi*' kitabıyla Gregory Petrov getirmektedir. Gregory Petrov kitabında Finlandiya'nın eğitim sisteminin temellerinin 1900'lü yıllarda nasıl gerçekleştirildiğini, ekonomik yapısını geliştirerek kırdan kente ve oradan da ihracata giden yolda toplumun her kesimini nasıl örgütlediğini anlatmaktadır (Petrov, 2012:47).

Roikonen, P. (2022) çalışmasında Finlandiya'nın geçmişten günümüze nasıl bir politika izlediğini gelir dağılımı verileriyle incelemiş, diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi Finlandiya'da da sanayi devrimiyle birlikte sosyal ve iktisadi hayatta büyük değişiklikler yaşanmış olduğunu ortaya koymuştur. 1945'ten sonra Finlandiya ekonomik büyüme sayesinde hızla gelişmiş fakat gelir dağılımında adalette bozulmalar meydana gelmiştir. 1960'lara gelindiğinde ise Keynesyen politikalar ile 'refah devleti' görüşü benimsenerek sosyal transferler ve vergiler aracılığıyla gelir dağılımında adalet sağlanmaya çalışılmıştır.

2.1.6. Türkiye

Türkiye, 2022 yılı verilerine göre 85.297.553 nüfusa sahiptir. Sanayi, tarım ve hizmet ülkenin ana gelir kaynakları arasında yer almakta olup 2020 yılı verilerine göre ülkede kişi başına düşen GSYH 7.567 Euro'dur (tuik.gov.tr, 2025).

Türkiye'nin genel ekonomik yapısı, geçim kaynakları, mali yapısı birbiriyle etkileşim içerisinde olup, toplumsal ve ekonomik gelişmede önemli bir rol oynamaktadır. Genel ekonomik yapıya bakıldığında tarım, sanayi ve hizmet sektörünün ekonomik yapının temelini oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye'nin tarım açısından iyi bir konumda olmasının temel nedeni coğrafi yapı ve toprak yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kente olan göçün artması ile zaman içerisinde tarıma olan ilgi azalmış olsa dahi ekonomik açıdan hala büyük öneme sahiptir. Bireysel tarımdan endüstriyel tarıma geçiş süreci hız kazanmış ancak devlet, bireysel tarımı destekleme programlarıyla bireysel tarımı teşvik etmektedir. Devlet politikası olarak tarım ürünlerinin ithalatındaki artışın en büyük sebeplerinden birisi işlenmiş gıdanın ihracat oranının fazla olmasıdır.

2.2. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’de Makroekonomik Göstergeler

Ekonomik yapıları açısından iyi bir izlenim sunan İskandinav ülkelerinin uygulamış oldukları maliye politikaları ve Türkiye ile karşılaştırmalarının yapılmasından önce ilgili ülkelerin genel ekonomik görünümüne ilişkin bilgilerin verilmesinin çalışmanın akışı açısından iyi olabileceği düşünülmektedir.

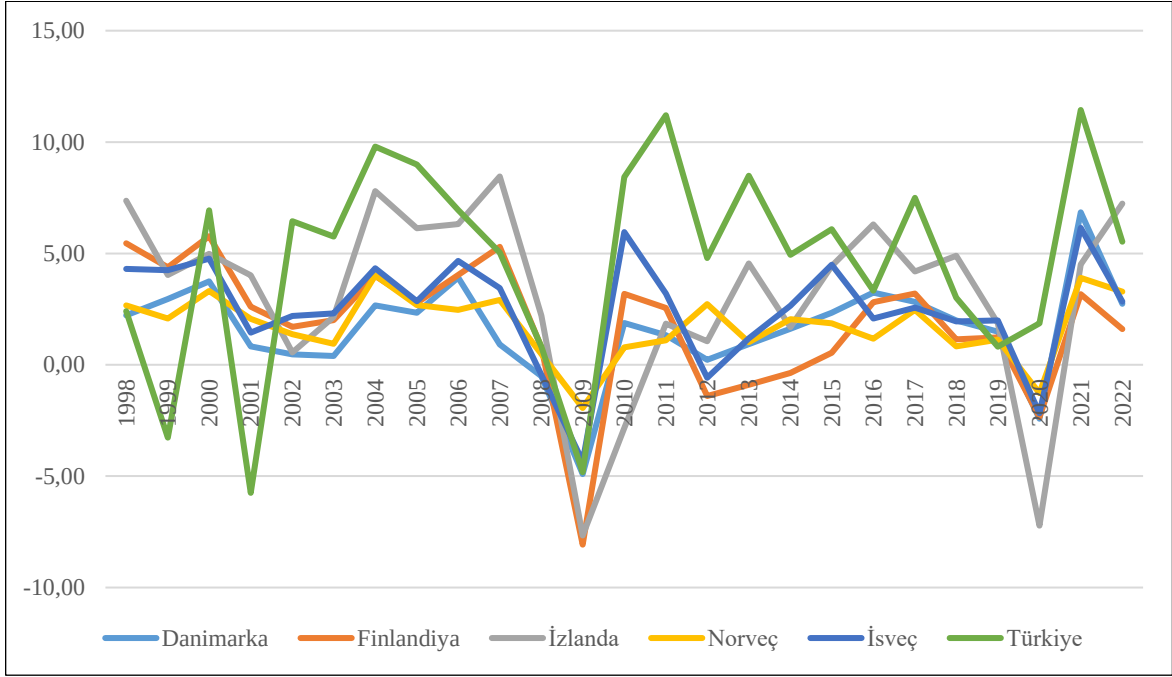
2.2.1. Ekonomik Büyüme Oranları

Ekonomik büyüme, bir ekonominin belirli dönemler içerisinde üretim kapasitesi düzeyinde meydana gelen artışı ifade etmektedir (Özel, 2012: 64). Literatürde ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiye yönelik yapılan değerlendirmelerde Kuznet’in ‘Ters U Hipotezi’ temel alınmaktadır. Kuznets (1955), ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkide başlangıçta ekonomik büyümenin gelir dağılımındaki dengesizliği artıracak ve ardından ise ekonomik büyüme ile gelir dağılımında dengenin sağlanacağını görüşünü savunmaktadır. Hipotezin ülke ve dönem bazında farklı sonuçlar çıkarabileceği de yine Kuznets’in görüşleri içerisinde yer almaktadır.

Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmakta olup bunlardan bazıları ise şu şekilde sıralanabilmektedir. Şengür (2020), geçiş ekonomilerinde ekonomik gelişmenin yaşandığı ilk aşamalarda gelir eşitsizliğinin arttığını, daha sonraki aşamalarda ise ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Çetin ve Akın (2022), 1987-2018 yıllarını OECD ülkelerini kapsayan çalışmalarında ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasında negatif yönde bir etkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ak ve Altıntaş (2016), 1986-2012 yıllarını kapsayan ve Türkiye için yapmış oldukları analizlerinde ekonomik büyümenin başlangıç evrelerinde gelir eşitsizliğini azalttığı, sonraki aşamada ise artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Peçe vd. (2016), 1997-2013 yılları arasında Türkiye için ekonomik büyüme ile gini arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Huang vd. (2012), ABD için 1917-2017 yıllarını kapsayan analizlerinde ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasında Kuznets Ters U şeklinde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ding vd. (2015), Çin için yapmış oldukları çalışmalarında 1997-2010 yıllarında ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

İstikrarlı ve güçlü ekonomik yapılarıyla bilinen İskandinav ülkelerinin her biri kendilerine özgü ekonomik yapıları ve dış faktörlerin etkileriyle farklı büyüme trendleri sergilemektedir. Aşağıda yer alan Grafik 3'te karşılaştırmaya konu olan İskandinav ülkeleri ile Türkiye'nin 1998 -2022 yılları arasındaki ekonomik büyüme oranları yer almaktadır.

Grafik 3: Ekonomik Büyüme Oranları (1998-2022/%)

Kaynak: Dünya Bankası verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Türkiye ile İskandinav ülkelerinin ekonomik performanslarının karşılaştırmalı olarak incelendiği Grafik 3'ten yola çıkarak İskandinav ülkelerinin yıllar bazında ekonomik büyüme oranlarının daha istikrarlı olduğu; Türkiye'nin ise daha dalgalı bir büyüme eğilimi gösterdiği şeklinde genel bir değerlendirme yapılması mümkündür.

Türkiye'de 1999 ve 2001 yıllarında ekonomik büyümede ciddi kırılmaların yaşandığı ve 1999'da yaklaşık %3 ve 2001'de yine yaklaşık %6 oranında ekonomik daralmaların söz konusu olduğu görülmektedir. 1999 Marmara Depremi'nin olumsuz ekonomik etkileri, 2000-2001 yıllarında yaşanan bankacılık ve döviz krizleri, yüksek enflasyon gibi etkiler bu ciddi daralmaların nedenleri olarak düşünülebilir. Aynı dönemlerde İskandinav ülkeleri ise görece istikrarlı bir büyüme performansı sergilemiştir. İskandinav ülkelerinin güçlü kamu maliyesine sahip olması, sosyal güvenlik sistemlerinin sağlam bir yapıya sahip olması bu farklılığın temel nedeni olarak değerlendirilebilir.

Grafikte yer alan verilerden de anlaşıldığı üzere Türkiye’de ekonomik büyüme oranları 2002 yılı itibariyle artış göstermeye başlamıştır. Bu artış 2004 yılında %9,80 seviyesindeyken sonrasında daha düşük oranlarda bir artış seyri göstermektedir. Büyüme oranları 2005 yılında %8,99, 2006 yılında ise 6,95 seviyesinde gerçekleşmiş, 2008’de yaşanan Küresel Mali Kriz ile 2009 yılında Türkiye’de ekonomik büyüme düzeyinde %4,80’lik bir daralma yaşanmıştır. Yaşanan kriz tüm İskandinav ülkelerinin ekonomik büyüme düzeylerini de olumsuz yönde etkilemiş ancak Türkiye’ye kıyasla daha ılımlı bir daralma seyri göstermiştir. Ancak İzlanda ve Finlandiya’da kriz döneminde büyük bir kırılmanın olduğu ve ekonomik büyüme seviyesinde İzlanda’da %7,66, Finlandiya’da ise %8,07 oranında bir daralma olduğu gözlemlenmiştir.

Küresel Mali Kriz sonrası 2010-2011 yıllarında ise tüm ülkelerin ekonomik büyüme oranlarında bir toparlanma ve artış seyrinin olduğu yine Grafik 3’ten elde edilebilecek sonuçlar arasında yer almaktadır. 2018-2019 dönemi incelendiğinde, Türkiye’nin büyüme oranlarında tekrar belirgin bir daralma olduğu ve hatta 2019 yılında ekonomik büyüme oranının %0,82 ile neredeyse durma noktasına geldiği gözlemlenmektedir. Buna karşılık, İskandinav ülkeleri bu dönemde büyüme oranlarında ciddi bir kırılma yaşamamış, ekonomilerini istikrarlı bir şekilde büyütme devam etmiştir. 2020 Covid19 salgınının olduğu süreçte küresel ekonominin daralmasından kaynaklı yaşanan etkiler yine grafik verilerinden de görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye ve İskandinav ülkelerinin büyüme performansları kıyaslandığında, İskandinav ülkelerinin daha düşük volatilitelere sahip, istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme modeli sergilediği açıkça görülmektedir. Türkiye ekonomisi ise büyüme oranlarında yüksek dalgalanmalar yaşayan, özellikle kriz dönemlerinde sert daralmalar gösteren ancak kriz sonrası dönemlerde ise hızla toparlanabilen bir yapıdadır. Türkiye’deki büyüme modelinin kırılgan yapısı, büyük ölçüde dış borçlanmaya bağımlılık, yüksek enflasyon ve finansal istikrarsızlık ile açıklanabilirken; İskandinav ülkelerinde kamu maliyesi disiplininin güçlü olması, sosyal refah sistemlerinin istikrarlı bir ekonomik yapı sunması ve krizlere karşı alınan maliye politikaları bu ülkelerde büyüme oranlarını daha sürdürülebilir hale getirmektedir. Türkiye’nin uzun vadede ekonomik istikrarı artırabilmesi için makroekonomik kırılganlıklarını azaltacak yapısal reformlar gerçekleştirmesi, enflasyon ve dış borçlanma gibi temel sorunları çözmesi gerekmektedir.

2.2.2. İşsizlik Oranları

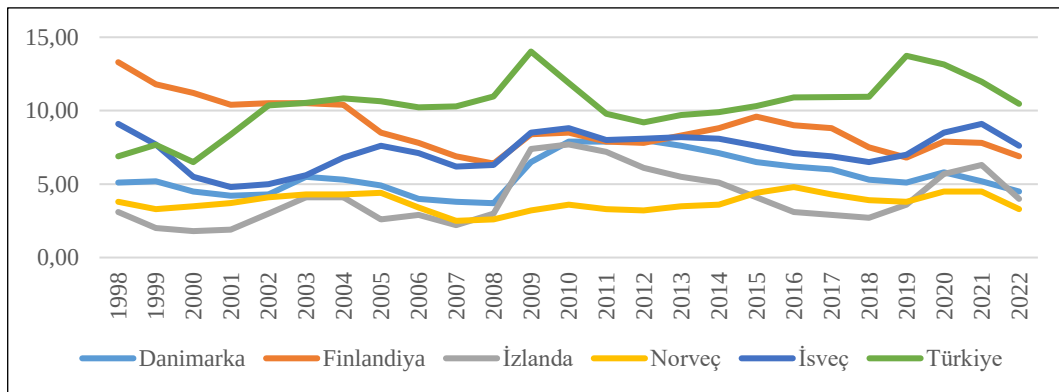
İşsizlik oranları bir ülkenin ekonomik yapısının en temel göstergelerinden olmakla birlikte yüksek işsizlik oranları gelir dağılımındaki adaletsizliğe de neden olmaktadır.

Literatürde işsizlik ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin değerlendirildiği birçok çalışma bulunmaktadır. Björklund (1991), yapmış olduğu çalışmada işsizlik ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ele almış ve çalışmasından elde edilen sonuçlara göre İsveç’te 1958-1973 yılları arasında

yüksek işsizlik oranının en yüksek çeyrek grup için göreceli olarak kazançlara, ikinci çeyrek grup için ise kayıplara neden olduğuna dair sonuçlar elde edilmiştir. 1974-1984 yılları arasında yapmış olduğu analizde ise gelirden yine kayıpların olduğu ve bu kayıpların en düşük çeyrekte gözlemlendiği analiz sonuçlarında yer almaktadır. Son olarak 1975- 1988 yılları arasında yapılan analizde ise gelir dağılımı ve işsizlik arasında bir ilişkinin olduğuna dair kanıt bulunamamıştır. Bu da işsizliğin gelir dağılımını üzerinde bozucu bir etki oluşturabildiğini ve bunun ise yıllar bazında farklı etkilerinin olduğunu göstermektedir. Oktay (2019), yaptığı çalışmada Türkiye’de enflasyon ve işsizliğin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini 1991-2016 yılları arasında incelemiş, işsizlik ile gelir eşitsizliği arasında pozitif ve anlamlı sonuçlara ulaşmıştır. Checchi ve García-Peñalosa (2010) ise OECD ülkeleri üzerine yapmış olduğu çalışmada gelir eşitsizliğinin işsizlik oranına bağlı olduğunu savunmuş; 1960-2000 yıllarını kapsayan analiziyle de emek faktörünün payında meydana gelen artışın eşitsizliği azalttığı, işsizlikte ortaya çıkacak olan artışın ise gelir eşitsizliğini artırıcı yönde bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Meo vd. (2018), Pakistan için yapmış oldukları çalışmalarında 1970-2016 yılları arasında işsizlik ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda işsizliğin gelir eşitsizliği üzerinde artırıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Son olarak Aktaş (2022), yapmış olduğu çalışmada 1996-2018 yıllarını kapsayan, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin işsizlik ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkisini incelemiş ve işsizlik oranındaki azalışın gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gustafsson ve Johansson (1999), 1966-1994 yılları arasında sanayileşmiş 16 ülke üzerinde yapmış oldukları analizde işsizlik ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Cural (2009), OECD ülkeleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada işsizlik oranı ile gelir eşitsizliği arasında yakın bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmış ancak istisnaları olmakla birlikte gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelere işsizlik oranının da diğer ülkelere kıyasla daha düşük bir seviyede olduğunu belirtmiştir.

Aşağıda yer alan Grafik 4 verileri İskandinav ülkeleri ve Türkiye’nin 1998-2022 yıllarına ait işsizlik oranlarını göstermektedir.

Grafik 4: İşsizlik Oranları (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

İskandinav ülkeleri ve Türkiye'nin 1998-2022 yılları arasındaki işsizlik durumunun karşılaştırmalı olarak gösterildiği Grafik 4 incelendiğinde, Türkiye'nin işsizlik oranlarının İskandinav ülkelerine kıyasla daha dalgalı bir seyir izlediği ve uzun vadede yine İskandinav ülkelerine kıyasla bu oranların daha yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Türkiye için işsizlik oranlarındaki ilk büyük kırılmanın 2001 yılında olduğu ve bu kırılmanın temel nedeninin de ilgili dönemde yaşanan finansal krizlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. İskandinav ülkelerinde ise aynı dönemde işsizlik oranlarında bir şok yaşanmadığı yine Grafik 4'ten elde edilen sonuçlar içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda İskandinav ülkelerinin finansal sistemlerinin Türkiye'ye kıyasla daha görece bir sağlam yapıya sahip olduğu ve krizleri daha hafif etkilerle atlattığı, bunun da işsizlik oranlarını daha az düzeyde etkilediği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Türkiye'de ikinci büyük kırılma 2008-2009 Küresel Mali Krizi'nin etkileri ile gerçekleşmiş bu dönemde Türkiye'de işsizlik oranları 2008 yılında %10,97 ve 2009 yılında ise %14,03 düzeyinde artış göstermiştir. Sonrasında ise bir iyileşmenin yaşandığı yine grafik verileri ile elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Bu dönemde İskandinav ülkelerinde de işsizlik oranlarına ilişkin bir yükselişin olduğu ancak bunun İzlanda dışındaki İskandinav ülkelerinde Türkiye kadar belirgin bir boyutta olmadığı söylenebilir.

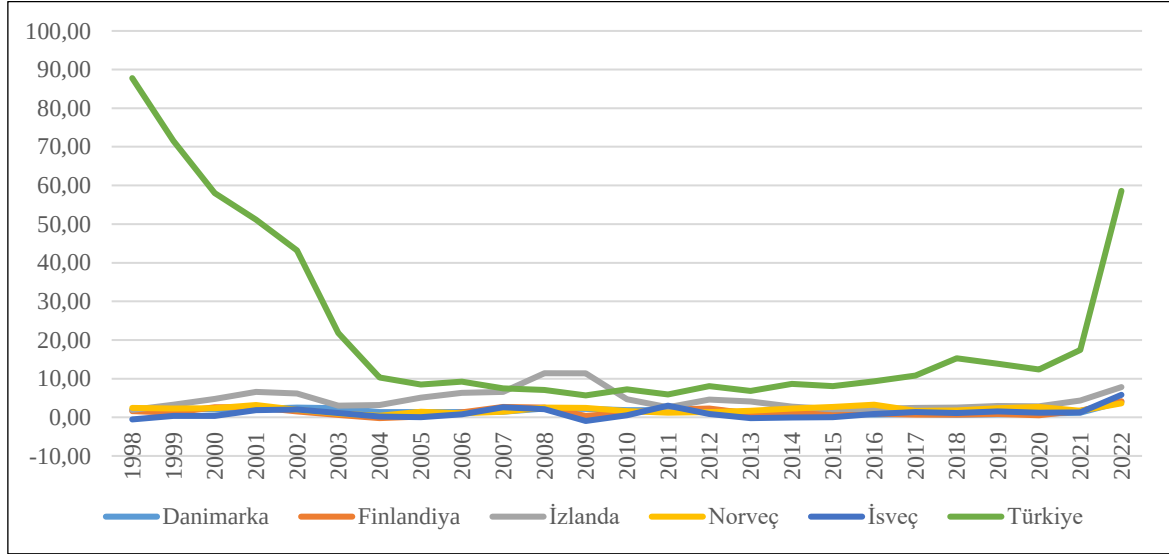
Tüm dünya ülkelerinde olumsuz etkiler bırakan Covid19 sürecinde en yüksek işsizlik oranı yine Türkiye'de yaşanmıştır. 2018-2019 yılındaki büyüme trendindeki düşüşün devamında Covid19 salgınına yakalanan Türkiye ekonomisinde 2019 yılında işsizlik seviyesi %13,73 oranındayken 2020 yılında bu oranın %13,15 seviyesinde olduğu görülmektedir. Covid19 salgının etkisiyle 2020 yılında tüm İskandinav ülkelerinde işsizlik oranlarında bir artış olduğu (Danimarka %5,80, Finlandiya %7,90, İzlanda %5,70, Norveç %4,50, İsveç %8,50) ancak bu artışın Türkiye (%13,15)'deki işsizlik oranıyla kıyaslandığında çok daha düşük seviyelerde olduğu Grafik 4'ten elde edilebilecek sonuçlar arasında yer almaktadır.

Gelir eşitsizliği ve işsizlik boyutunda yapılan çalışmalar ve literatür örnekleri işsizlik ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik pozitif ya da negatif yönlü sonuçların çıkabileceğini göstermektedir. Üçüncü bölümde yapılan analiz ile Model 1'den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için kontrol değişkeni olarak ele alınan işsizlik katsayısının olasılık değerleri %10 anlamlılık seviyesinin dışında olduğundan dolayı işsizliğin Gini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.3. Enflasyon Oranları

Enflasyon, ekonomik istikrar ve gelir eşitsizliğinin belirleyicileri arasında yer almakta olup; Grafik 5'te 1998-2022 yılları arasında İskandinav ülkeleri ile Türkiye'deki enflasyon oranlarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Grafik 5: Enflasyon Oranları (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Bütün itibariyle Grafik 5 verileri incelendiğinde İskandinav ülkelerinin enflasyon oranlarının genellikle düşük ve istikrarlı bir seyir gösterdiği buna karşın Türkiye'de ise daha yüksek ve zaman zaman dalgalı oranlarda olduğu görülmektedir.

Türkiye'de 1998 yılında enflasyon oranının %87,78 düzeyinde olduğu ve onu takip eden yıllarda 2004 (%10,31) yılına kadar da çift haneli bir seyirlerde olduğu dikkat çekmektedir. Bu dönemde enflasyon düzeyinin bu kadar yüksek seviyelerde olmasının temel nedenin bu dönemlerdeki yüksek kamu borçlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. 2004 yılından sonra enflasyon oranının tek haneli seviyelere ulaştığı ancak 2017 yılından itibaren enflasyon oranının çift haneli bir seyir gösterdiği yine Grafik 5 verilerinden elde edilebilecek sonuçlar arasında yer almaktadır. Özellikle 2021 yılı ve sonrasında enflasyon oranında ciddi düzeylerde artış görülmesinde ilgili dönemde TL'nin değer kaybetmesi, pandemi sonrası yaşanan yüksek talebe karşın uluslararası gıda fiyatlarındaki yükselişler ve tedarik zincirinde yaşanan sıkıntılar enflasyon düzeyinin hızlı bir şekilde artmasına neden olduğu düşünülmektedir. Enflasyon oranındaki yükseliş 2022 yılında ise %58,60 düzeyine kadar çıkmıştır. Bu dönemde döviz kurundaki oynaklığın, uygulanan faiz politikalarının bu artışın nedeni olduğu düşünülmektedir. İskandinav ülkelerine baktığımızda ise ilgili periyot

içerisinde enflasyon oranlarında ciddi farklılıkların olmadığı ve hatta enflasyon düzeyinin genel olarak tek haneli olduğu görülmektedir.

Genel ortalamaya bakıldığında istikrarlı bir enflasyon seyri gösteren İskandinav ülkelerinde bu durumun gelişmiş bir ekonomik yapının, etkili para politikalarının bir sonucu olduğu söylenebilmektedir. Türkiye için bir değerlendirme yapıldığında ise belirtilen yılların tümünde İskandinav ülkelerine kıyasla enflasyon oranlarının çok yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Grafik 5 verilerinden yola çıkarak İskandinav ülkelerinin 25 yıllık dönemde enflasyon oranlarına bakılarak enflasyon istikrarını büyük ölçüde koruyabildiği, buna karşın Türkiye'nin yapısal, kurumsal ve konjonktürel faktörlerin de etkisi olduğu düşünülerek daha dalgalı bir seyre sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmanın ülkelerin uygulamış oldukları para politikası ve kamu maliyesi disiplini ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Literatürde enflasyon ve gelir eşitsizliği arasında bir ilişkinin olup olmadığına dair yapılan çalışmalar mevcuttur. Björklund (1991) yapmış olduğu çalışmada İsveç'te 1958-1973 yılları arasında enflasyonun gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Meo ve arkadaşları (2018) Pakistan için yapmış oldukları çalışmalarında 1970-2016 yılları arasında enflasyon ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaları sonucunda enflasyondaki artış ve azalışın gelir eşitsizliğini değiştirebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Law ve Soon (2020) gelişmiş ve gelişmekte olan 65 ülkenin 1987-2014 yılları arasında enflasyon ve gelir eşitsizliğine ilişkin yapmış oldukları analizde enflasyon oranındaki artışın gelir eşitsizliğini artırıcı bir etki oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Monnin (2014) çalışmada OECD ülkelerinin 1971-2010 yıllarını kapsayan süreçte enflasyon ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışması sonucunda enflasyon oranı ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin uzun dönemde U şeklinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre, enflasyon oranı düşük seviyelerdeyken gelir eşitsizliği yüksek; enflasyon düzeyi arttıkça gelir eşitsizliğinin azaldığı ve belirli bir değerden sonra ise gelir eşitsizliğinin tekrar artış gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Siami ve Hudson (2019) da gelişmiş ve gelişmekte olan 90 ülke üzerinde 1990-2014 yılları arasında yapmış olduğu çalışmalarında enflasyon ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin Monnin'in elde etmiş olduğu şekilde (U şeklinde) olduğu sonucuna varmışlardır. Jäntti ve Jenkins (2010) ise 1961-1991 yılları arasında İngiltere'de enflasyon düzeyindeki farklılığın gelir eşitsizliği üzerinde bir etkisinin olmadığını yani enflasyon ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı şekilde Yue (2011) 1980-2002 yılları arasında Güney Kore için yapmış olduğu çalışmada Jäntti ve Jenkins ile aynı sonuçlara ulaşmış ve enflasyon ile gelir eşitsizliği arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ifade etmiştir.

Yukarıda ele alınan literatür örneklerinden de yola çıkarak enflasyon ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik farklı sonuçların çıkabileceği görülmektedir. Üçüncü bölümde yapılan

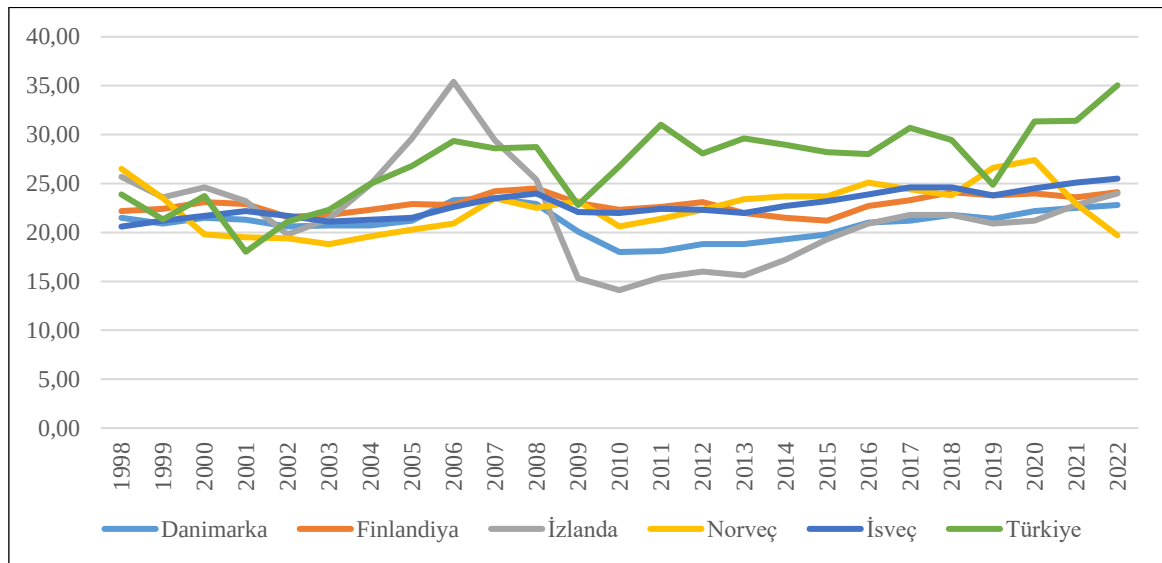
analizde yer alan Model 1’den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için kontrol değişkeni olarak ele alınan enflasyon katsayılarının olasılık değerleri %10 anlamlılık seviyesinin dışında olduğundan dolayı enflasyonun Gini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.4. Sabit Sermaye Oluşum Oranları

Sabit sermaye oluşumları bir ülkede özellikle özel sektörün sermaye yatırımlarını göstermektedir. Kalıcı sermaye olarak görülen sabit sermaye oluşumlarındaki artışlar reel üretimin artışını sağlamaktadır. Sermaye oluşumlarının ülkedeki yarımalar olduğu bilgisinden yola çıkarak yapılan akademik çalışmalardan bazıları şu şekildedir. Cihan ve Ayla (2022), 1990-2019 yıllarını kapsayan MİST ülkeleri üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında sabit sermaye oluşumlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin olumlu olduğu sonucuna ulaşmış ancak gelir eşitsizliği üzerindeki dolaylı etkilerini net bir şekilde ortaya koyamamışlardır. Çeştepe ve Tatar (2019) 1999-2011 yıllarını kapsayan çalışmalarında emek yoğun sektörlerde yapılan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini azalttığı, teknoloji yoğun sektörlerde ise artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Te Velde ve Morrissey (2004), Doğu Asya için 1985-1998 yıllarını kapsayan çalışmalarında doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini azalttığına yönelik sonuçlar ulaşmışlardır.

İskandinav ülkeleri ve Türkiye’ye ait 1998-2022 yıllarını içeren sabit sermaye oluşumu Grafik 6’da verilmiştir.

Grafik 6: Sabit Sermaye Oluşum Oranları/ GSYH (1998-2022)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 6’da yer alan veriler doğrultusunda ekonomik bir yapıda yatırım faaliyetlerine ilişkin boyutun ve ekonomik büyüme potansiyelinin göstergeleri arasında yer alan sabit sermaye yatırımlarının İskandinav ülkeleri açısından değerlendirmesi yapıldığında İzlanda dışında diğer ülkelerde daha istikrarlı, bu karşın Türkiye’de ise daha dalgalı bir seyrin olduğu görülmektedir.

İskandinav ülkeleri içerisinde Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç genellikle %20 civarında ve istikrarlı bir yatırım eğilimi göstermektedirler. İzlanda’da ise belirli dönemlerde daha dalgalı bir seyrin olduğu Grafik 6 verileri dahilinde gözlenmektedir. İzlanda’nın 2003 yılından itibaren 2006 yılına kadar yaşadığı hızlı artışın sonrasındaki süreçte ise bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Özellikle 2008 Küresel Mali Kriz sonrasında İzlanda’da yatırım eğilimlerine ilişkin keskin bir düşüş yaşanmış ve bunun sebebinin de yaşanan krizin etkileri olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de 2001 krizinden sonra 2008 Küresel Mali Krizi’ne kadar sabit sermaye oluşumlarında ortalama olarak sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2008 Küresel Mali Krizi Türkiye için de sabit sermaye oluşumunda bir düşüşü beraberinde getirmiş ve sonrasındaki süreçte ise artışlarla birlikte dalgalanmaların da olduğu Grafik 6 verilerinde görülmektedir.

Sonuç olarak, İskandinav ülkelerinin yatırım eğilimlerinin görece daha istikrarlı ve düşük seviyelerde seyrettiği, bu durumun uzun vadeli ve sürdürülebilir ekonomik politikaların bir yansıması olduğu görülmektedir. Buna karşılık Türkiye’nin yatırım eğilimleri incelendiğinde, yatırım oranlarının daha yüksek düzeylerde gerçekleştiği ancak bu oranların dönemsel olarak önemli dalgalanmalar gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu durum, Türkiye ekonomisinin yapısal kırılganlıkları, siyasi ve ekonomik belirsizlikler ile dışa bağımlı yatırım dinamiklerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 1’den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için kontrol değişkeni olarak ele alınan sabit sermaye oluşumunda meydana gelen %1 oranında artışın Gini katsayısını %0,13 birim azalttığı sonucundan yola çıkarak sabit sermaye oluşumunun gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltıcı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Beşerî ve fiziki sermaye donanımının nispeten daha yüksek olduğu ülkelerde, ticaretin genişlemesi ve yeni ticaret fırsatlarının doğması vasıfsız işgücüne sahip bireylerin ücretlerinde bir düşüşe neden olmakta ve bu durum da gelir dağılımında artan eşitsizliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Barro, 2000: 27).

İskandinav ülkelerinin nispeten daha düşük sabit sermaye oluşumuna sahip olmaları, teknolojik ve sermaye yoğun yatırımların eşitsizlik üzerindeki potansiyel baskı etkilerinin, güçlü sosyal politikalar, geniş kapsamlı beşerî sermaye yatırımları ve etkin işgücü piyasası düzenlemeleriyle telafi

edilebildiğini göstermektedir. Buna karşın, Türkiye’de daha yüksek sabit sermaye oluşumu, eğer yeterli sosyal dengeleyici mekanizmalarla desteklenmezse, vasıfsız işgücünün göreceli ücretlerinde düşüşe yol açarak gelir eşitsizliğini artırma eğilimi gösterebileceği düşünülmektedir.

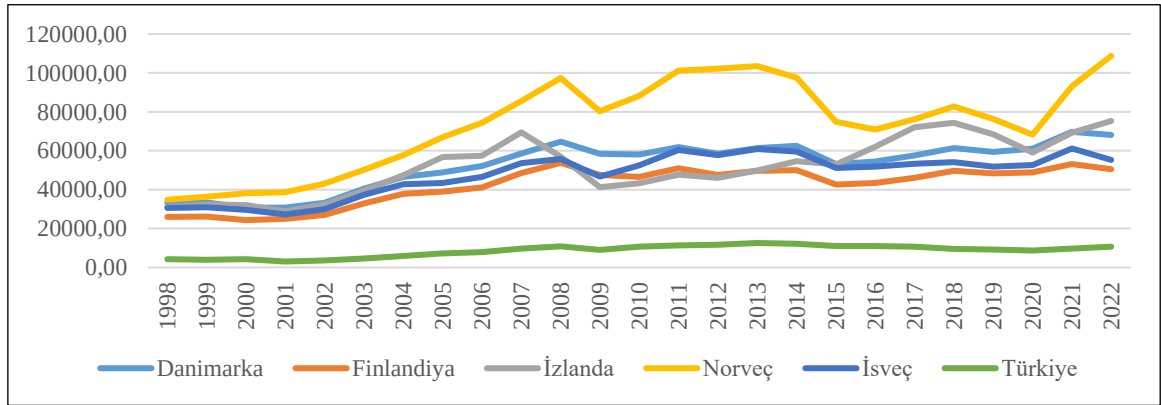
2.3. İskandinav Ülkeleri ve Türkiye’de Kamu Maliyesi Göstergeleri

Ekonomik yapıları açısından iyi bir izlenim sunan İskandinav ülkelerinin uygulamış oldukları maliye politikalarının anlatımı ve Türkiye ile kıyaslanmasından önce ilgili ülkelerin kamu maliyelerinin genel görünümüne ilişkin bilgilerin Türkiye ile karşılaştırması yapılarak verilmesi çalışmanın akışı açısından iyi olabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın bu kısmında İskandinav ülkeleri ve Türkiye’ye ilişkin vergi gelirlerinin GSYH’ye oranı ve kamu harcamalarının GSYH’ye oranlarının 1998 ve 2022 yılları arasındaki seyri ele alınmıştır. Bunun öncesinde ise kişi başına düşen GSYH’nin yine araştırmaya konu olan ülkeler bazında bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

2.3.1. Kişi Başına Düşen GSYH Oranları

Aşağıda yer alan Grafik 7’de İskandinav ülkeleri ve Türkiye’de 1998 ve 2022 yılları arasındaki kişi başına düşen GSYH düzeyleri Dolar değerinden gösterilmektedir.

Grafik 7: Kişi Başına Düşen GSYH Oranları (1998-2022/Dolar)

Kaynak: StataNordic, OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafığe göre en yüksek kişi başına düşen GSYH’ye sahip olan ülke İskandinav ülkelerinden olan Norveç’tir. Norveç’te 2008 Küresel Mali Krizi’ne kadar kişi başına düşen GSYH’de hızlı bir yükseliş trendi gerçekleşmiş ve 2008 yılında kişi başına düşen GSYH 97.503 Dolara ulaşmıştır. Küresel Mali Kriz’in etkilerinin görüldüğü 2009 yılında ise kişi başına düşen GSYH 17 bin Dolar değer kaybederek 80.347 Dolara gerilemiştir. Ardından tekrar yükseliş seyrine geçen kişi başına düşen GSYH 2013 yılında 103.553 Dolar’a ulaşmış ve sonrasında tekrar düşüş trendi göstermiştir. Covid 19’un etkilerinin görüldüğü 2020 yılında 68.340 Dolar seviyesine kadar gerileyen kişi başına

düşen GSYH sonrasında tekrar yükselerek 108.798 Dolar kadar ulaşarak araştırmaya konu olan dönem aralığında en yüksek seviyesine seviyesine ulaşmıştır. Norveç ile benzer bir trend sergileyen İzlanda'ya bakıldığında ise 2022 yılı 75.314 Dolar ile kişi başına düşen GSYH en yüksek seviyede olduğu yıldır. Yine 2022 yılı verilerine göre Norveç ve İsveç'ten sonra en yüksek kişi başına düşen GSYH 75.314 Dolar ile İzlanda ve 55.296 Dolar ile İsveç'tir. Bu ülkeleri ise 50.438 Dolar ile Finlandiya izlemektedir. İlgili dönemde kişi başına düşen GSYH düzeyi Türkiye'de ise 10.674 Dolar'dır.

Grafik 7 genel olarak değerlendirildiğinde İskandinav ülkelerinde kişi başına düşen GSYH düzeyleri yıllar bazında istikrarlı bir yükseliş sergilediği ve yine kişi başına düşen GSYH düzeylerinin yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Bunun altında yatan nedenin ise İskandinav ülkelerinde yapısal ve kurumsal yapının güçlü oluşu ve verimlilik düzeylerinin yüksek seviyelerde olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de ise kişi başına düşen GSYH düzeyinin İskandinav ülkelere kıyasla çok düşük seviyelerde olduğu ve istikrarlı bir büyüme trendini yakalayamadığı görülmektedir.

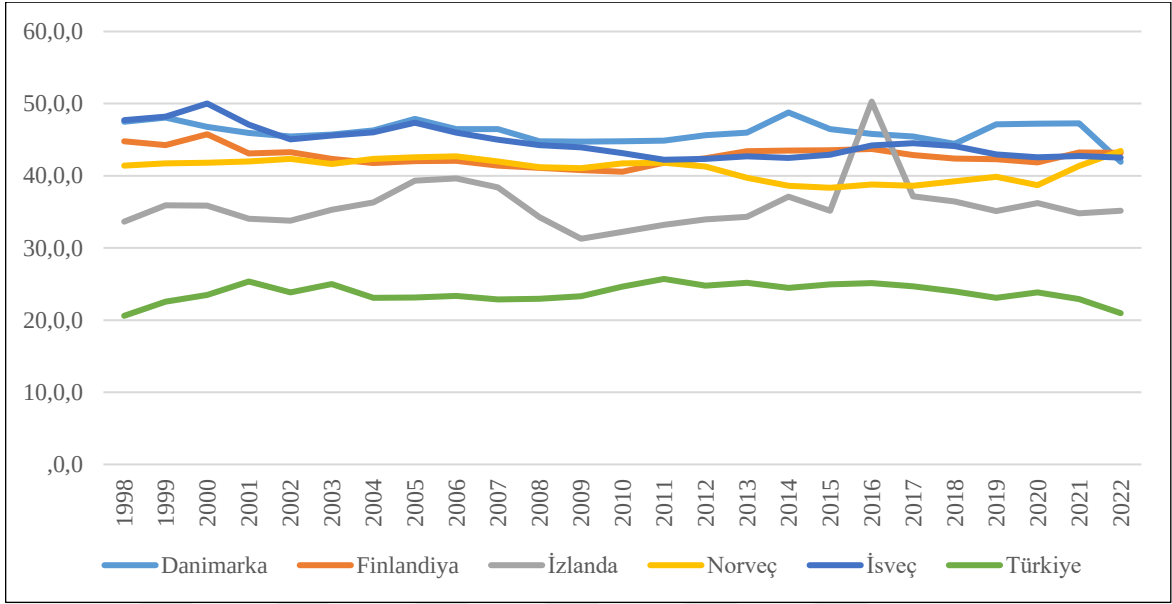
Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 1'den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için kontrol değişkeni olarak ele alınan kişi başına düşen GSYH katsayılarının olasılık değerleri %10 anlamlılık seviyesinin dışında olduğundan dolayı kişi başına düşen GSYH'nin Gini üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2008 Ulusal Hesaplar Sistemine (SNA) göre derlenen ve Grafik 8'de gösterilen İskandinav ülkelere ilişkin vergi gelirleri iki temel amaç doğrultusunda toplanmaktadır. Bu amaçlardan birincisi hükümetlerin hane halkı ve işletmelere sağlayacakları mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamakken ikinci amacı ise yeniden dağıtım rollerini yerine getirmektedir. Ülkeler arasında hükümet gelir düzeylerinin karşılaştırılması, mevcut mali kaynaklar açısından hükümetin ekonomi içindeki öneminin bir göstergesi olup, toplanan toplam gelir miktarı geçmiş ve mevcut siyasi kararlarla belirlenmektedir. Bu gösterge, kişi başına bin ABD doları cinsinden ve GSYH'nin yüzdesi olarak ölçülmektedir (OECD, 2023a).

2.3.2. Toplam Vergi Gelirlerinin GSYH'ye Oranı

Aşağıda yer alan Grafik 8'de araştırmaya konu olan İskandinav ülkeleri ve Türkiye'de 1998 ve 2022 yılları arasındaki toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranları yer almaktadır.

Grafik 8: Vergi Gelirlerinin GSYH'ye Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: StataNordic, OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

İskandinav ülkeleri ve Türkiye'ye ait vergi gelirlerinin GSYH'ye oranının verildiği Grafik 8'de İskandinav ülkelerinin ve Türkiye'nin vergi gelirleri arasında büyük bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Veriler İskandinav ülkelerinin vergi gelirlerinde uzun vadede göreceli yüksek ve istikrarlı bir seyri koruduklarını ortaya koymaktadır. Danimarka, Finlandiya ve İsveç'te vergi gelirlerinin GSYH'ye oranlarının ortalama olarak %40 seviyesinin üzerinde olması bu ülkelerin sosyal refah sistemleri, gelişmiş olan kamu hizmetleri ile uyumlu bir sonucu ortaya koymaktadır. Vergi gelirlerinin GSYH içindeki payına bakıldığında Türkiye'nin İskandinav ülkelerine kıyasla çok düşük bir seviyede olduğu yine Grafik 8 verilerinden elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Bu durum Türkiye'de kamu harcamalarının İskandinav ülkelere kıyasla daha düşük bir paya sahip olması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin yüksekliği, devletin ekonomi içerisindeki payının fazla olması ve sosyal refah devleti uygulamalarının varlığı İskandinav ülkelerinde vergi yükü oranlarının yüksek olmasının altında yatan temel nedenlerdir. Bir ülkede sosyal ekonomik gelişmişlik düzeyi ile toplam vergi yükü arasındaki yakın ilişkiden yola çıkarak İskandinav ülkelerinin sosyal ve ekonomik alt yapılarını kolaylıkla tamamlayabilmeleri mümkündür (Işık ve Kılınç, 2009: 153). İskandinav ülkelerinde yüksek vergi yükü, vergi politikalarının adil ve gelir tabanının ise geniş olduğunu göstermektedir (Armağan ve Dikmen, 2015: 75). Bu durumun gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde dağılmasına da zemin hazırladığı düşünülmektedir.

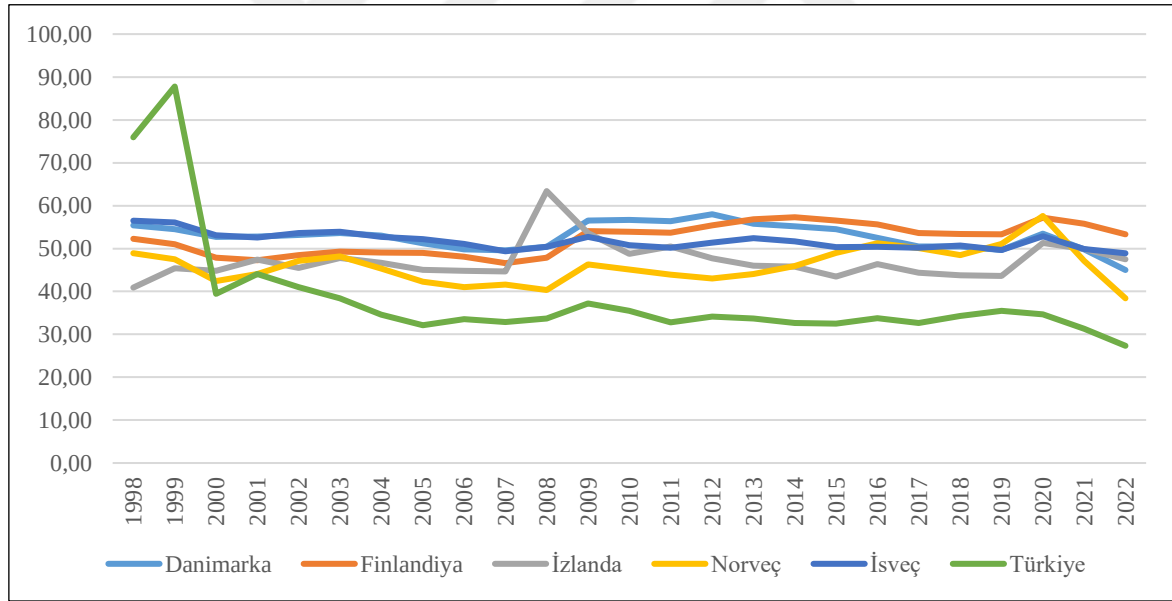
Genel olarak değerlendirildiğinde; İskandinav ülkelerindeki yüksek vergi gelirleri bu ülkeleri ayrıcalıklı yapan kapsamlı refah devleti yapıları için bir finansman kaynağı oluşturmakta; buna karşın Türkiye’de vergi gelirlerinin GSYH’deki payının İskandinav ülkelere kıyasla çok daha düşük seviyelerde olması ise ülkede kamu hizmetlerinin kısıtlı kalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 1’den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için toplam vergi gelirlerinin Gini’yi doğrudan etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.3. Toplam Kamu Harcamalarının GSYH’ye Oranı

Aşağıda yer alan Grafik 9 çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri ile Türkiye’nin 1998-2022 yılları arasındaki toplam kamu harcamalarının GSYH içindeki payını oransal olarak vermektedir.

Grafik 9: Kamu Harcamalarının GSYH’ye Oranı (2010-2022/%)

Kaynak: StataNordic, OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

2008 Ulusal Hesaplar Sistemine (SNA) göre derlenen ve Grafik 9’da gösterilen İskandinav ülkelere ilişkin kamu harcamaları her bir ülkenin büyüklüğünün de bir göstergesini ifade etmektedir. Kişi başına bin ABD doları türünden ve GSYH’nin yüzdesi olarak ölçülen bu göstergedeki büyüklük, kamu mal ve hizmetlerinin sağlanması ve ayrıca sosyal korumanın sağlanmasına yönelik ülkelerin uygulamış oldukları yaklaşımların çeşitliliğini vurgulamaktadır (OECD, 2023b).

Toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranını gösteren Grafik 9'da ilk göze çarpan durum Türkiye'de 1998 ve 1999 yıllarında kamu harcamalarının neredeyse GSYH'ye eş değer düzeyde olduğudur. Bu dönemlerde kamu harcamalarının GSYH'ye oranının %87,78 seviyesine kadar ulaştığı görülmektedir. 2000 ve sonrasında ise bu durum azalma eğilimi göstermiş ve 2005 yılında %32,11 seviyesine kadar düşmüştür. 2008 Küresel Mali Krizi'nin etkisiyle 2009 yılında kamu harcamalarının GSYH'ye oranı %37,23 seviyesinde olduğu Grafik 9 verilerinde görülmektedir. 2022 yılında ise bu oran %27,33 seviyesine kadar düşmüştür. Bu durum devletin ekonomiye müdahalesini kısıtlayan serbest piyasa ekonomisi kurallarının Türkiye'de güçlü bir şekilde uygulandığını göstermektedir.

İskandinav ülkelerine bakıldığında ise kamu harcamalarının GSYH'ye oranının %40-60 aralığında değişme gösterdiği görülmektedir. Danimarka ve Finlandiya'da kamu harcamalarının GSYH'ye oranı %50 düzeyinin üzerindedir. Yaşanan Küresel Mali Krizi'nin etkisiyle 2009 yılında %56 seviyesinde olan kamu harcamalarının GSYH'ye oranı 2012 yılında %58 oranıyla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. İsveç'te ise 1998-1999 yıllarında kamu harcamalarının GSYH'ye oranı %56 seviyelerindeyken, sonraki yirmi yıllık süreçte bu oran azalarak %48'e kadar düşmüştür. Norveç'te 2000'li yıllarda %47 seviyesinde olan kamu harcamalarının GSYH'ye oranı sonraki yıllarda ortalama olarak bir düşüş seyri göstermiş ve 2015 yılına gelindiğinde tekrar yükselişe geçmiştir. 2022 yılında ise kamu harcamalarının GSYH'ye oranının %38 seviyesini göstermesi Norveç'in Türkiye'den sonra en düşük oranda kamu harcaması yapan ülke olduğunu göstermektedir.

Grafik 9 verilerinden yola çıkarak tüm İskandinav ülkelerinde kamu harcamalarının GSYH'ye oranının 2020 yılında belirgin bir şekilde artış gösterdiği görülmektedir. İlgili dönemde yaşanan pandemi süreci ve bu süreçte sağlık harcamalarındaki artış, işsizlik yardımları ve ekonomik desteklerin yapılması, sosyal güvenlik harcamalarının artırılması gibi unsurlar bu artışın temel nedenleri olarak gösterilebilir. İskandinav ülkelerinde 2021 ve 2022 yıllarında kamu harcamalarının GSYH'ye oranındaki düşüş ise pandemi sürecindeki olumsuz etkinin hafiflediği ve ekonomik anlamda toparlanmaların yaşandığını göstermektedir.

Sonuç olarak, grafikteki veriler, İskandinav ülkelerinde kapsamlı refah devletinin ve yüksek kamu hizmeti kalitesinin sağlanabilmesi için kamu harcamalarının GSYH'ye oranının genel olarak yüksek seviyelerde olduğu ve bu oranın olağanüstü durumlarda daha da artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu karşın Türkiye'de ise kamu harcamalarının İskandinav ülkelerine kıyasla çok daha düşük seviyelerde olduğu yine Grafik 9 verilerinden elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 1'den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için toplam kamu harcamalarının %1 oranındaki artışı Gini katsayısını %0,16 düzeyinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Bu da İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasında kamu harcamaları ile Gini arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucunu vermektedir.

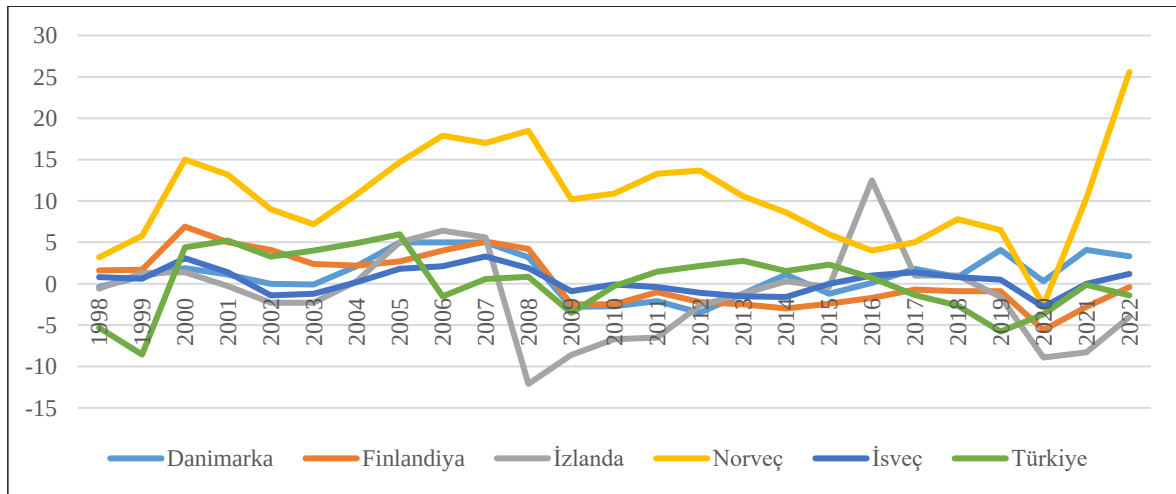
Genel bir çerçeveden bakıldığında, Türkiye’de gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik kamu harcamalarının payının görece düşük olduğu dikkat çekmektedir. İskandinav ülkelerinde, devletin ekonomik faaliyetlerdeki belirgin ağırlığı, sosyal refah politikaları ve yeniden dağıtım mekanizmalarını destekleyerek gelir eşitsizliğini sınırlayabilmektedir. Buna karşılık, Türkiye’de kamu otoritesinin görece zayıf rolü, gelir dağılımının bozulmasına katkı sağlayan bir etken olarak değerlendirilebilir.

Gelir dağılımını iyileştirmek için temel olarak gelirin etkin biçimde toplanması ve yeniden dağıtılması gerekmektedir; ancak Türkiye’nin vergi gelirlerine bakıldığında, bu toplayıcı işlevin yerine getirilmesinde yapısal sorunların bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan, kamu harcamalarının yüksek seviyelerde seyretmesine karşın vergi gelirlerinin düşük kalması, bütçe açıkları ve kamu borçlanması yoluyla finansmana yol açmakta; bu durum, eşitsizliği azaltmak için ayrılabilir kaynakların önemli bir kısmının borçların anapara ve faiz ödemelerine tahsis edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, gelir dağılımını dengeleyici politikaların uygulanmasında, zayıf vergi tahsilatı ve yüksek kamu borç yükü, temel kısıtlar olarak öne çıkmaktadır.

2.3.4. Bütçe Açığının GSYH’ye Oranı

Bir ülkenin kamu maliyesinin durumunun anlaşılması açısından kamu gelir ve harcamaları kadar bütçe dengesi de önemli bir göstergedir. Aşağıda yer alan Grafik 10 İskandinav ülkeleri ve Türkiye’nin 1998-2022 yılları arasındaki bütçe açıklarının GSYH’ye oranını göstermektedir.

Grafik 10: Bütçe Açığının GSYH’ye Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 10 verilerine bakıldığında İskandinav ülkelerinde bütçe açıklarında görece bir istikrarın yaşandığı, kriz dönemlerinde ise bütçe dengesinde kırılmaların olduğu görülmektedir. Özellikle İzlanda'da 2008 Küresel Mali Kriz döneminde bütçe %12,1 düzeyinde açık vermiştir. Covid19 dönemine denk gelen 2020 yılında ise bütçe açığının %8,9, 2021 yılında %8,3 ve 2022 yılında ise %4 düzeyinde olduğu yine Grafik 10 verilerinden elde edilmektedir.

Türkiye verilerine bakıldığında ise en dikkat çekici dönemin 1998 yılında %5,32 ve 1999 yılında %8,55 oranında bütçe açığının verildiği dönemler olduğu görülmektedir. Faiz dışı bütçenin dikkate alındığı Grafik 10'da Türkiye'de sonraki yıllarda bütçe fazlası verilse dahi 2006'da %1,50, Küresel Mali Kriz döneminde %3,53 oranında bütçe yine açığının olduğu görülmektedir. 2016'dan sonraki süreçte ise Türkiye genişleyici mali politika uygulamalarına giderek bütçe dengesindeki istikrarı bozmuş, 2019 yılındaki daralma sürecinde bütçe açığı %5,79 seviyesine kadar yükselmiştir.

İskandinav ülkelerinden olan İsveç'in bütçe dengesine bakıldığında genel olarak dengede olduğu, Küresel Mali Kriz döneminde açık vermeye başladığı ve hatta %1 seviyelerinde dahi olsa arka arkaya 6 yıl boyunca açık verdiği görülmektedir. İsveç 2020 yılında %2,8 oranıyla en yüksek bütçe açığını vermiştir. Bu açığın altında yatan temel nedenin ise pandemi sürecinin yarattığı etki olduğu düşünülmektedir. Danimarka ve Finlandiya'daki bütçe açığı görünümü ise İsveç ile benzer bir seyir göstermektedir. Bütçe açığına dair bilgiler sunan Grafik 10'da en ilginç durumun ise Norveç'te gerçekleştiği görülmektedir. Norveç araştırmaya konu olan dönem içerisinde sürekli bütçe fazlası vermiş ve hatta en yüksek bütçe fazlası ise %22,6 oranıyla 2022 yılında gerçekleşmiştir. Norveç'in petrol ve doğal gaz üreticisi olması kamu finansmanında diğer İskandinav ülkelerinden farklı olarak sürekli bütçe fazlası vermesinin altında yatan neden olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 1'den elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için bütçe açığı düzeyinin gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasında bütçe açığı oranları ile Gini arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucunu vermektedir.

Çalışmada gelir eşitsizliğini düzenlemede etkili olan maliye politikaları gelirlere yönelik politikalar ve harcamalara yönelik politikalar olmak üzere iki temel grupta ele alınacaktır. Danimarka, Finlandiya, İsveç, İzlanda ve Norveç'ten oluşan ve gelir eşitsizliği açısından eşitsizliğin Türkiye'ye kıyasla daha düşük seviyelerde olduğu bu İskandinav ülkelerinde uygulanan maliye politikaları her bir İskandinav ülkesi açısından detaylı bir şekilde ele alınarak ve Türkiye ile yapılacak olan kıyaslamalarla Türkiye için değiştirilebilecek ya da uygulanabilecek maliye politikalarına ilişkin bir zemininin oturtulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmada İskandinav ülkelerinin uygulamış oldukları maliye politikalarının incelenmesinde yapılan akademik çalışmalarla birlikte İskandinav Ekonomi Politikası İncelemesi (NEPR) raporlarından

yararlanılmıştır. İlk baskısı 2010 yılında yayımlanan ve yılda bir sayı üreten NEPR raporlarında gelir eşitsizliğine ilişkin çalışma konuları büyük bir yer bulmaktadır (<https://nordregio.org>, 2023).

2.4. İskandinav Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğini Azaltmakta Etkili Olan Vergilere Yönelik Maliye Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması

Birçok Batı toplumlarında ilerleyen yıllar bazında bakıldığında hızlı bir artış şeklinde seyir gösteren gelir eşitsizliği, geleneksel olarak eşitlikçi bir yapıya sahip olan İskandinav ülkelerinde ise daha düşük seviyelerdedir. İskandinav ülkelerinde sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim gibi alanlarda uygulanan politikalar gelir eşitsizliğinin daha düşük bir düzeyde kalmasını sağlamak ve hatta bu sebepten İskandinav ülkeleri ‘sakin sığınaklar’ şeklinde algılanmaktadır (Wiborg ve Hansen, 2018: 53).

Düşük ücret farklılıkları, yüksek vergi yükü ve istihdam düzeyi, yüksek eğitim ve sosyal güvenlik programları gibi faktörler İskandinav ülkelerinin gelir farklılıklarının düşük seviyelerde olmasına katkı sağlamakla birlikte bu durum ayrıca İskandinav ülkelerinin gelir farklılıkları düzeyinin OECD ülke ortalamasının dahi altında kalmasını mümkün kılmaktadır (www.norden.org, 2024).

İskandinav ülkeleri uygulamış oldukları vergi reformları aracılığıyla istikrarın sağlanmasını, vergilerin kişiler arasında daha adil bir şekilde dağıtılmasını, vergi tabanının genişletilmesini ve uluslararası yatırımcıları ülkeye çekilebilmesini amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda ülkelerin yapmış olduğu en önemli reform ise ikili gelir vergisi modelinin uygulanmasıdır (Armağan ve Dikmen, 2015: 72).

Emek ve sermaye gelirlerinin farklı oranlarda vergilendirilmesini öngören ikili gelir vergisi sisteminde üretim faktörlerinde yer alan emek faktöründen elde edilen gelirler ortan oranlı bir vergi tarifesine tabi tutulurken, yine üretim faktörlerinden olan sermayeden elde edilen gelirin tamamı ya da belirli bir kısmı daha düşük oranlarda vergilendirilmektedir (Schrattenstaller, 2004: 23). Norveç’in 1992, Finlandiya’nın 1993, İsveç’in 1991 ve Danimarka’nın 1987 yıllarında uygulamaya koydukları bu vergi modelinde İskandinav ülkeleri öncü roledir (Cnossen, 1999: 21). Bu vergi sistemi ile sermaye gelirleri düşük oranlı bir şekilde vergiye tabi olmakta ve mobil sermayenin vergi idaresinin kontrolü altında olması amaçlanmaktadır. Sermaye gelirlerinin düşük oranlı vergilendirilmesiyle doğan gelir kaybının telafi edilmesi için ise emek gelirleri üzerinden alınan vergiler artan oranlı bir vergi uygulamasına tabi tutulmaktadır (Boadway, 2004: 3-4).

İskandinav ülkeleri dışındaki ülkelere bakıldığında, ikili gelir vergisi uygulamasını tam olarak benimseyemediği görülmektedir. Birçok ülke ikili gelir vergisini uygulayabilmek adına sermaye geliri üzerinden nihai stopaj vergisi ve sermaye geliri üzerine özel vergileme rejimi gibi birtakım

adımlar atmış olsalar dahi tam olarak İskandinav ülkelerinde uygulanan ikili gelir vergisi sistemini uygulayamamışlardır (Karakurt ve Akdemir, 2010: 137).

İkili gelir vergisi sisteminin öncüleri konumunda olana İskandinav ülkelerinde, zaman içerisinde vergilemede adalet ve etkinlik açısından bir değerlendirme yapıldığı ve bu açıdan bakılarak bu sistemden kısmi sapmaların yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte, gelir dağılımı üzerindeki etkiler ve ekonomik verimlilik dikkate alınarak belirli reformlara gidilmiş ve sistemin temel yapısından kademeli olarak uzaklaşmıştır. Sistemin vergilemede adalet açısından dikey adaleti tam olarak karşılayamadığı düşüncesiyle Norveç, artan oranlı servet vergisini ortaya çıkarmıştır. Finlandiya ve İsveç de aynı şekilde servet vergisini ortaya çıkarmış olsa da daha sonra kaldırmıştır. Danimarka ise ikili gelir vergisi sisteminin menşei konumunda olsa dahi, emek gelirini daha ılımlı bir artan oranlı vergi sistemine tabi tutup, sermaye gelirlerini ise daha yüksek oranda vergilendirerek, zaman içerisinde sistemden tamamen uzaklaşmıştır. Vergilendirmede adaletin sağlanabilmesi adına, Finlandiya’da emek üzerinden alınan vergilerin artan oranlılık düzeyi düşürülmüş sermaye geliri üzerindeki vergi yükü ise artırılmıştır. Aynı amaç doğrultusunda İsveç de emek ve sermaye gelirlerini ayrı ayrı vergilendirmeye devam etse dahi sermaye geliri vergi oranlarını artırmıştır. Norveç ise ikili vergilendirme sisteminin kullanmaya devam etmektedir (Bozatlı, 2021: 99).

Türk vergi sistemine bakıldığında ise ikili gelir vergisi sistemine benzer ve bu sistemden ayrılır özellikleri görebilmek mümkündür. Toplam gelirin emek ve sermaye gelirinden oluştuğu ve GVK 2. maddesinde yer alan gelirin unsurları dikkate alındığında ücretler, serbest meslek kazançları, zirai kazançlar, ticari kazançlardan alınan vergiler emek geliri üzerinden alınan vergileri oluştururken; menkul sermaye iradı, gayri menkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve iratlar üzerinden alınan vergiler ise sermaye geliri üzerinde alınan vergileri oluşturmaktadır (Çelikkaya, 2010: 56-57). Başka bir ifadeyle ekonomik faaliyetler sonucu elde edilen gelir emek ve sermaye gelir olarak iki gruba ayrılmakta ve emek geliri; ücret ve maaşlar, yan ödemeler, emeklilik ödemeleri ve sosyal transferlerden oluşurken, sermaye gelirleri; kar payları, reel sermaye malları, faiz gelirleri ve gayrimenkul gelirlerden oluşmaktadır (Ganser ve Schindler, 2007: 3). Bu çerçevede değerlendirildiğinde Türk vergi sisteminin de ikili gelir vergisi sistemi ile benzer özellikler taşıdığı söylenebilir. Fakat bazı ticari, zirai ve serbest meslek kazançları emek ve sermaye gelirlerinin birleşiminden elde edilmekte olup bu durum ikili gelir vergisi sistemi ile Türk vergi sistemini birbirinden ayırmaktadır. Çünkü ikili gelir vergisi sisteminde bu gelir unsurları ayrı ayrı vergilendirilirken Türk vergi isteminde durum böyle değildir (Çelikkaya, 2010: 56-57).

Çalışmanın bu bölümünde İskandinav ülkelerinde uygulanan vergileme politikaları hakkında genel bilgilendirme verilmesi ve Türkiye ile karşılaştırma yapılarak çalışmanın temel amacı olan görüşlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

2.4.1. Vergileme Politikaları

Vergi politikalarının etkileri mükelleflerin gelir düzeyleri ve sosyo-ekonomik faktörlere bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Uygulanan vergi politikaları ile elde edilen vergiler, kamu harcamaları için gerekli olan finansman kaynağının artırılması ve vergi mükelleflerinin davranışlarındaki farklılıklarla birlikte gelir dağılımının şekillendirilmesi gibi etkileri beraberinde getirmektedir. Artan eşitsizlikler, nüfusun yaşlanması, iklim değişiklikleri, uluslararası göç gibi nedenlerle ekonomilerde olumsuz dağıtım etkileri ortaya çıkmakta ve bu etkilerin iyileştirilebilmesi için ülkelerin vergi kullanımına olan ilgileri günümüzde daha da artış göstermektedir (www.oecd.org, 2025).

İskandinav ülkeleri ve Türkiye’de ekonometrik analiz kısmına da konu olan vergi gelirlerine yönelik karşılaştırmaların yapılmasından önce ilgili ülkelere ilişkin vergi boyutunun değerlendirilmesinin çalışmanın akışı açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Danimarka

Danimarka’nın vergi yapısı birçok yönüyle dikkat çekmekte olup, sosyal güvenlik katkılarının çok düşük olmasından dolayı birçok refah harcaması genel vergilendirme dışında finanse edilmektedir. Buna bağlı olarak ülkede dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı dolaylı vergilere kıyasla çok daha yüksek bir seviyelerdedir (Ubay, 2013: 118).

Danimarka’da yerel vergi oranları, bütçesel disiplin çerçevesinde belirlenen mali sınırlar doğrultusunda düzenlenmekte olup, bu sınırların aşılması ya da vergi oranlarının öngörülen toplam seviyeyi geçmesi durumunda mali yaptırımlar uygulanmaktadır (Arendt ve Chridtensen, 2024: 423). Ülkede sosyal yapı herkesin gelir vergisi ödemesini gerektirmektedir. Stopaj vergisinin 1969 yılında getirilmesi ile ülkede gelirin işveren düzeyinde vergilendirilmesi sağlanmıştır. Danimarka parlamentosu 1995 yılında servet vergisini kaldırmak üzere bir yasa çıkarmış, 1997 yılına kadar kademeli bir şekilde bu vergi, ülkenin vergi sisteminden kaldırılmıştır (Armağan ve Dikmen, 2015: 72).

Mengden’in 2023 yılında yapmış olduğu çalışmada yer alan bilgilere istinaden Danimarka vergi sisteminde Kurumlar Vergisi diğer ülkelere kıyasla daha az karmaşık bir hâle sahiptir ve ayrıca Danimarka uygulamış olduğu bölgesel vergi sistemi ile vergi anlaşması yaptığı ülkeler için sermaye kazançlarından elde edilen gelirleri vergi dışı tutmaktadır. Bunlar Danimarka’nın vergi sistemindeki güçlü yanları da yansıtmaktadır (Mengden, 2023: 41). Bu durum şirketler için daha uygun bir vergi ortamı yaratmakta olup, ekonomik büyümeyi teşvik edebilmektedir. Bu ise yeni iş fırsatlarını yaratarak gelir eşitsizliğini önleyici bir etki oluşturabilmektedir. Yine ilgili çalışmada yer alan bilgilere göre Danimarka vergi sisteminin güçlü yanlarından biri Kişisel Gelir Vergisinin yüksek

seviyelerde olmasıdır ve bu da yüksek gelir düzeyine sahip bireylerden yüksek oranda vergi alınmasını sağlamaktadır (Mengden, 2023: 41). Bu durumun da yine ülke içerisinde gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etki oluşturduğu düşünülmektedir.

Kazanılmış Gelir Vergisi Kredisi (Earned Income Tax Credit: EITC) düşük ve orta gelirli ailelerin vergilerini azaltmaya yönelik kullanılan bir araç olup; ailelerin kazanç durumu, çocuk sayısına bağlı olarak vergi iadesini öngörmekte (Tunçer, 2019: 157) ve Kazanılmış Gelir Vergisi Kredisi gelir eşitsizliğinin azaltılması açısından da büyük etkiye sahip olabilmektedir. OECD'nin 2023 yılında yayınlamış olduğu Vergi Politikaları Raporuna göre de Danimarka bu Kazanılmış Gelir Vergisi Kredisi oranını 2023 yılında %4 oranında artırmıştır (www.oecd-ilibrary.org, 2024) ve bu durum gelir eşitsizliğinin azaltılması açısından Danimarka'nın uygulamış olduğu politikalar içerisinde EITC'nin etkili bir araç olabileceğini göstermektedir.

İzlanda

Küçük bir ada ülkesi olmasına rağmen İzlanda da kapsamlı bir vergi sistemine sahiptir. Bu ülkede de belediyeler ve merkez yapı vergileri tahsil etmeye yetkilidir. Belediye vergileri yerleşilen belediyeye göre %12,44 ve %14,74 oranları arasında değişkenlik göstermektedir. Ulusal gelir vergisi artan oranlı bir vergi yapısına sahip olup; yıllık geliri 409.987 ISK'ye kadar olan bireyler için ulusal gelir vergisi oranı %31,45'tir. Yıllık gelir düzeyi 409.987 ISK ile 1.151.012 ISK arasında olanlar için %37, 95 ve yıllık geliri 1.151.012 ISK üzerinde olanlar bireyler için %46,25 oranında vergi alınmaktadır (Taxation, www.oecd.org, 2025).

İzlanda'da Kurumlar Vergisi %20 seviyesindedir ve bu da bu vergi oranının OECD ortalamasının (%23,6) altında olduğunu göstermektedir. Diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi İzlanda'da da Kişisel Gelir Vergisinde karmaşıklık düzeyi düşük olup, emek faktörü üzerindeki vergi yükü oranı da OECD ortalamasından daha düşük seviyededir. Ülkede diğer ülkeler adına bir sınırlama olmaksızın yabancı sermaye kazançları vergiden muaftır (Mengden, 2023: 43). İzlanda'da vergi sistemindeki bu güçlü yapı gelir eşitsizliğinde de etkili bir role sahip olabilmektedir. Şöyle ki, ülkede uygulanan düşük Kurumlar Vergisi ve işgücü üzerindeki düşük vergi yükü, gelir seviyesi düşük olan bireyler için pozitif bir etki yaratarak gelir eşitsizliğinde olumlu bir sonucu da beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca yabancı ülkeler için yapılan vergi muafiyeti bir yandan ülkede ekonomik büyümeyi desteklerken bir yandan da gelir eşitsizliğini azaltacak durumların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Norveç

Ülkede vergi; nakit para, banka mevduatları, hisse senetleri, duran varlıklar, özel araçlar ve gayrimenkullerin takdir edilmiş değerleri üzerinden alınmaktadır (Armağan ve Dikmen, 2015: 72).

Ülkede yerel vergi gelirlerinin büyük bir kısmı gelir vergilerinden ve hidroelektrik santralleri gibi doğal kaynak vergilerinden oluşmakta olup; yerel yönetimlerin vergi takdir yetkisi oldukça kısıtlıdır. Yerel vergi gelirlerinin vergi oranları ve vergi tabanları ise merkezi hükûmet tarafından belirlenmektedir (Aaberge vd., 2019: 3).

Norveç'te yerel yönetimlerin sahipliğinde olan takdir yetkisi (tax discretion) ve vergi denkleştirilmesi (tax equalization) olmak üzere iki yerel vergi politikası söz konusudur. Takdir yetkisini belediye ve iller uygulamakta olup; merkezi idarenin belirlemiş olduğu sınırlar dahilinde vergi oranlarında değişiklik yapabilmektedirler. Belediyeler gelir vergisi, servet vergisi ve emlak vergisi; iller ise sadece gelir vergisi üzerinde bu yetkilerini kullanabilmektedirler (Çiçek ve Çiçek: 2012, 205-206). Vergi denkleştirilmesi ise toplanan gelirlerin geliri fazla olan idarelerden geliri az olan idarelere kaynak aktarımının esas alındığı bir uygulamadır (Gökmenoğlu, 2022: 132). Tüm İskandinav ülkelerinde merkezi yönetimin gelirlerinden yerel yönetimlerin giderlerine aktarılan kaynaklara yönelik uygulanan sistem Norveç'te farklılık göstermektedir. Norveç'te vergi eşitlemesi yalnızca vergi gelirlerinin aktarımında uygulama alanına sahiptir (Werner ve Shah, 2005:11).

Norveç'te kademeli gelir vergisi uygulanmakta olup; gelir vergisine ilişkin alt sınır 208.050 NOK'tur. Yani gelirin 208.050 NOK'a kadar olan kısmına vergi uygulanmamaktadır. Ülkeye ait kademeli gelir vergisi oranlarında gelirin 208.050-292.850 NOK arasında olması durumunda % 1,7 oranında, gelirin 292.851- 670.000 NOK arasında olması durumunda % 4 oranında, gelirin 670.001- 937.900 NOK olması durumunda % 13.53 oranında, gelirin 937.901-1.350.000 NOK olması durumunda % 16,5 oranında ve gelirin 1.350.001 NOK üzerindeki olması durumunda ise %17,5 oranında vergi alınmaktadır (TC Oslo Büyükelçiliği, 2024, 8-9). Norveç'te servet vergisi net servet üzerinden tahsil edilmektedir (Armağan ve Dikmen, 2015: 72). Ülkede belediye ve devlet tarafından servet vergilerinin tahsil edilme durumu söz konusudur. Buna göre ülkede yıllık 1.700.000 NOK üzerindeki servet için belediyeler tarafından % 0,7 oranında servet vergisi alınırken, yıllık 1.700.001- 20.000.000 NOK aralığındaki servetlerden devlet tarafından % 0,3 oranında, 20.000.000 NOK üzerindeki servetlerden ise % 0,4 oranında vergi alınmaktadır. Ülkede Katma Değer Vergisi oranı ise % 25'tir (T.C. Oslo Büyükelçiliği, 2024: 8-9).

İsveç

Parlamente demokratik sistemle idare edilen anayasal bir monarşi devlet sisteminin olduğu İsveç'te kamu hizmetleri merkezin dışına yayılmıştır (Hatipoğlu, 2021: 860). İsveç'te vergi ile ilgili kurumların teşkilat yapısı Norveç ile benzerlik göstermektedir. Vergilemeye ilişkin tüm işlemlerden Maliye Bakanlığı sorumludur ve ayrıca bakanlığa bağlı olan İsveç Vergi Ajansı da vergileme işlemlerinin yürütülmesinden sorumludur. İsveç Vergi Ajansı hükûmetten bağımsız olarak çalışmakta ve vergiye ilişkin yasal altyapıyı oluşturmaktadır (Yılmaz, 2020: 155).

İsveç'te, insanların çoğunluğu yıllık vergi beyannamelerini elektronik ortamda göndermekte olup yine çoğu insan sadece yıllık gelirleri üzerinden yerel vergi ödemektedir. Ödemiş oldukları vergi belediyelere göre değişmekle birlikte en düşük vergi oranı %28,98 düzeyindeyken en yüksek vergi oranı ise %35,15 seviyesindedir. Ülkede ortalama yerel vergi oranı %32,34 oranındadır (www.sweden.se, 2023).

İsveç'te belirli bir gelir düzeyinin üzerinde kazananlar ayrıca %20 oranında devlet vergisi ödemekte olup; vergilendirilebilir gelir düzeyi için ise muaf olunabilecek gelir miktar sınırı bulunmaktadır. Bu gelir miktar sınırlaması 65 emeklilik yaşının altında ya da üzerinde farklılık göstermektedir (www.sweden.se, 2023). Emeklilik yaş sınırı olarak belirlenen 65 emeklilik yaş düzeyi 2023 yılı itibarıyla 66 yaş olarak belirlenmiş ve gelir vergisine ilişkin hesaplamalar bu yaş sınırına göre yapılmaktadır (www.skatteverket.se, 2023).

İsveç'te 2023 gelir yılında devlet gelir vergisi için belirlenen gelir düzeyindeki sınır 598.500 SEK (İsveç Frankı)'tır. Yani birey 598.500 SEK üzerinde gelir elde ediyorsa belediye vergisiyle birlikte %20 oranında devlet vergisi de ödemek zorundadır. Ödenecek olan bu vergi oranı temel kesinti düzeyi düşüldükten sonra elde edilen gelir düzeyi için geçerlidir (İsveç Vergi Dairesi www.skatteverket.se, 2023).

İsveç'te Devlet Gelir Vergisinin alınabileceği gelir düzeyinin hesaplanabilmesi için kırılma noktası ya da sınır noktası olarak ifade edilen 'brytpunkt' referans alınmaktadır ve bu referans düzeyi devlet gelir vergisinin alındığı sınırı ifade etmektedir. Ülkede yılın başında 66 yaşını doldurmamış olanlar ve yine yılın başında 66 yaşını doldurmuş olanlar için geçerli olan iki ayrı brytpunkt bulunmaktadır. Yılın başında 66 yaşını doldurmamış olan bireylerde yıllık gelir düzeyinin 613.900 SEK (598.500 + 15.400)'ten yüksek olması durumunda bu bireyler devlet vergisi ödemek zorundadırlar. Yılın başında 66 yaşını doldurmuş olan bireyler için ise bu sınır 682.200 SEK (598.500+84.700) olarak belirlenmiştir. Belirlenen sınırın 66 yaşını dolduranlarda daha yüksek olmasının nedeni, yaşlılar için belirlenen yaş sınırına bağlı olarak temel indirimin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır (www.skatteverket.se, 2023).

İsveç'te vergi işlemlerini yöneten ve denetleyen kurum olan Skatteverket'in Medya Akademisi adına Kantar Public tarafından gerçekleştirilen Güven Barometresi verilerinden yola çıkarak 10.03.2023 tarihinde yayımlanmış olduğu habere göre İsveç halkının %65'i İsveç Vergi Dairesi'ne çok veya oldukça fazla düzeyde güvenmektedir. Vergi Dairesi genel müdürü Katrin Westling Palm ise bu durumun doğru vergilendirmeye ilişkin olduğunu belirtmektedir (www.skatteverket.se, 2023). Güven endeksinden de yola çıkarak halkın vergi dairesine olan %65 düzeyindeki güveni; gelir eşitsizliği sorunun çözümü açısından etkin bir role sahip olan vergilendirme sisteminin de iyi çalıştığını göstermektedir.

İsveç'te şirketlerin ortalama karları üzerinden vergilendirilmesi, sermaye kazançlarının ülke sınırı olmaksızın vergiden muaf tutulması ve 85 ülke ile vergi anlaşmalarının olması ülkenin vergi sistemindeki güçlü yönleri göstermektedir (Mengden, 2023: 43). Bu güçlü yönler ülkedeki ekonomik çeşitliliği artırması, yatırımları cazip hâle getirmesi ve ülkelerin ekonomik istikrarı artırabilmesi açısından bakıldığında gelir eşitsizliğini de olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Finlandiya

Özellikle yüksek vergi oranları ve kapsamlı kamu hizmetleri ile bilinen Finlandiya'da vergi sistemi, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi (KDV) ve diğer dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Toplanan vergi gelirleri, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi çeşitli kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmaktadır (www.oecd.org, 2025).

Ülkedeki gelir vergisi yapısına bakıldığında, merkezi hükûmet ve belediyelerin vergiyi tahsil etme yetkisi bulunmaktadır. Gelir vergilerinde artan oranlı bir tarife kullanılmakta ve bu da bireyin yıllık gelir seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Finlandiya'da vergilendirmede medeni durum ya da ailenin büyüklüğü vergiyi etkilememekte herkes kişisel geliri üzerinden vergiye tabi tutulmaktadır. Ülkede 2023 yılı ulusal gelir vergisi tarifesine göre geliri 16.900 Euro'ya kadar olan bireylerin gelirleri üzerinden vergi alınmazken, geliri 16.900-24.400 Euro arasında olanlar %6 oranında, geliri 2.400-41.500 Euro arasında olanlar %17,25 ve 41.500 Euro üzerinde gelire sahip olanlar ise %31,25 oranında gelir vergisi ödemek zorundadır. Ayrıca ülkede kilise vergisi de uygulanması söz konusu olup, Evanjelik Kilisesi'ne üye olanlar belediyeden belediyeye değişiklik gösteren %1-%2 oranında bir vergi ödemektedirler. Çalışma sisteminde yer alan çalışanların ise brüt gelirleri üzerinden yaklaşık %7,15 oranında sosyal güvenlik katkısı devlete ödenmektedir. Ülkede standart KDV oranı ise %25,5'tir (Ministry of Finance, 2024).

Finlandiya'nın vergi yapısına bakıldığında uygulanan Kurumlar Vergisi %20 oranıyla OECD ülkeleri ortalaması içerisinde düşük bir seviyeye sahiptir ve bu da ülkede rekabetçi bir yapı sunmaktadır. Yine ülkede kişilere ve şirketlere özgü uygulanan gelir vergileri diğer ülkelere kıyasla daha anlaşılır bir seviyede olup bu da vergilemeye uyum sürecindeki maliyetleri azaltıcı bir etki oluşturmaktadır. Tüm bunlar ise Finlandiya vergi yapısının güçlü yönlerini ifade etmektedir. Finlandiya vergi sisteminin güçlü yönlerinden bir diğeri ise ülkenin 76 ülkeyi kapsayacak vergi anlaşmaları ağı yabancı gelirleri vergiden muaf tutan bir vergi sistemine sahip olmasıdır (Mengden, 2023: 42).

Finlandiya vergi sisteminde yer alan bu güçlü yönlerden yola çıkarak; kurumlar vergisi oranlarının düşük olması ülkede şirket faaliyetlerini artıracak ve daha fazla istihdamının oluşumunu sağlayacak düşünülmekte olup bu etki de gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Ülkede yapılan vergi anlaşmaları ile yapılacak olan yabancı yatırımlar ekonomik

hareketlilikle birlikte işsizlik seviyesinde düşme gerçekleşeceği ve yine bu etkinin de gelir eşitsizliği üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu düşünülmektedir.

OECD'nin 2023 yılında yayınlamış olduğu Vergi Politikaları Raporuna göre, Danimarka ve İzlanda'da, 2020 yılında Gelir Vergisi'nin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %40'tan daha fazla bir orana sahiptir ve bu oran ile OECD ülkeleri içerisinde de en fazla orana sahip olan ülkeler arasında yer almaktadır (www.oecd.org, 2024). Bu durum Gelir Vergisinin vergi sistemi içerisinde büyük bir öneme ve paya sahip olduğunu da göstermektedir.

Türkiye

Küreselleşmenin 1980 yılı sonrasında Türkiye'de etkisini göstermesiyle bugünkü modern vergi sisteminin temelleri atılmıştır. Bu dönemde Kurumlar Vergisi'nin kurumlar üzerindeki yükü azaltılmış, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı ise artırılmıştır. Yine bu dönemde yapılan en radikal düzenlemelerden biri ise Katma Değer Vergisi Kanunu'nun yürürlüğe girmesidir. 1996 yılında ise ithalat vergileri kademeli olarak azaltılmış ve bu durum üzerindeki en büyük etken ise Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üye olmasıdır. 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesindeki temel amaç mevzuatta dağınık bir şekilde uygulanan bazı vergi, fon ve payların tek bir çatı altında toplanmasıdır. İlerleyen süreçlerde uluslararası piyasalarda ortaya çıkan vergisel değişiklikler dikkate alınarak vergi oranlarında kademeli azaltıma gidilmiş, vergisel teşvikler uygulanmıştır (İnneci ve Karabulut, 2018: 287).

Türk vergi sistemi, vergilendirilen kaynağın konularına göre vergileri gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinde alınan vergiler şeklinde gruplandırmaktadır. Kanun çerçevesinde ise bu gruplandırmaya dış ticaretten alınan vergiler de dahil edilmektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisinden; servet üzerinden alınan vergiler ise MTV, emlak vergisi, veraset ve intikal vergisinden oluşmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler dahilinde alınan KDV, ÖTV, harçlar, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisini kapsamaktadır. Dış ticaretten alınan vergiler ise ithalde alınan KDV; gümrük vergisi, ithalde damga ve rıhtım resminden oluşmaktadır (Abukan ve Akın, 2023: 1688).

Türk vergi sistemi kademeli bir ölçeğe sahip olup, kişinin geliri ile paralel olarak vergi oranları da artmaktadır. Kişisel gelir vergisi oranları %15 ile %40 arasında değişmekte olup ülkede 2023 yılı gelir vergisi tarifesine göre geliri 70.000 TL'ye kadar olanlar %15 oranında vergi ödemektedir. Geliri 150.000 TL olanlar gelirinin 70.00 TL'ye kadar olan kısmı için 10.500 TL ve kalanı için de %20 oranında vergi ödemek zorundadırlar. Geliri 370.000 TL olanlar ise bu gelirin 150.000 TL olan kısmı için 26.500 TL vergi ödemek zorunda olup kalan kısmı ise %27 oranında vergilendirilmektedir. Ücret gelirlerinde ise 550.000 TL'nin 150.000 TL olan kısmı için 26.500 TL ve kalanı için ise %27 oranında vergi uygulanmaktadır. Gelirin 1.900.000 TL olması durumunda 370.000 TL için 85.900

TL, ücret gelirlerinde ise 134.500 TL vergi tarifesi uygulanıp, kalan kısmı için ise %35 oranında yine vergi tarifesi uygulanmaktadır. Gelirin 1.900.000 TL'den fazla olması durumunda 1.900.000 TL için 621.400, ücret gelirinde ise 607.000 TL kadar vergi alınıp, kalan kısmı için ise %40 oranında vergi tarifesi uygulanmaktadır. Kurum kazancı üzerinden alınan vergi ise %25 oranındadır (www.invest.gov.tr, 2025).

İskandinav ülkeleri eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kamu hizmetlerini finanse etmek ve eşitliği sağlamak amacıyla etkili bir araç olarak bilinen vergileri kullanmakta olup; bu ülkelerde uygulanan vergiler, yüksek oranlarda olmalarıyla bilinmektedir. Özellikle kar ve sermaye kazançları üzerinden ve ayrıca gelir üzerinden alınan vergiler Avrupa ve OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. İskandinav ülkeleri gelir, kar ve sermaye kazançları ile KDV, sosyal güvenlik primleri, çevre vergileri gibi farklı kalemler üzerinden de gelir sağlamaktadır (Chiricu, 2021: 2). Bu alt kalemler OECD data sayfası dikkate alındığında sırasıyla Gelir Vergileri (Bireylerin ve şirketlerin gelir, kâr ve sermaye kazançları üzerindeki vergiler), Sosyal Güvenlik Katkıları, Emlak Vergileri, Maaş ve Ücret Vergileri, Dolaylı Vergiler (Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler), Malların Kullanımı veya Mal Üzerinden Faaliyet Gerçekleştirme İzni Üzerinden Alınan Vergiler ve Diğer Vergiler şeklinde ayrıma tabi tutulmuştur. Tez çalışması için Gelir Vergileri, Sosyal Güvenlik Katkıları, Emlak Vergileri ve Dolaylı Vergiler verileri kullanılarak analizler ve ekonometrik model kurulmuştur. Grafik 11, 12,13 ve 14'te yer alan veriler OECD verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Maaş ve Ücret Vergileri ve Malların Kullanımı veya Mal Üzerinden Faaliyet Gerçekleştirme İzni Üzerinden Alınan Vergiler kategorilerinde bazı ülkelerde ve Türkiye'de veri seti bulunmadığı ya da çok kısıtlı olduğu için çalışmaya dahil edilmemiştir.

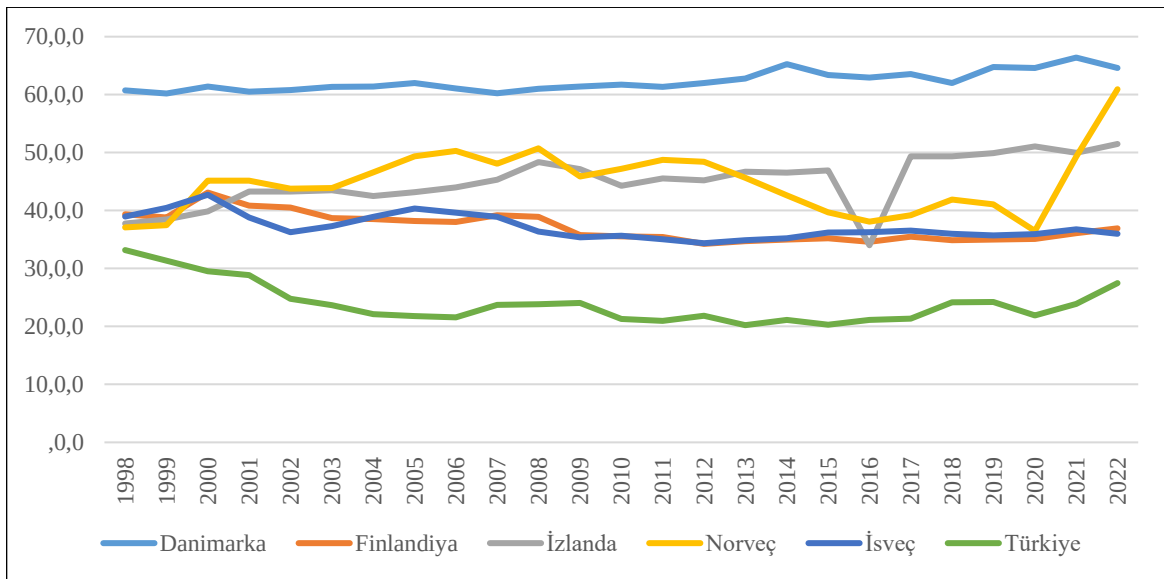
Literatürde vergiler ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Sameti ve Rafie (2010) 1990-2006 yılları arasında İran ve Doğu Asya ülkeleri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında gelir üzerinde alınan vergilerin Giniyi iyileştirici, harcamalar üzerinden alınan vergilerin ise Gini üzerinde bozucu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gale vd. (2015) gelir vergisinin Gini üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tabar (2023), 30 OECD ülkesi için 2008-2018 yıllarını kapsayacak şekilde yapmış olduğu çalışmasında dolaylı vergilerin gelir dağılımını olumsuz, dolaysız vergilerin ise olumlu etkilediğini belirtmiştir. Eser ve Genç (2020) OECD ülkelerinde 1990-2017 yılları arasında yapmış oldukları çalışmalarında hem gelir hem de servet vergilerinin gelir dağılımını iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Wang ve Caminada (2011) LIS (Luxemburg Income Study Database) dayalı olarak yaptıkları çalışmalarında vergilerin gelir eşitsizliğini iyileştirmede harcamalar kadar olmasa da etkin bir rolünün olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yalçın vd. (2024), 38 ülke için 2000-2019 yıllarını kapsayan çalışmalarında tüketim vergilerinin gelir dağılımında bozucu, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin ise gelir dağılımında iyileştirici bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Martorano (2018), 1990-2015 yıllarını kapsayan çalışmasında Lakin Amerika ülkeleri için bir analiz yapmış ve analiz sonucunda dolaysız vergilerin gelir dağılımındaki

eşitsizliği azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Yine Ataer (2021), Demirgil (2018) ve Mehrara ve Esfahani (2016) da dolaylı vergilerin gelir dağılımında eşitliği bozucu, dolaysız vergilerin ise gelir dağılımında iyileştirici bir etkisinin olduğunu savunan çalışmalardan bazılarıdır.

2.4.2. Gelir Vergilerinin Toplam Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma

Aşağıda yer alan Grafik 11 verileri 1998-2022 yılları arasında İskandinav ülkeleri ve Türkiye'ye ait gelir vergilerinin vergi gelirleri içindeki payını göstermektedir.

Grafik 11: Gelir Vergilerinin Toplam Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

İskandinav ülkeleri ve Türkiye’de gelir vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payını 1998-2022 yılları arasındaki seyrini karşılaştırmalı olarak sunan Grafik 11’de ilk gözlemlenen durum İskandinav ülkelerinde gelir vergilerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının Türkiye’ye kıyasla çok daha yüksek seviyelerde olduğu yönündedir. Bu durum İskandinav ülkelerinin gelir vergisi odaklı bir vergilendirme sistemine sahip olduklarını ve bu nedenle de gelir vergisi paylarının görece daha yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Buna karşın Türkiye’de ise araştırmaya konu olan yıllar içerisinde gelir vergilerinin payının İskandinav ülkelerine kıyasla çok daha düşük seviyelerde kaldığını göstermektedir. Örneğin Danimarka’da gelir vergilerinin vergi gelirleri içindeki payı %60 oranında yüksek bir seviyede iken Türkiye’nin gelir vergisinin vergi gelirleri içerisindeki katkısı %20 seviyelerine kadar gerilediği görülmektedir.

İskandinav ülkelerine kıyasla Türkiye’de gelir vergilerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının daha düşük seviyelerde olmasının temel nedeni vergi kompozisyonundaki farklılıktan olduğu düşünülmektedir. İskandinav ülkelerinde dolaysız vergiler dolaylı vergilere kıyasla daha yüksek bir

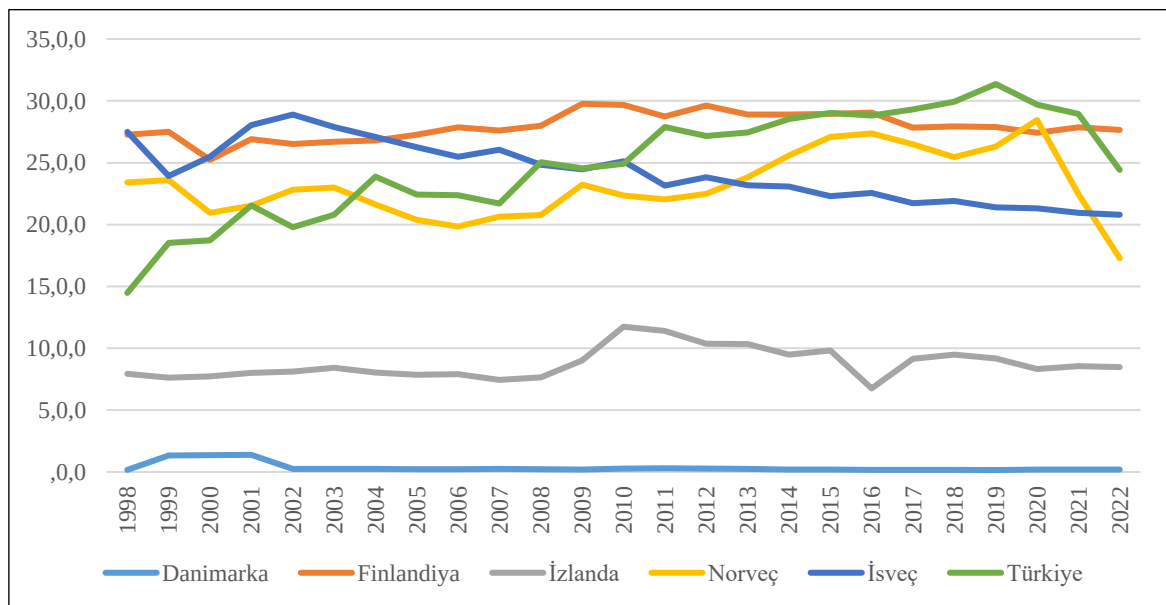
paya sahipken, durum Türkiye’de tam tersi boyuttur. Bu durum Türkiye’de dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu bir vergi yapısının varlığından kaynaklanmaktadır. Bu yapı ise bütçe gelirleri için bütçe istikrarını sağlamak boyutunda belirli bir ölçüde avantaj gibi görünse de özellikle orta ve düşük gelirli bireyler için daha yüksek bir vergi yükünün oluşumuna neden olmaktadır. Bunun paralelinde de gelir dağılımında bozulmaların olması olağan bir durum olarak düşünülmektedir. Bu değerlendirmeler, Türkiye’nin vergi adaleti kapsamında yapısal bir çözüm getiremediği, ülkede gelir vergisi tahsilatı konusunda sorunlar yaşandığı şeklinde düşünceleri de beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak Grafik 11’de yer alan veriler İskandinav ülkelerinin sosyal refah devleti anlayışı çerçevesinde vergi sistemlerinde gelir vergisinin ağırlığını gösterirken, Türkiye’de ise kamu gelirlerinin finansmanında dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğunu yansıtmaktadır. Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 3’ten elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için gelir vergilerinin gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasında gelir vergisinde %1 oranındaki artışın Gini üzerinde %0,23 oranında azaltıcı bir etkisi vardır. Bu durum İskandinav ülkelerinde gelir eşitsizliğini sınırlandırmaya yönelik uygulanan vergi politikalarının etkin bir boyutta olduğu sonucunu da vermektedir.

2.4.3. Sosyal Güvenlik Katkılarının Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma

İskandinav ülkeleri ve Türkiye karşılaştırmasında vergi gelirleri kalemlerinden olan Sosyal Güvenlik Katkıları Grafik 12’de gösterilmektedir.

Grafik 12: Sosyal Güvenlik Katkılarının Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Yoksullukla mücadele araçları arasında büyük bir öneme sahip olan ve sosyal güvenlik sistemi içerisinde önemli bir gelir kaynağı olan sosyal güvenlik katkı payları, kamu maliyesi alanında parafiskal gelirler olarak yerini almaktadır. Bu gelirler; refah devletinin işsizlik, emeklilik, malullük ve sağlık gibi sosyal sigortaya dayalı yönlerine hizmet eden bir araçtır (Giray, 2017: 28).

Araştırmaya konu olan İskandinav ülkeleri ve Türkiye'nin 1998-2022 yıllarına ait sosyal güvenlik katkılarının vergi gelirlerine oranının gösterildiği Grafik 12'ye göre, Türkiye'de 1998'de %14,5 seviyelerinde vergi katkısı sağlayan sosyal güvenlik primlerinin yıllar içinde yavaş yavaş arttığı ve 2001 krizinden sonra yapılan düzenlemelerin etkisiyle 2019 yılına kadar 2 kat artış göstererek %31,4 seviyesine kadar ulaştığı görülmektedir. Covid19 sonrasında bu katkı zayıflamış, 2022 yılında %24,41 seviyesine kadar düşmüştür.

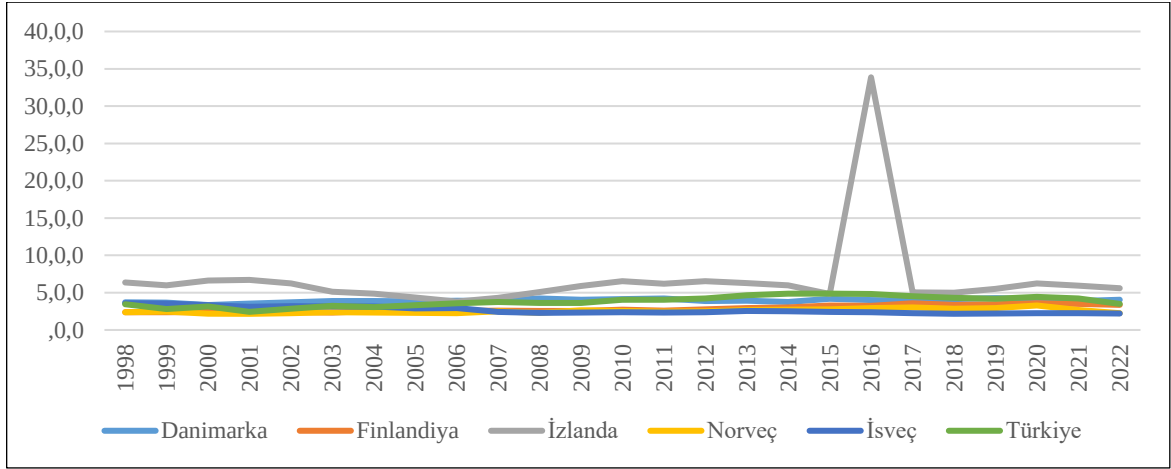
İskandinav ülkeleri içerisinde yer alan Finlandiya'da sosyal güvenlik katkılarının vergi gelirlerine oranının baz alınan yıllar içerisinde stabil bir seyir izleyerek ortalama %27-28 düzeyinde olduğu görülmektedir. İsveç'te sosyal güvenlik katkılarının vergi gelirlerine oranının yıllar bazında gittikçe azalan bir seyir göstermesine rağmen en düşük seviyenin 2022 yılında %20,79 düzeyinde olduğu görülmektedir. Norveç için ortalama %25 seviyelerinde gerçekleşen sosyal güvenlik katkılarının vergi gelirleri içindeki payı Covid19'dan sonraki süreçte zayıflayarak 17,3 seviyesine kadar gerilemiştir. İzlanda ise %10 seviyelerinde sosyal güvenlik katkı paylarına sahiptir. En düşük sosyal güvenlik katkı payına sahip olan ülke ise Danimarka'dır. Danimarka'da sosyal güvenlik katkılarının vergi gelirleri içindeki payı yalnızca 2000 ve 2001 döneminde %1,4 seviyesinde gerçekleşmiş diğer dönemlerde ise %1 düzeyinin altında olduğu görülmektedir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 3'ten elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için sosyal güvenlik katkılarının gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasında sosyal güvenlik katkılarında %1 oranındaki artışı gelir dağılımındaki adaletsizliği %0,21 oranında azaltıcı bir etki oluşturmaktadır.

2.4.4. Emlak Vergilerinin Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma

Konusunu taşınmazların oluşturduğu, emlakın maliki, malik gibi tasarruf edenler ve intifa hakkı sahibinin ise ilgili emlakın mükellefi olduğu emlak vergilerinin (İşler, 2021: 32) vergi gelirleri içindeki payları Grafik 13'te 1998-2022 yılları arasında araştırmaya konu olan İskandinav ülkeleri ve Türkiye özelinde verilmiştir.

Grafik 13: Emlak Vergilerinin Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

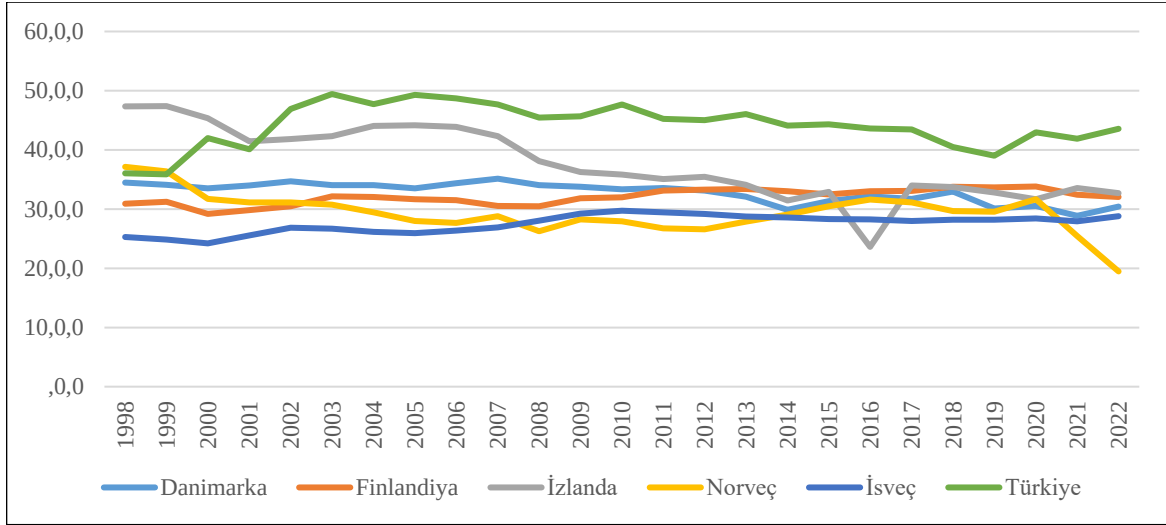
Grafik 13'e bakıldığında İskandinav ülkeleri ve Türkiye'de emlak vergilerinin vergi gelirleri içerisindeki payının oldukça düşük bir düzeyde olduğu görülmektedir. Tüm ülkeler için emlak vergilerinin vergi gelirlerindeki payına bakıldığında İzlanda'nın 2016 yılındaki emlak vergi geliri patlamasının dışında ortalama pay %5 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında İzlanda belediyelere satış esnasında emlak vergisi için ayrıcalıklar tanımış ve turizmde etkisiyle 2016 yılında İzlanda'da emlak satışı patlaması yaşanmıştır. Talebin artmasıyla iskân fiyatları yükselmiş emlak vergi gelirlerinin vergi gelirleri içindeki payı %4,9 seviyesinden %33,9 seviyesine kadar yükselmiştir.

Üçüncü bölümde yapılan analizde yer alan Model 3'ten elde edilen sonuçlar dahilinde 1998-2022 yılları arasında çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri için emlak vergilerinin gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasında emlak vergilerinde %1 oranındaki artışı gelir dağılımındaki adaletsizliği %0,18 oranında azaltıcı bir etki oluşturmaktadır.

2.4.5. Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirlerine Oranına İlişkin Karşılaştırma

Aşağıda yer alan Grafik 14 çalışmaya konu olan İskandinav ülkeleri ve Türkiye'de 1998-2022 yılları arasında dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını dikkate alarak oluşturulmuştur.

Grafik 14: Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirlerine Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: OECD verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Dolaylı vergiler, KDV, gümrük vergileri, özel tüketim vergileri gibi harcama ve tüketim üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır.

Grafik 14'ten elde edilen verilere göre İskandinav ülkelerinde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı baz alınan yıl aralığında ortalama olarak %25-%35 bandında olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise bu oranın ise %49 düzeyine kadar çıktığı yine Grafik 14 verilerinden elde edilmektedir. Bu bağlamda araştırmaya konu olan ülkeler ve yıllar bazında genel bir değerlendirme yapıldığında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının en yüksek olduğu ülkenin Türkiye olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İskandinav ülkelerinde dolaylı vergilerin görece olarak daha düşük bir paya sahip olması bu ülkelerde gelir eşitsizliğinin de düşük seviyelerde olmasına da katkı sunduğu düşünülmektedir.

Grafikte dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı en yüksek olduğu ülkenin beklenildiği gibi Türkiye olduğu görülmektedir. Söz konusu dönem aralığı dikkate alındığında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1998 yılında % 36 seviyesindeyken sonrasında artış göstererek 2000'li yılların başında %40, 2003-2005 döneminde yaklaşık %50 seviyesine kadar ulaştığı, ardından giderek azaldığı ve 2019 yılında %39 seviyesine kadar düştüğü görülmektedir. Covid19 salgını ve sonrasındaki dönemde tekrar artış trendi göstermiş ve 2022 yılında ise %43 seviyesine geri dönmüştür. İskandinav ülkeleri için bakıldığında ise 1998 yılında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının en yüksek olduğu ülke %47,4 oranıyla İzlanda'dır. İzlanda dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payını zaman içerisinde azaltmayı başarmış ve 2020 yılında %31,7 seviyesine kadar düşürmüştür.

2.5. İskandinav Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğini Düzenlemede Etkili Olan Harcamalara Yönelik Maliye Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması

Siyasal, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve bölüşümde adaletin sağlanabilmesi sosyal politikaların temel amacıdır. Sosyal adaletin bozulmasına yol açan temel unsurlardan biri gelir dağılımındaki adaletin sağlanamamasıdır. Bu bağlamda gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik yapılan uygulamalar sosyal adaletin sağlanabilmesinde de önemli bir role sahiptir. Gelir eşitsizliği çağımızda Türkiye de dahil olmak üzere tüm dünya ülkelerinde çözüme kavuşturulması beklenen ekonomik ve sosyal sorunlar arasında yer almaktadır. Sosyal transferler ise bu sorunların giderilmesinde kullanılan politika araçlarından en önemlileri arasında yer almaktadır. Piyasa mekanizmasının işleyişi ile ortaya çıkan birincil gelir dağılımı sosyal politikalar çerçevesinde sağlanan sosyal yardımlar yoluyla ikincil gelir dağılımına dönüşmektedir. Bu süreçle gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılması hedeflenmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizliği iyileştirmek amacıyla uygulanan sosyal yardım politikaları uygulanan ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve sosyal politikalar için ayırmış oldukları kaynakların büyüklüğüne göre farklılık göstermektedir (Özsoy, 2024: 356). Uygulanan sosyal yardımlar toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlamakta ve gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına yönelik önemli bir role sahip olmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında İskandinav ülkelerinde uygulanan harcamalara yönelik maliye politikaları hakkında genel bilgilendirme verilmesi ve Türkiye ile karşılaştırma yapılarak çalışmanın temel amacı olan gelir eşitsizliğine yönelik görüşlerin ortaya konulmasında destekleyici bilgilerin sunulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada ekonometrik analize konu olan verilere ilişkin değerlendirmelerin yapılmasının da çalışmanın akışında önem arz ettiği düşünülmektedir.

Literatürde kamu harcamaları farklı perspektif ve amaçlar doğrultusunda çeşitli biçimlerde sınıflandırılmakla birlikte, en yaygın yaklaşım idari, ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırma olmak üzere üç temel başlık altında ele alınmaktadır (Karaş, 2022: 5).

İdari sınıflandırma, giderlerin devleti oluşturan kuruluşlar düzeyinde ayrılabilmesini ifade etmektedir. Devleti oluşturan her bir bakanlık ve dairenin (Sayıştay, Anayasa Mahkemesi vb.) bütçeleri idari sınıflandırmanın içeriğini oluşturmaktadır (Erdem vd., 2020: 69).

Ekonomik sınıflandırma, kamu harcamalarının ekonomik etkilerinin dikkate alınması ve bu şekilde bir sınıflandırmanın yapılmasını ifade etmektedir. Bu sınıflandırmada kamu harcamaları cari, yatırım ve transfer harcamaları şeklinde gruplandırılmaktadır (Yayla ve Tümlüce, 2017: 166).

Fonksiyonel sınıflandırma, gerçekleştirilmesi hedeflenen amaçlara yönelik hizmetlerin dikkate alınarak kamu harcamalarının sınıflandırılmasını ifade etmektedir (Akdoğan, 2019: 85). Bu

harcama sınıflandırmasında harcamanın yapıldığı kuruluştan ziyade yapılan hizmetin esas alınması söz konusudur.

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılması sonucu elde edilen avantajlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Erdem vd., 2020: 70):

- Kamu yararına yapılan bir hizmetin devlet ya da kamu kuruluşlarına maliyetinin net ve kolaylıkla hesaplanarak tespit edilmesine imkân sağlamaktadır.
- Kamu yararına yapılan hizmete yönelik maliyetin belirlenmesi sayesinde geleceğe dönük daha doğru ve isabetli bir gider tahmininin yapılmasına olanak sağlamaktadır.
- Ödeneklerin fonksiyonlar arasındaki bölüşümünde fayda ilkesinin daha gerçekçi bir şekilde uygulanmasına olanak sağlamaktadır.
- Kamu yararına yapılan hizmete yönelik maliyetin hesaplanması sayesinde birim maliyetinin hesaplanmasına da olanak sağlamaktadır.
- Kamu yararına yapılan hizmetlerdeki harcamalar ve elde edilen fayda arasında karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Fonksiyonel sınıflandırma ile devletin belirlemiş olduğu temel amaçların yerine getirilmesinde bu amaçları yerine getiren örgütler yerine belirlenen spesifik fonksiyonlarla ilgi kurulmakta; bu şekilde etkin kaynak kullanımına uymayan hizmetlere yönelik çakışmalar ya da tekrarlar ortaya konulmakta ve ayrıca gelir dağılımının iyileştirilmesinde de yardımcı olunmaktadır (Dayar, 2022: 90).

Hazine ve Maliye Bakanlığı'na yayınlanmış olan 'Genel Yönetim Sektörü Mali İstatistikleri Kılavuzu'na göre harcamaların fonksiyonel sınıflandırmasında giderler ve net olmayan varlık edinimleri on harcama fonksiyonu altında toplanmaktadır. Bunlar genel kamu hizmetleri harcamaları, savunma hizmetleri harcamaları, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamaları, ekonomik işler ve hizmetler harcamaları, çevre koruma hizmetleri harcamaları, iskân ve toplum refahı hizmetleri harcamaları, sağlık hizmetleri harcamaları, dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamaları, eğitim hizmetleri harcamaları ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarından oluşmaktadır.

Tez çalışmasında araştırmaya konu olan kamu harcamalarına yönelik değerlendirme ve analizler yapılırken kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması esas alınmıştır. Bu sınıflandırma yaklaşımının tercih edilmesinin temel nedeni ise; fonksiyonel sınıflandırmanın toplumsal yaşamın farklı alanlarında devlet müdahalesini açık bir şekilde görünür kılması, gelir dağılımının iyileştirilmesine yönelik yapılacak olan karşılaştırma ve analizlerde bir araç olması ve

ayrıca bu sınıflandırmanın uluslararası standartlara uygun olması sayesinde ülke karşılaştırmalarının da rahatlıkla yapılabilmesine olanak sunmasıdır.

Kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımına göre İskandinav ülkeleri ve Türkiye için bir karşılaştırma yapılmasında analize konu olan İskandinav ülkeleri için veriler 1998-2022 yıllarını kapsarken; Türkiye için veriler zaman boyutunda 2008-2022 yıllarını kapsamaktadır. Bunun nedeni Türkiye’de kamu harcamalarında fonksiyonel sınıflandırmaya 2006 yılından itibaren gidilmesi ve fonksiyonel ayrıma göre verilerin 2006 yılından öncesine ulaşılamamasıdır. 2006,2007 yıllarında bazı verilere tam ulaşılamaması ve İskandinav ülkeleriyle olan karşılaştırmanın daha sağlıklı bir boyutta yapılabilmesi için Türkiye’ye yönelik verilere 2008 yılından itibaren yer verilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 1 verileri tez çalışmasının 3. Bölümde yer alan İskandinav ülkeleri ve Türkiye’ye ait 2008-2022 yıllarını kapsayan kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımına yönelik verilerin ortalama değerlerini göstermektedir.

Tablo 1: Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Ayrımı 2008-2022, (%GSYH Ortalaması)

	Danimarka	Finlandiya	İzlanda	Norveç	İsveç	Türkiye
Toplam Kamu Harcamaları	53,00	54,52	48,41	46,77	50,84	33,57
Genel Kamu Hiz. Har.	7,01	7,97	10,52	4,60	5,76	5,63
Savunma Hiz. Har.	1,23	1,36	0,04	1,58	1,35	1,51
Kamu Düzeni ve Gv. Hiz. Har.	0,99	1,25	1,46	1,03	1,32	1,85
Ekonomik İşler ve Hiz. Har.	3,47	4,71	6,29	5,27	4,90	4,07
Çevre Koruma Hiz. Har.	0,42	0,23	0,64	0,85	0,51	0,33
İskân ve Top. Refahı Hiz. Har.	0,26	0,39	0,57	0,69	0,63	0,97
Sağlık Hiz. Har.	8,51	7,37	7,68	7,79	7,09	5,43
Dinlenme/Kültür/Din Hiz. Har.	1,71	1,37	3,29	1,62	1,45	0,73
Eğitim Hiz. Har.	6,55	6,02	7,17	5,14	7,29	3,56
Sosyal Gv. ve Sosyal Yard. Hiz. Har.	22,86	23,85	10,76	18,18	20,57	9,50

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 1 İskandinav ülkeleri ve Türkiye’nin kamu harcamalarının fonksiyonel dağılımına yönelik karşılaştırmaların yapılabilmesi adına büyük bir öneme sahiptir. Toplam kamu harcamaları oranları İskandinav ülkelerinden Norveç’te ortalama %46,77 oranıyla en düşük düzeyi gösterirken, en yüksek düzey ise %54,52 ile Finlandiya’dadır. Türkiye’de ise bu oran %33,57 ile belirgin bir şekilde İskandinav ülkelerinin çok daha altında bir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum İskandinav lkelerine kıyasla Türkiye’de toplam kamu harcamalarının çok daha düşük düzeylerde gerçekteştiği göstermekte ve buna paralel olarak kamu harcamalarına yönelik finansman kapasitesinin de düşük olduğu sonucunu vermektedir. Toplam kamu harcamalarının GSYH’ye oranının dikkate alındığı İskandinav lkelerinde gözlemlenen yüksek oranlar bu ülkelerde kamu büyüklüğünün de ölçüsünü göstermektedir. Bu veriler dahilinde İskandinav lkelerinde büyük bir

kamu etkisinin olduğu düşünölmektedir. Türkiye’de kamu harcamalarının daha düşük bir seviyede olması ise ekonomide yeniden dağıtım açısından sınırlı bir etki alanının bulunduğu yargısını vermektedir. Ayrıca İskandinav ölkelerinde gelir dağılımının adalet ölçüsü olarak Grafik 2’deki Gini katsayıları dikkate alındığında İskandinav ölkelerinin Türkiye’ye kıyasla daha adil bir dağıtıma sahip olduğu görölmektedir.

Tablo 1 verilerine göre genel kamu hizmetleri harcamalarının GSYH’ye oranının ortalama olarak İskandinav ölkelerinde Türkiye’ye kıyasla daha yüksek bir seviyede olduğu görölmektedir. Savunma hizmetleri harcamalarına bakıldığında ise Türkiye’nin %1,51 oranıyla İskandinav ölkelerinden ortalama olarak daha yüksek bir düzeyde olduğu yine Tablo 1 verilerinden elde edilmektedir. Ölkede uzun yıllar süren terör mücadelelerinin etkisi ve jeopolitik risklerin büyük olması savunma hizmetleri harcamalarının İskandinav ölkelerine göre nispeten daha yüksek bir oranda olmasının temel nedeni olarak düşünölmektedir. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamaları Türkiye’de İskandinav ölkelerine kıyasla nispeten daha yüksek bir seviyededir. Ekonomik işler ve hizmetlere ait harcamalarda Türkiye’nin İskandinav ölkeleriyle ortalama bir harcama oranına sahip olduğu, bu kalemden en yüksek harcamanın %6,29 oranıyla İzlanda’da olduğu görölmektedir. İskân ve toplum refahı hizmetleri harcamalarının GSYH’ye oranı tüm ölkelerde düşük bir seviyede iken %0,97 oranıyla Türkiye en fazla harcama yapan ölkedir. Sağlık hizmetleri harcamaları, dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamaları, eğitim harcamalarında Türkiye’nin İskandinav ölkelerinde kıyasla çok daha düşük oranlarda harcama yaptığı da Tablo 1 verilerinde dikkat çeken bir durumdur. Özellikle sağlık ve eğitim hizmetleri harcamalarında Türkiye’nin oransal olarak İskandinav ölkelerinin çok fazla altında kaldığı görölmektedir. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarının Danimarka, Finlandiya ve İsveç gibi İskandinav ölkelerinde ortalama %20-%23 oranında iken Türkiye’de bu oran %9,50 seviyesindedir. Sosyal koruma harcamalarının gelirin dağıtılması gereken payının toplumun ihtiyacı olan kesime dağıtımını temsil etmesi açısından bu oranın gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından büyük bir öneme sahip olduğu ve Türkiye’nin ise bu bağlamda sosyal koruma harcamalarını daha fazla dağıtıma olanak verecek şekilde artırması gerektiği düşünölmektedir.

Sonuç olarak Tablo 1 verilerinden yola çıkarak, belirlenen hedeflere hizmet etmek amacıyla oluşturulan kamu harcamalarının fonksiyonel ayırımında harcamaların fonksiyonlarına göre farklılıkların olduğu, özellikle sosyal refah anlayışıyla İskandinav ölkelerinin daha yüksek oranlarda harcama yaptığı ve bu harcamaların da gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından büyük bir öneme sahip olduğu düşünölmektedir. Türkiye’de ise kamu harcamalarının kapasitesinin İskandinav ölkelerine kıyasla daha düşük bir düzeyde olduğu, bu çerçevede gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından yetersizliklerin olduğu düşünölmektedir.

Kamu harcamalarının fonksiyonel ayırımına göre İskandinav ölkeleri ve Türkiye için genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra her bir harcama kaleminin İskandinav ölkelerinde analize konu olan

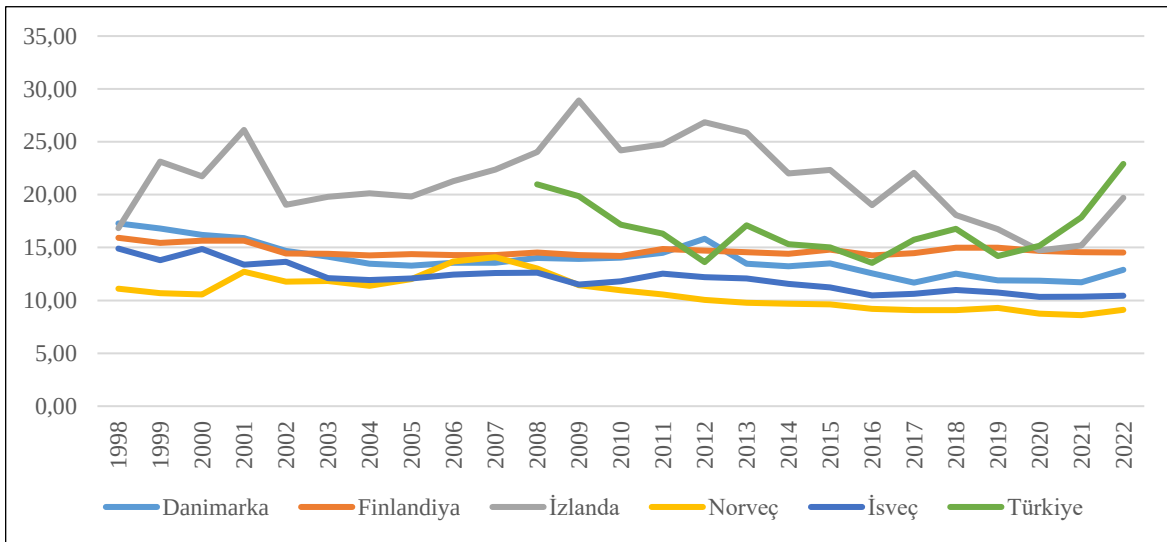
1998-2022 yılları ve Türkiye’de bu ayrımın yapılmaya başlandığı ve verilere ulaşıldığı 2008-2022 yılları arasındaki seyrinin incelenerek karşılaştırmanın yapılması tez çalışmasının akışı açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

2.5.1. Genel Kamu Hizmetleri Harcamaları

Genel kamu hizmetleri harcamaları, devletin genel idari görevlerini yerine getiren kurum ve kuruluşlarca gerçekleştirilen harcamaları kapsamaktadır (Özbaran, 2004: 127). Genel kamu hizmetleri kapsamında yapılan harcamalar; yasama ve yürütme organları, finansal ve mali işler, dışişleri hizmetleri, dış ekonomik yardım hizmetleri, genel hizmetler, temel araştırma hizmetleri, borç yönetimi hizmetleri, genel nitelikli transferlere ilişkin hizmetler, genel kamu hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen genel kamu hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Aşağıda yer alan Grafik 15 analize konu olan İskandinav ülkeleri için 1998-2022 ve karşılaştırmaya konu olan Türkiye için 2008-2022 yılları arasındaki genel kamu hizmetleri harcamalarının toplam kamu harcamalarına oranını göstermektedir.

Grafik 15: Genel Kamu Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

İdari ve mali yönetim, dış ilişkiler ve borç yönetimi gibi devletin temel fonksiyonlarını kapsayan harcama kalemlerinden oluşan genel kamu hizmetleri harcamalarının gösterildiği Grafik 15’e bakıldığında en yüksek harcamayı gerçekleştiren İskandinav ülkeleri sırasıyla İzlanda ve Finlandiya’dır. 2008 yılı itibariyle bakıldığında Türkiye’nin de bu harcama kaleminde üst

seviyelerde olduğu hatta 2020, 2021 ve 2022 yıllarında İskandinav ülkelerine kıyasla daha yüksek bir harcama oranına sahip olduğu görülmektedir. İskandinav ülkelerinden İzlanda'da genel kamu hizmetleri harcamalarının diğer İskandinav ülkelerine kıyasla daha dalgalı bir seyir sergilediği dikkat çekmektedir. Diğer İskandinav ülkelerinde ise dönemin başlarındaki yüksek seyir 2022 yılına kadar olan süreçte istikrarlı bir şekilde daralma göstermiş ve genel kamu hizmet harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki payı 2022 yılı oranlarına bakıldığında ortalama %10-%15 seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise bu oran 2022 yılında %23 düzeyindedir.

2.5.2. Savunma Hizmetleri Harcamaları

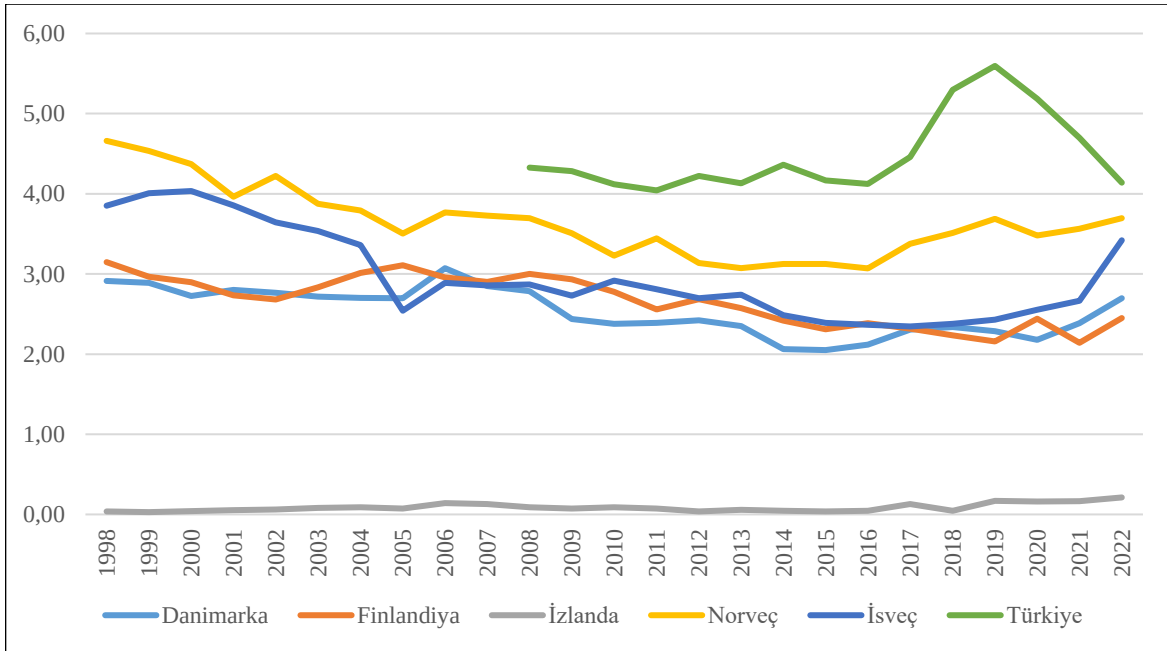
Devletlerin hem ülke içinde hem de ülke dışında güvenli bir yaşayış sürdürmeleri ve geleceklerini güvenlik temeline oturtmaları, savunma hizmeti açısından son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında savunma harcamalarının ülke ekonomileri içerisindeki payları ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte genel olarak egemenlik ve ulusal varlığın devamlılığı için yapılan harcamaları kapsamaktadır (Başar ve Künü, 2012: 3).

Savunma hizmetleri kapsamında yapılan harcamalar; askeri savunma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri, dış askeri yardım hizmetleri, savunmaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatürde savunma hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Aksoğan ve Elveren (2012), 1970-2008 yıllarında Türkiye için yapmış olduğu analizde savunma harcamalarının gelir eşitsizliğine neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özsoy (2008), 1965-2004 yılları arasında Türkiye özelinde yapmış olduğu çalışmada savunma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Elveren (2012), 1963-2007 yıllarını kapsayan analizinde Türkiye'de savunma harcamaları arasında bir nedensellik ilişkisinin olduğunu belirtmiştir. Yani savunma harcamalarının gelir dağılımında bozucu bir etkisi bulunmaktadır. Kentor vd. (2012), yapmış oldukları çalışmalarında 82 gelişmiş ve az gelişmiş ülke için 1970-2000 yılları arasında yapılan savunma harcamalarının gelir dağılımında bozucu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aşağıda yer alan Grafik 16 İskandinav ülkelerinde 1998-2022 ve Türkiye'de 2008-2022 yıllarında yapılan savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payını göstermektedir.

Grafik 16: Savunma Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafikte savunma hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında İskandinav ülkeleri arasında İzlanda'nın %0,04-%0,21 aralığında neredeyse yok denilecek kadar az bir harcama oranına sahip olduğu dikkat çekmektedir. İzlanda'nın 1949 yılından itibaren olan NATO üyeliği ve ülkenin ordusunun olmayışı (Akçay, 2016: 92) savunma hizmet harcamalarındaki bu düşük oranın en temel nedenidir. Diğer İskandinav ülkelerinde ise 1998-2022 yılları arasında bu oran %2-%5 seviyeleri arasında değişmektedir.

Türkiye için 2008-2022 yılları arasında savunma hizmet harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payı %4-%6 oranları arasındadır. Türkiye'de en yüksek savunma hizmetleri harcama oranı 2019 yılında %5,59 oranı ile gerçekleşmişken sonraki yıllarda bu oran düşüş seyri göstererek 2022 yılında %4,13 düzeyine kadar gerilemiştir.

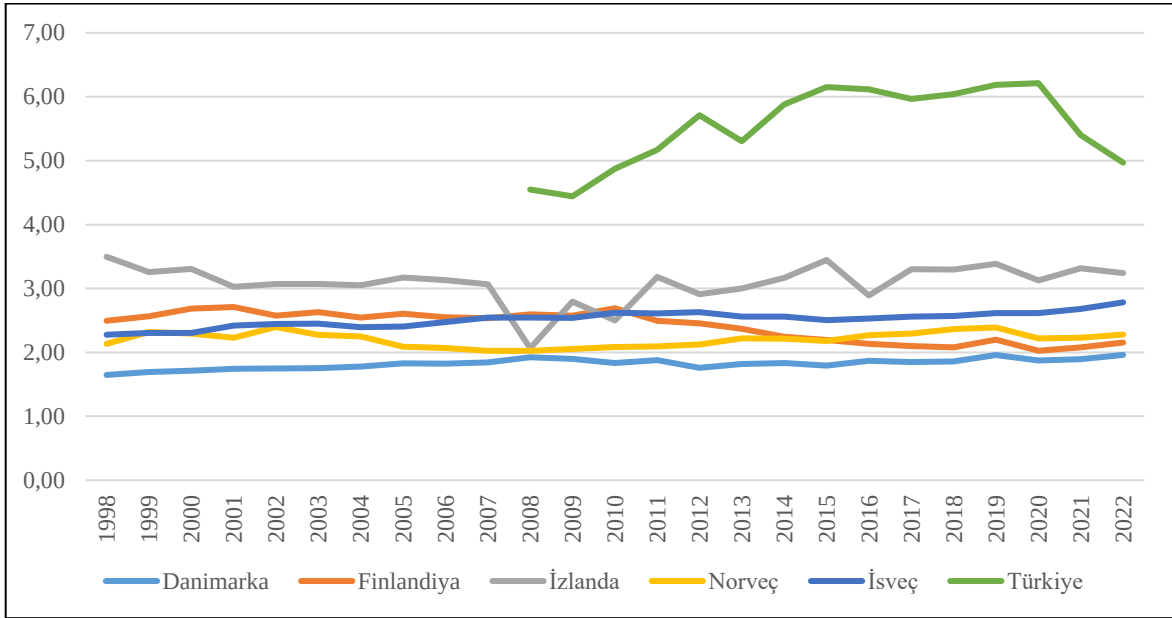
2.5.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları

Devletlerin en temel görevi, insanların can ve mal güvenlikleri ile kamu düzeninin sağlanması ve bu düzenin sürdürülmesidir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de 'güvenlik', insanların en temel ihtiyaçlarından (Fidan ve Özgür, 2021: 130). Bu bağlamda bir ülkenin toplumsal huzur ve güveni ve ayrıca toplumsal düzeni sağlayabilmesi açısından kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerini ön plana çıkarması gerekmektedir (Gezdim, 2023: 455).

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri çerçevesinde yapılan kamu harcamaları; güvenlik hizmetleri, yangından korunma hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliğine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Grafik 17 analize konu olan İskandinav ülkeleri için 1998-2022 ve karşılaştırmaya konu olan Türkiye için 2008-2022 yılları arasındaki kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payını göstermektedir.

Grafik 17: Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 17'den yola çıkarak mahkeme, cezaevi, kamu güvenliğinin sağlanması gereken itfaiye ve güvenlik hizmetlerinin gerçekleştirildiği kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarına bakıldığında İskandinav ülkelerinin bu kalemdeki harcamalarının düşük oranlarda olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise 2008-2022 yılları arasında bu hizmete yönelik harcamaların İskandinav ülkelerine kıyasla daha yüksek seviyelerde olduğu yine Grafik 17 verilerinden elde edilmektedir. Kamu düzeni ve güvenlik harcamalarının ülkedeki suç oranları, güvenlik algısı ve hukuki işlemlerin ilerleyişi ile doğrudan ilişkili olduğu düşüncesi çerçevesinde Türkiye'deki sınır güvenliği, terörle mücadele, iç güvenliğin sağlanmasına yönelik yapılan harcamalar ile ülkedeki suç oranları ve mahkûm sayılarından kaynaklı yapılan harcamaların bu kalemdeki yüksek orana zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Sosyal refah devleti anlayışının etkin bir şekilde işlediği İskandinav ülkelerinde, bireylerin sahip olduğu ekonomik güvencenin yüksek bir seviyede olması, bu ülkelerde suç oranlarını düşürerek kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine olan ihtiyacı azaltmakta ve buna paralel bir şekilde bu hizmetlere yönelik yapılacak olan harcamaları da aşağı çektiği düşünülmektedir. Türkiye’de ise gelir eşitsizliğinin İskandinav ülkelerine kıyasla çok daha yüksek seviyelerde oluşundan kaynaklı toplumsal anlamda oluşan huzursuzluğun suç oranlarını artırabileceği mantalitesi kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine yönelik kamu harcamalarını daha üst seviyelere taşıdığı düşünülmektedir.

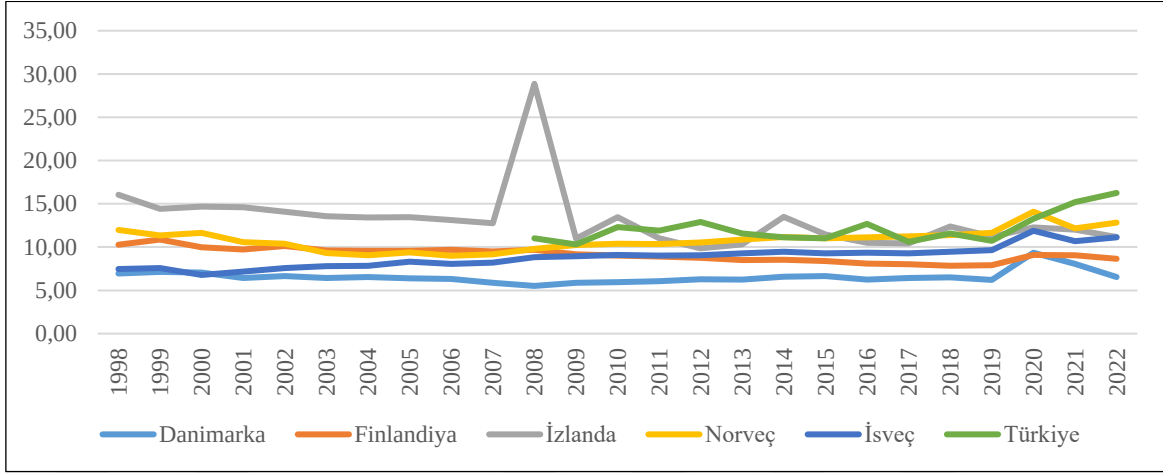
İskandinav ülkeleri ve Türkiye’de eğitim hizmetleri ve sosyal koruma hizmetlerine yönelik harcamalar karşılaştırıldığında Türkiye’de bu harcamaların göreceli bir şekilde düşük oranlarda seyretmesi; buna rağmen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların daha yüksek seviyelerde olması Türkiye’nin güvenlik önlemlerine ağırlık verdiğini ancak sosyal refah politikalarını nispeten geri planda bıraktığını göstermektedir. Bu durum ise gelir eşitsizliğinin uzun vadede daha da üst seviyelere çıkarmasına neden olacağı düşünülmektedir.

2.5.4. Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları

Ekonomik işler ve hizmetler kapsamındaki kamu harcamaları; genel ekonomik işler ve hizmetler, tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık hizmetleri, yakıt ve enerji hizmetleri, madencilik, imalat ve inşaat hizmetleri, ulaştırma hizmetleri, iletişim hizmetleri, diğer endüstriler, ekonomik faaliyetlere ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen ekonomik işler ve hizmetlerden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatüre bakıldığında Santos vd. (2009), 2000-2009 yılları arasında Brezilya üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında ekonomik işler ve hizmetlerine yönelik ihracata verilen desteklerin gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yukarıda bahsi geçen alanlarda yapılan harcamaların 1998-2022 yıllarında İskandinav ülkelerinde ve 2008-2022 yıllarında Türkiye’de toplam kamu harcamaları içerisindeki oranı Grafik 18’de verilmiştir.

Grafik 18: Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 18 verileri dikkate alındığında İzlanda ve Türkiye haricinde diğer ülkelerde ekonomik işler ve hizmetlere yönelik kamu harcamalarının daha durağan bir seyir gösterdiği görülmektedir. İskandinav Ülkelerinin genel olarak yaptığı harcama payı %5-10 oranında değişmektedir. Ekonominin daralma dönemlerinde bu harcamaların ülkeler tarafından arttırılarak ekonomik genişlemeyi sağlamaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. 2008 Küresel Mali Kriz döneminde büyüme oranlarında en büyük sorunu yaşayan İzlanda aynı dönemde ekonomi işleri harcamaları oranını %12,75 seviyesinden %28, 87 seviyesinde çıkardığı görülmektedir. Benzer kırılganlığın Covid19 Döneminde İskandinav Ülkelerinin genelinde yapıldığı ve Türkiye’deki daralma dönemlerinde de gerçekleştiği 2008’den sonraki kısıtlı verilerden anlaşılmaktadır.

Ekonomik işler ve hizmetlere yönelik yapılan harcamalar, ekonomik büyüme stratejileri, sektörel bazda destek ve kriz dönemlerinde uygulanan politikalar çerçevesinde farklılık gösterdiği ve bu harcamaların boyutunun gelir dağılımı, istihdam, büyüme ve kalkınma üzerinde de belirleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ekonomik işler ve hizmetler kapsamında yapılan harcamaların yeni yatırım, altyapı ve istihdam alanlarında yapılması yeni iş olanaklarının oluşmasına ve böylece bu harcamaların gelir eşitsizliğini azaltıcı bir boyut taşıyabileceği düşünülmektedir.

2.5.5. Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları

Çevre kirliliği mal ve hizmet üretimi ile tüketimi gibi iktisadi faaliyetlerin bir sonucudur (Pearce ve Palmer, 2001: 404). Çevre koruma hizmetlerine yönelik yapılan harcamalar; çevre kirliliğinin azaltılması ve tamamen kirliliğin yok edilmesine ilişkin yapılacak olan tüm faaliyetlere yönelik gerçekleştirilen hizmetler ve bu hizmetlerin ihtiyacı olan kaynak aktarımının sağlanmasını

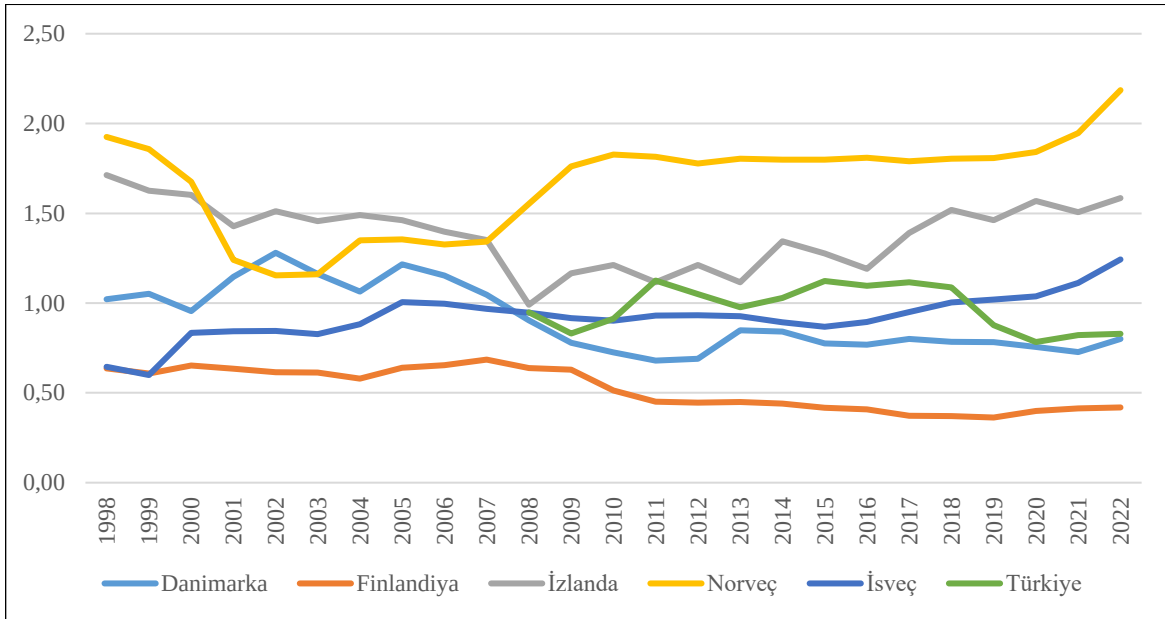
ifade etmektedir (cevreselgostergeler.csb.gov.tr, 2025). Günümüzde çevre sorunlarının küresel bir sorun haline gelmesi ve çevre tahribatlarının gün geçtikçe artıyor olması, ülkelerin bu anlamda çözüme yönelik çalışmalarını artırmasına ve hatta çoğu ülkede bu alanda yapılan kamu harcamalarının da artmasına sebep olmaktadır.

Çevre koruma hizmetlerine yönelik kamu harcamaları; atık yönetimi hizmetleri, atık su yönetimi hizmetleri, kirliliğin azaltılması hizmetleri, doğal ortamın ve bio çeşitliliğin korunması hizmetleri, çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatürde kamu hizmetlerinden olan çevre koruma hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların gelir eşitsizliği ile ilişkisini inceleyen çalışmalara rastlamak mümkündür. Magnani (2000), çalışmasında seçilmiş OECD ülkelerinde çevre koruma harcamaları ile ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 1980- 1991 dönemi için incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre, çevre koruma harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır. Çevre koruma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Ridzuan (2019), çalışmasında gelir eşitsizliğinin farklı dönemler için ÇKE dönüm noktasında çevre kirliliği ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma sonuçları, ÇKE'nin dönüm noktasına geçilmesinde gelir eşitsizliğinin, yolsuzluktan daha etkili olduğunu göstermektedir. Emirmahmutoglu ve Kose (2011), panel nedensellik sonuçları çevre koruma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Aşağıda yer alan Grafik 19 çevre koruma hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payını göstermektedir. Grafikte yer alan veriler İskandinav ülkeleri için 1998-2022 ve Türkiye için 2008-2022 yıllarını kapsamaktadır.

Grafik 19: Çevre Koruma Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 19 verilerine bakıldığında İskandinav ülkelerinde 1998-2022 yılları arasındaki çevre koruma hizmetlerine yönelik kamu harcamalarının ortalama %1-%2 oranında olduğu görülmektedir. Özellikle Finlandiya’da bu harcama kaleminin çok daha düşük seviyelerde olduğu yine grafik verilerinden elde edilen bilgiler arasındadır. İzlanda ve Norveç’in 2008 yılından sonra çevre koruma hizmetlerine yönelik harcama kalemlerinde artış olduğu, buna rağmen Finlandiya’da aynı dönemler aralığında düşüş yaşandığı ve Danimarka’nın daha stabil bir seyir gösterdiği görülmektedir. Türkiye için bakıldığında 2008 ve sonrasındaki yıllarda İzlanda ve Norveç’ten daha düşük, Danimarka’dan ise daha yüksek bir oranda ortalama olarak %1 oranında harcama yapıldığı grafik verilerinden elde edilen sonuçlardandır.

2.5.6. İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları

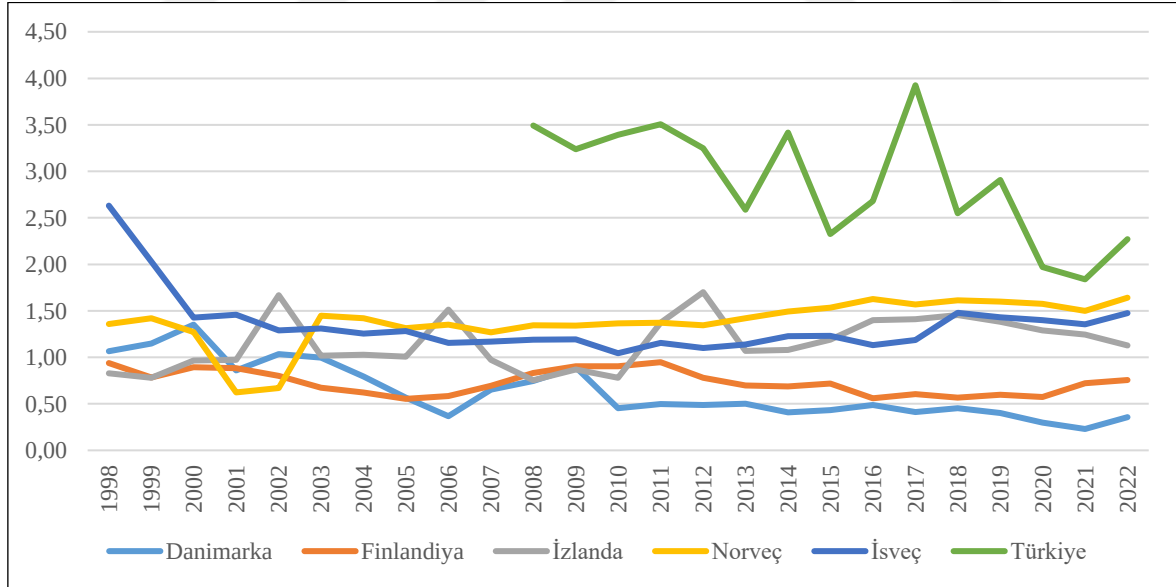
İskân ve toplum refahı hizmetleri, ülkenin her yerinde güvenilir ve planlı bir yapılaşmanın oluşturulması ve bunların yaygınlaştırılması, çarpık kentleşmenin önlenmesi ve planlı iskân politikasının uygulanması amacını taşımaktadır. Planlı yapılaşmanın gerçekleştirilebilmesi için; önemli projelerin, uygulamaların ve yapıların gerekli standartlar ve mevzuatlara uygun bir şekilde belirlenmesi ve sağlam bir altyapıya oturtulması gerekmektedir (Bekmez ve Evkuran, 2011: 96). Devletlerin de güvenli yapılaşmanın sağlanması amacıyla bütçelerinden gerekli oranda bir pay ayırmaları önemlidir.

İskân ve toplum refahı hizmetlerine yönelik harcamalar; iskân işleri ve hizmetleri, toplum refahı hizmetleri, su temini işleri ve hizmetleri, sokak caddelerinin aydınlatılması hizmetleri, iskân ve toplum refahına ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen iskân ve toplum refahı hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatürde iskân ve konut hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların gelir eşitsizliğini etkileme durumuna yönelik yapılan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Martinez ve Vazquez (2012), 1970-2009 yıllarında 150 ülke üzerinde yapmış oldukları analiz çalışmasında iskân ve konut harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışır ve Gökbayrak (2024), çalışmalarında 2005-2017 yılları arasında Avrupa ülkelerinde sosyal konut harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltmada etkin bir rol oynadığını belirtmişlerdir.

Aşağıda yer alan Grafik 20 verileri kamu harcama kalemlerinden olan iskân ve toplum refahı hizmetlerinin toplam kamu harcamalarındaki payını göstermektedir. Veriler İskandinav ülkeleri için analize konu olan 1998-2022 yıllarını, Türkiye için ise fonksiyonel ayırımın uygulanmaya başlandığı yıl dikkate alınarak 2008-2022 yıllarını kapsamaktadır.

Grafik 20: İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Kamu harcamalarının bu alanda ülkelerarası hissedilir farklılıklar göstermesi, ülkelerin iskan politikaları, sosyal devlet anlayışları ve toplumsal refahı sağlama stratejileri çerçevesindeki davranışlarından kaynaklanmaktadır. İskandinav ülkeleri içerisinde Danimarka, Finlandiya ve Norveç'in iskân ve toplum refahı harcamalarında düzenli, özellikle İzlanda'da ise daha dalgalı bir

harcama seyrinin olduğu görülmektedir. İsveç 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında bu harcama kalemine en yüksek kaynak ayıran ülkedir. Danimarka ve Finlandiya iskân ve toplum refahına yönelik hizmet harcamalarında en az bütçe payına sahip ülkelerdir. Grafiğe göre 2008-2022 yılları arasında bu harcamalara en çok pay ayıran ülke ise Türkiye'dir.

2.5.7. Sağlık Hizmetleri Harcamaları

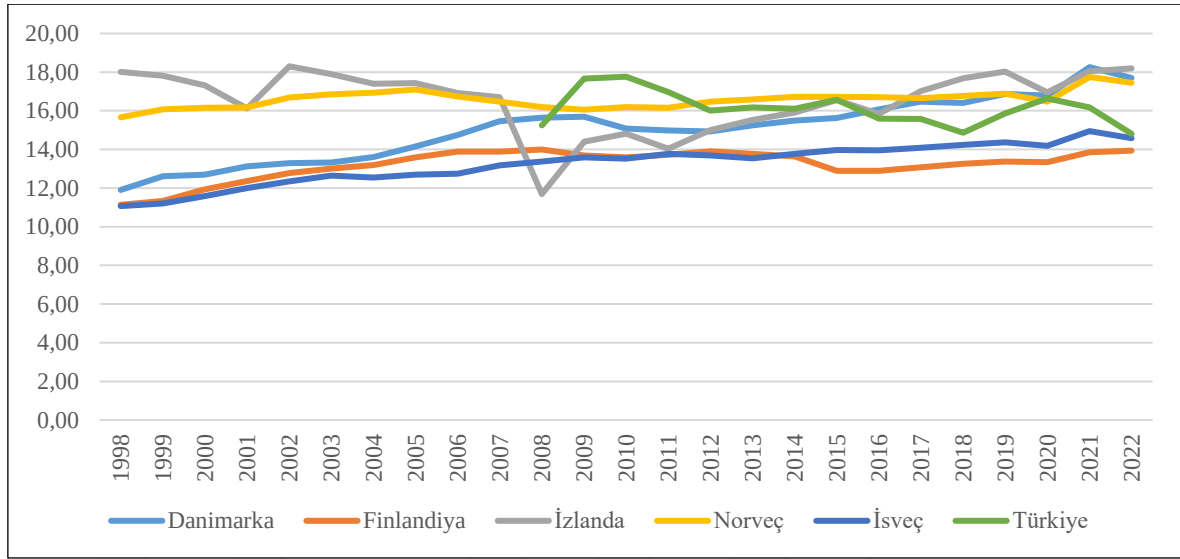
Kamu hizmeti kategorisinde yer alan bir diğer önemli hizmet kalemi sağlık harcamalarıdır ve toplumsal kazanımı oldukça yüksek olup sağlık kapsamında verilen her türlü hizmeti kapsamaktadır. Bir insanlık hakkı olan sağlık hakkının gerçekleştirilmesi ve güvence altına alınması, devletlerin en temel görevlerinden biri olup; bu bağlamda devletler sağlık alanına önemli bir bütçe ayırarak yapacakları harcamalarla bu görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler (Doğuç, 2021: 647).

Sağlık hizmetlerine yönelik kamu harcamaları; tıbbi ürünler, cihaz ve ekipmanlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatürde sağlık hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının gelir dağılımındaki adaleti sağlayıcı ya da bozucu bir etkisinin olup olmadığını değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır. Aksoğan ve Elveren (2012), 1970-2008 yıllarında Türkiye için yapmış olduğu analizde sağlık harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ulusoy vd. (2015), 1994-2013 yılları arasında Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarında sağlık harcamalarının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Martinez ve Vazquez (2012), 1970-2009 yıllarında 150 ülke üzerinde yapmış oldukları analiz çalışmasında sağlık harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sağlık hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payı İskandinav ülkeleri için 1998-2022 ve Türkiye için 2008-2022 yıllarını kapsayacak şekilde Grafik 21'de yer almaktadır.

Grafik 21: Sağlık Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Grafik 21 dikkate alındığında 2008-2022 yılları arasında Türkiye ve İskandinav ülkelerinin %14-%16 gibi benzer oranlarda sağlık hizmetlerine yönelik harcamalar yaptığı, baz alınan tüm dönemler içerisinde olağanüstü bir dalgalanma seyrinin olmadığı görülmektedir. Grafikte en dikkat çekici olan durum ise Türkiye’de Covid19 döneminde sağlık hizmetlerine yönelik kamu harcamaları artarken İskandinav ülkelerinde bu harcama kaleminde düşüş yaşanmasıdır. Covid19 döneminde Türkiye’de herkesin sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi için uygulanan sağlık politikalarının sonucu bu harcama kalemindeki artışın temel nedeni olduğu düşünülmektedir.

Sağlık harcamalarının gelir eşitliği kapsamında toplumun tamamına yayılması gerekliliği dikkate alındığında Türkiye’deki sağlık harcamaları oranlarının İskandinav ülkelerine göre düşük olduğu söylenebilir. Nüfusu 5 milyon olan Danimarka, Norveç, Finlandiya, nüfusu 10 milyon olan İsveç ve 360 bin nüfusu olan İzlanda’nın sağlık harcamaları ile 85 milyon nüfusu olan Türkiye’nin sağlık harcamalarındaki paylarının benzer olması dikkat çekicidir.

2.5.8. Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları

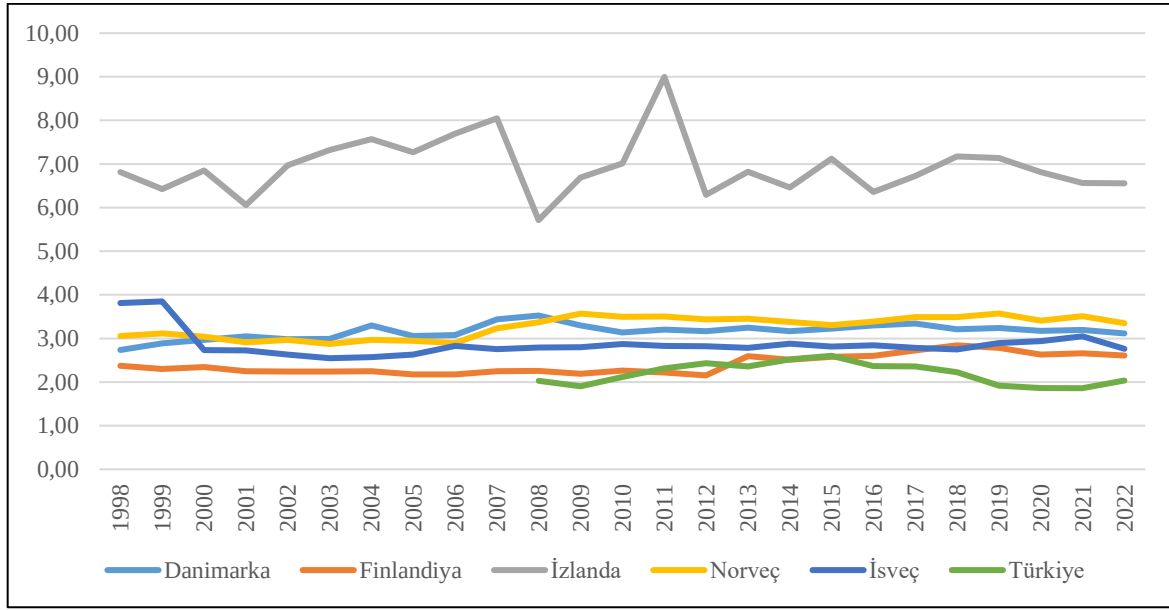
Bireysel ve toplumsal moral hizmetlerini kapsayan bu harcama kalemiyle bireylerin sosyal gereksinimlerinin karşılamasına, boş zamanlarının değerlendirmesine ve kendileri için daha yararlı bir hayat sürmelerine yönelik imkanlar sunulmaktadır. (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 32-33).

Dinlenme, kültür ve din hizmetlerine yönelik kamu harcamaları; dinlenme ve spor hizmetleri, kültür hizmetleri, yayın ve yayım hizmetleri, din hizmetleri, dinlenme, kültür ve din hizmetlerine

ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen dinlenme, kültür ve din hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

İskandinav ülkeleri ve Türkiye özelinde dinlenme, kültür ve din hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payı Grafik 22’de gösterilmektedir.

Grafik 22: Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Dinlenme, kültür ve din hizmetlerine yönelik yapılan harcamalar; kültürel etkinlikler, sanatsal faaliyetler, dini hizmetler gibi alanları kapsamakta ve toplumsal refahın desteklenmesi, sanatsal faaliyetlerin geliştirilmesi ve kültürel çeşitliliğin korunması amacıyla devletler tarafından finanse edilmektedir. Grafik 22’de verilen bu harcama kaleminde 2008-2022 yılları arasında toplam harcamalar içerisindeki payın en düşük olduğu ülke Türkiye’dir. İskandinav ülkelerinin değerlendirmeye katıldığı 1998-2022 yılları arasında en fazla harcama yapan İskandinav ülkesi ortalama %6 oranıyla İzlanda’dır. Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç ise ilgili yıllarda dinlenme, kültür ve din hizmetlerine yönelik yapılan harcamalarda birbirlerine yakın oranlarda istikrarlı bir seyir sürdürdüğü görülmektedir. Bu harcama kaleminde Türkiye 2022 yılında %2,03 oranında bir harcamaya sahipken; İzlanda dışındaki İskandinav ülkelerinde bu oran %3, İzlanda’da ise %6 oranında gerçekleşmiştir.

2.5.9. Eğitim Hizmetleri Harcamaları

Eşitlik genellikle ‘muamelede aynılık’ anlamına gelirken (Espinoza, 2007: 345), adalet kavramıyla birlikte, bireysel ihtiyaçların ne kadar iyi karşılandığı sorusunu ortaya koymakta olup eşitlik kavramını daha da anlamlı hâle getirmektedir. Bu çerçevede eğitime yönelik politika kararlarının alınmasında her bir kararın adalet ve eşitlik boyutunda değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin eğitime yönelik bireyler arasında kaynakların eşit bir şekilde dağılımı ve eşitsizliğe neden olabilecek muamelelere yönelik önlemlerin alınması eğitim politikalarında büyük bir öneme sahiptir (Espinoza, 2007: 359).

Hükûmetlerin eğitim alanında yapmış oldukları yatırımların altında birçok ekonomik neden yatmakta olup bunlardan biri de eşitsizliğin azaltılmasıdır (Artige ve Cavenaile, 2023: 2). Devletin uygulamış olduğu etkin eğitim politikaları aracılığıyla toplumun genel eğitim düzeyi artmakta bu sayede uzun vadede eğitilmiş bireylerin oluşturduğu nesillerin etkisiyle hem eğitim hem de gelir seviyesinin kademeli olarak yükselmesi beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kapsamlı ve sistematik biçimde planlanmış bir eğitim yapılanması ile toplumsal statü farklılıklarının azaltacağı da öngörülmektedir. Eğitimin sürekliliği ve yaygınlığı ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesi, toplumsal tabakalaşmanın etkilerini hafifletecek ve gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir araç işlevi görecektir (Yıldız ve Karakaş, 2019: 274). Bu bağlamda eğitimin iktisadi, sosyal, kültürel, bireysel gibi geniş bir perspektife sahip olması; bu türden hizmetlerin kamu kesimi tarafından yerine getirilmesini ve denetiminin de kamu tarafından yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Özbaran, 2004: 129).

Kuzey ülkeleri genellikle eğitim fırsatlarının en belirgin şekilde eşit olduğu ülkeler olarak algılanır ve bu, ulusal ve uluslararası ölçekli yapılan çalışmalarla da doğrulanmış bulunmaktadır. Bu eşitlik genellikle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bu ülkelerde geliştirilen ortak bir Kuzey modeli eğitim anlayışına dayandırılmaktadır ve ulusal eğitim politikası çerçevesinde toplumda eşitlikçi bir bakış açısının gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Kuzey ülkeleri, politik ve sosyal motivasyonlarla daha çok performansa dayalı ve ekonomik açıdan verimli bir eğitim sistemi tercih etmekte ve eğitim politikası reformları aracılığıyla da bunları uygulamaktadır (Frønes vd., 2020: 5).

Dünya genelinde, özellikle Kuzey ülkelerinde, eğitim sisteminin adil olmasına ve bireyin yaşadığı yere, ebeveynlerin durumuna, kökenine, etnik geçmişine, yaşına, cinsiyetine, becerilerine veya fiziksel engellilik durumuna bakılmaksızın ileri eğitime erişim ve fırsatların sunulmasına yönelik görüşler yaygınlaşmaktadır (Quaiser-Pohl, 2013: 12-15). Bu düşünce, sınıfsız bir toplumun eşitlikçi fikrine uygun olarak, bireysel demokratik katılım, dayanışma ve tüm bireylere karşılıklı saygı ve takdirle karakterize edilen bir ideaya karşılık gelmektedir. Örneğin vergi sistemleri aracılığıyla büyük ekonomik kaynakların yeniden dağıtılması ve herkes için ücretsiz eğitim sisteminin geliştirilmesi gibi uygulamalar ebeveynlerin ekonomik kaynak eksikliğinin çocukların

kaliteli bir eğitim almalarının önüne geçmemesi ilkesinden doğmaktadır (Frønes vd., 2020: 5). Böylece kaliteli bir eğitim sisteminden herkes yararlanabilmekte ve bu durum gelecekte gelir eşitsizliğinin de önüne geçebilecek bir hedef hâline gelebilmektedir.

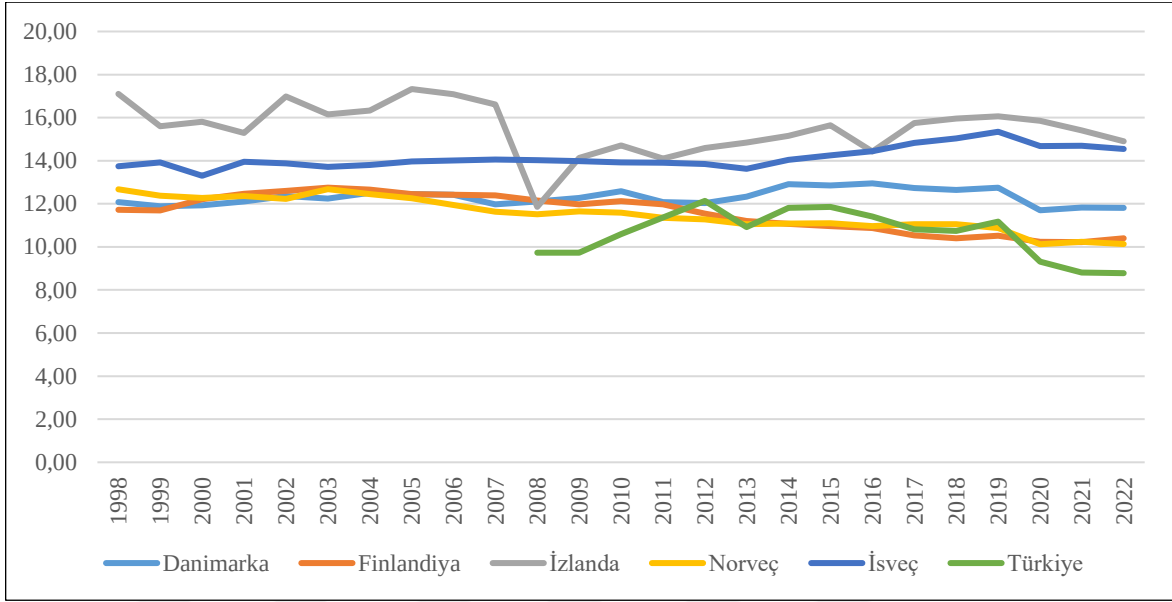
Eğitim hizmetleri harcamaları; okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri, ortaöğretim sonrası mesleki eğitim hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, seviyesine göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, eğitime yardımcı hizmetler, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

Literatürde eğitim harcamaları ve gelir eşitsizliğine yönelik yapılan çalışmalarda çoğunlukla eğitim harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin Özdemir (2021), 2001-2019 yıllarını ve Sipahi (2021), 1999-2009 yıllarını kapsayarak Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarında eğitim harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Doğan (2023), 2008-2018 yıllarını kapsayan OECD ülkeleri üzerinde yaptığı çalışmada da eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici etkisinin olduğunu belirtmiştir. Gregorio ve Lee (2002), yükseköğrenime yapılan eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisi olduğunu savunmuşlardır. Martinez ve Vazquez (2012), 1970-2009 yıllarında 150 ülke üzerinde yapmış oldukları analiz çalışmalarında eğitim harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde eğitim hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici etkisinin olduğunun değerlendirildiği çalışmalarla birlikte; bu harcamaların gelir eşitsizliğini olumsuz yönde etkilediğine yönelik çalışmalar da mevcuttur. Artige ve Cavenaile (2023), Kolombiya dışındaki tüm ABD eyaletlerinde eğitim harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişkinin olmadığını belirtmişlerdir. Al-Samarrai (2003), üç Afrika ülkesi için yapmış olduğu çalışmada eğitim harcamalarının gelir dağılımında eşitliği sağlayıcı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aksoğan ve Elveren (2012), 1970-2008 yıllarında, Ulusoy vd. (2015), 1994-2013 yılları arasında Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarında eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğine neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aşağıda yer alan Grafik 23 1998-2022 yılları arasında İskandinav ülkelerinde ve 2008-2022 yılları arasında Türkiye’de eğitim hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payını göstermektedir.

Grafik 23: Eğitim Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

İskandinav ülkeleri içerisinde İzlanda ve İsveç'te eğitim hizmetleri için yapılan harcamaların diğer İskandinav ülkelerine kıyasla nispeten daha fazla bir oranda olduğu görülmektedir. İskandinav ülkeleri arasında eğitime en çok katkıyı yapan ülkenin İzlanda olduğu yine Grafik 23 verilerinde gözlenmektedir. Grafikte dikkat çeken en önemli unsur 2008-2022 yılları arasında eğitim harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının ortalama olarak en düşük olduğu ülke Türkiye'dir. Özellikle 2020 yılından itibaren eğitim hizmetlerine ayrılan harcama payı %10 seviyesinin altına düşmüştür. Türkiye'nin nüfusu da göz önünde bulundurulduğunda eğitim hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının payının oldukça düşük olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de eğitim hizmetlerine ayrılan bu payın nispeten düşük olması eğitimde fırsat eşitliğinin önüne geçeceği ve bu da gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına neden olacağı yine grafik verilerinden elde edilen çıkarımlar arasındadır.

İskandinav Refah toplumu modelinin merkezinde yer alan eğitim sistemi ve hizmetleri kapsamında İskandinav ülkelerinde refah düzeyinin gelişimi açısından olumlu sonuçlar doğuran Early Childhood Education And Care (ECEC), Türkçe anlamıyla 'Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (EÇEB) İskandinav ülkeleri için büyük bir öneme sahiptir. EÇEB'ye katılmanın bireysel yararları yanında genel çerçevede aile ve toplum açısından da geniş bir fayda düzeyine sahip olduğu konusunda fikir birlikleri bulunmaktadır. Çocuk merkezli bir programı içeren EÇEB'de çocukların görüşlerine önem verilerek günlük yaşamda aktif rol almaları sağlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda EÇEB'e katılımın çocuklar üzerinde meydana gelen faydalarla birlikte ebeveynlerin ve ailelerin refah ve gelir düzeylerinde de olumlu etkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır.

İskandinav ülkeleri EÇEB hizmet maliyetlerini sübvans ederek EÇEB’yi herkes tarafından kolaylıkla yararlanılabileceği bir hâle getirmiştir. Örneğin Finlandiya’da düşük gelir düzeyine sahip olan aileler EÇEB harçlarından muaftır. İsveç ve Norveç, ücretsiz Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı saatleri sunan bir dizi önlemler almıştır. İsveç’te, çocuklar üç yaşına girmesinden itibaren kamu kurumlarında yılda 525 saat ücretsiz EÇEB hizmetinden faydalanabilmektedirler. Norveç’te ise yıllık geliri 54.000 Avro’dan (615.590 NOK) az olan aileler, iki, üç, dört ve beş yaşlarındaki çocukları için haftada 20 saat ücretsiz EÇEB hizmeti alabilirler. Bu ücretsiz saatlerin yanı sıra, EÇEB’de tam zamanlı yer bulan hiçbir ailenin gelirlerinin %6’sından fazlasını ödememesini sağlayan ulusal bir program bulunmaktadır (Early Childhood Education and Care, 2024). Uygulanan Erken Bakım ve Çocukluk Eğitimi ile çocuk suç oranları düşmekte, daha nitelikli bir nesil yetişmekte ve böylece işgücü seviyesi de artmaktadır. Tüm bunlar beraberinde gelir dağılımındaki eşitliğe de katkı sağlamaktadır. Ayrıca EÇEB’e yönelik uygulanan ulusal programlarla gelir düzeyi düşük aileler için maddi olanaklar sunulmakta ve böylece bu ailelerin çocuklarının hem EÇEB programından yararlanmaları sağlanmakta hem de gelir eşitsizliğinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Belediyeler tarafından sunulan EÇEB tesislerinde çocuk bakımından yararlanabilme hakkı her bir İskandinav ülkesi için farklı bir şekilde uygulanmaktadır. Early Childhood Education and Care’in 2024 yılındaki raporuna göre bu haktan yararlanma şartları aşağıda Tablo 2’de düzenlenmiştir.

Tablo 2: İskandinav Ülkelerine Göre EÇEB’den Yararlanabilme Şartları

ÜLKE	EÇEB HAKKINDAN YARARLANABİLME ŞARTI
DANİMARKA	Tüm çocuklar 26 haftalık olmasından itibaren okul başlangıcına kadar bu haktan yararlanılabilmektedirler.
NORVEÇ	Ocak ile Ağustos arasında doğan çocuklar bir yaşına girdikleri yılın Ağustos ayından itibaren (yani Ağustos ayında 13-19 aylık olabilirler). Eylül-Kasım aylarında doğan çocuklar bir yaşına girdikleri aydan itibaren, Aralık ayında doğan çocuklar ise iki yaşına girdikleri yılın Ağustos ayından itibaren bu haktan yararlanabilirler.
FİNLANDİYA	Bu hak çocuğun 9 aylık olduğu takvim ayının başlangıcından itibaren başlar.
İSVEÇ	Çocuklar bir yaşına gelmesiyle birlikte bu haktan yararlanmaya başlayabilirler.
İZLANDA	Bu hakka ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kaynak: Early Childhood Education and Care’den yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Danimarka’da diğer İskandinav ülkelerine göre daha iyi düzenlenmiş bir işgücü piyasası mevcuttur ve özellikle kadınların eğitimi geliriyle yakından ilişkilidir. Yüksek düzeyde gelişmişlik seviyesine sahip olan Danimarka’da özellikle kadınların işgücü piyasasına katılım oranlarının yüksek oluşu hem eğitim sistemi içerisinde sahip oldukları başarı yüzdesi hem de refah devletinin sunmuş olduğu cömert politikalara bağlıdır. Ülkede çocuk yetiştirme sürecinde sağlanan izin politikaları, ücretsiz ya da büyük bölümü sübvans edilen çocuk bakımı gibi evli kadınlar için sunulan kolaylıklar özellikle çocuk sahibi olan kadınların işgücüne katılımındaki sürekliliği sağlamaktadır. Danimarka’da eğitim grupları içerisinde yapılan araştırmalar aynı eğitim grubuna sahip olanların

gelirindeki değişkenliğin daha az olduğu sonucunu vermektedir. Bu sonuç, Danimarka’da ve diğer İskandinav sosyal demokrat refah devletlerinde eğitimsel uyumun gelir uyumu için iyi bir ölçüt olabileceğini ve dolayısıyla eğitsizlik üzerinde büyük bir etkiye sahip olabileceği yorumunu ortaya koymaktadır (Breen ve Andersen, 2012: 886).

Norveç’te yüksek öğretime kayıt, öğrenciler için cömert mali desteklerle teşvik edilmektedir. Ülkede genel olarak öğrenim ücreti bulunmamaktadır ve öğrenciler yaşam masraflarını karşılamak için kredi ya da hibe almaktadırlar. Öğrencilere, eğitim süreçlerinde yarı zamanlı çalışma olanakları sunulmakta ve ayrıca kendilerine sunulan mali desteklerden yararlanarak eğitim süreçlerini tamamlamaktadırlar. Sunulan mali destek seviyesi, kariyer konuları ile çalışma alanı seçimi ve eğitimin yoğunluğu arasındaki bağlantıyla ilişkilendirilebilmektedir (Sila ve Hemmings, 2020: 52).

Norveç’te uzun çalışma süreleri ve beceri ihtiyaçlarındaki süregelen değişimle birlikte yaşam boyu öğrenme giderek daha önemli bir hâle gelmektedir. Norveçli yetişkinler diğer OECD ülkelerindeki meslektaşlarına göre daha fazla eğitim almaktadırlar. Bireylerin yetişkin öğrenimini üstlenmeleri için hatırı sayılır bir politika desteği bulunmaktadır. Çalışanlar üç yıllık çalışma süresinden sonra, eğitimlerini sürdürebilmek için üç yıla kadar ücretsiz izin hakkına sahiptirler. Yetişkin öğrenciler ayrıca, üst yaş sınırı 65 olan öğrenci kredileri ve hibelerinden yararlanabilmektedirler. Ülkede meslek yüksekokulları ve yüksek öğretim kurumları, çeşitli kısa dönemli kurslar (sürekli eğitim) sunmaktadır ve bu eğitimler iş deneyimleri ile yeterliliklerin tamamlanmasını sağlamaktadır (Sila ve Hemmings, 2020: 54)

Norveç hükûmeti, 2020’de Parlamento’ya sunmuş olduğu reform ile yaşam boyu öğrenmeyi daha fazla teşvik etmek ve işçilere güncellenmiş beceriler sağlamayı amaçlamaktadır. Reform çerçevesinde öncelikle hükûmet, sosyal ortaklarla iş birliği kurarak bireylerde beceri geliştirmeye veya yeniden beceri kazanmaya en fazla ihtiyaç duyulan sektörleri ve endüstrileri hedefleyen eğitim programları oluşturmaktadır. Hükûmet ayrıca siber güvenlik, yapay zekâ ve nesnelerin interneti gibi ileri düzey dijital beceriler için tam zamanlı çalışmayla birleştirilebilen kısa, esnek kursların geliştirilmesini de finanse etmektedir. Bu kurslar, işletmeler ve üniversiteler ile mesleki eğitim kurumları arasındaki iş birliğiyle tasarlanması planlanmaktadır. (Sila ve Hemmings, 2020: 54). Bu reform sayesinde kişisel becerilerde artış, üretim miktarında artış ve gelir dağılımında eğitsizliğin daha az bir seviyeye gelebileceği sonucu çıkarılabilmektedir.

İsveç’te sosyal refah, sağlık ve yetişkin eğitimi dışındaki eğitim alanlarında devlet eğitlik ilkesi çerçevesinde kapsayıcı bir kamu politikası izlemektedir. Devletin kapsayıcı bir boyutta hizmet sunduğu bu alanlarda önemli olarak nitelendirilen hizmetlerin birçoğu kamu tarafından üretilmektedir. STK’ların bu kapsamda rolleri minimize edilmekte ancak yerel düzeyde ise gönüllük esasına dayanarak kamunun hizmet üretimine arka planda destek sunmaktadır (Chartrand, 2002: 14-16).

İsveç'te belediyeler sahip oldukları özerklik sebebiyle eğitim alanında etkin bir rol oynamakta ve STK'lar desteğiyle de bu hizmetlerini yerine getirmektedirler (Hatipoğlu, 2021: 873). Yerel yönetimlerin sunmuş oldukları eğitim hizmetleri ile dezavantajlı grupların eğitime erişimi kolaylaşmakta ve bu da fırsat eşitsizliğinin önüne geçmektedir. Eğitime erişimin eşitlenmesi sayesinde düşük gelirli bireylerin de uzun vadede gelir elde etmelerine olanak sağlanmakta ve bu durum toplumsal hareketliliği artırarak gelir eşitsizliğini de azalttığı düşünülmektedir.

Finlandiya'da eğitim sistemi, öğretmen profesyonelliği, yaratıcılık, eşitlik, esneklik, karşılıklı güven üzerine kurulmuştur. Bu şekilde öğrenme ve öğretmenin vurgulandığı, optimum düzeyde öğrenme fırsatının sunulduğu, okulların kendi profesyonelliğinde liderliğinin benimsendiği fikirler bütünüyle Finlandiya, geleneksel test tabanlı eğitim sistemlerinden farklılaşmıştır (Koçak vd., 2017: 64-65). Finlandiya'da uygulanan bu sistem, eğitimde fırsat eşitliğini ön planda tutarak, bireylerin sosyoekonomik arka planlarından bağımsız olarak yüksek kaliteli eğitime erişimini sağladığı düşünülmektedir. Bu durum, özellikle düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin nitelikli eğitim alarak toplumsal hareketliliklerini artırmalarına ve ekonomik olarak daha iyi koşullara ulaşmalarına olanak tanıyarak bireylerin toplumsal sınıflar arasında geçiş yapmasını kolaylaştırarak daha adil bir gelir dağılımına katkı sunacağı düşünülmektedir.

2.5.10. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleriyle ilgili literatürde çok çeşitli tanımlara yer verilmektedir. Geniş anlamda sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri; aile, çocuk bakımı ve yardımı hizmetlerinden, maddi sıkıntının giderilmesine kadarki hizmetleri ve sosyal alan dışındaki benzeri tüm hizmetleri kapsamaktadır. Dar anlamda sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri ise; sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanını kapsayan her türden hizmet olarak tanımlanabilmektedir. Bu hizmetler; insanların, insanlığa yaraşır bir toplum içerisinde yaşamlarını devam ettirmeleri ve topluluğun bir parçası olarak üzerlerine düşen görevleri yerine getirebilmeleri adına sosyal bir toplumun inşa edilmesi amacını taşımaktadır (Dilik, 1980: 73-76).

Kamu harcamalarının fonksiyonel dağılımında en yüksek payı sosyal koruma harcamaları almaktadır. Refah devletinin temel amaçlarından biri, yaşlanma, işsizlik ve hastalık gibi risklerin etkilerini dağıtarak toplumsal güvence sağlamaktır. Bu bağlamda sosyal harcamalar arasında en yüksek artış bu alanda gerçekleşen ödemelerden kaynaklanmaktadır. Sosyal koruma harcamaları; nakdi ödemeler ve doğrudan aynı mal ile hizmetlerin sağlanmasının yanı sıra, sosyal amaçlı vergi muafiyet ve istisnalarını da içermektedir. Bu kapsamda, yaşlılık maaşları, erken dönem emekli maaşları, yaşlılara evde bakım hizmetleri, çocuk ve aile yardımları, çocuk bakım destekleri, gelir destekleri, işsizlik tazminatı, hayatta kalanlara yapılan emekli maaşları, cenaze ödemeleri, iş göremezlik ödeneği, bakım hizmetleri, sakatlık yardımları, mesleki yaralanmalar, işçi hastalık ve iş kazası ödemeleri, istihdam hizmetleri, eğitim ve istihdam teşvikleri, engellilerin istihdama

yönlendirilmesi, iş yeri açma teşvikleri, iskan yardımları, kira sübvansiyonları ve diğer teşvikler yer almaktadır. Yapılan ödemeler, düşük gelirli hane halklarına, yaşlılara, sakatlara, hastalara, işsizlere ve gençlere yönelik olarak uygulanmaktadır (Küçüköğlu ve Ercan, 2019: 2288-2291).

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri kapsamındaki kamu harcamaları; hastalık ve malullük yardım hizmetleri, yaşlılık yardımı hizmetleri, dul ve yetim aylığı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri, iskan yardımı hizmetleri, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlara ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinden oluşmaktadır (www.hmb.gov.tr, 2025).

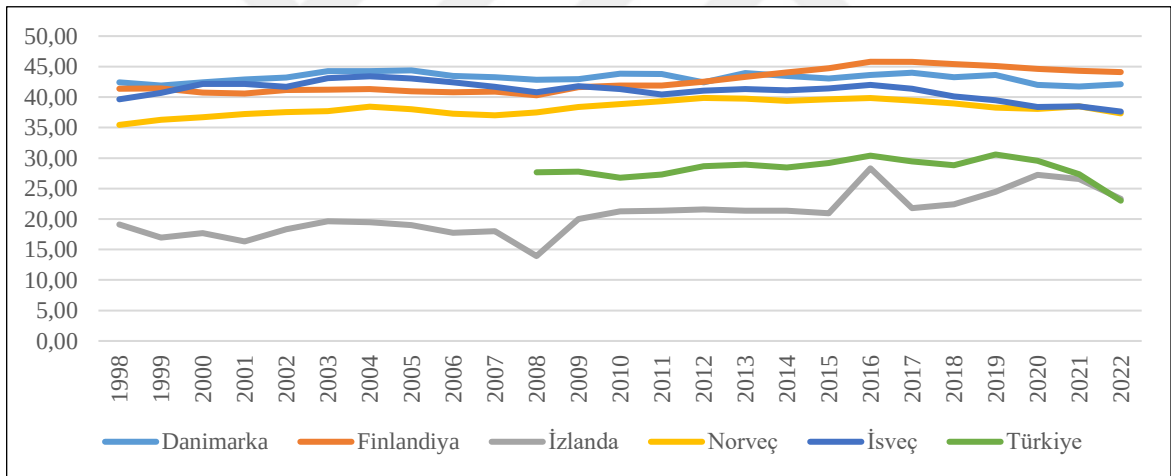
Literatürde toplam kamu harcamaları içerisinde yer alan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Eroğlu vd. (2017), 2004-2011 yılları arasında OECD ülkelerinde yapılmış oldukları analiz çalışmasında sosyal yardımların eğitim harcamalarına kıyasla gelir eşitsizliği üzerinde daha fazla düzeltici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Quinonez (2024), 16 Latin Amerika ülkesinde 1990-2017 yıllarını kapsayan çalışmasında sosyal harcamaların gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Altunöz ve Çondur (2019), yapmış oldukları çalışmalarında sosyal güvenlik harcamalarının gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasındaki önemi vurgulamış ve sosyal güvenlik harcamasındaki artışın kamu harcamalarını da artıracığı sonucuna ulaşmışlardır. Santos vd. (2009), 2000-2009 yılları arasında Brezilya üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinde yapılan harcamaların gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkiye olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Martinez ve Vazquez (2012), 1970-2009 yıllarında 150 ülke üzerinde yapmış oldukları analiz çalışmasında sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Wang ve Caminada (2011), 36 ülke üzerinden yapmış oldukları çalışmalarında İskandinav ülkelerinde özellikle engellilik üzerine yapılan sosyal programlarının gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Cammeraat (2020), 1990-2015 yılları arasında 22 AB üyesi ülke için yapmış olduğu analizde aile ödenekleri, dul ve yetim aylıkları, yaşlılık harcamaları ile Gini arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışır ve Gökbayrak (2024), çalışmalarında 2005-2017 yılları arasında Avrupa ülkelerinde sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları içerisinde yer alan yaşlılık, malullük, aile yardımları ve işsizlik yardımlarının gelir eşitsizliğini azaltmada etkin bir rol oynadığı belirtmişlerdir. Goudswaard ve Camiada (2014), sosyal koruma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki yani iyileştirici bir etki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatürde sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisinin olduğunu savunan bu çalışmaların olmasıyla birlikte bu tür harcamaların gelir eşitsizliğinde bozucu bir etkiye sahip olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. Kaya (2012), Erzurum ili, İpek ve Çıplak (2016), Çanakkale ili, Yaşar ve Gürbüz

(2024), Diyarbakır ili üzerinden yapmış oldukları çalışmalarda belediyelerin sosyal yardım hizmetlerine yönelik belediye toplam bütçelerinde ayırmış oldukları payın düşük bir seviyede olduğu ve gelir dağılımındaki eşitsizliği giderme konusunda verimliliğin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. De Mello ve Tiongson (2006), çalışmalarında sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliğini bozucu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmış ve bunun temel nedeninin de gelirin yeniden dağılımında etkili olan politikalara sahip olunma olasılığının düşük olması gösterilmiştir. Bu durumda olan ülkelerde sosyal koruma harcamalarının çoğunlukla yoksul kesime aktarılması eşitsizliği artıran bir neden olarak görülmektedir.

Aşağıda yer alan Grafik 24 analize konu olan İskandinav ülkeleri için 1998-2022 ve karşılaştırmaya konu olan Türkiye için 2008-2022 yılları arasındaki sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik yapılan harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payını göstermektedir.

Grafik 24: Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamalarının Kamu Harcamalarına Oranı (1998-2022/%)

Kaynak: Nordicstatistics ve Eurostat verilerinden yazar tarafından düzenlenmiştir (21.08.2024).

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamaları gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olmakta ve bireylerin ekonomik risklere karşı korunmasını sağlamaktadır. Grafik 24 verilerine bakıldığında İskandinav ülkelerinden Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç'in sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri alanında yapmış oldukları kamu harcamaları 1998-2022 yılları arasında %40, zaman zaman %45 düzeyinin dahi üzerine çıkmıştır. İskandinav ülkelerinin benimsemiş olduğu refah devleti modelinden yola çıkarak bu harcamaların evrensel olduğu, tüm bireyleri kapsadığı şeklinde yorum yapmak yanlış olmayacaktır. Yüksek oranlarda yapılan bu kamu harcaması kaleminin kamu harcamalarının hemen hemen yarısını oluşturduğu da Grafik 24 verilerinden elde edilen bilgiler içerisinde yer almaktadır. İskandinav ülkelerinde sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının uzun vadede istikrarlı bir şekilde

sürdürülebilir bir boyutta olmasının toplumdaki gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Türkiye için bakıldığında sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri alanında yapılan kamu harcamalarının 2008-2022 yılları arasında ortalama %20-%25 oranlarında olduğu görülmektedir. Bu oran ise İskandinav ülkeleri ortalamasına kıyasla oldukça düşük bir orandır. Türkiye’de bu harcama kaleminde 2016 yılında az bir oranda artış yaşanmış olmasına rağmen 2019 yılı ve sonrasında tekrar bir düşüş eğiliminin yaşandığı yine Grafik 24 verilerinde görülmektedir.

İskandinav ülkeleri ve Türkiye’de sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payına ilişkin değerlendirmeden sonra ilgili ülkelerde uygulanan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri kapsamında harcama politikaları hakkında bilgi verilmesi çalışmanın akışı açısından önem taşımaktadır.

İskandinav refah devletlerinde evrensel gelir garantisi uygulanmakta olup, çocuklar, engelliler ve yaşlılar için oldukça kapsamlı ve gelişmiş sosyal hizmetler sunulmaktadır. Gelir garantisinin sağladığı geniş ve kapsamlı sosyal güvenlik ağı, yoksulluğa karşı etkili bir koruma mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Aktif istihdam politikaları, uzun süreli işsizliğin azaltılmasını amaçlamakta ve iş gücü piyasasına katılımı teşvik etmektedir. Bakım hizmetleri, aileler için çift yönlü fayda sağlamaktadır. Bu hizmetler, kadınların hem çocuk bakım sorumluluklarını yerine getirmelerine hem de profesyonel kariyerlerini sürdürmelerine olanak tanırken, aynı zamanda genel istihdam oranlarının artışına katkıda bulunmaktadır (Koçak vd., 2017: 56). Tüm bunlar ise gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasında büyük rol oynadığı düşünülmektedir.

İskandinav ülkelerinden İsveç’te sosyal yardım, yaşlı ve çocuk bakımı gibi hizmetler belediyelerin özerkliği nedeniyle etkin bir rol oynamakta ve bu alanların birçoğunda STK’lar da belediyelerle iş birliği halinde ilgili hizmet sunumuna destek olmaktadır (Hatipoğlu, 2021: 873). Yapılan bu hizmetler belediyelerin özerkliğinden kaynaklı bölgesel ihtiyaçlara duyarlı bir şekilde geliştirilmesine zemin hazırlamakta, özellikle düşük gelirli bireylere doğrudan bir hizmet şekilde sunulması ile ülkede gelir dağılımındaki adaletsizliğin de önüne geçildiği düşünülmektedir.

2.5.10.1. Asgari Gelir Desteği Uygulaması

Asgari gelir desteği, daha önce işgücü piyasasında yer almış ve prim ödemiş olunması ya da herhangi bir özel statüye sahip olunmasına ilişkin bir şart aranmaksızın belirli bir gelir seviyesinin altında kalan bireylere devlet aracılığıyla yapılan bir sosyal yardım türü şeklinde ifade edilmektedir (Karaaslan, 2015a: 19).

Çoğunlukla çalışma çağındaki bireyler için uygulanan asgari gelir desteği ile; hiç mali desteği olmayan ya da yeteri kadar mali destek alamayan kişiler ve hatta bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları bireyler için asgari düzeyde bir yaşam standardının sağlanması amaçlanmaktadır (www.commission.europa.eu, 2024).

Bir sosyal yardım türü olan ve gelir düzeyi belirli bir seviyenin altında olan bireylere devlet tarafından düzenli olarak bir nakit transferinin gerçekleştiği asgari gelir desteğinde iki farklı durumun göz önüne alınması gerekmektedir. Bunlardan birincisi gelir desteği alan bireyin bu destek karşılığında çalışma zorunluluğunun söz konusu olup olmaması iken ikinci durum ise bireyin asgari gelir desteği alabilmesi için gelir testinin gerekli olup olmamasıdır (Karaaslan, 2015b: 298). İskandinav ülkelerinde bu durum her bir ülke için farklılık göstermekte olup temel amaçlardan biri ülke bireyleri arasındaki gelir eşitsizliğine yönelik dengesizliği düzeltici bir politika uygulanmasıdır.

İsveç'te 'Socialbidrag' şeklinde ifade edilen asgari gelir desteği uygulaması 1980 yılında Göthenburg ve Helsinburg'da çıkan yasa sayesinde yürürlüğe girmiştir. Cömert bir sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olan bu uygulama ile sosyal dışlanma riski azaltılmakta ve ayrıca daha sistemli bir sosyal yardım mekanizması oluşturulmaktadır. Asgari gelir desteği uygulamasından herhangi bir yaş sınırı aramaksızın herkes yararlanabilmekte ve yardım koşulları sağlandığı takdirde bu yararlanma süreci devam etmektedir (Erdem, 2005: 4-5). İsveç'te asgari gelir desteği uygulamasının finansmanı yerel yönetimlerdeki sosyal hizmetler tarafından sağlanmaktadır. Yerel yönetimler uygulamış oldukları asgari gelir desteğini kendilerince uygun gördükleri şekilde organize etme yetkisine sahiptirler (Doğan, 2024: 655).

Finlandiya'da, bireylerin temel gelir hakları anayasa ile güvence altına alınmış (Aho ve Virjo, 2002: 12) ve ülkede sosyal hizmet faaliyetleri yerel otoritelere bırakılmıştır. 1994 yılında yapılan reformlarla 'Toimeentulotuki' şeklinde ifade edilen asgari gelir desteği çerçevesinde bireylere sağlanan gelir destekleriyle ilgili şartlarda kısıtlamalar yapılmış ve bireylerin işgücünde yer almalarına yönelik teşvik edici çalışmalara ağırlık verilmiştir (Erdem, 2005: 4-5).

Norveç'te, asgari gelir desteğinin uygulanabilmesi belirli şartlara bağlı olarak gerçekleşmektedir. 'Workfare' uygulamasıyla birlikte yapılan asgari gelir desteğinde bireylerin bu destekten yararlanabilmeleri diğer ülkelere göre daha ağır şartlara bağlıdır. Asgari gelir desteğinden İsveç ve Finlandiya örneğinde olduğu gibi yardım alabilme koşulları devam ettiği sürece yardım alabilmek yerine Norveç'te bireyler bu yardımdan 6 ay süresince yararlanabilmektedirler. Ayrıca bu kişilerin destekten yararlanabilmeleri için kamu yararına olacak şekilde haftada en fazla 15 saat çalışma şartı da aranmaktadır (Erdem, 2005: 5-6).

Danimarka'da, 1998 yılından itibaren bireylerin asgari gelir desteğinden yararlanabilmeleri için yerel otoritelere başvuru yapmaları gerekmektedir ve yapmış oldukları başvuruda kendilerine

uygun olabilecek bir iş teklifinin olmadığını kanıtlamaları da zorunlu hâle getirilmiştir (Handler, 2003: 236-237).

İskandinav ülkelerinde uygulanan asgari gelir desteğinin kanunlarla teminat altında olması ve ulusal bir nitelik taşıması, yerel karar vericilerdeki yetkilerin kısıtlı olmasından kaynaklı meydana gelebilecek keyfilik ihtimalinin düşük düzeyde olması ve Norveç dışındaki ülkelerde destekten yararlanacak bireylerin ihtiyaç durumları devam ettiği sürece bu yardımdan yararlanabiliyor olması uygulamanın ortak niteliklerini ortaya koymaktadır (Erdem, 2005: 3).

2.5.10.2. Yaşlı Nüfusa Yönelik Emeklilik Politikası

1990'lı ve 2000'li yıllarda kamu emekliliklerinin mali sürdürülebilirliğini artırmak ve yaşlı çalışanların aktivasyonunu teşvik etmek için Batılı refah devletlerinde kapsamlı emeklilik reformları uygulanmış ve İskandinav ülkeleri de bu reformlara uyumlu adımlar atmıştır. Finlandiya'da özel erken emeklilik programları sonlandırılmış, erken yaşta emekliliğe ayrılma konusunda kısıtlamalar getirilmiştir (Lee, 2024: 5). Erken emeklilik programlarının sonlandırılmasıyla bireyler daha uzun süre iş piyasasında olacak ve böylece özellikle düşük ve orta gelirli bireylerin emeklilik öncesi gelirlerinde artış olabilecektir. Bu durum bireylerin daha sonra emeklilik gelirlerinin de artışı beraberinde getirebilecektir. Bireylerin daha uzun süre çalışıyor olmaları; emeklilik katkı paylarına olumlu yansiyarak emekli maaşlarında da artışı beraberinde getirebilecektir ve bu durum gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etkinin oluşmasını da sağlayabilecektir.

OECD'nin 2023 yılı Aralık ayında yayınlamış olduğu Emeklilere Genel Bakış 2023 isimli raporuna göre İsveç ve Danimarka bireylerin iş piyasasında daha fazla kalmaları amacıyla emeklilik yaşını 70 yaşa kadar yükseltmiştir. Ayrıca İsveç düşük emekli maaşı alan bireylerin emekli maaşlarını da önemli ölçüde artırmıştır (OECD, 2024).

2.5.10.3. Aile Politikaları

İskandinav ülkelerinde uygulanan aile politikaları gelir eşitsizliğini düzeltmede etkili bir rol oynayabilmektedir. Bu ülkelerde uygulanan aile politikaları, aile yaşamının kolaylaştırılması, cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi, doğurganlığın teşvik edilmesi, kadınların işgücüne katılımının artırılması gibi amaçları taşımaktadır.

İsveç'te uygulanan aile politikaları 1970 yılından itibaren istihdam ve cinsiyet eşitliğini destekleyen temel bir yapı çerçevesine oturtulmuştur (Strigén, 2023: 6). Bu temel yapı çerçevesinde oluşturulan aile politikası; ebeveyn izni, evrensel çocuk yardımı ve kamu tarafından finanse edilen çocuk bakımından oluşmaktadır (Blomqvist ve Palme, 2020: 118). Bu politika, aile oluşturulduğunda ebeveynlerin sürekli iş piyasasına katılımlarını desteklemek ve geleneksel aile yapısına yönelik

düşük seviyelerde destek sağlayan çift kazançlı bir aile modeline dayanılacak şekilde bir işleyişe sahiptir (Strigén, 2023: 6). Uygulanan bu politika ile geleneksel aile modelinin işleyişinin devamlılığı, kadın istihdamının sağlanması ve teşviki, sağlanan çocuk yardımları ile ailelerin çocuk maliyetlerinin azaltılması ve işgücüne sürekli katılımın sağlanması gibi amaçların da gerçekleştirilmesi mümkün kılınmaktadır. Bu politikaların farklı ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklılık göstererek uygulanabilmesi de söz konusu olabilecektir.

2.5.10.4. Asgari Ücret Uygulaması

İskandinav ülkelerinde sendikalar ile işveren örgütleri arasında uzlaşmaya ve diyalog temellerine dayalı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu da Finlandiya dışındaki tüm İskandinav ülkelerinde sendikalar ve işveren örgütleri arasındaki çatışmaların oldukça düşük seviyelerde olmasını sağlamaktadır. Bu ülkelerde müzakere anlaşmaları, arabuluculuk ofisleri ve iş mahkemeleri gibi kurumsal yapılar, taraflar arasında olası çatışma durumunda devreye girerek olası anlaşmazlıklara çözüm getirmektedir. Norveç dışında tüm İskandinav ülkelerinde işverenlerin toplu iş sözleşmesi imzalamalarına yönelik boykot ve dayanışma grevleri yapılmasına yönelik yasal haklar bulunmaktadır (Larsson vd., 2012: 34).

İsveç'te 'İsveç Modeli' olarak benimsenen ve 1976'da 'Birlikte Yönetim Kanunu' olarak düzenlenen toplu pazarlık konularında devletin emek piyasasına yönelik müdahalesi sınırlı bir seviyededir (Yücel, 2019: 348). Danimarka'da işveren örgütleri ile çalışanlar arasında gerçekleşecek olan çalışma koşulları ve ücretler 'Danimarka Modeli' şeklinde de bilinen toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmekte olup; yapılan sözleşmelerde belirlenecek olan asgari ücret düzeyi ise eğitim seviyesi, çalışanın deneyimi, yaş düzeyi, çalışılan hizmet süresi gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (KPMG, 2019: 36). Norveç'te sektör ve zaman açısından farklılık gösteren asgari ücret düzeyleri çoğunlukla taraflar arasında gerçekleşen toplu ya da bireysel görüşmelerle mevcut yılın bahar ayında güncellenmektedir. Asgari ücret seviyeleri Danimarka'da olduğu gibi farklı unsurlara bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir (KPMG, 2019: 77).

Türkiye'de ise yasal asgari ücret 4857 Sayılı İş Kanunun 39. Maddesi'nde; 'İş sözleşmesi ile çalışan ve bu Kanunun kapsamında olan veya olmayan her türlü işçinin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari sınırları en geç iki yılda bir belirlenir.' ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de ilgili dönemde belirlenen yasal asgari ücretin altında bir ücret ödenmesi söz konusu değildir. Diğer yandan komisyonun vereceği karar kesinlik taşır ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer. İlgili komisyonun tüm süreçleri Maliye Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının beraber hazırlayacakları yönetmelikte yer alan hükümler çerçevesinde belirlenir (www.mevzuat.gov.tr, 2024).

2.5.10.5. İşsizlik Destek Uygulamaları

Danimarka’da işsizlik sigortası kapsamında geniş çaplı destekler sağlamaktadır. Ülkedeki işgücü piyasası, işverenlerin istihdam süreçlerini esnek bir şekilde yönetmesine olanak tanıyan, ancak aynı zamanda işsiz kalan bireylerin yüksek düzeyde işsizlik yardımlarından faydalanmasını garanti eden ‘Flexicurity’ sistemiyle karakterize edilmektedir. Bu sistem, işgücü piyasasının dinamik yapısını korurken, çalışanların sosyal güvence altında tutulmasını da sağlamaktadır (Leth Petersen ve Sæverud, 2024: 174-175). Bu şekilde işsizlikten kaynaklı gelir dağılımındaki dengesizliğin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Flexicurity, Danimarka’nın işgücü piyasası politikasını tanımlayan bir kavramdır ve işverenler için esnek işe alma ve işten çıkarma kurallarını, çalışanlar için ise yüksek gelir güvencesiyle birleştirmektedir. İşçilerin işe alınmasının ve işten çıkarılmasının kolay olması, firmaların üretimde işgücü kullanımını hızlı bir şekilde ayarlamasına olanak tanıyarak yüksek üretim verimliliği ve ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. İş güvencesi düşük olsa da işçiler ve sendikalar tarafından kabul edilebilir bir durumdur. Bunun nedeni, işlerini geçici olarak kaybeden çalışanlara sağlanan cömert gelir desteği ile aktif işgücü piyasası politikalarının bu çalışanların yeniden istihdam edilmesine yardımcı olmasıdır. Danimarka’da işsiz bireyler, Danimarka’nın flexicurity modelinin merkezi bir bileşeni olan ‘aktif’ işgücü piyasası programlarına katılmak zorundadır. Bu programlar, işsizlik ödeneği almak karşılığında iş arama desteği, iş deneyimi kazanma ve yeniden eğitim olanakları sunmaktadır. İşsiz bireylerin bu gerekliliklere uymaması durumunda işsizlik ödenekleri yaptırıma tabi tutulabilir. (Kreiner ve Svarer, 2022: 83-85).

İşgücü piyasasında esneklik ve güvence arasındaki dengenin belirli bir düzeyini tanımlayan ‘güvenceli esneklik’ kavramı hem işgücü piyasasına katılımı artırmayı hem de sosyal içermeyi güçlendirmeyi amaçlayan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu çerçevede, iş güvencesi, istihdam sürekliliği, gelir güvencesi ve çalışma koşullarındaki esneklik unsurlarını bir arada sağlayarak, işgücü piyasasında dezavantajlı grupların güçlendirilmesine ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda, işletmelerin değişen ekonomik ve sektörel koşullara uyum kabiliyetlerini artırmalarını, verimliliklerini yükseltmelerini ve rekabet avantajlarını korumalarını mümkün kılan, içsel ve dışsal sayısal esneklik, işlevsel esneklik ve ücret esnekliği unsurlarını içeren bir yapı sunmaktadır (Wilthagen ve Tros, 2004: 3).

Emek piyasaları ve istihdam ilişkilerinde esneklik uygulamalarının güvence ile desteklenmesini öngören flexicurity modeli yani güvenceli esneklik politikası adına Türkiye’de tam olarak bir gelişmenin kaydedilmediği görülmektedir. Türkiye’de kıdem tazminatının yüksek olması ya da gelir güvencesinin olmayışı flexicurity modelinin gelişimini engellemektedir (Parlak ve Küçükkuş, 2017: 2391, 2408).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

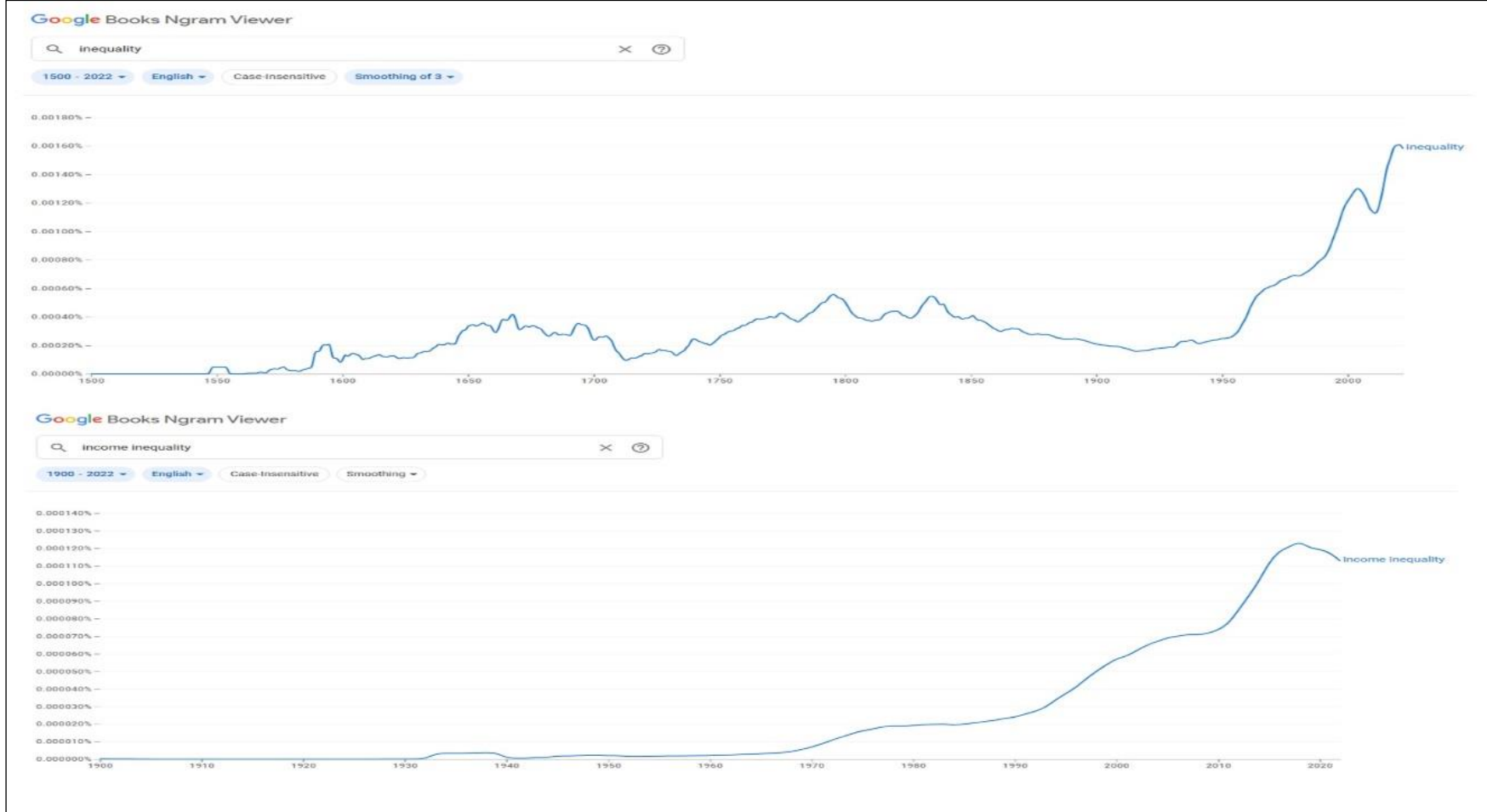
3. GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE MALİYE POLİTİKASI İLİŞKİSİ: İSKANDİNAV ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde gelir adaletsizliği ölçüsü ve maliye politikası ilişkisine yönelik genel bir değerlendirme yapılırken, gelir dağılımı ve adil paylaşma yönelik tarihsel süreçteki çalışma akışı hakkında genel bir bilgi aktarımı yapılmıştır. Ardından gelir eşitsizliğine yönelik literatür çalışmalarına yer verilerek, eşitsizliğin çözümüne yönelik maliye politikalarının İskandinav ülkeleri ve Türkiye bazında etkisi panel veri analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Böylece her bir İskandinav ülkesi için ve ayrıca Türkiye için uygulanan politikalardan hangilerinin daha etkin bir role sahip olduğuna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

3.1. Gelir Adaletsizliği Ölçüsü ve Maliye Politikası İlişkisi

Gelir adaletsizliği tarihsel süreçte her zaman ekonomi politikalarında önemli bir araştırma konusu olmuştur. Birçok ülke, ekonomide gelirin yeniden dağıtım noktasında vergi ve kamu harcamaları politikaları oluşturmakta, orta ve uzun vadeli planlarla istihdam ve refah artışı sağlayarak gelir eşitsizliği ile mücadele etmektedir. Şekil 5 eşitsizlik ve gelir eşitsizliğine ilişkin yapılan çalışmalara yönelik yıllar bazındaki seyri göstermektedir.

Şekil 5: Google Kavram Kitaplığında Eşitsizlik ve Gelir Eşitsizliği Kavramının Kullanım Sıklığı

Kaynak: www/books.google.com/ngrams/ *

(*Google kitaplığının ngram sayfasından düzenlenmiştir. Ngram, kavramların tarihsel açıdan kullanım sıklığını frekans aracılığıyla grafikleştirerek gösteren bir bilgi bankasıdır.)

Gelir eşitsizliğinin bugün gelmiş olduğu noktayı tahlil etmek için Şekil 5 yardımıyla tarihsel süreç incelendiğinde eşitsizliğe ilişkin genel çalışmalarda 1550 yıllarından sonra eşitsizlik vurgusunun yapıldığı çalışmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Gelir eşitsizliği vurgusunun ise 1950’den sonra gündeme geldiği, gelir adaletini anlamak ve çözüm önerileri getirmek için çalışmaların özellikle 1970’li yıllardan sonra ciddi artış gösterdiği Şekil 5’te yer alan grafiklerden anlaşılmaktadır.

Gelir dağılımı ve adil paylaşım sorununu dikkate alan çalışmalar incelendiğinde ilk olarak Adam Smith (2014)’in görüşlerinin dikkate alınmasının uygun olduğu düşünülmektedir. Gelir adaletsizliği Adam Smith ile başlayan temel iktisat teorilerinin ilk gelişiminden itibaren var olan önemli bir sorundur. Adam Smith (2014) çalışmasında bireylerin kendi çıkarları peşinde giderken toplumun da çıkarlarını gözeteceği ve gelirin artışı ve toplumun kalkınmasını sağlayacağı görüşünü kabul etmektedir. Bu süreçte sermaye sahipleri ile emek sahipleri arasındaki farkın açılabilceğini belirten Adam Smith loncaların tekelleşmesi ve Avrupa siyasetindeki emek gücünün hareketliliğine getirilen kısıtların eşitsizliklerin temel sebepleri olduğunu vurgulamaktadır. Devlet ekonomiye müdahale ederek gelirin ve emek gücünün gelirinde olması gereken rekabet ve serbest emek gücünün ücretinde ortaya çıkacak artışların önünde önemli engel oluşturmaktadır (Smith, 2014: 104). Ricardo (1817) toprak kiralari ile toprak verimliliği ve emek ücretleri üzerine yaptığı çalışmasında kira gelirlerinin verimli topraklara sahip kişiler için yüksek gelir getirisinin olduğunu ve böylece gelir farklarının açıldığını, bunun da gelir adaletini bozucu etkilere sebep olduğunu belirtmiştir (Ricardo, 1817: 2).

Karl Marx (2019)’ın Kapital kitabında sistemi eleştirisinin en temel nedenlerinden biri gelir adaletsizliğidir. Marx sermaye sahiplerinin emek sahiplerine yeterli miktarda ücret ödemediklerini ve üretim maliyetinde ortaya çıkan artı değer emek ücreti olarak verilmesi gerekirken artı değer çok küçük kısmının emek sahibine verildiğine dikkat çekmektedir. Ücretlerin adil dağıtımdaki payının düşük olduğunu ve sermaye sahiplerinin gelir adaletsizliğine neden olduğunu belirtmiştir. Marx emek gelirlerinin özellikle 1800’lü yıllarda çok düşük olduğunu ve emeğin sömürülerek kapitalist sistemde zenginlerin daha da zenginleştiğini belirtmiştir. Tüm bu görüşler çerçevesinde Kapitalizme en büyük katkıyı emek – değer teorisiyle Karl Marx yapmıştır. Gelir eşitsizliği ile ilgili en belirgin saptamalar ise Vilfredo Pareto (1897) tarafından gerçekleştirilmiştir. Pareto, bugün Pareto Kanunu olarak bilinen temel teorisinde toplumun gelirinin %80’ninin %20 si (80/20) tarafından kazanıldığını öne sürmüştür. Gelir dağılımında gelirin eşit paylaşımının toplumların yapısal olarak değişikliğe uğradığı durumlarda bile hiçbir zaman mümkün olamayacağını belirtmiştir.

Max Lorenz ise (1905) çalışmasında bugün gelir dağılımı ölçüsü olarak genel kabul edilmiş olan Lorenz eğrisi hesaplamasını geliştirmiştir. Lorenz’e göre gelirin eşit dağılımında gelir ve nüfus arasında mutlak eşitlik doğrusu oluşmaktadır. Corrado Gini (1912) Lorenz eğrisi üzerinden gelir dağılımı adaletsizlik ölçüsünü hesaplayarak bugünkü Gini katsayısını ortaya koymuştur. Gelir

dağılımı hesaplamasında mutlak eşitlik doğrusu ile gelirin paylaşımı doğrusu arasında kalan alanın A mutlak eşitlik doğrusu eşit dağılımı gerçekleştiği duruma (A+B) bölünmesi ile elde edilen oran Gini endeksini, gelir dağılımının adalet ölçüsünü vermektedir. Teknolojinin getirdiği yıkımı ve teknolojik gelişmenin önemini ‘yaratıcı yıkım’ teorisiyle ifade eden Schumpeter (1934) çalışmasında teknolojinin gelir dağılımındaki adaleti bozucu etkileri olacağını ifade etmiştir. Yenilikçi süreçte kazananların ve kaybedenlerin olacağını, teknolojik dönüşüme ayak uydurabilen kesimlerin kazanç elde ederken teknoloji nedeniyle bir kesimin gelirinde azalma ve gelir dağılımında bozulma olacağını ifade etmiştir.

Gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik önemli bir çalışma olan Keynes’in genel teorisi, devletin gelirin yeniden dağıtımını sağlayarak dolaylı da olsa eşitsizlikle mücadele konusunda önemli politikaların geliştirilmesine neden olmuştur. Keynes bilinen iktisat teorilerinde aksaklıklar olduğunu en önemlisi ekonominin eksik istihdamda olduğu ve tam istihdama yönelik devletin ekonomi üzerinde müdahaleler geliştirmesi gerektiği düşüncesini iktisat literatürüne kazandırarak kamu politikalarının etkisini günümüz ekonomi politikalarına kazandırmıştır. Keynesyen teoride ekonominin tam istihdama ulaşması ile gelir artışı ve dolaylı olarak gelir dağılımında adaletin sağlanması gerçekleşmektedir. Keynes; devletin gelir eşitsizliğini gidermek için işsizlik ile mücadele etmesi gerektiğini ve sosyal adaletin sağlanması açısından gelir adaletini sağlayıcı vergiler ve sosyal yardımlarla ekonominin talep yönünün kontrolünün sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Tüm bunlardan anlaşıldığı üzere gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından gelirin yeniden dağıtılmasının temelleri Keynes tarafından atılmıştır. Gelirin yeniden dağıtılması ile birçok ekonomide ciddi ölçüde gelir adaletsizliği ile mücadele bu yıllarda gerçekleşmiştir. Bugün İskandinav ülkeleri ile birçok ülkenin Kamu Harcamaları/GSYH oranı dikkate alındığında gelir dağılımında adaletin kamu politikaları sayesinde gerçekleştiği görülmektedir.

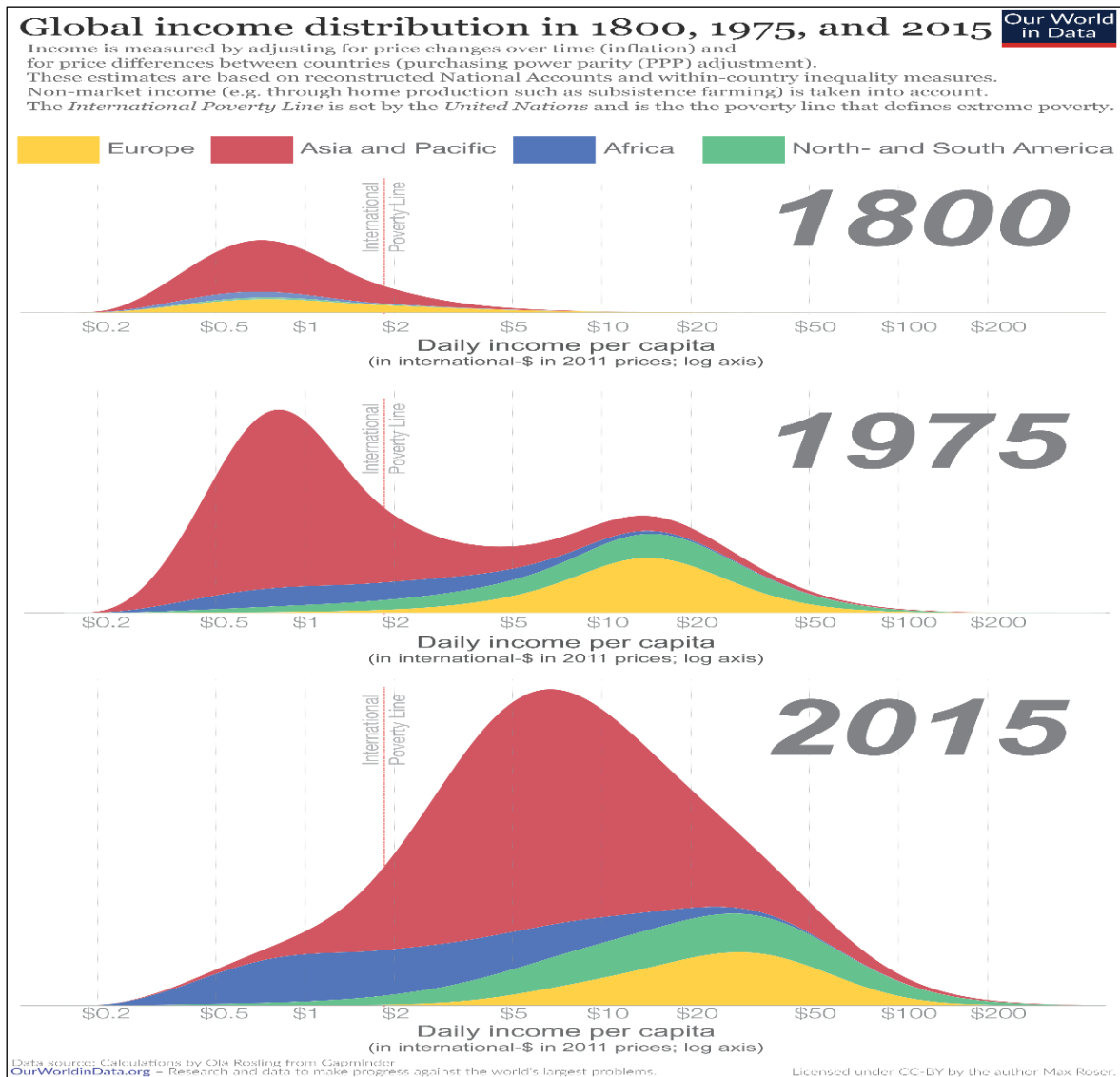
Gelir dağılımında adaletin ölçülmesinde gelirin önemli bir kriter olduğunu vurgulayan Kuznetz (1955) çalışmasında ekonominin gelişme aşamasında gelir adaletsizliğinin arttığını, ardından gelirin artması ile toplumsal katkının gelişeceği ve gelir adaletinin de daha sonra sağlanacağını ifade etmektedir. Kuznetz gelir ve gelir adaletsizliği ilişkisinin önce artan, ekonomide gelirin artması ve kalkınmanın gerçekleşmesi ile gelir ve adaletsizlik ilişkisinin azalan etkiye sahip olacağını ters U ilişkisi ile ortaya koymaktadır. Kuznetz geliştirmekte olan ülkelerin gelir artışı ile birlikte sosyal refah, eğitim, sağlık ve vergi reformları gibi önemli mali politikalar geliştireceğinden dolayı gelir adaletinin ilerleyen dönemlerde sağlanmasının mümkün olacağını ifade etmektedir.

Henri Theil (1967) çalışmasında diğerlerinden farklı olarak logaritmik ortalama sapma ile hesaplanan bir yöntemle gelir dağılımındaki adaletsizliği hesaplamayı önermiştir. Theil endeksi olarak kabul görmüş olan bu hesaplama yönteminde bireylerin ortalama gelire göre gelirdeki sapmalar her bir birey özelinde hesaplanmasıyla elde edilmektedir ve 0 değeri mutlak eşitliği ifade

etmektedir. Theil endeksi bölgesel olarak birimlerin dikkatte alındığı çalışmalarda hesaplama kolaylığı sağladığı için tercih edilen bir yöntemdir.

Dünya genelinde tarihsel açıdan gelir dağılımını incelemek bugünün şartlarında veri bankalarıyla mümkün kılınabilmektedir. Şekil 6'da Küresel gelir Dağılımı (Our World in Data) verileriyle gelir dağılımının seyri 3 dönemde incelendiği bir grafik görülmektedir.

Şekil 6: Küresel Gelir Dağılımı Seyri (1800/1975/2015)

Kaynak: www.ourworldindata.org

Burada 1800'lü yıllarda Dünya'nın büyük bir kısmında günlük ücretlerin çok düşük olduğu ve gelir adaletsizliği altında yaşadığı görülmektedir. 1975 yılında ise Asya, Pasifik ve Afrika ülkelerinin çoğunluğunun yoksulluk sınırı altında yaşadığı dünyanın diğer kısmının ise yüksek gelir elde eden ülkeler olduğu görülmektedir. Bu durum devenin hörgücü görünümü göstererek dünyanın gelir

adaletsizliğinde iki kutuplu bir görünümün oluştuğunu göstermektedir. Bu da gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler olarak iki farklı dünyada zengin ve fakir toplumlar oluşmasına neden olmuştur. 2015 yılındaki gelir dağılımı görüntüsüne bakıldığında ise dünya yoksulluk çizgisinin altında daha az nüfusun olduğu görülmekte olup; Dünya nüfusunun %80'i yoksulluk çizgisinin üzerinde bir gelire sahiptir. Bu durumda dünya iki kutuplu, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler görünümünden çıkmış ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler konumuna yükselmiştir.

3.2. Ampirik Literatür

Gelir eşitsizliği, ekonomik ve sosyal politika çalışmalarında önemli bir yere sahip olup, bu konuyla ilgili çok sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Farklı ülkeler ve dönemler için yapılan bu çalışmalar, gelir dağılımına ilişkin adaletsizliği ve buna yönelik politika önlemleri üzerine zengin bir bilgi birikimi sunmaktadır. Bu bağlamda, gelir eşitsizliği üzerine yapılan literatür çalışmaları, teorik yaklaşımlardan ampirik analizlere kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 3'te gelir eşitsizliği ile ilgili yerel literatürde yapılan çalışmalardan bazıları özetlenmiş olup, bu çalışmaların temel bulguları ve katkıları değerlendirilmiştir. Bu tablo, gelir eşitsizliği üzerine yapılan çalışmaların çeşitliliğini ve bu alandaki literatürün genel eğilimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu araştırmaların sonuçları, çalışmanın odaklandığı konularla bağlantılı olarak ele alınacak politikaların temelini de oluşturmaktadır.

Tablo 3: Gelir Eşitsizliğine İlişkin Yapılan Yerli Literatür Taraması

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Çelik (2008)	Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkeler Maliye Politikaları Ampirik Analiz, Vaka Çalışması	Çalışma, gelir eşitsizliği üzerinde maliye politikalarının önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Gelir eşitsizliğinin azaltılması, özellikle sosyal harcamaların artırılması ve vergi politikasındaki değişiklikler yoluyla mümkün olabilir. Çalışma, Türkiye'nin maliye politikalarının daha adil bir gelir dağılımı sağlamaya yönelik etkili olabileceğini vurgulamaktadır.
Aksoğan (2012)	Türkiye, (1970-2008) Savunma Harcamaları, Büyüme, Gelir Eşitsizliği, Panel Data Analizi, Ekonometrik Modelleme (Johansen Eşbütünleşme, Granger Nedensellik, VAR Analizi)	Ekonometrik modellerden elde edilen sonuçlara göre, kullanılan değişkenler arasında hem uzun hem de kısa dönemde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarında, savunma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında kısa dönem için tek yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Ek olarak, VAR modeli sonucunda savunma harcamalarının gelir eşitsizliğini açıklamada oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Artan savunma harcamaları, gelir dağılımının bozulmasına ve kaynakların eğitim ve sağlık gibi harcamalara aktarılmamasına yol açabilir.

Tablo 3: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Denktaş (2012)	Kocaeli Bölgesi (2000-2022), Eğitim, Gelir Eşitsizliği, Sosyo- Ekonomik Durum, Panel Data Analizi, Granger Nedensellik Testi	Çalışmada, eğitim seviyesindeki artışın gelir eşitsizliğini azaltmada etkisinin olduğu ve eğitim harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin sahip olduğu net gelirlerin, çocukların eğitiminde bir kısıt oluşturabileceği tespit edilmiştir. İşgücü bakış açısından ise, çalışanların refahını artırmak ve gelir eşitsizliğini azaltmak için iş yasalarının denetlenmesi ve sendikalaşmadaki azalmanın önüne geçilmesi önerilmektedir.
Çakmak ve Tosun (2017)	Seçilmiş Ülkeler Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı, Kuznets Hipotezi Panel Veri Analizi	Kuznets hipotezi, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğinin ilk başta arttığını, daha sonra ekonomik büyüme ve yapısal dönüşüm nedeniyle azaldığını göstermektedir. Bu sonuç, özellikle gelişmekte olan ülkelerde maliye politikalarının eşitsizlik üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Kuznets'in teorisinin bu ülkeler için de geçerli olduğunu göstermektedir.
Güzel ve Çetin (2018)	Ortadoğu Ülkeleri ve Kuzey Afrika Ülkeleri (1985-2015) Panel Regresyon Analizi	Gelir eşitsizliğindeki azalmaya paralel olarak yoksullukta da azalma yaşanmaktadır. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltma etkisi gelir eşitsizliğine kıyasla daha yüksek bir orandadır.
Teyyare ve Sayaner (2018)	Türkiye (1980–2015) Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikası Araçları, Kurumsal Faktörler Ekonometrik Analiz	Türkiye’de daha adil bir vergi sistemi ve etkin sosyal harcamalar gelir eşitsizliğini azaltabilir. Çalışma, kurumsal unsurların ve maliye politikası araçlarının eşitsizliği nasıl etkilediğini vurgulamaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltma çabalarında istihdam ve eğitim politikaları da önemli bir rol oynar.
Bulut vd. (2019)	Türkiye Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikası Araçları Panel Veri Analiz	Maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi, politika araçlarının etkinliği ve kurumsal faktörler ile yakından ilişkilidir. Vergi politikaları ve sosyal transferler, gelir dağılımını iyileştirmek için güçlü araçlardır, ancak bunların doğru ve etkili bir şekilde uygulanması gerekir.
Evcim vd. (2019)	Türkiye Düzey 1 Bölgeleri (2006-2017) Panel Nedensellik Analizi	Yoksulluk ve büyüme arasında nedensellik mevcut olup bu nedensellikler bölgelere göre farklılık göstermektedir.
Çalışır (2022)	OECD Ülkeleri Sosyal Koruma Harcamaları, Gini Katsayısı, Kişi Başına Düşen Gelir Panel Veri Analizi, Granger Nedensellik Analizi	Gelir eşitsizliği, artan sosyal koruma harcamaları nedeniyle azalmaktadır. Sağlık, eğitim ve işsizlik yardımlarına yönelik sosyal harcamalar, eşitsizliği azaltmada daha etkili bulunmuştur. Sosyal harcamaların uzun vadede ekonomik büyümeyi de desteklediğini gösteren OECD üyesi ülkelerdeki araştırmalar da göstermiştir.
Doğan (2022)	Farklı Gelir Gruplarındaki Ülkeler 21. Yüzyıl Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk, Ekonomik Büyüme Panel Veri Analizi, Nedensellik Testleri	Ekonomik büyüme gelir eşitsizliğinden etkilenir. Düşük gelirli ülkelerde bu etki daha görünürdür. Gelir eşitsizliğini azaltmak için yoksulluğun azaltılması gerekir. Ek olarak, yüksek gelirli ülkelerde gelir artışının eşitsizliği daha fazla azaltıcı etkisi olduğu bulunmuştur.

Aşağıda yer alan Tablo 4'te gelir eşitsizliği ile ilgili yabancı literatürde yapılan çalışmalardan bazıları özetlenmiş olup, bu çalışmaların temel bulguları ve katkıları değerlendirilmiştir. Yine tablo da Tablo 3 ile aynı amaçları taşımaktadır.

Tablo 4: Gelir Eşitsizliğine İlişkin Yapılan Yabancı Literatür Taraması

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Alesina ve Rodrik (1994)	54 Seçilmiş Ülke Grubu Gini, Arazi Dağılımı, GSYH, Demokrasi Endeksi, (1960-1985 Dönemi) Panel Veri Analizi	Gelir dağılımını sağlamak amacıyla arazi dağılımının adil dağıtımını sağlandığı durumda büyümeyi olumsuz etkileyen durumun oluşacağını belirlemişlerdir. Gelirin yeniden dağıtımında büyümeyi doğrudan etkilediğini, demokrasi endeksinin gelir dağılımında adaleti sağlamak açısından önemli bir göstergesi olduğunu ifade etmişlerdir. Gelecekteki gelir adaletinin bugünün seçmenlerinin vereceği kararlara bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Persson ve Tabellini (1991)	İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka, ABD, Avusturya, Almanya, İngiltere, Hollanda (1830- 1850 Dönemi) (1970-1985 Dönemi) Panel Veri Analizi	Gelir eşitsizliği arttıkça ekonomik büyüme düzeyi azalmaktadır.
Clarke (1995)	Seçilmiş Ülke Grubu Yoktur Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği Ampirik Çalışma	Gelir eşitsizliği ekonomik büyüme üzerinde önemli boyutlarda olumsuz bir etkisi vardır.
Jha (1999)	Asya Ülkeleri, Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı Panel Veri Analizi, Nedensellik Testi	Asya ülkelerinde ekonomik büyümenin, gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin büyüme stratejileri ve kalitesi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma ek olarak, hizmet sektörüne dayalı modellere kıyasla, tarım ve sanayiye dayalı büyüme modellerinin daha eşitlikçi etkiler ortaya çıkardığı gözlenmiştir.
Aydoğan (2009)	Seçilmiş Ülkeler, (1980-2008), Globalleşme, Gelir Eşitsizliği, Ticaret Politikaları, Zaman Serisi Analizi, Panel Data Analizi	Bu çalışmada, küreselleşmenin gelir eşitsizliğine belirgin bir etkisi olmadığı ve çoğu ülkede eşitsizliğin artmadığı gözlenmiştir. Ancak, bazı gelişmiş ülkelerde küreselleşme, düşük maliyetli iş gücü kullanımı ve teknoloji gibi etkenlerle olumlu sonuçlar doğurabilmiştir. Türkiye'de ise küreselleşme süreci, ülkenin ekonomik istikrarsızlığı ve yapısal reform yetersizliğinin bir sonucu olarak beklenen gelir artışı ve eşitsizlikteki azalmayı sağlamamıştır. Küreselleşmenin sağladığı fırsatlardan yararlanmak için, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlarda etkili reform ve politikaların uygulanması gerektiği belirtilmiştir.
Dollar ve Kraay (2002)	Gelişmekte Olan 47 Ülke Grubu (Seçilmiş) (1980- 1990) Panel Veri Analizi	Gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki bulunmamaktadır.
Milanovic vd. (2001)	Seçilmiş 126 Ülke (1960- 1998) Demokrasi ve Gelir Eşitsizliği Ampirik Analiz	Eşitsizlik açısından demokrasinin başlı başına önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Yani doğrudan net bir etkinin olasılığı oldukça zayıf düzeydedir. Demokratikleşme eşitsizliği dolaylı yollardan etkilemektedir. Demokrasi düzeyini kontrol eden parlamenter sistemlerde başkanlık sistemlerine göre daha düşük seviyelerde eşitsizlik yaratma olasılığı daha yüksektir.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Thornton (2001)	Seçilmiş 96 Ülke (1960-1992) Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği Panel Veri Analizi	Ekonomik gelişmenin başlangıç dönemlerinde ekonomik büyüme gelir eşitsizliğini artırmakta ancak ekonomik gelişmenin ileri aşamalarında ise gelir eşitsizliğini azaltmaktadır.
Heshmati (2004)	Seçilmiş Ülke Grubu Yoktur Gelir Eşitsizliği ve Ölçüm Yöntemleri Kavramsal Analiz, Metodolojik Analiz	Gelir eşitsizliğini ortaya çıkarmak için kullanılan yöntemler karşılaştırılmıştır. Bölgenin dinamik ve bölgesel etkilerine dikkat çekilmiştir. Gini katsayısı gibi geleneksel ölçütler, sektörel ve bölgesel farklılıkları yansıtan yeni göstergeler yerine kullanılmalıdır. Ek olarak, gelir eşitsizliğinin yalnızca gelirle sınırlı olmadığı, aynı zamanda sağlık ve eğitim gibi alanlarda da ele alınması gerektiği belirtilmiştir.
García-Peñalosa ve Turnovsky (2007)	Seçilmiş Ülke Grubu Yoktur Teorik Modelleme, Gelir Eşitsizliği, Büyüme, Maliye Politikası Genel Denge Modeli	Maliye politikalarının büyüme ve eşitsizlik arasında önemli bir denge sağladığı ve ticari çıkarımların sonuçları etkilediği bulunmuştur.
Babones (2008)	OECD Ülkeleri, (2000-2022), Gini Katsayısı, Gelir Düzeyi, Sağlık Göstergeleri, Granger Nedensellik Analizi, Panel Veri Analizi	Bu çalışmada, gelir eşitsizliğinin sağlık hizmetleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Eşitsizliğin, düşük gelirli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini olumsuz etkilediği ve bununla birlikte eğitim ve sosyo-ekonomik destek sistemleri ile de bağlantılı olduğu vurgulanmıştır.
Goñi vd. (2008)	Latin Amerika, Gelir Eşitsizliği ve Maliye Politikaları Panel Veri Analizi	Çalışma, Latin Amerika’da maliye politikalarının gelir eşitsizliğini azaltma potansiyelini vurgulamaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltmak için vergi sisteminin yeniden yapılandırılması ve sosyal transferlerin artırılması çok önemlidir. Ek olarak, yoksulluk oranlarını düşürmek için maliye politikalarının güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.
Owings (2010)	ABD ve Guatemala, Gelir Eşitsizliği, Eğitim Seviyeleri, Hanehalkı Demografisi, Ek Gelir Biçimleri, Transferler, Vergi Oranları Teorik Analiz, Ampirik Analiz	Çalışma, Guatemala’daki gelir eşitsizliğinin Amerika Birleşik Devletleri’ne kıyasla çok daha yüksek olduğunu göstermiştir. Gelir eşitsizliğinin temel bileşenlerinden birinin ücret farklılıkları olduğu vurgulanmıştır. Sosyal politikalar, eğitim ve ücret yapısının bu farklılıkları azaltmaya yardımcı olabileceği belirtilmiştir.
Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2011a)	OECD Ülkeleri Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği, Mali Politikalar, Literatür Analizi	Çalışmada, OECD ülkelerinde mali politikaların gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğu, özellikle eğitim ve sağlık harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu etkinin vergiler ve harcama yapısına bağlı olarak da şekillenebileceği belirtilmiştir.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2011b)	43 Üst, Orta ve Yüksek Gelirli Ülkeler (1972– 2006) Gini Katsayısı, Kamu Harcamaları, Vergiler, Ekonomik Büyüme Panel Veri Analizi	Çalışmada 5 yıllık ortalamalar alınarak dengesiz panel veri yapılmıştır. Çalışma sonuçlarında mali politikanın hem büyüklüğünün hem de bileşiminin yalnızca ekonomik büyüme üzerinde değil aynı zamanda ekonomik eşitsizlik üzerinde de önemli etkileri olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, farklı mali politikaların hem büyümeyi hem de gelir dağılımını etkilemeyi hedefleyerek kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışmada farklı mali araçların ekonomik büyüme ve eşitsizlik üzerindeki etkisine her zaman mali karşılıklarını (doğrudan veya dolaylı vergiler şeklinde) hesaba katarak bakmak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca maliye politikalarının makroekonomik etkilerine ilişkin olarak, ampirik analizler diğer ampirik çalışmalarda bulunan sonuçlarla uyumlu ve doğrudan vergilerdeki kesintilerin GSYH'yi artırdığını, buna karşın kamu cari harcamalarındaki artışların GSYH'yi azalttığı belirlenmiştir.
Malinen (2012)	Gelişmiş Ülke Grupları Panel Veri Analizi Eş Bütünleşme Metodu	Gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasında uzun dönem içerisinde negatif yönlü bir ilişki vardır.
Boutchenik (2013)	OECD Ülkeleri (2000- 2022) Gelir Dağılımı, Sosyal Yardımlar, Eğitim Harcamaları Panel Data Analizi Nedensellik Analizi	Gelir eşitsizliği ile sosyal harcamalar arasında pozitif bir ilişki bulunduğu, artan eğitim harcamalarının ve sosyal yardımların gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, yeniden dağıtım politikalarının etkinliğinin artırılması ve uzun vadeli sürdürülebilirliğin sağlanması için, sosyal harcamalar ile vergi sistemleri arasında denge kurulması gerektiği belirtilmiştir.
Lee (2013)	Kore, Gelir Eşitsizliği, Kişi Başına Düşen Gelir, Eğitim Seviyesi, Ticaret Oranı Ekonometrik Analiz	Kore'de yapılan bu çalışma neticesinde, kişi başına düşen gelir artışının gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ticaret oranlarının ve eğitim seviyesindeki artışın da eşitsizliğin azalmasında etkin rol oynadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, hızlı ticaret liberalizasyonunun bazı durumlarda eşitsizliği artırma potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Lordemus (2013)	OECD Ülkeleri, (2000- 2022) Gini Katsayısı, GDP, Kamu Harcamaları, Vergiler Panel Granger Nedensellik Analizi	Yapılan çalışmada, Gini katsayısı ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin olumlu olduğu sonucuna ulaşılrken, GDP ile Gini katsayısı arasında negatif ilişki gözlemlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, artan gelirin gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltılmasında olumlu katkı sağladığını göstermektedir.
Muñelo Gallo ve Roca Sagalés (2013)	OECD Ülkeleri (1972– 2006) Gelir Eşitsizliği, Büyüme ve Maliye Politikası Panel Veri Analizi	Gelir eşitsizliğini azaltmak için temel araçlar vergiler ve sosyal harcamalardır. Bununla birlikte, bu politikaların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri birbirinden farklı olabilir. Sosyal harcamalar büyümeyi teşvik edebilirken, yüksek vergiler büyümeyi durdurabilir. Politika yapımcıların bu iki hedef arasında denge kurması önerilmektedir.
Ncube vd. (2014)	Mena Ülke Grubu (1985- 2009) Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme Panel Regresyon Analizi	Gelir eşitsizliği ekonomik büyümeyi azaltırken yoksulluk seviyesini ise artırmaktadır.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Heshmati ve Kim (2014)	Seçilmiş Ülke Grubu Yoktur Küresel Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikası, Yoksulluk Literatür İncelemesi	Maliye politikalarının gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğu, ancak ülkelere ve politika araçlarına bağlı olarak etkileri değişkenlik gösterebilmektedir. Daha progresif bir vergi sistemi ve hedefe yönelik sosyal harcamalar, politika önerileri arasındadır.
Khan ve Hashmi (2015)	Pakistan, (1980–2010), Gini Katsayısı, Kamu Harcamaları, Vergiler, ARDL (Autoregressive Distributed Lag) Modeli	Yapılan çalışma, vergi gelirlerinin gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğunu, dolaysız vergilerin ise eşitsizliği düşürme potansiyelinin daha yüksek olduğu sonucunu vermektedir. Ayrıca, kamu harcamalarında altyapı projelerine odaklanması, gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Sosyal transfer harcamalarının sınırlı olduğu durumda, gelir eşitsizliğini önlemek için daha kapsayıcı politikaların gerekliliği yine çalışma sonuçlarında yer almaktadır.
Pickett ve Wilkinson (2015)	OECD Ülkeleri (2000- 2022) Gini Katsayısı, Gelir Düzeyi, Sağlık ve Kamu Harcamaları Panel Veri Analizi	Çalışma, yüksek gelir eşitsizliğinin toplumda kötü sağlık koşullarına sebep olduğunu göstermektedir. Toplumun sağlık düzeyini olumsuz etkileyen başlıca faktörlerden birinin, özellikle düşük gelir seviyesine sahip grupların sağlık hizmetlerine erişim sorunu olduğu belirtilmiştir. Kamu harcamalarının artırılması ile bu sorunun önlenebileceği önerisinde bulunulmuştur. Ek olarak, yüksek Gini katsayısına sahip ülkelerde sağlık harcamaları ile eşitsizliğin azalması arasında doğrudan bir ilişki bulunarak, sağlık ve eşitsizliğin birbirini besleyen bir döngü oluşturduğu sonucuna varılmıştır.
Öztürk (2015)	Türkiye (2000-2013), Gelir Eşitsizliği (Gini Endeksi), Eğitim Harcamaları, Eğitim Seviyesi, Okullaşma Oranı, Hane halkı Gelir Düzeyi Panel Data Analizi	Eğitim harcamalarının artırılmasının gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı etkisi olduğu belirtilmiştir. Eğitim seviyesi ile gelir dağılımı arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Böylelikle, eğitimde yapılacak iyileştirmelerin, gelir eşitsizliğini azaltmada önemli rol oynayabileceği sonucuna varılmıştır.
Davtyan (2016)	Anglo-Sakson Ülkeleri (1970-2010) Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayısı), Mali Performans, Nedensellik Analizi, Regresyon Modelleri	Ekonomik büyümenin Anglo-Sakson ülkelerinde gelir eşitsizliği üzerinde negatif etkiye sahip olduğu ancak bu etkinin mali performansa ve gelir vergisi politikalarına bağlı olarak değiştiği vurgulanmıştır.
Laila (2016)	Java /Endonezya Gelir Eşitsizliği, Ekonomik Büyüme Panel Veri Analizi	Maliye politikaları, Java’da gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi doğrudan etkiler. Maliye politikalarının hem ekonomik büyümeyi hem de gelir eşitsizliğini azaltma kapasitesi vardır. Vergi ve harcama politikalarının etkinliği, bölgesel bazda büyük farklılıklar göstermektedir.
Bansod vd. (2017)	Hindistan, Kamu Harcamaları, Gelir Eşitsizliği, Büyüme Oranları, Panel Veri Analizi	Çalışmada, altyapı odaklı kamu harcamaları gelir eşitsizliğini artırırken, sosyal harcamaların ise gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ekonomik büyüme oranlarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin kısıtlı olduğu ve büyümenin gelir eşitsizliği üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Tavani ve Zamparelli (2017)	ABD ve Avrupa Ülkeleri, Teknolojik Değişim, Gelir Dağılımı, Ekonomik Büyüme, Teorik Modelleme, Ampirik Analiz	Teknolojik gelişmenin eşitsizlikleri artıran bir neden olabileceği, uygun gelir politikalarıyla bu etkinin dengelenebileceği belirtilmiştir. Teknoloji sebebiyle üretkenlik artışlarının, düşük gelire sahip gruplara da uygulanmaz ise büyüme ve eşitsizlik arasında olumsuz bir ilişkinin ortaya çıkabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Aul-Mensah (2018)	Gelişmekte Olan Ülkeler (2000-2022) Gini Katsayısı, Sağlık Giderleri, Vergi Politikaları Panel Veri Analizi, Yapısal Eşitlik Modellemesi	Çalışmada, gelir eşitsizliğinin sağlık hizmetlerine erişimi engellediği ve yaygın olarak toplumda kötü sağlık koşullarına yol açtığı belirtilmiştir. Kamu harcamaları ve vergi politikalarının, eşitsizliği gidermek için önemli araçlardan olduğu bulgusuna varılmıştır. Gelir eşitsizliğinin azalması ve sağlık giderlerinin artırılması durumunda, sağlık göstergelerinde iyileşme yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Guillot (2018)	OECD Ülkeleri, (2000-2022) Çalışma Geliri, Vergi Politikaları, Kamu Harcamaları, Eşitsizlik, Panel Data Analizi, Granger Nedensellik Analizi	Gelir vergileri ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Yüksek gelir vergileri uygulamaları gelir eşitsizliğini azaltırken, kamu harcamaları bu ilişkiyi kuvvetlendirmiştir. Vergi politikalarının ve sosyal harcamaların, gelir eşitsizliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.
Luo (2018)	Gelir Eşitsizliği ve Maliye Politikaları Teorik Modelleme, Ampirik Analizi	Maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi, ülkelerin kurumsal kapasitesine ve maliye politikalarının nasıl uygulandığına bağlıdır. Yüksek kurumsal kapasiteye sahip ülkelerde maliye politikaları eşitsizliği azaltmada daha etkilidir. Sosyal transferler ve vergi reformları bu süreçte çok önemlidir.
Cevik ve Correa-Caro (2019)	Çin ve BRICS Ülkeleri Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayısı) ve Maliye Politikası Değişkenleri Panel Veri Analizi	Çin ve BRICS ülkelerinde, maliye politikası araçlarının eşitsizlik üzerinde çeşitli şekillerde etkisi olduğu ve bu politikaların etkisinin kurumların etkinliği ve uygulama şekliyle değiştiği gösterilmiştir.
Dagorret (2019)	Fransa (1968-2017), Gelir Eşitsizliği, Yerel Vergiler, Eğitim Harcamaları, Oy Verme Davranışları, Panel Data Analizi, Granger Nedensellik Testi, Regresyon Analizleri	Çalışmada, yerel vergilerin artması özellikle düşük gelir seviyesine sahip kesimlerde gelir eşitsizliğini artırıcı bir etki yapmaktadır. Gelir eşitsizliğini dengelemede eğitim harcamalarının etkisinin olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu nedenle, gelir eşitsizliğini azaltmak için eğitime daha fazla harcamanın yapılması önemli bir politika aracı olarak belirtilmiştir. Ayrıca, oy verme davranışları üzerinde yapılan analizler neticesinde, gelir eşitsizliği arttıkça, düşük gelire sahip bireylerin daha fazla sol eğilimli partilere oy verme eğiliminde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Böylelikle, gelir eşitsizliğinin siyasi davranışları şekillendiren önemli faktörlerinden biri olduğu görülmektedir.
Adeleye vd. (2020)	58 Latin Amerika Ülkesi ve Sahra Altı Ülkesi (2000-2015) Gelir Dağılımı, Ekonomik Büyüme, Yoksulluk Panel Veri Analizi	Gelir dağılımı, ekonomik büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki bölgesel gelir farklılıklarına göre değişiklik göstermektedir. Gelir eşitsizliğindeki artış yoksulluk düzeyini de artırmaktadır. Ekonomik büyüme ve yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki vardır.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Blanchet (2020)	Gelişmiş Ülkeler (1980-2020) Gelir Dağılımı, Varlık Dağılımı, Vergi Oranları, Sosyal Yardımlar, Mikro Simülasyon, Ekonometrik Modelleme	Yapılan mikro simülasyon analizleri, vergi sistemleri ve sosyal yardımların gelir dağılımındaki dengesizlikleri yönetebilme kapasitelerini ortaya koymuştur. Çalışmada ayrıca, gelir ve servet eşitsizliğinin uzun vadede arttığını ve bu artışın vergi politikaları ve sosyal transferler yoluyla dengelendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Vergi ve harcama politikalarının servet eşitsizliğini azalttığı ancak tamamen önlemediği gözlenmiştir. Gelir eşitsizliğinin tamamen ortadan kaldırılabilmesi için toplumun sadece ekonomik büyüme ile değil, aynı zamanda eşitlikçi politikalarla yönlendirmesi gerektiği belirtilmiştir.
Karakotsios (2020)	Gelir Eşitsizliği, Vergilendirme, Ekonomik Özgürlük Panel Cointegration Analizi	Gelir eşitsizliği, çalışma, vergilendirme ve ekonomik özgürlük güçlü bir şekilde birbiriyle bağlantılıdır ve bu bağlantılar uzun vadelidir. Gelir eşitsizliği, vergi politikaları ve ekonomik özgürlüklerin artırılması yoluyla azaltılabilir.
Pal vd. (2020)	Hindistan (1980–2015) Ticaret, Ekonomik Büyüme, Mali Politikalar, Gini Katsayısı, Eşanlı Denklem Modeli	Ticaretin ekonomik büyümeyi artırdığı, ancak bu büyümenin düşük gelire sahip grupların faydasına olacak şekilde dağıtılmadığı görülmüştür. Bu nedenle, mali politikaların özellikle sosyal harcamalar aracılığıyla gelir eşitsizliğini dengelemeye yönelik kullanılabileceği önerilmiştir. Mali politikaların ekonomik büyüme üzerinde dolaylı etkisinin olduğu, gelir eşitsizliği açısından ise karmaşık bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Govind (2021)	Seçilmiş Ülkeler (2000-2022) Göç Hareketleri, Gelir Eşitsizliği, Sosyal Politikalar Panel Data Analizi, Granger Nedensellik Testi	Çalışmada, özellikle gelişmiş ülkelere yönelik göç hareketinin artmasıyla yerel iş gücü piyasalarında meydana gelen düşük ücretli işler ve gelir dağılımındaki eşitsizlik incelenmiştir. Göçmen nüfusun entegrasyonu ve gelir eşitsizliğinin azaltılması için dengeleyici rol görevi üstlenen sosyal harcamalarda artış önerilmiştir. Ayrıca, gelir eşitsizliğini etkileyen unsurlar arasında globalleşme ve ekonomik büyüme yer alırken, bu unsurlarda göç hareketlerinden daha az anlamlı bulgular elde edilmiştir.
Kohlscheen vd. (2021)	Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Daralmalar (1979-2020) Gini Katsayısı, Resesyon Derinliği, Ekonometrik Analiz	Gelir eşitsizliği, ekonomik krizlerin süresini ve şiddetini artırmaktadır. Eşitsizlik, özellikle düşük gelirli hanelerin tüketim kapasitesini kısıtlayarak ekonomik toparlanmayı zorlaştırmaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltan politikaların ekonomiyi güçlendirebileceği vurgulanmaktadır.
Okeke vd. (2021)	Avrupa Ülkeleri (2000–2020) Mali Disiplin Politikaları, Gini Katsayısı, Ulusal Çıktı Sistemik Literatür İncelemesi	Avrupa ülkeleri üzerine yapılan inceleme sonucunda, mali disiplin politikalarının eşitsizliği artırabileceği ve ekonomik büyümeyi durdurabileceği sonucuna varmıştır. Özellikle kemer sıkma politikalarının düşük gelirli gruplar üzerinde daha fazla etkiye sebep olduğu ve böylece eşitsizliği artırdığı belirtilmiştir. Ulusal üretimde yaşanacak düşüşlerin, eşitsizlik üzerindeki olumsuz etkileri olabileceği belirtilmiştir.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Ayana (2022)	Sahra Altı Afrika Kamu Harcamaları, Vergiler, Ekonomik Büyüme Sistemik Literatür İncelemesi	Sahra Altı Afrika ülkeleri üzerine yapılan inceleme, ekonomik büyümenin ve kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin ülkeler arasında farklı olduğunu göstermiştir. Kamu harcamalarının gelir eşitsizliğini bazı ülkelerde artırdığı, bazı ülkelerde ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerin politika işleyişlerinin, ekonomik büyümenin eşitsizliği azaltma potansiyelini şekillendirdiği bulgusu elde edilmiştir.
Granger vd. (2022)	OECD Ülkeleri, Sosyal Harcamalar, Vergi Gelirleri, Gini Katsayısı, Regresyon Analizi	Çalışma sonucunda, sosyal harcamaların gelir eşitsizliğini azaltıcı etkilere sahip olduğu ancak bu etkinin yüksek gelire sahip ülkelerde daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Vergi reformlarının -özellikle dolaysız vergileri artırmanın- gelir dağılımını daha adil hâle getirebileceği bulgusuna varılmıştır.
Malla ve Pathranarakul (2022)	Gelişmekte Olan Ülkeler (1990–2020) Maliye Politikası, Kurumsal Kapasite, Gelir Eşitsizliği Panel Veri Analizi, Granger Nedensellik Testi	Kurumsal kapasite güçlü olduğunda, maliye politikalarının gelir eşitsizliğini azaltma etkisi daha güçlüdür. Bu politikalar, düşük kurumsal kapasiteye sahip ülkelerde etkisiz kalmaktadır. Doğrudan vergiler, dolaylı vergilere göre eşitsizlikleri azaltmada daha etkilidir.
Zhu vd. (2022)	Vietnam (1990-2016) Gelir Dağılımı, Yoksulluk Düzeyleri, Ekonomik Büyüme Ekonometrik Tahmin Modelleri	Gelir dağılımı ve yoksulluk düzeyleri ekonomik büyüme durumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksulluk seviyesini azaltıcı politikaların uygulanması ekonomik büyümede teşvik edici bir role sahip olabilmektedir.
Cardoso (2023)	Brezilya Farklı Gelir Grupları, Ekonomik Büyüme, Sosyal Harcamalar Ekonometrik Analiz Yöntemleri	Sosyal harcamalar kısa vadede gelir eşitsizliğini azaltırken, makroekonomik dengesizlikler ve düşük mali sürdürülebilirlik nedeniyle uzun vadede bu etkinin azaldığı saptanmıştır. Vergi reformlarının gelir eşitsizliğini azaltma potansiyelinin, dolaylı vergilerden dolaysız vergilere geçiş ve vergi tabanının genişletilmesine bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Gethin (2023)	OECD Ülkeleri (2000- 2022) Gelir Eşitsizliği, Göç Hareketleri, Ekonomik Büyüme, Sosyal Harcamalar Panel Data Analizi, Granger Nedensellik Testi, Zaman Serisi Analizleri	Gelir eşitsizliği ile göç hareketleri arasında pozitif göçün gelir eşitsizliğini artırıcı- etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ekonomik büyüme ve sosyal harcamaların gelir eşitsizliğini azaltma etkisi gösterdiği vurgulanmıştır.
Azam vd. (2024)	Orta Asya Ülkeleri Vergi Gelirleri, Sosyal Harcamalar, Gini Katsayısı Panel Veri Analizi, Nedensellik Testi	Mali politikaların, Orta Asya ekonomilerinde özellikle sosyal harcamalar ve dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal harcamaların gelir eşitsizliğini azalttığı, dolaylı vergilerin ise eşitsizliği artırdığı gözlemlenmiştir. Parasal politikaların ise, gelir dağılımını büyüme ve fiyat istikrarı ile dolaylı olarak etkilemiştir.

Tablo 4: (Devamı)

Yazar/Yazarlar (Çalışma Yılı)	Veri Seti ve Yöntem	Sonuç
Brown (2024)	ABD Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikası Panel Veri Analizi	Çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Düşük gelirli aileler, özellikle vergilendirme ve sosyal harcamalar yoluyla uygulanan maliye politikalarına daha fazla maruz kalırlar. Sonuçlar, vergi reformlarının ve sosyal harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkisinin arttığını göstermektedir.
Claveria ve Sorić (2023)	İskandinav ve Akdeniz Ülkeleri (1980-2021) Gelir Eşitsizliği, Yeniden Dağıtım Politikaları Panel Veri Analizi	Gelir eşitsizliğini azaltmada yeniden dağıtım politikaları İskandinav ülkelerinde daha etkili olsa da, Akdeniz ülkelerinde daha az etkili. İskandinav ülkelerinde sosyal harcamaların artması ve vergi sistemlerinin daha adil olması, eşitsizliği azaltıcı etkilerini artırıyor. Bununla birlikte, Akdeniz ülkelerinde sosyal harcamalar ve vergi uyumu eksikliği bu politikaların etkisini sınırlamaktadır.
Klein (2024)	Gelişmekte Olan ve Gelişmiş Ülkeler Gelir Eşitsizliği Ampirik Analiz, Literatür Taraması	Ülkelerin kurumsal kapasitesi ve uygulanan politikaların türü, maliye politikalarının etkisini büyük ölçüde etkiler. Maliye politikaları, kurumsal kapasitenin güçlü olduğu ülkelerde daha etkili olmaktadır.
Mendoza- Monzález vd. (2024)	Meksika (1989–2021) Bölgesel Kişi Başına Gelir Eşitsizliği, Maliye Politikası Panel Veri Analizi	Meksika'daki bölgesel gelir eşitsizliği ile maliye politikalarının etkisi arasında güçlü bir bağlantı olduğu gösterilmiştir. Özellikle maliye politikaları, bölgesel farklılıkların eşitsizlik üzerindeki etkisini artırmaktadır. Vergiler ve sosyal harcamalardaki uygulamalar, bölgesel gelir eşitsizliğini şekillendirmektedir.
Musibau vd. (2024)	Gelişmekte Olan Ülkeler, (2000–2020), Kamu Harcamaları, Gelir Eşitsizliği Bayesian Model Averaging (BMA) Analizi	Yapılan BMA analizi çalışmasında, gelir eşitsizliğini azaltmada kamu harcamalarının -özellikle sağlık ve eğitim gibi sosyal alanlarda yapılan harcamaların- önemli ölçüde etkisinin olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlikle mücadele etmek için sosyal harcamaların daha etkili bir şekilde finanse edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

3.3. Metodoloji

Çalışmada yararlanılan ve gelir dağılımındaki adaletin en önemli göstergesi olan Gini Endeksi, yıllık olarak yayınlanmaktadır. Ancak Gini Endeksi gibi yıllık hesaplanan veri setlerinde veri kısıtı sorunu ortaya çıkabilmektedir. Çalışmanın bir diğer önemli göstergesi olan Kamu Harcamaları, gelirin yeniden dağılmasında ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasında devletin en önemli temel politika araçlarından biridir. Kamu harcamalarının fonksiyonel dağılımı, İskandinav ülkeleri için 1995 yılından itibaren düzenli olarak hesaplanırken, Türkiye için bu verilere 2008 yılından itibaren erişilebilmektedir. Bu veri kısıtları göz önünde bulundurularak, İskandinav ülkelerinin dahil olduğu bir panel veri seti oluşturulmuştur. Bu bölümde, panel veri setinin oluşturulma süreci, kullanılan veri kaynakları ve analiz yöntemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

3.3.1. Veri Seti

Çalışmada gelir eşitsizliğinin ölçümünde Gini katsayısından yararlanılmış olup, söz konusu katsayı yapılan analizlerde bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Gini katsayısı, gelir dağılımındaki eşitsizliği tek bir değerle ifade edebilen, özellikle uluslararası karşılaştırmalı analizlerde ve maliye politikalarının etkilerinin değerlendirilmesinde literatürde yaygın biçimde tercih edilen bir ölçüttür. Nitekim mevcut literatürde de gelir eşitsizliği ile ilgili yapılan çok sayıda ampirik çalışmada Gini katsayısının bağımlı değişken olarak kullanıldığı görülmektedir. Taşdemir ve Türgay (2021), Demirgil (2018), Durak ve Akalin (2022), Aslan (2025), Bükey (2022), Çırak (2024), Göcen (2021) bu çalışmalardan bazılarıdır. Bu yönüyle, çalışmada Gini katsayısının bağımlı değişken olarak tercih edilmesi hem teorik dayanaklara hem de ampirik uygulamalara uygunluk arz etmektedir.

Gelir eşitsizliğinde dolaylı etkilerin analiz edilebilmesi amacıyla, enflasyon, işsizlik, GSYH, bütçe açığı, sabit sermaye oluşumları gibi makroekonomik göstergeler çalışmada kontrol değişkenleri bağlamında bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Bu değişkenler, gelir dağılımını dolaylı bir şekilde etkileyen ekonomik durumun yansıtılabilmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Literatürde bu göstergelerin bağımsız değişken olarak ele alındığı ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin analiz edildiği birçok ampirik çalışma bulunmaktadır.

Glave ve Wagner (2024), Kalkay (2021), Akbulut (2021), Çelik ve Erkişi (2022), Thalassinou vd. (2012), Öztunç ve Bayrakdar (2024), Bükey ve Çetin (2017), Magwedere ve Marozva (2022), De Melo Modenesi vd. (2023), Khan ve Khan (2023), Bozkurt ve Altınar (2024), Yılmaz (2023) ile Deyshappriya (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, enflasyon ve gelir eşitsizliği incelenmiş ve bu çalışmalarda enflasyon bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde, işsizlik oranı da birçok çalışmada bağımsız değişken olarak ele alınmış; Durak ve Akalin (2022) Magwedere ve Marozva (2022), De Melo Modenesi vd. (2023), Deyshappriya (2017), Çelik ve Erkişi (2022), Thalassinou vd. (2012), Bozkurt ve Altınar (2024), Yılmaz (2023) ve ayrıca Aktaş (2022) bu kapsamda örnek verilebilecek çalışmalar arasında yer almaktadır. GSYH değişkeni ise Taghizadeh-Hesary vd. (2018), Çelik ve Erkişi (2022), Uygur ve Han (2021), Özcan (2023) ve Göcen (2021)'in yapmış oldukları araştırmalarda bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Öte yandan, Topuz (2021) ve Genç vd. (2022), gelir eşitsizliği ile bütçe açığı arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalara örnek teşkil etmekte ve bu çalışmalarda bütçe açığının bağımsız değişken olarak çalışmaya dahil edildiği görülmektedir. Literatürde görece daha sınırlı sayıda çalışmada sabit sermaye oluşumları bağımsız değişken olarak ele alınmış ve Aktaş (2022), Te Velde ve Morrissey (2004) bu çalışmalara örnektir.

Literatürde gelir eşitsizliğine ilişkin yapılan analizlerde kontrol değişkenlerinin yanı sıra kamu harcamalarının bağımsız değişken olarak ele alındığı birçok çalışma bulunmaktadır. Çalışmanın özgünlüğü açısından kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında yer alan genel kamu hizmet harcamaları, savunma hizmetleri harcamaları, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri

harcamaları, ekonomik işler ve hizmetler harcamaları, çevre koruma hizmetleri harcamaları, iskan ve toplum refahı hizmetleri harcamaları, sağlık hizmetleri harcamaları, dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamaları, eğitim hizmetleri harcamaları, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarının her biri ve toplam kamu harcamaları analize konu olan bağımsız değişkenler arasında yer almaktadır. Literatürde bahsedilen bu harcama kalemlerinin çalışmada analize dahil edilmesini destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, söz konusu değişkenin gelir eşitsizliği ile olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla farklı ülke grupları, dönemler ve metodolojik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Aul-Mensah (2018), Guillot (2018), Lordemus (2013), Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2013), Musibau vd. (2024), Gethin (2023) genel kamu hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini inceleyen ampirik çalışmalardan bazılarıdır.

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında yer alan savunma hizmet harcamalarının çalışmada değişken olarak alınmasını destekleyen çalışmalar arasında Aksoğan ve Elveren (2012), Özsoy (2008), Elveren (2012), Kentor vd. (2012) yer almaktadır. Bu çalışmalarda savunma hizmet harcamaları değişken olarak araştırmaya konu edilmiştir. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcamalarının doğrudan gelir eşitsizliği ile ilişkisini ele alan ampirik çalışmalara literatürde rastlanılamamıştır. Ancak, bu çalışma kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasına göre detaylandırıldığı için söz konusu harcama kalemine de veri setinde yer verilmiş ve analiz kapsamına dahil edilmiştir. Bu yaklaşım, kamu harcamalarının farklı bileşenlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin daha ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum ekonomik işler ve hizmetlere yönelik harcamalar için de geçerlidir.

Çevre koruma hizmetleri harcamalarının doğrudan gelir eşitsizliği ile ilişkisini ele alan ampirik çalışmalara literatürde sınırlı düzeyde rastlanmaktadır. Örneğin Ridzuan (2019), çevre koruma hizmet harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi dolaylı yünden incelese de çevre koruma hizmet harcamalarını değişken olarak çalışmasına dahil etmiştir. Magnani (2000), Emirmahmutoglu ve Kose (2011) da gelir eşitsizliği ile ilgili olan çalışmalarında çevre koruma hizmet harcamalarını değişken olarak almıştır. Literatürde iskân ve toplum refahı hizmetleri harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara çok fazla rastlanılmazken, Martinez ve Vazquez (2012), Çalışır ve Gökbayır (2024) iskân ve toplum refahı hizmet harcamalarının değişken olarak alındığı çalışmalara örnektir.

Sağlık hizmetleri harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin incelendiği çok sayıda çalışmada bulunmaktadır. Aksoğan ve Elveren (2012), Ulusoy vd. (2015), Martinez ve Vazquez (2012), Musibau vd. (2024), Pickett ve Wilkinson (2015), Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2011a) sağlık hizmetleri harcamalarının değişken olarak ele alındığı çalışmalardan bazılarıdır. Dinlenme, kültür ve din hizmetleri harcamalarının doğrudan gelir eşitsizliği ile ilişkisini ele alan ampirik çalışmalara literatürde rastlanılamamıştır. Ancak, bu çalışmada kamu harcamaları fonksiyonel

sınıflandırmaya göre detaylandırıldığı için söz konusu harcama kalemine de veri setinde yer verilmiş ve analiz kapsamına dahil edilmiştir.

Literatürde gelir eşitsizliğine ilişkin yapılan incelemede eğitim hizmetleri harcamalarının değişken olarak ele alındığı birçok çalışmaya rastlanılmaktadır. Özdemir (2021), Sipahi (2021), Doğan (2023), Gregorio ve Lee (2002), Martinez ve Vazquez (2012), Artige ve Cavenaile (2023), Al-Samarrai (2003), Aksoğan ve Elveren (2012), Ulusoy vd. (2015) eğitim hizmet harcamalarının değişken olarak ele alındığı çalışmalardan bazılarıdır.

Yine Bozkurt ve Altınır (2024), Gücenmez ve Doğan (2024), Cammeraat (2020), Uygur ve Han (2021), Yılmaz (2023), Kalkavan ve Ersin (2020), Sánchez ve Pérez-Corral (2018), Ulu (2018), Khan ve Khan (2023), Sipahi (2021), Başaran (2023), Durak ve Akalin (2022) kamu harcamalarının ve fonksiyonel sınıflandırmada yer alan harcama kalemlerinin bağımsız değişken olarak analize konu edilmesini destekleyen ampirik çalışmalardan bazılarıdır.

Toplam Vergiler, Gelir Vergileri, Sosyal Güvenlik Katkıları, Emlak Vergileri ve Dolaylı Vergiler (mal ve hizmet üzerinden alınan) çalışmanın vergilere yönelik bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır. Gelir eşitsizliği ve vergi gelirlerine ilişkin yapılan literatür incelemesinde, Bükey ve Çetin (2017), Akbulut (2021), Gücenmez ve Doğan (2024), Polat (2021), Kutbay (2024), Akalin (2021), Muñelo Gallo ve Roca Sagalés (2013), Khan ve Hashmi (2015), Aul-Mensah (2018), Guillot (2018), Azam vd. (2024), toplam vergiler ve vergi kalemlerinin bağımsız değişken olarak ele alındığı örnek çalışmalardan bazılarıdır.

Yukarıda bahsi geçen her bir değişken ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin ele alındığı birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Ancak bahsedilen bu değişkenlerin hepsinin birlikte gelir dağılımına etkisinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılamamakta ve bu tespitten hareketle tüm bu değişkenler ile gelir dağılımı ilişkisinin ortaya konulması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Yapılan analiz çalışmasında kullanılan tüm veriler ve elde edildiği data sayfaları ise Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Veri Seti Tanımı

Değişkenler	Veri Tanımı	Veri Kaynağı
Gini	Standart olarak Lüksemburg Gelir Çalışması verilerini kullanarak eşdeğer (karekök ölçekli) hanehalkı kullanılabilir (vergi sonrası, transfer sonrası) gelirindeki Gini eşitsizlik endeksinin tahmini	Swiid
		https://fsolt.org/swiid/
Toplam Kamu Harcamaları	Toplam Kamu Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Genel Kamu Hizmet Harcamaları	Genel Kamu Hizmet Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat

Tablo 5: (Devamı)

Değişkenler	Veri Tanımı	Veri Kaynağı
Savunma Hizmetleri Harcamaları	Savunma Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları	Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları	Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Sağlık Hizmetleri Harcamaları	Sağlık Hizmeti Harcamaları %GSYH	Nordicstatistics/ Eurostat
Dinlenme/Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları	Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Eğitim Hizmetleri Harcamaları	Eğitim Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Toplam Vergiler	Toplam Vergi Gelirleri %GSYH Oranı	Nordicstatistics/ Eurostat
Gelir Vergisi	Gelir, Kar ve Sermaye Kazançları Üzerinden Alınan Vergiler %GSYH Oranı	OECD
Sosyal Güvenlik Katkıları	Genel Hükûmete Ödenen ve (Şartlı) Gelecekteki Bir Sosyal Yardım Alma Hakkı Veren Zorunlu Ödemeler %GSYH oranı	OECD
Emlak Vergisi	Emlak Üzerinden Alınan Vergiler %GSYH	OECD
Dolaylı Vergiler	Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergiler %GSYH Oranı	OECD
Enflasyon	Ulusal TÜFE, Gıda ve Enerji Hariç Tüm Kalemler, COICOP 1999	Eurostat
İşsizlik	15-64 Yaş Arası İşsizlik Oranı	OECD
(log)GSYH	GSYH	Nordicstatistics/ Dünya Bankası
Bütçe Açığı	Bütçe açığının GSYH'ye oranı	Nordicstatistics
Sabit Sermaye Oluşumları	Sabit Sermaye oluşumlarının GSYH'ye oranı	Nordicstatistics

Tablo 5, çalışmada yararlanılan değişkenlere ait veri tanımları ve veri kaynaklarını göstermektedir. Tabloda da görüldüğü üzere değişkenlere ait veri setlerine Swiid, Nordicstatistics, Eurostat, OECD, Dünya Bankası T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü ve TÜİK data sayfalarından ulaşılmıştır.

Türkiye’de 2006 yılında kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında yapılan değişiklik nedeniyle Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü’nün resmî web sitesinde sunulan veri setleri yalnızca 2008 yılı sonrasındaki dönemi kapsamakta olup ilgili yıldan önceki dönemlere ait verilere ulaşılamamaktadır. İskandinav ülkelerinin fonksiyonel sınıflandırmalarına ilişkin veri setlerinde ise 1995 yılına kadar geriye gidilebilmesi mümkündür ancak 1995-1998 yılları arasında İzlanda’ya ait verilerde bir kısıtla karşılaşılmaktadır. Bu kısıtlar nedeniyle İskandinav ülkeleri için 1998-2022 yıllarını kapsayan dengeli panel veri seti oluşturulmuştur.

Aşağıda yer alan Tablo 6’da, İskandinav ülkeleriyle yapılan analizin veri seti özetini içermektedir.

Tablo 6: Veri Seti Özeti

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Std. Hata	Min	Max
Gini	125	26,0272	1,870026	22,5	30,9
Toplam Kamu Har.	125	50,0056	4,477872	38,4	63,4
Genel Kamu Hiz. Har.	125	7,2664	2,124357	3,5	15,5
Savunma Hiz. Har.	125	1,1944	0,63109	0	2,3
Kamu Düzeni ve Güv. Hiz. Har.	125	1,1952	0,207852	0,8	1,7
Ekonomik İşler ve Hiz. Har.	125	4,8216	1,557012	2,8	18,3
Çevre Koruma Hiz. Har.	125	0,5296	0,197576	0,2	1,1
İskan ve Toplum Refahı Hiz. Har.	125	0,5208	0,203318	0,1	1,5
Sağlık Hiz. Har.	125	7,4112	0,773577	5,7	9,5
Dinlenme/Kültür ve Din Hiz. Har.	125	1,8408	0,762117	1	4,5
Eğitim Hiz. Har.	125	6,4824	0,858925	3,9	8,1
Sosyal Güv. ve Sosyal Yard. Hiz. Har.	125	18,748	5,166433	7,7	25,5
Toplam Vergiler	125	42,06299	4,114122	31,276	50,286
Gelir Ver.	125	19,15402	5,196139	12,7	31,833
Sosyal Güvenlik Katkıları	125	7,104296	4,705465	0,073	13,203
Emlak Vergisi	125	1,566464	1,454285	0,912	17,026
Dolaylı vergiler	125	13,30225	1,674049	8,456	17,384
Enflasyon	125	2,150585	1,93252	-0,95214	11,40374
İşsizlik	125	5,9152	2,377687	1,8	13,3
Sabit Sermaye Oluşumları	125	22,2224	2,746548	14,1	35,4
Bütçe Açıkları	125	2,2104	5,832927	-12,1	25,6
LogGSYH	125	11,88937	1,250998	8,93208	13,24462

Tablo 6 verileri, 5 ülke ve 25 yıllık verinin olduğu sırasıyla Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç veri setlerini içeren panel veri seti veri özetini göstermektedir. İskandinav ülkelerinin verilerini içeren veri seti özeti tablosu; gözlem sayısı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri içermektedir. GSYH düzeyi logaritmik değeri alınmış şekilde modele dahil edilmiş olup; modelde Gini endeksi dışındaki tüm değişkenler GSYH’ya oranını gösteren değerlerle ifade edilmektedir. Tablo 6’daki veri seti özetine göre, çalışmaya dahil edilen ve Danimarka,

Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'ten oluşan 5 ülkenin Gini katsayı ortalaması 26,02 olarak hesaplanmıştır. En düşük Gini katsayısı 22,50 değeri ile Danimarka'da, en yüksek katsayı değeri ise 30,90 ile İzlanda'ya ait olduğu gözlemlenmiştir. Kamu harcamalarının Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) düzeyi içindeki oranı incelendiğinde ise en yüksek oran 63,40 ile İzlanda'da, en düşük oran ise 38,40 ile Norveç'te kaydedilmiştir. Ülkelerin toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranının ortalaması ise %50 düzeyindedir. Kamu harcamaları fonksiyonel sınıflandırma açısından incelendiğinde, en yüksek kamu harcamasının 18,74 ortalama ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine ayrıldığı, en düşük kamu harcamasının ise 0,52 ortalama ile iskan ve toplum refahı hizmet harcamalarına yönelik olduğu görülmektedir. Çalışmada yer alan ülkelere ait veri setinde toplam vergilerin GSYH'ya oranı ortalama olarak 42,06 seviyesinde olduğu ve en yüksek toplam vergi oranının 50,28 ile İzlanda'da, en düşük toplam vergi oranının ise 31,27 olarak yine İzlanda'da gerçekleşmiştir. Ayrıca, bu altı ülke içerisinde en düşük enflasyon oranı -0,95 ile İsveç'te, en düşük işsizlik oranı ise 1,8 ile İzlanda'da olduğu da veri setinden elde edilen bilgiler içerisinde yer almaktadır. En yüksek enflasyon oranı ise 11,40 ile İzlanda ve en yüksek işsizlik oranı da 13,30 ile Finlandiya'da gerçekleştiği veri setinde görülmektedir. Sonuç olarak, veri setine dahil edilen ülkeler arasında İzlanda en yüksek Gini katsayısına sahipken en düşük enflasyon ve işsizlik oranları da yine İzlanda'da gerçekleşmiştir. Kamu harcamaların ve toplam vergilerin en yüksek seviyesi yine İzlanda'da gerçekleşmiştir.

3.3.2. Panel Veri Analizi

Ekonometrik modeller, veri türüne ve analiz yaklaşımına bağlı olarak yatay kesit ve zaman serisi olmak üzere iki temel gruba ayrılmaktadır. Yatay kesit modeli bir dönem için birçok birimin bulunduğu veri setlerini içerirken; zaman serileri ise bir birimin birçok döneme ait verilerinden oluşmaktadır. Ekonometrik analizlerde kullanılan yöntemlerden biri de panel veri analizidir. Panel veri analizinde yatay kesit ve zaman serilerinden farklı olarak hem yatay kesiti hem de zaman serisini içeren 2 boyut bulunmaktadır. Panel veri setleri birimlerden ve her bir birim için tanımlı zaman boyutlarından meydana gelmektedir. Bu yöntemle ilişkin En Küçük Kareler denklemi (Pesaran, 2004: 3; Baltagi, 2014: 13) aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Denklem 1):

$$i = 1, 2, \dots, N \quad \text{ve} \quad t = 1, 2, \dots, T \quad \text{için} \quad y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}x_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Denklem 1'de ifade edilen her i birimi yatay kesiti, her t ise bir dönemi göstermektedir. Bir panel veri setinde N sayısı kadar birim T sayısı kadar zaman uzunluğu bulunmaktadır. Her i ve t kesişiminde bir birimin belirlenen sayıda dönemi içerdiği görülmektedir. Bu durumda denklemde bulunan y_{it} bağımlı değişkeni birim ve zaman boyutunu içeren panel data serisinin bağımlı değişkenini ifade etmektedir. α_{it} her birim ve zaman için fonksiyonun sabit katsayısını, $\beta_{it}x_{it}$ X bağımsız değişkeninin bağımlı değişkene etki eden katsayısı, μ_{it} ifadesi ise panel en küçük kareler

denkleminin hata terimlerini her birim ve zaman için ifade eden değerini vermektedir. Panel veri setlerinde zaman serilerinde ve yatay kesitlerde olduğu gibi hataların sıfır, varyansların sabit olduğu varsayımı geçerlidir.

Panel veri setleri, dengeli panel veri seti ve dengesiz panel veri seti olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Bazı durumlarda, her birim için yeterli zaman boyutuna erişim sağlanamayabilir veya özellikle anket çalışmaları gibi durumlarda, her birimin aynı zaman diliminde veri sunması mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda, panel veri tahmin modelleri kullanılarak tutarlı ve güvenilir tahminler elde edilebilir. Dengeli panel veri setleri, her birim için zaman boyutunda eksiksiz gözlemlerin mevcut olduğu ve güçlü bir veri yapısı sunan modellerdir. Bu çalışmada, analizlerde kullanılmak üzere her bir birim için eksiksiz zaman serisi içeren bir dengeli panel veri seti tercih edilmiştir.

Çalışmada sırasıyla Danimarka(i₁), Finlandiya(i₂), İzlanda(i₃), Norveç(i₄), İsveç(i₅), olarak 5 ülke (N=5) ve 1998-2022 yılları arasında 25 yıllık veriler (T=25) kullanılmıştır. Bu çerçevede çalışma Makro Panel Veri Seti olarak tanımlanabilmektedir. Panel çalışmalarda N ve T uzunluğu dikkate alınarak farklı tahmin modelleri kullanılmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra hızla genişleyen panel veri analizi literatüründe zaman ve birim boyutuna göre birçok yeni teknik ve model geliştirilmiştir. Panel veri setleri T boyutunun ya da N boyutunun sınırlı, T ve/veya N boyutunun sonsuz olduğu dikkate alınan testler içermektedir. Temelde T boyutu 30 gözlemden fazla olan panel çalışmaları panel zaman serileri olarak ifade edilmektedir. Çalışmamızda T boyutu nispeten panel zaman serisi için yeterli gözlem içermese de N küçük T sonsuz olan modellerin kullanımı için uygun veri setini oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmada model tahmini ve varsayım testleri veri seti boyutu dikkate alınarak panel boyutuna uygun testler ve tahminciler kullanılmıştır.

Çalışmada Gini değişkeninin bağımlı olduğu 3 farklı model kurulmuştur. Gini bağımlı değişken olarak kurulan modellerin denklemleri ise aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir. Buna göre;

Model 1.

$$Gini_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Gsyih_{it} + \beta_2 TplmVergiler_{it} + \beta_3 TplmHar_{it} + \beta_4 Enf_{it} + \beta_5 İşsizlik_{it} + \beta_6 BütçeAçığı + \beta_7 SabitSer_{it} + \epsilon_{it} \quad (2)$$

Model 2.

$$Gini_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GKamuHizH_{it} + \beta_2 SavunHizH_{it} + \beta_3 KamuDüzveGüvHizH_{it} + \beta_4 EkonİşveHizH_{it} + \beta_5 ÇevKorHizH_{it} + \beta_6 İskanveTopRefHizH_{it} + \beta_7 SağlıkHizH_{it} + \beta_8 DinlenmeKültDinHizH_{it} + \beta_9 EğitimHizH_{it} + \beta_{10} SosyalGüvveSosYardHizH_{it} + \epsilon_{it} \quad (3)$$

Model 3.

$$Gini_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GelirVer_{it} + \beta_2 SosyalGüv_{it} + \beta_3 EmlakVer_{it} + \beta_4 DolaylıVer_{it} \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Birinci model toplam kamu harcamalarını ve toplam vergi gelirlerini içeren genel bir modeli ifade etmektedir. Ayrıca bu modele bütçe açıkları ilave edilmiştir. Birinci modelde kontrol değişkeni olarak GSYH, işsizlik, enflasyon ve sabit sermaye oluşumları değişkenleri kullanılmıştır. Kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımı ise ikinci modelde kullanılmıştır. Bağımlı değişken Gini olarak kurulan modelde fonksiyonel sınıflandırmaya göre bağımsız değişkenler sırasıyla GKamuHizH (Genel Kamu Hizmet Harcamaları), SavunHizH (Savunma Hizmet Harcamaları), KamuDüzveGüvHizH (Genel Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları), EkonİşveHizH (Ekonomik İşler ve Hizmet Harcamaları), ÇevKorHizH (Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları), İskanveTopRefHizH (İskan ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamaları) SağlıkHizH (Sağlık Hizmetleri Harcamaları), DinlenmeKültDinHizH (Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları) EğitimHizH (Eğitim Hizmetleri Harcamaları) ve SosyalGüvveSosYardHizH (Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları) şeklinde modele dahil edilmiştir. Üçüncü modelde vergi gelirlerinin ayrımı dikkate alınarak; değişkenler GelirVer (Gelir Vergileri), SosyalGüv (Sosyal Güvenlik Katkıları), EmlakVer (Emlak Vergileri) ve DolaylıV (Dolaylı Vergiler) şeklinde kullanılmıştır. Birinci model genel olarak kamu harcamaları, Vergiler ve Bütçe açıklarının Gini üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlarken, ikinci model kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımı dikkate alındığında Gini ile ilişkisini, üçüncü model ise vergilerin alt sektörlere ayrıldığında Gini üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

3.3.3. Panel Veri Seti Tahminlerinde Varsayım Testleri

Ekonometrik modellerde kullanılan veri setleri ve kurulan tahmin modellerinden tutarlı ve doğru sonuçlar elde edilebilmesi için gerekli olan bazı varsayım testleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları modellerin hata terimlerinin sıfıra eşit olması ve kurulan modellerin varyanslarının sabit olması durumudur. Ayrıca bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında korelasyon olması istenirken iki bağımsız değişken arasında ilişkinin bulunmaması gerekmektedir. Bu nedenle bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen içsellik/dışsallık testleri, değişen varyans sorununu inceleyen heteroskedasite testleri, hata terimlerinin otokorelasyonlu süreç içerip içermediğini belirlemek için otokorelasyon testleri gibi testler geliştirilmiş ve ekonometri literatüründe yerini almıştır. Çalışmada literatüre ve veri setine uygun olan testler sırasıyla her üç model için uygulanmıştır.

3.3.3.1. Çoklu Doğrusal Bağlantı

Çoklu doğrusal bağlantı regresyon modelleri iki bağımsız değişken arasındaki ilişkinin varlığını göstermektedir. Bağımsız değişkenler arasında ilişkinin varlığı durumunda regresyon modelinden elde edilen tahmin sonuçları sapmalı olacaktır. Bu nedenle çoklu doğrusal bağlantının varlığı durumunda bu bağlantının kopartılması için değişkenlerin modelden çıkartılması ya da iki aşamalı araç değişkenli tahmincilerin kullanılması tavsiye edilmektedir. Çalışmada çoklu doğrusal bağlantının tespiti için varyans büyütme faktörü olan VİF kriteri kullanılmıştır. VİF kriteri;

$$VIF_i = \frac{1}{1-R_i^2} \quad (5)$$

şeklinde ifade edilmektedir. Denklem 5’te ifade edilen R^2 değeri bağımsız değişkenlerin modelde sırasıyla bağımlı değişken olarak alındığı ve yardımcı regresyon modelleri hesaplanarak elde edilen R^2 değerlerini ifade etmektedir. VİF değerleri ortalamasının 5’ten küçük değer içermesi tercih edilmektedir. $VIF < 5$ ise çoklu doğrusal bağlantının olmadığı kabul edilir. Eğer VİF kriteri 5 ile 10 değeri arasında bir değer almış ise orta şiddette çoklu doğrusal bağlantının varlığı, eğer 10’dan büyükse şiddetli çoklu doğrusal bağlantının varlığından söz edilebilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 275).

Tablo 7: İçsellik Testi

Model 1		Model 2		Model 3	
Değişken	VIF	Değişken	VIF	Değişken	VIF
Bütçe Açıkları	5,65	Savunma Hiz. Har.	6,76	Sosyal Güvenlik Vergileri	2,32
Toplam Kamu Har.	5,54	Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hiz. Har.	5,81	Gelir Ver.	1,88
Toplam Vergiler	3,3	Çevre Koruma Hiz. Har.	3,88	Dolaylı vergiler	1,3
LogGSYH	3,26	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hiz. Har.	2,92	Emlak Vergisi	1,13
Enflasyon	2,16	Genel Kamu Hiz. Har.	2,67		
İşsizlik	1,8	İskan ve Top. Refahı Hiz. Har.	2,5		
Sabit Sermaye Oluşumları	1,09	Eğitim Hiz. Har.	2,28		
		Sağlık Hiz. Har.	1,81		
		Ekonomik İşler ve Hiz. Har.	1,7		
Ortalama VIF	3,26	Ortalama VIF	3,37	Ortalama VIF	1,66

Tablo 7 tahmin edilen her üç regresyon modelinin VİF kritik değerlerini ve VİF ortalamalarını göstermektedir. Model 1 için VİF kriterlerinde kişi başı gelirin ve büyüme oranlarının çoklu doğrusal bağlantıya neden olmasından dolayı geliri temsilen GSYH (log) değişkeni kullanılmıştır. Model 2’de Dinlenme, Kültür ve Din Hizmetleri Harcamaları değişkenleri, şiddetli çoklu doğrusal bağlantı sorununa neden olmasından dolayı modelden çıkartılmıştır. Model 2’de tabloda gösterilen bağımsız değişkenlerin tutulmasına çoklu doğrusal bağlantıya neden olan değişkenlerin çıkartılmasına karar

verilmiştir. Model 3'e bakıldığında elde edilen sonuçlarda herhangi bir sorunla karşılaşılmemiştir ve bu yüzden Model 3'te ortalama VİF kriterine göre çoklu doğrusal bağlantı bulunmamaktadır.

3.3.3.2. Hausman Testi

Hausman testi regresyon modellerinin hata terimlerinin rassal olup olmadığına karar verildiği, tutarlı ve etkin tahmincinin tespit edilmesini sağlamak için geliştirilmiş bir testi ifade etmektedir. Hausman (1978) çalışmasında panel veri setlerinde hata terimi bileşenlerinin bağımsız değişkenlerle ilişkisinin sistematik hatalar içerdiğini ve kurulan modelin tutarlı olsa bile etkin olmayacağı varsayımı üzerine testler gerçekleştirmiştir. Hausman, modellerde tutarlı ve etkin tahmincinin kullanılmasının regresyon tahminlerinin sonuçlarını etkileyeceğini ifade etmiştir.

Hausman testi, kurulan modellerin bağımsız değişkenlerinin hata bileşenleriyle ilişkisini ölçen ve bu ilişkiye göre etkilerin sistematik olduğu durumda sabit etkili tahmincilerin etkin ve tutarlı olduğunu sistematik olmadığı durumda ise tesadüfi etkilerin varlığı durumunda uygulanan tahmincilerin tesadüfi etkileri dikkate alan yöntemler olması gerektiğini gösteren bir testtir. Testin temel amacı iki regresyon model arasında tercih yapmayı ve modele en uygun tahmincinin belirlenmesini sağlamaktır. Hausman testi çoğunlukla sabit etkili ve tesadüfi etkili modeller arasında tercih yapmak için uygulanmaktadır. Hausman testi için kurulan sabit etkili ve tesadüfi etkili tahmin modelleri sonuçları için geçerli olan durum; Sabit etkili modeller bağımsız değişkenler ile hata terimi bileşenleri arasında ilişkisiz olmadığı varsayımı altında iken, tesadüfi etkili modeller hata terimleri bileşenleri ile bağımsız değişkenlerin ilişkisiz olduğu varsayımı altında etkin ve tutarlıdır. Eğer tesadüfi etkili modelde hata terimleri bağımsız değişkenlerle ilişkili ise sabit etkili model tahmincileri tutarlı olacaktır. Bu durumda tesadüfi etkili model tahmincileri tutarlı olmayacaktır. Tesadüfi etkili model hata terimleri bağımsız değişkenlerle ilişkisiz ise sabit ve tesadüfi etkili tahminciler tutarlı iken tesadüfi etkili tahminciler hem tutarlı hemde etkin olacaktır (Güriş, 2018: 38). Hausman test istatistiği denklem 6'da gösterilmektedir.

$$H = (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE})' [Avar(\hat{\beta}_{SE}) - Avar(\hat{\beta}_{TE})]^{-1} (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE}) \quad (6)$$

Hausman testi denklem modelinde TE tesadüfi etkili modeli, SE sabit etkili modeli ifade etmektedir. $Avar(\hat{\beta}_{SE})$ ve $Avar(\hat{\beta}_{TE})$ sabit ve tesadüfi etkili modellerinden tahmin edilen asimtotik varyans kovaryans matrislerini göstermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 185).

Hausman testi temel varsayımları ise şu şekildedir;

H_0 : Bileşenler arasındaki farklar sistematik değildir.

H_1 : Bazı bileşenler arasındaki farklar sistematiktir.

H_0 hipotezinin kabul edilmesi durumunda tesadüfi etkili tahminciler tutarlı ve etkin, sabit etkili tahminciler ise sapmalı sonuçlar verecektir. H_0 hipotezinin reddedilmesi durumunda ise sabit etkili tahminciler tutarlı ve etkin olacaktır. Bu varsayımlar doğrultusunda Hausman testi sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Hausman Testi

	Model 1	Model 2	Model 3
Chi ² katsayısı	8,83	13,82	7,84
Olasılık Değeri	0,2653	0,1814	0,0976

Hausman test istatistiğinin olasılık değerlerine bakıldığında Model 1 ve Model 2 test istatistiği olasılık değerleri %10 anlamlılık seviyesinin dışında kalmıştır. Model 3 ise %5 anlamlılık seviyesinin dışındadır. Üç model için de H_0 hipotezi kabul edilmektedir ve model bileşenleri arasındaki farkların sistematik olmadığı rassal olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda her üç model için de tesadüfi etkili tahmincileri tutarlı ve etkin sonuçlar verecektir. Bu nedenle varsayım testleri ve tahminciler, birim etkilerin tesadüfi etkili olduğu varsayımına göre tercih edilmiştir.

3.3.3.3. Heteroskedasite Testi

Ekonometrik modellerde elde edilen tahminlerin sapmasız ve yorumlanabilir olması için gereken varsayımlardan biri de heteroskedasite sorununun bulunmamasıdır. Bu teori Gauss Markow teoremine dayanmaktadır. Gauss- Markov teoremi hataların beklenen değerinin sıfıra eşit olduğunu ($E(u) = 0$) yani hata terimlerinin korelasyonsuz olduğunu, model tahmininde hata terimlerinin varyanslarının eşit ve sabit (homoskedasite) olduğunu ($E(\varepsilon^2) = \sigma^2$) ve bu şekilde elde edilen tahmincilerin sapmasız ve tutarlı olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle regresyon modellerinde özellikle heteroskedasite (varyansların değişen olduğu) testi tahmincilerin tutarlı ve sapmasız olması için önemlidir. Heteroskedasite, Klasik En Küçük Kareler yönteminde temel varsayım olan ‘Hata terimi sabit varyanslıdır $E(\varepsilon^2) = \sigma^2$ ’ teorisinden sapmaya verilen isimdir (Sümer, 2006:18).

Panel veri analizi tahmincilerinden tesadüfi etkiler tahmincisi için uygun olan Levene, Brown ve Forsythe test istatistiği kurulan modeller için uygun bir test istatistiği vermektedir. Levene (1960) normal dağılımın gerçekleşmediği durumlarda bile dirençli olan heteroskedasite testini önermiştir. Brown ve Forsythe (1974) çalışmasında Levene’nin test istatistiğinde düzenlemeye gitmişlerdir. Levene’in ortalama W_0 hesaplamasına ek olarak kırpılmış ortalama ve medyan temelinde alternatif tahminciler önermişlerdir. Levene test istatistiği aşağıda verilmiştir.

$$W_0 = \frac{\sum_i n_i (\bar{Z}_i - \bar{Z})^2 / (g-1)}{\sum_i \sum_j (\bar{Z}_{ij} - \bar{Z})^2 / \sum_i (n_i - 1)} \quad (7)$$

$Z_{ij} = |X_{ij} - \bar{X}_i|$ şeklinde hesaplanmakta olup, burada X_{ij} X'in i. grupta j. gözlemini ifade etmek üzere n_i her birimdeki gözlem sayısını ve g ise birim sayısını ifade etmektedir. Brown ve Forsythe (1974) W_0 ortalamasına ek olarak W_{50} medyan ve W_{10} %10 kırılmış ortalamasının hesaplanmasını önermiştir (Yerdelen Tatoğlu, 2021:265).

Tablo 9 tesadüfi etkiler modeliyle hesaplanmış olan regresyon sonuçlarına göre üç model için tesadüfi etkili model heteroskedasite testi sonuçlarını vermektedir.

Tablo 9: Tesadüfi Etkili Modellerde Heteroskedasite Testi (Levene, Brown ve Forsythe)

	Model 1	Model 2	Model 3
	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.
W_0	15,0718***	21,4222***	23,8538***
W_{50}	12,2699***	20,2662***	20,9494***
W_{10}	14,9026***	21,2297***	23,3500***

Not: Anlamlılık seviyeleri için *: %10, **: %5, ***: %1 ifade edilmektedir.

Tablo 9 verilerin ve Levene, Brown ve Forsythe testi sonuçlarına göre 'H₀: Birimlerin varyansları eşittir' temel hipotezi tüm modeller için %1 anlamlılık seviyesinde güçlü bir şekilde reddedilmektedir. Üç model için heteroskedasite sorunu bulunmaktadır ve birimlerin varyansları her üç model için de eşit değildir.

3.3.3.4. Otokorelasyon Testi

Otokorelasyon testi regresyon modellerindeki temel varsayımlardan biri olan hata terimlerinin otokorelasyonlu olmaması teorisinin testidir. Hata terimleri otokorelasyonlu olan tahmin modellerinde standart hatalar sapmalı sonuçlar vermektedir. Gauss – Markov temel teorilerinden biri olan otokorelasyon süreçlerinin düzeltilmesi gerekmektedir.

Tesadüfi etkili modellerde hata terimleri sıklıkla zamana göre korelasyon içermektedir ($v_{it} = \mu_i + u_{it}$). Tesadüfi etkiler modelinde otokorelasyon testi için;

$$corr(v_{it}, v_{it}) = \sigma_{\mu}^2 / (\sigma_{\mu}^2 + \sigma_u^2) \quad (8)$$

ifadesi kullanılmaktadır.

Baltagi-Wu (Yerel En İyi Değişmez) LBI testi için birim etkilerin modelden düşürülerek dönüştürülmüş tahmin denklemi; $\tilde{Y} = \tilde{X}\beta + \tilde{u}$ şeklinde ifade edilebilir. Burada $\tilde{Y} = diag(\beta'_i)Y$,

$\tilde{X} = \text{diag}(\beta'_i)X$ ve $\tilde{u} = \text{diag}(\beta'_i)u$ şeklinde dönüştürülmüş eşitlikleri ifade etmektedir. LBI testi için gerekli olan d istatistiği;

$$d = \frac{z'A_0z}{z'z} \quad (9)$$

Burada A_0 ve z ;

$$A_0 = \left\{ \frac{\partial \Omega_{\tilde{u}}^{-1}(\rho)}{\partial \rho} \right\} \Big|_{\rho=0} = - \left(\frac{\partial \Omega_{\tilde{u}}(\rho)}{\partial \rho} \right) \Big|_{\rho=0} \quad \text{ve} \quad z = \bar{P}_{\tilde{X}} \tilde{Y} \quad (10)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Bhargava, Franzini ve Narendranathan (1982) Durbin-Watson; AR(1) kullanarak test istatistiği önermişlerdir. Bhargava vd. DW test istatistiği ve Baltagi – Test istatistiği temel hipotezi H_0 hata terimlerinde otokorelasyon yoktur ($\text{var}(u)=0$) şeklinde kurulmaktadır. Test istatistiklerinin kritik değeri 2'dir. Test sonuçları 2'den küçük olduğu durumda H_0 hipotezi reddedilmektedir ve hata terimlerinin otokorelasyonlu olduğu belirlenebilmektedir.

Tablo 10: Tesadüfi Etkili Modellerde Otokorelasyon Testi (Bhargava vd. ve Baltagi-Wu)

	Model 1	Model 2	Model 3
	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.
Bhargava vd. DW	0,2678	0,60741	0,1423
Baltagi-Wu LBI	0,3620	0,8020	0,3077

Tesadüfi etkili tahmin modelleri için geliştirilmiş bir yöntem olan Bhargava vd. ve Baltagi-Wu testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Üç model içinde yapılan testlerde otokorelasyon test istatistikleri kritik değer olan 2'den küçük olduğu görülmektedir. Bu nedenle modellerin hepsinde otokorelasyon sorunun varlığı kabul edilmekte olup; çalışmada Tesadüfi etkili tahmin modelleri, dirençli standart hatalar tahmin modellerinin kullanılması gerektiği belirlenmiştir.

3.3.3.5. Birimler Arası Korelasyon (Yatay Kesit Bağımlılığı) Testi

Birimler arası korelasyonun hesaplanmasında kullanılan birçok test vardır. Tablo 8'de listelenmiş olan testler; Breush-Pagan Lagrange çarpanı (LM) testi, Pesaran CD testi, Friedman ve Frees birimler arası korelasyon testleridir. Bu testler birbirlerinin yerine alternatif olarak kullanılabilmekte olup; çalışmada karşılaştırma yapabilmek için tek bir tabloda raporlanmıştır.

- Breush-Pagan Lagrange Çarpanı Testi (LM)

Yatay kesitlerin hata terimlerinin korelasyon matrislerinin ilişkili olmadığı temel hipotezini test etmektedir. Temel hipotezin reddedildiği durumda bazı birimlerin korelasyon (yatay kesit bağımlılığı) sorunu içerdiği kabul edilmektedir. LM testi;

$$\lambda_{LM} = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \quad (11)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Burada $\hat{\rho}_{ij}^2$ i ve j birimlerin kalıntıları arasındaki korelasyon katsayısını ifade etmektedir. LM test istatistiği serbestlik derecesi $d(d=N(N-1)/2)$ şeklinde ifade edilmektedir. LM testi $N < T$ veri setleri için uygun bir testtir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 258).

- Pesaran CD Testi

LM testinin aksine $N > T$ durumunda birimler arası korelasyonun test edilmesi için alternatif olarak Pesaran (2004) çalışmasında CD testini önermiştir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 258). Burada CD testi;

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \quad (12)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Serbestlik derecesi LM testinde olduğu gibi $d(d=N(N-1)/2)$ şeklinde ifade edilmekte olup; LM testinde olduğu gibi temel hipotez birimler arası korelasyonun olmadığı durumu test etmektedir.

- Friedman Testi

Friedman (1937) testi Spearman rank korelasyon katsayısını temel alan parametrik olmayan bir test önermektedir.

$$FR = [(T - 1)(N - 1)R_{AVE} + 1] \quad (13)$$

Burada R_{AVE} ifadesi spearman rank korelasyon katsayısını ifade etmektedir ve R_{AVE} katasyısı;

$$R_{AVE} = \frac{2}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{r}_{ij} \quad (14)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. FR testi (T-1) serbestlik derecesinde ve Pesaran CD testine benzer asimptotik özelliklere sahip bir testtir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 258).

- *Frees Testi*

Frees (1995), Friedman test istatistiğindeki gibi rank hesaplaması ile birimler arası korelasyonun sınanmasını önermiştir. Frees test istatistiği;

$$FRE = N(R_{AVE}^2 - (T - 1)^2) \quad (15)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Frees testi, Friedman ve Pesaran CD testi gibi asimptotik özellikler içermektedir.

Birimler arası etkilerin varlığını ölçen Breush-Pagan LM, Pesaran CD, Friedman ve Frees testlerinin temel hipotezleri aşağıda verilmiştir;

H₀: Birimler arası korelasyon yoktur.

H₁: Birimler arası korelasyon vardır.

Tablo 11: Birimler Arası Korelasyon Testi

	Model 1	Model 2	Model 3
	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.	İstatistik Değ.
Breusch-Pagan LM	106,98 ***	71,90***	106,52***
Pesaran CD	-0,250	0.717	1,936*
Friedman	22,929 ***	28,756***	29,952***
Frees	1,725 **	1,399**	1,729**

Not: Anlamlılık seviyeleri için *: % 10, **: % 5, ***: % 1 ifade edilmektedir.

Tablo 11 birimler arası korelasyon testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Sonuçlara göre Breusch-Pagan ve Friedman testleri her üç model için H₀ hipotezini %1 anlamlılık seviyesinde reddetmektedir. Model 1 ve Model 2’de Pesaran CD testine göre H₀ temel hipotezi kabul edilirken Model 3 için H₀ hipotezi %10 anlamlılık seviyesinde reddedilmektedir. Frees testine göre üç modelde %5 anlamlılık seviyesine göre H₀ hipotezi reddedilmektedir. Genel olarak testlerin H₀ hipotezini reddettiği görülmektedir. Modellerde birimler arası korelasyon sorunu bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmada Panel veri analizi tesadüfi etkili model tahminçileri dirençli standart hatalar yöntemleri tercih edilmiştir.

3.3.4. Panel Veri Analizi Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi (Driscoll-Kraay)

Panel veri analizi, iki boyutlu veri setlerinin kullanımı nedeniyle sapmasız tahmincilerin elde edilmesini güçleştirebilmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak, Tablo 12,13 ve 14’te yer alan varsayım testlerinin sonuçları titizlikle değerlendirilmiş ve modellerin en iyi tahmincilerle analiz edilmesi için hataları düzeltilmiş dirençli standart hata tahmincilerinin kullanılarak modellerin kurulması tercih edilmiştir. Tesadüfi etkili panel veri modeli için, birim etkilerinin varlığı durumunda normal dağılım varsayımının ihmal edilmesi ve N boyutunun küçük, T boyutunun ise sınırlı olduğu durumlarda dahi sapmasız tahminlerin elde edilebilmesi göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda, Driscoll-Kraay dirençli standart hata tahmincisi tercih edilmiş ve modeller bu yöntemle tahmin edilmiştir.

Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi

Driscoll-Kraay (1998) çalışmasında, zaman boyutu T’nin büyük olduğu durumlarda standart parametrik olmayan zaman serilerinde kovaryans matrislerinin tahmincilerinin uzamsal ve dönemsel korelasyon içeren tüm genel formları için dirençli bir tahminci geliştirmiştir. Driscoll-Kraay tahmincisi yatay kesitler için Newey-West türü hata düzeltmeleri içermektedir. Düzeltilmiş hata terimleri, yatay kesit N boyutundan bağımsız olarak ($N \rightarrow \infty$ olsa bile) kovaryans matrislerinin tahminlerinin tutarlı olduğunu savunmaktadır. Driscoll-Kraay yatay kesitin büyük olduğu ve büyük T sorunu olduğu durumlarda bile Parks-Kmenta veya Beck-Katz tahmincilerinin yerine kullanılabilecek alternatif dirençli hatalar tahmincisidir. Bu tahminci sabit etkili ve tesadüfi etkili modeller için kullanılabilen ve büyük T ve N durumlarında heteroskedasitenin varlığında bile tutarlı uzamsal ve dönemsel ilişkilerin genel formları için dirençli standart hatalar üretebilmektedir.

Panel veri setleri modelleri 1950’lerden itibaren kullanılan yöntemlerdir. Son dönemlerde panel veri seti literatürü gelişmiştir. İlk dönemlerde ortaya çıkan modellerin zaman boyutlarının genişlemesiyle birlikte panel veri setleri mikro panel ve makro panel veri setleri olarak iki farklı kategoride ele alınmaktadır. Makro panel veri setlerinin zaman boyutları daha geniş veri setleridir. Panel veri modelleri birim ve zaman büyüklüğüne ve modelin yapılan bazı varsayımların sağlanıp sağlanmaması durumuna göre çeşitli yöntemlerle tahmin edilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2023; 1) Çalışmada kullanılan panel veri seti mikro panel veri setinin karakteristik özelliklerine sahiptir. Makro Panel veri setlerinde olduğu gibi zaman boyutu $T > 30$ olduğu durumlar için yapılan analizler incelenmiş fakat modelde yer verilmemiştir. Pesaran (2007), çalışmasında $T > 30$ boyutundan büyük veri setleri için makro panel veri setlerine uygun olan modellerin kullanılmasının güçlü olduğunu 30 gözlem altında olan veri setlerinin zayıf tahminler içerdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle Asimptotik özelliklerin karşılanmadığı durumlarda bile uygun olan Driscoll Kraay Dirençli Standart Hatalar tahmincisi kullanılmıştır.

$$Y_{it} = \beta X_{it} + u_{it} \quad \beta = (X'X)^{-1}X'Y \quad (16)$$

şeklindeki panel veri denklemi ve β tahmin modelinde (denklem 16) heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun varlığında parametre için varyans kovaryans matrisi;

$$V(\hat{\beta}) = (X'X)^{-1}\hat{S}_T(X'X)^{-1} \quad (17)$$

ve $\hat{S}_T$ tahmini için;

$$\hat{S}_T = \hat{\Omega}_0 + \sum_{j=1}^{m(T)} w(j, m)[\hat{\Omega}_j + \hat{\Omega}_j'] \quad (18)$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar tahmincisi N sonsuza giderken bile tutarlı tahminciler yapabilmektedir. Ayrıca dengesiz panel veri analizleri için de uygun bir tahmincidir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 360).

Tablo 12, 13 ve 14 sırasıyla model 1,2 ve 3 Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar tahmincisi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 12: Model 1 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi

	β	t	P> t
Toplam Kamu Har.	-0,16361	-3,18	0,004
Toplam Vergiler	-0,05263	-0,49	0,628
Enflasyon	0,12231	1,03	0,314
İşsizlik	0,021359	0,4	0,692
Sabit Ser. Oluşumu	-0,13231	-2,43	0,023
Bütçe açığı	0,230661	7,46	0,000
Log(GSYH)	0,22217	1,02	0,317
Wald Testi	249,2		0,000
R2	0,2578		

Model 1 sonuçlarına (Tablo 11) bakıldığında bağımlı değişken Gini ile anlamlı ilişkiye sahip değişkenlerin Toplam Kamu Harcamaları, Sabit Sermaye Oluşumları ve Bütçe Açığı olduğu görülmektedir. Modelin Wald testi sonucu %1 seviyede anlamlıdır ve bu da regresyon sonuçlarının yorumlamaya uygun olduğunu göstermektedir. R² sonucu modelin %26 oranında Gini katsayısını açıklamakta olduğunu göstermektedir. Model sonuçlarındaki β katsayılarına bakıldığında Toplam Kamu Harcamalarındaki %1 oranındaki bir artışın Gini üzerinde 0,16 birimlik bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde yer alan 5 ülkeye ilişkin tahmin sonuçları, kamu

harcamalarının ortalama olarak gelir dağılımında adaleti artırıcı bir etki oluşturarak 0,16 birimlik bir iyileşme sağladığını ortaya koymaktadır. Yine Model 1 sonuçlarına göre Sabit Sermaye Oluşumu ile Gini arasındaki ilişki incelendiğinde, Sabit sermayede ortaya çıkacak %1 oranında artışın Gini katsayısını %0,13 birim azalttığı görülmektedir. Bu durumda Sabit Sermaye artışının ilgili ülkelerde gelir dağılımında adaletsizliği azaltıcı bir etki ortaya koyduğunu göstermektedir. Bütçe Açığında ortaya çıkan %1’lik bir artışta ise Gini katsayısı %0,23 oranında etkilenmektedir. Bütçe açıklarının modele dahil edilen ülkeler açısından Gini üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu söylenebilir. Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi’ne göre Toplam vergilerin Gini katsayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmamaktadır. Toplam vergi gelirleri düzeyinde 5 ülke açısından vergilendirmenin doğrudan Gini’yi etkilemediği söylenebilir. Toplam vergilerle birlikte modelde kullanılan kontrol değişkenlerinden enflasyon, işsizlik ve GSYH katsayılarının olasılık değerleri %10 anlamlılık seviyesinin dışında olduğundan dolayı Gini üzerinde anlamlı bir etkinin bulunmadığı söylenebilir. Veri setini içeren 1998-2022 yılları arasında 5 ülkede gerçekleşen GSYH’nin Gini üzerinde etkisinin belirsiz olduğu, enflasyon ve işsizliğin aynı dönemde Gini üzerindeki etkisinin varlığının tespit edilemediği söylenebilir.

Model 2’ye ait Tesadüfi Etkiler yöntemiyle kurulmuş olan Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar tahmincisinin sonuçları Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13: Model 2 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi

	β	t	P> t
Genel Kamu Hiz. Har.	-0,55874	-4,64	0,000
Savunma Hiz. Har.	-0,26023	-0,54	0,595
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hiz. Har.	-1,45542	-1,03	0,315
Ekonomik İşler ve Hiz. Har.	0,463041	2,65	0,014
Çevre Koruma Hiz. Har.	-6,028	-4,07	0,000
İskan ve Toplum Refahı Hiz. Har.	0,070624	0,08	0,933
Sağlık Hiz. Har.	0,89222	5,2	0,000
Eğitim Hiz. Har.	0,857411	4,94	0,000
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hiz. Har.	-0,22855	-4,26	0,000
Wald	309		0,000
R ²	0,5084		

Model 2 Driscoll-Kraay dirençli standart hatalar tahmincisine göre, kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımını esas alarak, her bir harcama kaleminin Gini katsayısı üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlayan bir harcama kalemleri modelidir. Wald testine göre model sonuçları %1 düzeyinde anlamlı olup elde edilen bulgular yorumlanabilir ve tutarlı niteliktedir. Ayrıca model R² sonucuna göre Gini katsayısı %51 oranında açıklanmaktadır. Model sonuçlarına göre, β katsayılarının istatistiksel anlamlılık düzeyleri dikkate alındığında, Gini ile anlamlı bir ilişki gösteren değişkenler sırasıyla Genel Kamu Hizmet Harcamaları, Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları, Çevre

Koruma Hizmetleri Harcamaları, Sağlık Hizmetleri Harcamaları, Eğitim Hizmetleri Harcamaları ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamaları olarak tespit edilmiştir. Yine β katsayılarının istatistiksel anlamlılık düzeyleri dikkate alındığında, Savunma Hizmetleri Harcamaları, Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri Harcamaları ve İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının Gini üzerinde anlamlı bir ilişkisi tespit edilememiştir. Modelde Genel Kamu Hizmet Harcamaları, Çevre Koruma Hizmetleri Harcamaları ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamalarının Gini üzerinde negatif bir etkisinin bulunduğu görülmekte olup; Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları, Sağlık Hizmetleri Harcamaları ve Eğitim Hizmetleri Harcamaları değişkenlerinin pozitif ve gelir dağılımını bozucu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Genel Kamu Hizmet Harcamalarındaki %1’lik bir artışın %0,55, Çevre Koruma Hizmetleri Harcamalarındaki %1 oranındaki artışın %6,02, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamalarındaki %1’lik bir artışın ise %0,23 seviyesinde Gini katsayısını azalttığı görülmektedir. Ekonomik İşler ve Hizmetler Harcamaları, Sağlık Hizmetleri Harcamaları ve Eğitim Hizmetleri Harcamalarındaki %1’lik bir artışta sırasıyla %0,46, %0,89, %0,86 oranında Gini üzerinde artışa neden olduğu görülmektedir. Sağlık, eğitim ve ekonomik işler konusunda yapılan kamu harcamalarının 1998-2022 yılları arasında İskandinav ülkelerinde Gini üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu model sonuçlarından anlaşılmaktadır. Aynı dönemde yapılan Çevre Koruma Hizmetleri Harcamalarının Gini üzerinde en yüksek ve gelir adaletini düzenleyici etkisi olduğu söylenebilir. Genel Kamu Hizmet Harcamaları ve Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri Harcamalarının da aynı dönem için gelir dağılımında adaleti sağlayıcı olduğu, kamu harcamalarının gelir dağılımında adaleti amacını sağlamada en etkili değişkenler olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 14 Tesadüfî Etkiler Driscoll Kraay Dirençli Standart Hatalar tahmincisi ile kurulmuş olan Model 3 sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 14: Model 3 Driscoll-Kraay Dirençli Standart Hatalar Tahmincisi

	β	t	$P> t $
Gelir Ver.	-0,23036	-2,21	0,037
Sosyal Gv.	-0,20559	-2,69	0,013
Emlak Ver.	-0,18677	-4,71	0,000
Dolaylı Ver.	0,08544	0,74	0,468
Wald	66,11		0,000
R ²	0,2309		

Vergi kalemlerinin ayrı olarak hesaplandığı model 3 sonuçlarına göre Gelir Vergileri, Sosyal güvenlik katkıları ve Emlak vergileri Gini üzerinde etkilerinin olduğu sırasıyla %5, %5 ve %1 anlamlılık seviyesinde sonuçlar verdiği Tablo 13 verilerinden anlaşılmaktadır. Dolaylı vergilerin ise Gini üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı t testinin olasılık değerinin %10 anlamlılık seviyesinin dışında kaldığı görülmektedir. Model 3 tahminlerini Wald testi sonuçlarına göre %1 anlamlılık

seviyesinde yorumlamak uygundur. R^2 değeri diğer modellerdeki açıklayıcılık seviyesinin altında kalmış olsa dahi Gini endeksini %23 oranında açıklayıcı olduğu görülmektedir. Modeldeki değişkenlerde %1 oranındaki bir artış sonucunda Gelir vergilerinin %0,23, sosyal güvenlik katkılarının %0,21 ve emlak vergilerinin %0,18 Gini üzerinde azaltıcı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu durumda İskandinav ülkelerinde vergi sisteminde gelir vergisi, emlak vergisi ve sosyal güvenlik katkılarının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir yapıda olduğu söylenebilir. Dolaylı vergilerin veri seti dönemi özelinde Gini üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu söylenebilir. Gelir vergisi, Emlak vergisi ve Sosyal güvenlik katkılarının doğrudan vergiler kategorisine girdiği dikkate alındığında sonuçlar, literatür ve vergilendirmenin gelir dağılımındaki etkisi üzerinde doğru vergilendirmede adaleti sağlayıcı etkisi olduğu teorisi ile uyumlu olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gelir dağılımında adaletin sağlanması, devletin uyguladığı maliye politikalarının en temel ve öncelikli hedeflerinden biridir. Literatüre bakıldığında da maliye politikalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum, mevcut literatürde yer alan Bulut vd. (2019), Çelik (2008), Goni vd. (2008), Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2011b), Lordemus (2013), Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2013), Heshmati ve Kim (2014), Laila (2016), Aul-Mensah (2018), Luo (2018), Cevik ve Correa-Caro (2019), Granger vd. (2022), Azam vd. (2024), Brown (2024), Mendoza-Monzález vd. (2024) gibi birçok çalışmayla da uyumludur. Dolayısıyla, etkili bir boyutta tasarlanmış ve sosyal adaleti önceleyen maliye politikalarının, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmada önemli bir araç olduğu söylenebilir.

Çalışmada gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi amacıyla İskandinav ülkelerinde uygulanan maliye politikaları ve bu politikalarda kullanılan araçlar birlikte incelenerek; bu ülkelerin başarılarının altında yatan temel nedenlerin anlaşılmasına çalışılması ve Türkiye'ye uygulanabilir politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir. İskandinav ülkeleri, gelir eşitsizliğini azaltma konusundaki başarılarıyla küresel ölçekte referans model olarak gösterilmektedir. Bu ülkeler, toplumun tüm kesimlerini kapsayan sosyal refah sistemleri, yüksek düzeyde kamu harcamaları ve adil bir vergi yapısı ile dikkat çekmektedir. Özellikle eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik alanlarında sunulan evrensel kamu hizmetleri, gelir transfer mekanizmaları yoluyla düşük gelirli grupların yaşam koşullarını iyileştirmekte ve gelir dağılımındaki farkları azaltmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde doğrudan vergilerin payı yüksek olup, vergi politikaları aracılığıyla yeniden dağıtım işlevi etkin bir şekilde yerine getirilmektedir. Bu yapısal unsurlar bir araya geldiğinde, İskandinav ülkeleri, gelir eşitsizliğinin düşük seviyelerde olabilmesi adına istikrarlı ve sürdürülebilir sonuçlar elde edebilmektedir.

Türkiye'nin gelir eşitsizliğiyle mücadeleyle yönelik uygulamış olduğu maliye politikaları, İskandinav modeliyle kıyaslandığında daha sınırlı kalmaktadır. Vergi sisteminin büyük ölçüde dolaylı vergilere dayalı olması, gelir dağılımı üzerindeki düzenleyici etkisini zayıflatırken, kamu harcamalarının yetersizliği gelir eşitsizliğini azaltma noktasında etkisiz kalmaktadır. Ayrıca, sosyal yardımların ve destek mekanizmalarının kapsamının dar olması, düşük gelirli kesimlerin refah seviyesini iyileştirmede yetersiz kalmakta ve bu durum çalışmanın analiz bölümünde detaylı olarak ele alınmaktadır.

Bu doğrultuda, yapılan çalışmada öncelikli olarak gelir dağılımı ve eşitsizliğine yönelik teorik çerçevede bir kavramsal yapı oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, elde edilen data verileri ile İskandinav ülkeleri ve Türkiye'nin ekonomik durum ve mali yapılarına yönelik bir karşılaştırma yapılarak bu ülkelerdeki farklılıklar ortaya konulmuştur. Gelir eşitsizliğinde Türkiye'ye nazaran daha iyi bir durumda olan İskandinav ülkelerinin politik yapıları, gelirler, harcamalar ve ekonomik göstergeler boyutunda ele alınarak Türkiye'ye yönelik politika önerilerinin oluşturulması için data verileri boyutunda bir zemin hazırlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasına yönelik maliye politikalarının etkinliğinin İskandinav ülkeleri özelinde test edilmesi amacıyla kontrol değişkenleri, fonksiyonel sınıflandırma kapsamındaki kamu harcamaları ve vergi kalemlerine ait panel veri analizi sonuçları Driscoll-Kraay yöntemiyle analiz edilmiştir.

Çalışmada gelir eşitsizliğinin belirleyicilerini analiz edebilmek amacıyla üç ayrı model kurgulanmıştır. Birinci modelde, toplam kamu harcamaları ve toplam vergi gelirleri temel değişkenler olarak ele alınmış; bunun yanı sıra bütçe açığı, işsizlik oranı, enflasyon oranı, GSYH ve sabit sermaye oluşumları gibi temel makroekonomik göstergeler de değişken olarak modele dahil edilmiştir. Bu göstergelerin Gini katsayısı üzerindeki etkileri test edilmiş ve İskandinav ülkeleri özelinde genel bir değerlendirme yapılmıştır. Oluşturulan birinci model analizinden elde edilen bulgulardan yola çıkarak kamu harcamaları fonksiyonel sınıflandırmaya tabi tutulmuş, harcama alt kalemlerinin gelir dağılımına etkileri ikinci modelde analiz edilmiştir. Son olarak, üçüncü modelde ise vergi gelirleri alt kalemlerine ayrılarak, hangi vergi türlerinin gelir dağılımında dengeleyici bir rol oynadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu üç aşamalı modelleme yaklaşımı, gelir eşitsizliği ile maliye politikası araçları arasındaki ilişkiyi çok boyutlu bir çerçevede ortaya koymayı amaçlamıştır. Yapılan modelleme çalışmalarından elde edilen bulgu ve öneriler ise aşağıda yer almaktadır.

Model 1'de toplam kamu harcamaları ve toplam vergiler dikkate alınarak İskandinav ülkelerinde kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğu, toplam vergilerin ise gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Model 1'de kontrol değişkenleri dikkate alınarak İskandinav ülkelerinde bütçe açıklarının gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olduğu, enflasyon ve işsizliğin belirlenen dönem içerisinde gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu, sabit sermaye oluşumlarının ise gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1998-2022 yılları arasındaki süreçte birinci model sonuçlarına göre İskandinav ülkelerinde yapılan toplam kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu tespit edilmiş ve bu durum literatürde Guzi ve Kahanec (2018), Hazman (2011), Musibau vd. (2024), Aul-Mensah (2018), Guillot (2018)'e ait çalışmalarla da desteklenmektedir. Alamanda (2022) ise bu sonucun aksini ifade eden bulgulara ulaşmıştır. Alamanda, yapmış olduğu çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğinin kamu harcamalarının finansmanında kullanılan kaynakların, özellikle de bu kaynakların hangi gelir grubundan sağlandığının niteliğine bağlı olarak farklılık gösterebileceğini

savunmuştur. Özellikle kamu harcamalarının dolaylı vergiler aracılığıyla finanse edilmesi durumunda, bu vergilerin oransal olarak düşük gelirli gruplar üzerindeki yükünün daha da ağır olduğunu; bunun da gelir dağılımının söz konusu gruplar aleyhine bozulmasına yol açtığını çalışmada belirtmiştir. Yapılan analiz sonucu ile İskandinav ülkelerinde toplam kamu harcamalarının yeniden dağıtımının sağlıklı alt yapı ile toplumun tabanına ulaşmasının sağlandığı görülmüştür.

Toplam vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu birinci model analizinden elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Hollar ve Cubero (2010), bu sonucu destekler nitelikte olup; yapmış oldukları çalışmalarında kamu harcamalarının vergilere kıyasla gelir eşitsizliği üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Wang vd. (2012) de benzer sonuçları elde etmişlerdir. Literatürde vergilerin tek bir bütün olarak ele alınmadığı ve belirli kıstaslar çerçevesinde vergi sınıflandırmalarının yapılarak analize dahil edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada oluşturulan Model 3 ile vergilerin alt boyutlara ayrılarak gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Bütçe açıklarının gelir eşitsizliği üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu yine birinci model analizinden elde edilen sonuçlar içerisinde ve Özden vd. (2023) ile de desteklenmektedir. Bir ekonomide bütçenin açık vermesi durumunda bu açık, borçlanma ya da para basımına gidilerek finanse edilmektedir. Kamu harcamalarının borçlanma yoluyla finansmanı durumunda, borç genellikle yüksek gelir grubuna mensup bireylerden temin edilmektedir. Bu süreçte, devletin borçlanma karşılığında ödediği faiz gelirleri yine bu kesime yönelmekte ve dolayısıyla gelir transferi etkisi yaratmakta ve bu da gelir eşitsizliğini artırıcı bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Şimşek, 2000: 69). Bu durum analiz sonuçlarını da destekler niteliktedir. Bütçe açıklarının çoğunlukla borçlanmayla finanse edildiği durumlarda bu borçlar gelecek kuşakların üzerinde bir yük oluşturmakta ve ihtiyaç sahibi kesime ulaşması gereken kaynakların faiz ödemelerine aktırılması durumu söz konusu olmaktadır. Nihayetinde bu süreç yine gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına neden olmaktadır.

Enflasyon, işsizlik ve sabit sermaye oluşumları değişkenlerinin sonuçlarına bakıldığında enflasyon ve işsizliğin Gini üzerindeki etkisinin temsil edilen dönem için belirsiz olduğu görülmektedir. Literatürde enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğuna dair çalışmalar bulunmakta olup; bunlardan bazıları Dobson ve Ramlogan-Dobson (2010), Yue (2011), Jauch ve Watzka (2016), Dilber ve Hatipoğlu (2022)'na ait çalışmalardır. Cural (2009), Björklund (1991), Gustafsson ve Johansson (1999) ise işsizliğin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirsiz olduğuna dair literatür örneklerindendir. Çalışmada işsizlik ve enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkilerine ilişkin elde edilen bulguların belirsiz olması, bu değişkenlerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinin tek yönlü ve sabit olmadığını göstermektedir. Bu durum, literatürde de sıkça vurgulanan biçimde, söz konusu makroekonomik göstergelerin etkisinin ülkeden ülkeye, dönemden döneme ve

uygulanan maliye politikalarının niteliğine göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Söz konusu ülke grubuna ait enflasyon ve işsizlik oranlarının düşük seviyelerde olması, bu değişkenlerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin de belirsiz olmasının nedenleri arasında gösterilebilmektedir.

Sabit sermaye oluşumlarının Gini'yi negatif etkileyerek gelir dağılımında adaleti destekleyici bir katkı sağladığı tespit edilmiştir. Literatürde sabit sermaye oluşumlarının Gini üzerindeki etkisine ilişkin çok fazla çalışma bulunmamasına rağmen, Aktaş (2022) çalışmasında sabit sermaye oluşumlarına ilişkin elde edilen bulguyu ampirik olarak ortaya koymaktadır. Sabit sermaye oluşumları temelde özel sektörün yapmış olduğu ekonomide reel varlık artışına neden olan ve sermaye arttırımı ile üretime katkı sağlayan araçları içermektedir. Yeni iş alanlarının ve üretim artışının toplum refahı üzerindeki etkisinin olumlu olduğu veri seti döneminde İskandinav ülkeleri için geçerliliğini göstermektedir.

Model 2'de kamu harcamalarının fonksiyonel ayrımı dikkate alınarak İskandinav ülkelerinde savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin belirsiz olduğu; genel kamu hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri harcamalarının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkisinin olduğu; ekonomik işler ve hizmetler, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri harcamalarının ise gelir dağılımında adaleti bozucu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Savunma hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi, ülkenin ekonomik yapısı, yönetim modeli ve çeşitli yapısal faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillenmektedir. Bu bağlamda yapılacak detaylı analizler, ülkeler arasındaki farklılıkları anlamak açısından önem taşımaktadır. Savunma hizmetleri harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde belirgin bir etkisinin bulunmadığını savunan görüşler literatürde yer almaktadır. Bu yaklaşımlara göre, savunma hizmet harcamaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişki; bütçe programları, harcama öncelikleri ve uygulama ilkeleri gibi birçok faktöre bağlı olarak şekillenmekte olup, bu faktörlerin etkisini açıklayan net ve sınırları kesin biçimde tanımlanmış bir teorik çerçeve mevcut değildir. Ülkelerin tarihsel arka planı, siyasi eğilimleri ve sektörel kalkınma ihtiyaçları gibi değişkenler, savunma hizmet harcamalarına yönelik yaklaşımı ve bu alana tahsis edilen kaynak miktarını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Lin vd. (2019) ve Wolde-Rufael (2016), savunma harcamalarının kamu bütçesi içerisindeki payının sınırlı olduğunu ve bu nedenle ülke ekonomisi üzerinde kayda değer bir etkisinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuç da savunma hizmet harcamalarına yönelik elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Ayrıca Lin vd. (2019) ve Wolde-Rufael (2016) çalışmalarında, savunma sektöründe istihdam edilen bireylerin toplam nüfusa oranla oldukça düşük bir düzeyde olduğunu ve bu sektörün yalnızca belirli bir kesime iş imkânı sunduğunu vurgulamışlardır. Sonuç olarak, söz konusu çalışmalar savunma hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı yönünde bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Literatürde savunma hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde bozucu bir etkisinin olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur. Özsoy (2008), Elveren (2012), Kentor vd. (2012) bu çalışmalardan bazılarıdır. Savunma hizmet harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen çalışmalarda, çoğunlukla bu alanda istihdam edilen personelin sayısı ve nitelikleri değerlendirilmiş; savunma sektörü ile işgücü piyasası arasındaki bağlantıya dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu harcamalar yoluyla elde edilen gelir veya istihdamın toplum geneline eşit şekilde dağılmadığı, dolayısıyla gelir eşitsizliğini artırıcı bir etkide bulunabileceği de vurgulanmaktadır. Bu ifadeler ise savunma hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde bozucu etkilerinin olduğunu savunan çalışmaların bir özeti niteliğindedir. Sonuç olarak İskandinav ülkelerinde savunma hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin belirsizliği, savunma hizmet harcamalarının bütçedeki payının sınırlı olması, eşitlikçi uygulama yapısı, sektörel sınırlılık ve güçlü sosyal politika araçlarının etkisinin daha baskın olması gibi faktörlerle açıklanabilir.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmet harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi bire bir inceleyen çalışmalara literatürde rastlanılamamaktadır. Kamu düzeni ve güvenlik hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin belirsiz olması ve literatürde bu konuya ilişkin çalışmalara rastlanılmamasının temel nedeni, bu harcamaların doğrudan yeniden dağıtım mekanizmalarını içermemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

İskân ve toplum refahı hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki belirsiz etkisini savunan literatür örneğine rastlanmazken, Martinez ve Vazquez (2012), Çalışır ve Gökbayır (2024) bu harcamaların gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkiye sahip olduğunu savunan çalışmalara örnektir. Bu hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin belirsiz olmasının temel nedenlerinden biri, İskandinav ülkelerinde düşük gelirli bireylerin konut edinimini destekleyici çeşitli mekanizmaların bulunması ve bu desteklerin çoğunlukla bireylerin istihdam piyasasına katılımıyla ilişkilendirilmesidir.

Çalışmada genel kamu hizmet harcamaları, çevre koruma hizmet harcamaları ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici bir etkisinin olduğunu sonucuna ulaşılmış ve Niehues (2010), Magnani (2000), Gethin (2023), Azam vd. (2024), Claveria ve Sorić (2023), Musibau vd. (2024), Granger (2022), Cardoso (2023), Boutchenik (2013), Muñelo-Gallo ve Roca-Sagalés (2013), Martinez ve Vazquez (2012), Niehues (2010) bu sonucu destekleyen çalışmalardan bazılarıdır.

Emirmahmutoglu ve Kose (2011)'ye göre çevre koruma politikaları, gelir dağılımında iyileştirici etkiler yaratma potansiyeline sahip olmakla birlikte, aynı zamanda mevcut gelir eşitsizliği düzeyi de çevre koruma harcamalarının miktarını ve bu harcamalara verilen önceliği etkileyebilmektedir. Kaya (2012), İpek ve Çıplak (2016), Gürbüz (2024) çevre koruma hizmet harcamaları ile ilgili elde edilen bulguların aksine belediyelerin sosyal yardım hizmetlerine yönelik

belediye toplam bütçelerinde ayırmış oldukları payın düşük bir seviyede olduğu ve gelir dağılımındaki eşitsizliği giderme konusunda verimliliğin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Literatürde sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmet harcamalarının gelir dağılımında bozucu bir etkiye sahip olduğu sonucunu veren çalışmalar da mevcuttur. De Mello ve Tiongson (2006), Hollar ve Cubero (2010) bu çalışmalara örnektir. De Mello ve Tiongson (2006) bu durumun özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın olduğunu ve sosyal harcamaların üst gelir gruplarına da yöneldiği için bu harcamaların gelir dağılımında bozucu bir etkiye sahip olduğunu savunmuştur. Hollar ve Cubero (2010), Latin Amerika ülkeleri için yaptıkları çalışmada sosyal güvenlik sisteminin çoğunlukla düzenli çalışan yüksek gelirli bireyleri kapsadığını, düşük gelirli ve kayıt dışı çalışan kesimin ise dışarıda kaldığını belirtmiştir. Sonuç olarak sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımını bozucu etki yaratması, çoğu zaman harcamaların etkin hedefleme ilkesine dayanmaması, sistemin katkı esaslı yapısının yüksek gelirli kesimlere avantaj sağlaması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Literatürde sağlık hizmetleri ve eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkiye sahip olduğu sonucunu veren birçok çalışma bulunmaktadır. Aksoğan ve Elveren (2012), Ulusoy vd. (2015), Martinez ve Vazquez (2012), Hollar ve Cubero (2010) sağlık harcamalarının gelir eşitsizliğinde iyileştirici bir etkisinin olduğunu savunan çalışmalardan bazılarıdır. Sağlık hizmetlerinin kamu tarafından sunulması, gelir düzeyi düşük olan bireylerin refah düzeyini artırmaktadır. Bu bağlamda, sağlık harcamalarındaki artış, düşük gelir düzeyine sahip olan bireylerin sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmasını sağlayacak, bu durum ise gelir dağılımında düzeltici bir etki oluşturacaktır. Sağlık hizmetlerine yönelik yapılan kamu harcamalarındaki artış aynı zamanda düşük gelirli bireylerin sağlık hizmetlerine olan harcamalarını azaltacak ve bu durum da yine gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde bir etki oluşturacaktır. Bu durumun aksine çalışmada sağlık harcamaları gelir eşitsizliği üzerinde bozucu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Paulus vd. (2009)'nin yapmış olduğu çalışma ise bu sonucu destek niteliktedir. Sağlık hizmet harcamalarının beklenenin aksine gelir eşitsizliğini bozucu bir etkiye sahip olması yapısal, kurumsal ya da bu hizmetin uygulanmasına yönelik nedenlerden kaynaklanabilmekte ve ayrıca çalışmaya konu olan zaman boyutu açısından zamana bağlı karakteristik özelliklerden dolayı bu sonucun elde edilmesi söz konusu olabilir.

Çalışmada elde edilen eğitim hizmet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki bozucu bir etkiye sahip olduğu bulgusu çalışmada incelemeye konu olan zaman aralığı ve bu döneme ait karakteristik özelliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Aksoğan ve Elveren (2012), Ulusoy vd. (2015), Paulus vd. (2009) tarafından yapılan çalışmalar ise elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Callan vd. (2008) ait çalışmada eğitimin gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik etkisinin, büyük ölçüde eğitim sisteminin yapısına ve kapsamına bağlı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada hayat koşulları, sosyo-kültürel faktörler, ulaşım gibi çevresel değişkenlerin dışarıda bırakıldığı analiz çerçevesinde, eğitim harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde etkide bulunduğu ifade

edilmiştir. Elde edilen bu sonucun çalışmaya ait olan bulguları destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Afonso vd. (2005) de daha kaliteli ve verimli alanlara yönelik yapılacak olan eğitim harcamalarının ve kamu kurumlarının niteliğinin gelir dağılımında adaletin sağlanmasında yüksek bir katkı sahip olduğunu savunmuşlardır.

Sánchez ve Pérez -Corral (2018) sosyal koruma harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki nedensellik ilişkisini inceleyen çalışmalarında, gelişmekte olan ülkelerde eğitim ve sağlık harcamaları dâhil olmak üzere sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde etkide bulunduğu belirtilmiştir. Buna karşılık, gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde sağlık harcamaları hariç tutulduğunda, sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliğini artırabileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada elde edilen bulguların ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, ele alınan zaman boyutuna bağlı olarak farklılık gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Model 3'ten elde edilen sonuçlar İskandinav ülkelerinde gelir vergileri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri katkıları ve emlak vergilerinin gelir dağılımında adaleti sağlayıcı etkileri olduğunu, dolaylı vergilerin etkisinin ise belirsiz olduğunu göstermektedir. Bu durumun ise dolaylı vergilerin adaleti bozucu, dolaysız vergilerin ise gelir adaletini düzenleyici etkisini kabul eden genel teoriyle uyumlu olduğu düşünülebilir. Voto ve Ngepah (2024), Alves ve Afonso (2019), Nnamaka ve Nwanyanwu (2022), Obadić vd. (2014), Martorano (2016), Eydam ve Qualo (2024), Demirgil (2018) gelir vergileri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri katkıları ve emlak vergilerinin gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etkiye sahip olduğunu destekleyen literatür örneklerinden bazılarıdır.

Bu çalışmada, İskandinav ülkeleri örneğinde maliye politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiş; kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin alt bileşenleri ile literatüre dayandırılarak ele alınan çeşitli makroekonomik değişkenlerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri çok yönlü olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, çalışmanın amacı çerçevesinde ulaşılan sonuçlara dayalı politika önerileri ise aşağıda sıralanmıştır:

- İskandinav ülkelerinde kamu harcamalarının Türkiye'ye oranla daha yüksek seviyelerde olması ve Model 1'den elde edilen sonuçtan yola çıkarak Türkiye'de kamu harcamalarının arttırılmasının gelir eşitsizliği açısından olumlu etkiler oluşturabileceği önerisi çalışmaya ilişkin genel bir öneri olarak değerlendirilebilir. Yine Model 1'den elde edilen sonuçlar dahilinde sabit sermaye yatırımlarının İskandinav ülkelerinde gelir eşitsizliği üzerindeki düzeltici etkisi göz önünde bulundurulduğunda, yatırım politikalarının yönü ve kapsayıcılık boyutunun Türkiye'de de gelir dağılımı üzerinde de iyileştirici bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

- İkinci bölümde yer alan grafiklerden de görüldüğü üzere, İskandinav ülkelerinde kamu harcamaları içerisinde en büyük paya sahip olan alan sosyal koruma harcamalarıdır. Bu harcamalar, özellikle çalışmayacak durumda olan, ekonomik açıdan dezavantajlı bireyler ve emekliler için sağlanan destekleri kapsamaktadır. Grafikler incelendiğinde, İskandinav ülkelerinde sosyal koruma harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payının %40 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Buna karşın, Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının kamu harcamaları içindeki oranının görece düşük olduğu, üstelik 85 milyonluk nüfus yapısı ve gelir dağılımından hak ettiği payı alamayan bireylerin fazlalığı göz önüne alındığında, bu harcamaların son yıllarda daha da azalmasının önemli bir sorun teşkil ettiği söylenebilir. Özellikle emeklilere ayrılan bütçenin daraltılması, gelir eşitsizliği açısından olumsuz sonuçlar doğurmakta ve sosyal refah politikalarının etkinliğini zayıflatmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de sosyal koruma harcamalarına ayrılan payın artırılması ve sonucunda gelir dağılımında adalet düzeyinin daha iyi bir seviyeye gelebilmesi beklenen bir sonuç olacaktır.
- Türkiye ve İskandinav ülkeleri üzerinden bir karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin İskandinav ülkelerine kıyasla daha yüksek oranlarda olması gelir dağılımındaki adaleti bozucu bir etkiyi de doğurmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının artırılması gelir dağılımında düzeltici bir etki oluşturacaktır. Servet üzerinden alınacak vergiler ile gelir dağılımındaki dengenin sağlanabileceği ise kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirilebilecektir.
- İskandinav ülkelerinin gelir eşitsizliğinde Türkiye’ye kıyasla daha iyi bir durumda olmasından ve tez çalışmasında ikinci bölümde yer alan İskandinav ülkelerindeki politik yapıdan yola çıkarak Türkiye’de uygulandığında gelir dağılımındaki dengenin daha iyi bir hal alacağına yönelik politik çıkarımlarda bulunulabilmektedir.
- Öncelikli olarak Türkiye’de ekonomik istikrarın sağlanması, siyasal iktidarın kararlılığı gelir eşitsizliğini iyileştirici bir etkiyi de beraberinde getirecektir.
- Vergi sistemine ve vergi dairelerine yönelik güven düzeyinin düşük seviyelerde olması durumunda, vergi kaçırma oranlarında artış ve buna bağlı olarak vergi gelirlerinde azalış yaşanmakta ve bu da dolaylı olarak devletin gelir dağılımına yönelik düzenleyici politikalarını uygulama kapasitesini zayıflatmaktadır. İskandinav ülkelerinde vergi yapısına ve vergi dairelerine olan güvenin üst seviyede olması, mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmelerinde etkili bir rol oynamakta ve paralelinde elde edilen vergi gelirleri ile yapılan kamu harcamaları gelir dağılımında dengeyi de sağlayabilmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de vergi ve vergilendirme sistemine karşı güven oluşumu dolaylı olarak gelir dağılımında dengenin oluşumuna katkı sağlayabilecektir. Uygulanan vergi sisteminde caydırıcı cezaların olmasının vergi gelirlerindeki kaybı önleyeceği ve bunun da dolaylı olarak yine gelir eşitsizliğinde olumlu bir etki oluşturabileceği düşünülmektedir.

- Bir vergi sisteminin adaletini belirleyen temel unsurlardan biri dolaylı ve dolaysız vergilerin payıdır. Dolaylı vergilerin, bireylerin gelir ve ödeme güçleri dikkate alınmaksızın herkese aynı oranda uygulanması, düşük gelir düzeyine sahip bireyler üzerinde orantısız bir yük oluşturmaktadır. Düşük gelir düzeyine sahip olan bireylerin harcama oranlarının gelirlerine kıyasla daha yüksek olması, bu kesim üzerindeki vergi yükünü artırmakta ve gelir dağılımında adaletsizliği derinleştirmektedir (Günel, 2019: 285). Türkiye’de vergi sistemi ağırlıklı olarak dolaylı vergilere dayanmaktadır ve bu durumun da gelir eşitsizliğini artırıcı bir etki oluşturduğu düşünülmektedir. İskandinav ülkelerine bakıldığında vergi sistemlerinde dolaysız vergilerin payının daha yüksek olduğu ve bu vergilerin artan oranlı yapısıyla vergi gelirlerine daha yüksek bir katkı sağladığı görülmektedir. İskandinav ülkeleri ile Türkiye’nin vergi sitelerindeki bu farklılıktan yola çıkarak, özellikle gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin güçlendirilerek yüksek gelir grubuna sahip bireylerin vergi gelirlerine katkı sağlaması amacıyla dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının artırılması, temel tüketim mallarına yönelik uygulanan vergi oranlarının düşürülerek alt gelir grubundaki bireylerin vergi yükünün azaltılması, kayıt dışı ekonomi ile etkin bir mücadelenin sağlanabilmesi için vergi tabanının genişletilmesi ve toplanan vergi gelirlerinin düşük gelirli bireylere yönelik desteklerin artırılması amacıyla kamu harcamalarına aktarılması gibi vergi yapısına yönelik uygulanacak olan reformlar Türkiye’de gelir dağılımındaki adaletin sağlanabilmesi adına etkili olabileceği düşünülmektedir.
- Küreselleşmeyle birlikte sermayedeki yüksek esneklik durumu, sermayeye kazanç seçeneklerini rasyonel bir şekilde değerlendirme imkânı sunmuş, sermayedeki bu güç ise ülkelerin vergilendirme sistemindeki değişim ve dönüşüme yönelik ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede ise ülkeler için ikili gelir vergisi sisteminin uygulanması kendini ön plana çıkarmıştır. 2006 yılında Türk vergi sisteminde yapılan düzenlemeler Türkiye’nin ikili gelir vergi sistemine yaklaştığını göstermekte ve bu sistemin Türkiye için avantaj ve dezavantajlarının olacağı gerçeği de kaçınılmazdır (Bozatl, 2021: 101-102). İkili gelir vergisi sisteminin etkinlik ve piyasa odaklılığı gibi özelliklerinin göz önünde bulundurularak, yapılacak olan vergi tasarımı etkinliğe olabildiğince yaklaşılmalı ve adaletin de göz ardı edilmediği bir vergi yapısının oluşturulması hem ekonomik büyümeyi hem de toplumsal refahı sağlayabilecek bir vergi reformundan geçerek mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu şekilde tasarlanacak olan ikili gelir vergisi yapısının hem yatırım ortamını iyileştirebileceği hem de bu bağlamda gelir eşitsizliğini giderebileceği düşünülmektedir.
- Sabit sermaye oluşumlarının sağlık ve eğitim gibi beşerî sermayeyi güçlendirecek alanlara yönlendirilmesi, gelir dağılımında adaleti sağlayıcı bir etki oluşturacağı düşünülmektedir. Bahsedilen şekilde yapılan yatırımlar ekonomik büyümeyle birlikte dengeli bir gelir dağılımını da beraberinde getirebilecektir.

- Türkiye’de toplu iş sözleşmelerinin ve işçi sendikalarının güçlendirilerek iş gücü piyasasında dengenin daha iyi sağlanabilmesinin gelir dağılımında iyileşmeye katkıda bulunacağı düşünülmektedir.
- İskandinav ülkelerinde çalışan kadınların çocuk sahibi olmaları dolayısıyla iş piyasasından uzaklaşmalarının önüne geçilmesi adına uygulanan ve herkes tarafından kolaylıkla yararlanılabilen ‘Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı’na ilişkin politikanın Türkiye’ye uyarlanarak bir politika haline getirilmesi gelir eşitsizliğinde dengenin sağlanabilmesinde büyük öneme sahip olabileceği düşünülmektedir. Bu uygulama ile iş hayatında yer alan kadınların yine iş hayatında aktif rol almaları sağlanacak böylece hem istihdam düzeyi hem de gelir dağılımındaki adaletin sağlanabilmesi mümkün olabilecektir.
- İskandinav ülkelerinde belediyeler, gelir eşitsizliğinin çözümünde önemli bir role sahip olup özellikle eğitim ve sosyal yardım desteklerinin uygulanmasında etkin bir şekilde faaliyet göstermektedirler. Belediyeler, bu kapsam dahilinde hizmet sunumunda bulunurken STK’lar da arka planda önemli bir destekleyici role sahiptir. Böylece yerel yönetimler ve STK’lar arasındaki sistemsel iş birliği, sunulan yerel hizmetlerin etkinliğini artırmakta ve dezavantajlı gruplara ulaşılmasında güçlendirici bir rol oynamaktadır. Kaya (2012), İpek ve Çıplak (2016), yapmış oldukları çalışmalarda Türkiye’de yerel yönetimlerin sosyal yardım hizmetlerine yönelik ayrılmış oldukları bütçe payının ve bunun paralelinde gelir dağılımında eşitsizliğin giderilmesindeki verimliliğin düşük seviyelerde olmasına dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda, Türkiye’de yerel yönetimlerin bütçelerini sosyal politikalar ekseninde şekillendirmeleri, önceki yılların bütçe uygulama sonuçlarıyla karşılaştırmalı analizler yapmaları ve saha verilerine dayalı kapsamlı değerlendirmeler gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Böylece, sosyal bütçeleme yaklaşımlarının daha etkin uygulanması mümkün olacak ve kaynakların toplumsal fayda açısından en verimli şekilde kullanılması sağlanacaktır. Bu uygulama ile ilerleyen dönemlerde iller ve ülke bazında gelir eşitsizliğinin giderilmesine katkı sunulacağı düşünülmektedir.
- İskandinav ülkelerinde iskân ediniminde uygulanan kıstasların Türkiye’ye uyarlanabilmesi yine gelir dağılımındaki dengenin sağlanabilmesinde büyük bir öneme sahip olabileceği düşünülmektedir. İskandinav ülkelerinde gelir düzeyi düşük ve ev sahibi olmayan bireyler için düşük ödeme kolaylıkları hatta gelir düzeyine sahip olmayanlar için iş edinimi sağlanarak iskân sahibi olmasının yolunun açılması amacıyla yapılan uygulamaların Türkiye’ye uyarlanabilir hale getirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Ülkemizde uygulanan iskân edinimine ilişkin kıstas ve uygulamaların daha adil bir hale getirilebilmesi gelir dağılımındaki eşitsizliği önleyici bir etki oluşturacaktır.

Sonuç olarak tez çalışmasında; küresel bir sorun olarak değerlendirilen ve Türkiye’de de etkisinin fazlasıyla hissedildiği gelir eşsizliğinin çözümüne yönelik maliye politikaları bu konuda daha iyi bir konumda olan İskandinav ülkeleri kıyaslamasıyla değerlendirilmiştir. Türkiye’ye yönelik

veri kısıtının yaşanması, önerilen çözümlerin geçici ve koşullu olması sonucunu da doğurmaktadır. Ancak gelir eşitsizliğinde başarı sağlayan ve bu konuda dünya ülkeleri içerisinde üst sıralarda yer alan İskandinav ülkelerinde uygulanan maliye politikalarının Türkiye özelinde ele alınarak politik revizyon ve politika oluşumunun etkilerinin olumlu yönde olacağı kaçınılmaz bir sonuçtur. Dolayısıyla gelir ve harcamalara yönelik uygulanan politikaların farklı bir perspektiften ele alınması gelir eşitsizliği sorunu ile nasıl mücadele edilebileceğine yönelik öngörülerin oluşmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aaberge, Rolf vd. (2019), “Local Governments, i-Kind Transfers, and Economic Inequality”, **Journal of Public Economics**, 180, 103966.
- Abukan, Deniz ve Akın, Cem (2023), “Cumhuriyet Dönemi Türk Vergi Sistemi: Ana Değişimler ve Mevcut Sisteme İlişkin Gözlemler”, **Mülkiye Dergisi**, 47(6), 1675-1700.
- Adeleye, Bosede Ngozi vd. (2020), “Comparative Investigation of the Growth-Poverty-Inequality Trilemma In Sub-Saharan Africa and Latin American and Caribbean Countries”, **Heliyon**, 6(12).
- Afonso, António, vd. (2005), “Quality of Public Finances and Growth”, **ECB Working Paper**, (408).
- _____ (2010), “Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency”, **The Journal of Economic Inequality**, 8(3), 367-389.
- Aho, Simo ve Virjo, Ilkka (2002), “More Selectivity in Unemployment Compensation in Finland: Has it Led to Activation or Increased Poverty”, **Minimum Income Schemes in Europe**, Guy Standing ed., ILO.
- Ak, Gökhan (2015), “John Stuart Mill ve Bireyin Özgürlüğü”, **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(1), 37-61.
- Ak, Mehmet Zeki ve Altıntaş, Nurullah (2016), "Kuznets'in Ters U Eğrisi Bağlamında Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1986-2012", **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 2(3), 93-102.
- Akalın, Gülsüm ve Kesikoğlu, Ferdi (2007), “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Büyüme İlişkisi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 3(5), 71-87.
- Akalın, Güneri (1986), **Kamu Ekonomisi** (2. Baskı). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akalın, Güray (2021), “Gelir ve Servet Vergileri Türkiye’de Gelir Dağılımını Etkilemekte midir?”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1), 249-255.
- Akbulut, Eyüp (2021), “Türkiye’de Enflasyon, Faiz, Vergiler ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Ampirik Analiz”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 17(1), 147-169.
- Akça, Haşim ve Ela, Mehmet (2012), “Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi”, **Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21(3), 252-253.

- Akçay, Ekrem (2016), “İzlanda’nın AB Şüphesizliği: Adaylıktan Çekilme Üzerine Bir İnceleme”, **EUL Journal of Social Sciences/LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(1).
- Akdağ, Hatice (2020), **Gelir Dağılımı Teorileri Çerçevesinde Gelir Eşitsizliği Analizi**. İksad Yayınevi.
- Akdoğan, Abdurrahman (2019), **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akın, Cemil Serhat ve Aytun, Cemil (2018), “Gelir Dağılımının Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15(42), 52-81.
- Akın, Fettullah (2015), “Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımı Müdahale Gereği”, **İş ve Hayat**, 1(1), 9-24.
- Aksoğan, Gül (2012), **Türkiye’de Savunma Harcamaları, Büyüme ve Gelir Eşitsizliği, 1970-2008: Ekonometrik Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi -Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoğan, Gül ve Elveren, Adem (2012), “Türkiye’de Savunma, Sağlık ve Eğitim Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği (1970-2008): Ekonometrik Bir İnceleme”, **Sosyoekonomi**, 17(17).
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İ. Yaşar (2018a), “Gelir Dağılımında Adalet(Siz)Lik ve Gelir Eşit(Siz)Liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Coşkun Can Aktan (Ed.), **Sosyal Devlet, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, içinde** (183-203), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları: Ankara.
- Aktaş, Emin Efecan (2022), “Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve İstihdam İlişkisi: Seçili Ülkeler İçin Panel Tobit Analizi”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 40(1), 1-24.
- Alamanda, Alamanda (2020), “The Effect of Government Expenditure on Income Inequality and Poverty in Indonesia”, **Info Artha**, 4(1), 1-11.
- Albayrak, Elvan Tümerkan ve Birinci, Mehmet (2017), “Sosyal Devlet Modelleri: Sosyal Demokrat Model, İsveç-Norveç Örneği”, **Sosyal Çalışma Dergisi**, 1(1), 64-100.
- Albayrak, Özlem (2014), “Kitap İncelemesi: Eşitsizliklerin Muhteşem Dönüşü: Piketty’nin Sermaye’si ve İktisat Bilimi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 69(3), 639-654.
- Alesina, Alberto ve Rodrik, Dani (1994), “Distributive Politics And Economic Growth”, **The Quarterly Journal of Economics**, 109(2), 465-490. <https://doi.org/10.2307/2118470>
- Alfranca, Oscar ve Galindo, Miguel Angel (2003), “Public Expenditure, Income Distribution, and Growth in OECD Countries”, **International Advances in Economic Research**, 9(2), 133-139.

- Alhammadi, Hasan Y. ve Romagnoli, Jose A. (2004), "Incorporating Environmental, Profitability, Heat Integration And Controllability Considerations", **The Integration of Process Design and Control**, 17, 264.
- Alkan, Yaşar (2025), "David Ricardo'nun Görüşlerinin İktisadi Adalet Bağlamında Değerlendirilmesi", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 26(1), 169-185.
- Al-Samarrai, Samer (2003), "Financing Primary Education For All: Public Expenditure and Education Outcomes in Africa", **Inst. of Development Studies**, University of Sussex.
- Altınışik, İsa ve Peker Hasan Sencer (2008), "Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği", **KMU İİBF Dergisi**, 10(15), 101-118.
- Altunöz, Utku ve Çondur, Funda (2019), "Sosyal Güvenlik Harcamaları Gelir Dağılımında Etkin Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Nedensellik Analizi", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 15(15), 173-189.
- Alves, José ve Afonso, António (2019), "Tax Structure for Consumption and Income Inequality: An Empirical Assessment", **SERIEs**, 10(3), 337-364.
- Arendt, Jacob Nielsen ve Christensen, Mads Lybech (2024), "An Examination of Public Income Redistribution", **Review of Income and Wealth**, 70(2), 420-439.
- Armağan, Ramazan ve Dikmen, Süleyman (2015), "İskandinav Ülkeleri Vergi Sistemleri ve Gelirlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(2).
- Arpacıoğlu Özdemir, Özge (2019), "Farklı Gelir Dağılımı Türleri Çerçevesinde Türkiye'nin Bölüşüm Konusundaki Mevcut Durum Analizi", **Journal of Social and Humanities Sciences Research**, 190-202.
- Artige, Lionel ve Cavenaile, Laurent (2023), "Public Education Expenditures, Growth and Income Inequality", **Journal of Economic Theory**, 209, 105622.
- Aslan, Bengü Kayapalı (2023), "Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımına İlişkin Literatür Üzerine Bir İnceleme", **Sosyal Bilimlerde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler-V**, 71.
- _____ (2025), "Kentleşme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 23(56), 1143-1159.
- Aslanoğlu, Suphi (2008), "Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışı Ekonomiyi Azaltmaya Yönelik Çözüm Önerileri", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (39), 199-211.
- Ataer, Müge Yetkin (2021), **Gelirin Yeniden Dağılımında Maliye Politikası (OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Analiz)**. Gazi Kitabevi, Ankara.

- Aul-Mensah, G. (2018), **Essays in Economics of Health: A Developing Country Perspective**, Doctoral Thesis, LASER Doctoral School- Universities of Milan, Brescia, and Pavia.
- Ayana, Isubalew Daba (2022), “Fiscal Policy and Economic Growth in Sub-Saharan African Countries: A Systematic Review”, **Universal Journal of Finance and Economics**, 2(503). <https://doi.org/10.31586/ujfe.2022.503>
- Aydın, Atilla (2024), “Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı Mevcut Haliyle Sürdürülebilir mi?”, **İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 19-38.
- Aydoğan, Ebru Tomris (2009), “The Effects of Globalization on World income Inequality”. **Phd Dissertation**, Yeditepe University.
- Azam, Muhammad vd. (2024), “Analyzing The Impact of Fiscal and Monetary Policies on Income Distribution in Central Asian Economies”, **Journal of Central Banking Theory and Practice**, 13(3), 109-140. <https://doi.org/10.2478/jcbtp-2024-0024>
- Babones, Salvatore J. (2008), “Income Inequality and Population Health: Correlation And Causality”, **Social Science & Medicine**, 66(2008), 1614-1626. <https://doi.org/10.1016/J.Socscimed.2007.12.012>
- Baltagi, Badi H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data* (Vol. 4, pp. 135-145). Chichester: Wiley.
- Bansod, Deven vd. (2017), “Fiscal Policy, Economic Growth and Income Inequality: A Case of Indian Economy”, **Romanian Economic Journal**, 20(63), 72-88.
- Barış, Serap ve Uzay, Nispet (2019), “Yenilik ve Gelir Eşitsizliği: Kuramsal Bir Yaklaşım”, **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, 5(1), 27-47.
- Barro, Robert J. (2000), “Inequality and Growth in a Panel of Countries”, **Journal of Economic Growth**, 5, 5-32.
- Baş, Kemal (2009), “Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 18(1), 49-70.
- Başar, Selim ve Künü, Serkan (2012), “Savunma Harcamalarının İktisadi Büyümeye Etkisi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi**, 1(10), 1-30.
- Başaran, Nurgül (2023), “Kamu Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama/The Effect of Public Education Expenditure on Income Distribution: An Application on OECD Countries”, **Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi**, 7(2), 278-294.
- Bekmez, Selahattin ve Evkuran, Seran (2011), “Türkiye’de İskân, Toplum Refahı ve Çevre Koruma Hizmetlerinin Geleneksellik Endekslerinin Hesaplanması”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 10(1), 93-115.

- Bellu, Lorenzo Giovanni (2005), **Charting Income Inequality The Lorenz Curve. Easypol Resource For Policy Making**, Food And Agriculture Organization Of The United Nations (FAO).
- Bennett, Patrick ve Salvanes, Kjell (2024), "Changing Patterns of Inequality in Norway: The Roles of Gender, Education, Immigration And Unions", **Fiscal Studies**, 45(2), 205-224.
- Bhargava, Alok vd. (1982), "Serial Correlation and the Fixed Effects Model", **The Review of Economic Studies**, 49(4), 533-549.
- Björklund, Anders (1991), "Unemployment and Income Distribution: Time-Series Evidence From Sweden", **The Scandinavian Journal of Economics**, 93(3), 457-465.
- Blanchet, Thomas (2020), **Essais Sur La Distribution Des Revenus Et Des Patrimoines: Méthodes, Estimations Et Théorie [Essays On The Distribution Of Income And Wealth: Methods, Estimates, And Theory]**. Phd Dissertation, École Des Hautes Études En Sciences Sociales, Paris.
- Blomqvist, Paula ve Palme, Jokim (2020), "Universalism in Welfare Policy: The Swedish Case Beyond 1990", **Social Inclusion**, 8(1), 114-123.
- Boadway, Robin (2004), "Dual Income Tax System: An Overview", **CESifo DICE Report**, 2, 3-8.
- Bocutoğlu, Ersan (2012), **Makro İktisat: Teoriler ve Politikalar**, Murathan Yayınevi, Ankara.
- Bogedan, Claudia (2006), "Readjusting The Social Democratic Welfare State in Denmark 1973-2003", TranState Working Papers.
- Books Ngram Viewer, <https://books.google.com/ingrams/> (13.12.2024).
- Boutchenik, B. (2013). **Appréhender La Redistribution Sur Le Cycle De Vie [Understanding Redistribution Over The Life Cycle]**. Master's Thesis, École Des Hautes Études En Sciences Sociales, Paris.
- Bozatlı, Oğuzhan (2021), "İkili Gelir Vergisi Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 30(1), 92-104.
- Bozkurt, Cuma (2014), "Kayıtdışı Ekonominin Bir Değerlendirmesi ve Türkiye", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(1), 41-58.
- Bozkurt, Eda ve Altınar, Ali (2024), "OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Eşitsizliğine Etkisi: Panel Kantil Regresyon Analizi", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 20(1), 95-111.
- Breen, Rihard ve Andersen, Signe Hald (2012), "Educational Assortative Mating and Income Inequality in Denmark", **Demography**, 49(3), 867-887.

- Brown, Morton B. ve Alan B. Forsythe. (1974), “The Small Sample Behavior of Some Statistics Which Test The Equality Of Several Means”, **Technometrics**, 16(1), 129-132.
- Brown, Smith (2024), “Fiscal Policy Effects on Income Inequality in The United States”, **American Journal of Economies**, 8(1), 1-12. <https://doi.org/10.47672/aje.1789>
- Brugger, Florian ve Christian Gehrke (2018), “Skilling and Deskillling: Technological Change in Classical Economic Theory and its Empirical Evidence”, **Theory and Society**, 47, 663-689.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S., ve Çeviş, İ. (2019). Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. In Proceedings of the ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance & Extended with Social Sciences (pp. 247). Burhaniye, Balıkesir, Turkey.
- Bükey, Abdullah Miraç (2022), “Türkiye’de Ücret Politikaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğı İlişkisi”, **Alanya Akademik Bakış**, 6(3), 3109-3128.
- Bükey, Abdullah Miraç ve Çetin, Başak Işıl (2017), “Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 3(1), 103-117.
- Büyükelçiliğı, T. Oslo. (2024), Yurt Dışı Yatırım Ülke Profili Norveç 2024, <https://ticaret.gov.tr/data/.pdf> (15.03.2025).
- Callan, Tim vd. (2008), “Short-Run Distributional Effects of Public Education Transfers to Tertiary Education Students in Seven European countries”, **Education Economics**, 16(3), 275-288.
- Cammeraat, Emile (2020), "The Relationship Between Different Social Expenditure Schemes and Poverty, Inequality and Economic Growth", **International Social Security Review**, 73(2), 101-123.
- Cardoso, D. de S. (2023). Essays on Fiscal Policy, Income Inequality, and Economic Activity [Doktora tezi, Universidade de São Paulo, Faculdade de Economia, Administração, Contabilidade e Atuária]. Programa de Pós-Graduação em Economia.
- Causa, Orsetta vd. (2016), **Inequality in Denmark Through The Looking Glass**, OECD.
- Cevik, S., ve Correa-Caro, C. (2019). Growing (un)equal: Fiscal Policy and Income Inequality in China and BRIC+. Journal of the Asia Pacific Economy, 24(4), 536–554. <https://doi.org/10.1080/13547860.2019.1699985>
- Chartrand, Sébastien (2002), “Politics of Swedish Humanitarian Organizations: Exporting the Welfare State?” (No. P 02-301). **WZB Discussion Paper**.
- Checchi, Daniele ve García-Peñalosa, Cecilia (2010), “Labour Market Institutions and The Personal Distribution of Income in The OECD”, **Economica**, 77(307), 413-450.

- Chiricu, Cosmina Ștefenia (2021), "Economic Growth and Fiscal Policies in Scandinavia", **Journal of EU Research in Business**.
- Chotikapanich, Duangkamon (2008), **Modeling Income Distributions and Lorenz Curves**, Springer Science Business Media, New York.
- Cihan, Kezban Ayhan ve Ayla, Dilara (2022), "MIST Ekonomilerinde Yurtiçi Tasarruflar Üzerine Ampirik Bir Araştırma." **Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 12(23), 26-49.
- Clarke, George R. (1995), "More Evidence on Income Distribution and Growth", **Journal of Development Economics**, 47(2), 403-427.
- Claveria, O., ve Sorić, P. (2023). Inequality and Redistribution: Evidence from Scandinavian and Mediterranean countries. *Applied Economic Analysis*, 32(94), 1–22. <https://doi.org/10.1108/AEA-06-2023-020>
- Cnossen, Sijbren (1999), "Taxing Capital Income In The Nordic Countries: A Model For The European Union?", **FinanzArchiv/Public Finance Analysis**, 56(1), 18-50.
- Cowell, Frank (2011), **Measuring Inequality**. 3 Rd Edition, Oxford University Press, Oxford.
- Cowell, Frank A. (1985), "Measures Of Distributional Change: An Axiomatic Approach", **The Review Of Economic Studies**, 52(1), 135-151.
- Cowell, Frank A. ve Jenkins, Stephen P. (1995), "How Much İnequality Can We Explain? A Methodology and An Application To The United States", **The Economic Journal**, 105(429), 421-430.
- Crafts, Nicholas (2004), "Globalisation and Economic Growth: A Historical Perspective", **World Economy**, 27(1), 45-58.
- Crudu, Rodica (2015), "The Influence of Fiscal Policy on Income İnequality in European Union's Member States", **Business Systems & Economics**, 5(1), 46-60.
- Cural, Mehmet (2009), "OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 4(2), 73-97.
- Çakmak, Arzu İmren ve Tosun, Bengü (2017), "Ekonomik Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisi: Kuznets Hipotezinin Seçilmiş Ülkeler Üzerine Araştırılması", **KOSBED**, 33, 33-44.
- Çalışır, Yusuf Can (2022), **Sosyal Koruma Harcamalarının Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Oecd Ülkelerine Yönelik Ampirik Bir Değerlendirme**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışır, Yusuf Can ve Gökbayrak, Şenay (2024), "Gelir Eşitsizliğinin Azaltılmasında Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü: Avrupa Ülkelerinden Kanıtlar", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (63), 331-350.

- Çalışkan, Şadan (2010), “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, **In Journal of Social Policy Conferences**, 59, 89-132.
- Çelik, Aziz (2004), “AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım”, **Çalışma ve Toplum**, 3(3), 53-91.
- Çelik, Duygu ve Erkişi, Kemal (2022), “Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörler”, **Erciyes Akademi**, 36(1), 253-269.
- Çelik, Serdar (2008), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Maliye Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikkaya, Ali (2010), "Dual Income Tax: A Reform Option for Personal Income Tax in Turkey", **Business and Economic Horizons**, (03), 47-57.
- Çeştepe, Hamza ve Tatar, Havanur Ergün (2019), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, İstihdam ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Gelişmiş Ülkeler Örneği.” **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17(2), 123-152.
- Çetin, Hatice ve Akın, Tuğba (2022), "Seçilmiş OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme, Eşitsizlik ve Yeniden Dağılım Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme ve Asimetrik Nedensellik Analizinden Elde Edilen Kanıtlar", **Alanya Akademik Bakış**, 6(3), 2647-2665.
- Çetintaş, Hakan ve Vergil, Hasan (2003), “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonominin Tahmini”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 4(1), 15-30.
- Çırak, Ayşe Nur (2024), “Gelir Dağılımı Adaletsizliğinin Vergiler Üzerinden İncelenmesi: Panel Granger Nedensellik Analizi”, **Efil Journal of Economic Research**, 7(4), 146-170.
- Çiçek, Hüseyin Güçlü ve Çiçek, Serdar (2012), “Norveç Yerel Vergi Sistemi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 8(16), 201-221.
- Çobanoğlu, Ferit ve Yılmaz, Halil İbrahim (2019), “Türkiye’de Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelir Eşitsizliğinin Ölçümü”, **Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi**, 6(42), 2633- 2646.
- Dagorret, A. (2019). Income Inequality, Local Taxation, Education And Voting Behavior: Evidence From France, 1968-2017. Master’s Thesis, Paris School Of Economics, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne.
- Danışoğlu, Ayşe Çelikel (2004), “Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 3(6), 35-59.
- Davtyan, Karen (2016), “Interrelation Among Economic Growth, Income Inequality, and Fiscal Performance: Evidence From Anglo-Saxon Countries”, **Hacienda Pública Española Review of Public Economics**, 217(2), 37-66. <https://doi.org/10.7866/HPE-RPE.16.2.2>

- Dayar, Hatice (2022), Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinde Bütçe Giderlerinin Gelişimi Üzerine Dönemsel Bir Değerlendirme”, **Iğdır University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences**, (8), 87-104.
- De Mello, Luiz ve Tiongson, Erwin R. (2006), "Income Inequality and Redistributive Government Spending", **Public Finance Review**, 34(3), 282-305.
- De Melo Modenesi, André, vd. (2023), “Effects of Monetary Policy on Income Distribution: Evidence from Brazil”, **IE/UFRJ Discussion Paper**, 029, 1-20.
- Demirgil, Bünyamin (2018), “Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 19(2), 118-131.
- Denktaş, Evren (2012), Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri ve Eğitim: Kocaeli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derobert, Lauren ve Thieriot, Guillaume (2010), “The Lorenz Curve As an Archetype: A Historicoepistemological Study”, **The European Journal of The History of Economic Thought**, 10(4), 573-585.
- Deyshappriya, N. P. Ravindra (2017), “Impact of Macroeconomic Factors on Income Inequality and Income Distribution in Asian Countries”, **ADB Working Paper**, (696).
- Dibo, Mete (2022), “Kamu Sosyal Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği: OECD Ülkeleri Kapsamında Bir Analiz”, **JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy**, 7(2), 1-16.
- Dilber, Caner ve Hatipoğlu, Mercan (2022), “Enflasyon ve Gelir Dağılımı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Gelişmekte Olan OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7(3), 342–347.
- Dilik, Sait (1980), “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 35(01).
- Ding, Xun, Dong, Tian, Xu, Yanjie ve Zheng, Zhi (2015), "Does Economic Growth Positively Affect Income Inequality in China?", **Deakin Papers on International Business Economics**, 8(2015), 1-14.
- Dinler, Zeynel (2019), **İktisada Giriş**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- _____ (2024), **İktisat**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Dışbudak, Cem ve Süslü, Bora (2007), “Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler”, **Ekonomik Yaklaşım**, 18(65), 1-23.
- Dobson, Stephen ve Ramlogan-Dobson, Carlyn (2010), “Is There a Trade-Off Between Income Inequality and Corruption?”, **Evidence from Latin America. Economics Letters**, 107(2), 102-104.

- Doğan, Beyhan (2024), “Refah Devleti Ülkelerinde Sosyal Çalışmacı İstihdamı”, **Akademik Hassasiyetler**, 11(24), 645-670.
- Doğan, Cem ve Murat, Tek (2007), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(2), 93-119.
- Doğan, Fırat Cem (2022), 21. Yüzyılda Gelir Eşitsizliği, Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Farklı Gelir Gruplarındaki Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz, Doktora Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Doğan, Metin (2023), “Kamu Eğitim Harcamalarının Gelir Eşitsizliği ve İstihdamla İlişkisinin Panel Veri Yöntemiyle Analizi”, **Maliye Dergisi**, 184, 171-196.
- Doğanoğlu, Fatih ve Gülcü, Aslan (2001), “Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(1), 47-65.
- Doğuç, Ece (2021), Türkiye’de Sağlık Harcamaları ve Çözüm Önerisi Olarak Davranışsal İktisat”, **Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi**, 7(3), 647-664.
- Dollar, David ve Kraay, Aart (2002), “Growth is Good For The Poor”, **Journal of Economic Growth**, 7, 195-225.
- Driscoll, John C. ve Aart C. Kraay (1998), “Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data”, **Review of Economics and Statistics**, 80(4), 549-560.
- Duhs, L. Alan (2021), “Iceland: Evolution of A Small Resource-Based Economy”, **Economic Analysis and Policy**, 69, 574-584.
- Durak, Sadun ve Akalin, Güray (2022), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Belirleyicileri”, **Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi**, 6(2), 69-86.
- Durdu, Zafer (2009), “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (22), 37-50.
- Early Childhood Education and Care (2024), <https://pub.norden.org/temanord2024-504/index.html> (30.04.2024).
- Elveren, Y. Adem (2012), “Military Spending and Income Inequality: Evidence on Cointegration and Causality for Turkey, 1963–2007”, **Defence and Peace Economics**, 23(3), 289-301.
- _____ (2013), “Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 35-42.
- Emek, Ömer Fazıl (2020), **Enflasyonun Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Emirmahmutoglu, Furkan ve Kose, Nezir (2011), "Testing for Granger Causality in Heterogeneous Mixed Panels", **Economic Modelling**, 28(3), 870-876.
- Erdem, Iğın (2005), **Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu.
- Erdem, Metin vd. (2020), **Kamu Maliyesi**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Erdoğan, Mustafa ve Yenigün, Ethem (2008), Türkiye’de Sosyal Bütçe-Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?, Ed. Ahmet Buldam, Tesev Yayınları, Ekim.
- Eroğlu, Nadir vd. (2017), “OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 3(3), 335-354.
- Eser, Levent Yahya ve Genç, Murat Can (2020), “Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Örneği”, **Maliye Dergisi**, 178, 224-239.
- Espinoza, Oscar (2007), “Solving The Equity–Equality Conceptual Dilemma: A New Model For Analysis of The Educational Process”, **Educational Research**, 49(4), 343-363.
- Euronews (2024), Türkiye Gelir Dağılımı Eşitsizliğinde Avrupa’da İlk Sırada, https://tr.euronews.com/2024/03/12/gelir_dagilimi-esitsizligi-avrupa-lideri_turkiye-dunyada-130-ulke-icinde-28-sirada (03.09.2024).
- Evcim, Nurgül vd. (2019), Yoksulluk, Eşitsizlik ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Düzey-1 Örneği. **Journal of Management and Economics Research**, 17(4), 145-164.
- Eydam, Ulrich ve Qualo, Hannes (2024), “Income Inequality and Taxes–An Empirical Assessment”, **Applied Economics Letters**, 31(18), 1828-1835.
- Fırat, Meral (2021), “İskandinav Ülkelerinde Ekonomik Kriz Dönemlerinde Uygulanan Maliye Politikaları”, **International Journal of Social Humanities Sciences Research**, 8(65), 58-67.
- Fidan, İsmail ve Özgür, Erdem (2021), “Kamu Düzeni ve Güvenliğinin Sağlanmasında Güvenlik ve Köy Korucusu Paradigması”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(1), 129-161.
- Frees, Edward W. (1995), “Assessing Cross-Sectional Correlation In Panel Data”, **Journal of Econometrics**, 69(2), 393-414.
- Friedman, Milton (1937), “The Use of Ranks to Avoid the Assumption of Normality Implicit in the Analysis of Variance”, **Journal of the American Statistical Association**, 32(200), 675-701.
- Frønes, Tove Stjern vd. (2020), **Equity, Equality And Diversity in The Nordic Model of Education**, 412, Springer Nature.
- Gale, William Gale vd. (2015), “Would a Significant Increase in The Top Income Tax Rate Substantially Alter Income Inequality”, **Economic Studies at Brookings**, 3(7), 1-4.

- Ganser, Bernd ve Schindler, Dirk (2007), "Dual Income Taxation As A Stepping-Stone Towards A European Corporate Income Tax", **Intereconomics**, 42(3), 132-138.
- García-Peñalosa, Cecilia ve Turnovsky, Stephen J. (2007), "Growth, Income Inequality, and Fiscal Policy: What are the relevant trade-offs?", **Journal of Money, Credit and Banking**, 39(23), 369-394. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2879.2007.00029.x>
- Gelir Vergisi Kanunu (GVK) (1960) **T.C. Resmî Gazete**, 193, (30.12.2024).
- Genç, Murat Can vd. (2022), "Türkiye’de Kamu ve Özel Sektör Dış Borcunun Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Fourier Adl Eşbütünleşme Testi", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, (37), 2.
- Gethin, A. (2023). Essays On The Political Economy Of Global Inequality. Phd Dissertation, Paris School Of Economics, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne.
- Gezdim, Seyhat Bayrak (2023), "Avrupa Birliği Ülkelerinde Kamu Harcamaları Yakınsıyor Mu? Kulüp Yakınsama Üzerine Kanıtlar", **Sosyoekonomi**, 31(58), 443-468.
- Gini, Corrado (1912), **Variabilità E Mutabilità: Contributo Allo Studio Delle Distribuzioni E Delle Relazioni Statistiche**. [Fasc. I.]. Tipogr. Di P. Cuppini.
- Giray, Filiz (2017), "Sosyal Güvenlik Katkı Paylarının İşsizlik Üzerindeki Etkisi", **Sayıştay Dergisi**, (104), 27-44.
- Glawe, Linda ve Wagner, Helmut (2024), "Inflation and Inequality: New Evidence from a Dynamic Panel Threshold Analysis", **International Economics and Economic Policy**, 21(2), 297-309.
- Goñi, Edwin vd. (2008), "Fiscal Redistribution and Income Inequality in Latin America" (Policy Research Working Paper No. 4487). The World Bank, Development Research Group, Macroeconomics and Growth Team.
- Goudswaard, Kees ve Caminada, Koen (2014), "Private Social Expenditure and The Redistributive Impact of The Welfare State", Monica Budowski und Michael Nollert (eds.), **Private Macht im Wohlfahrtsstaat: Akteure und Institutionen**, Seismo Verlag, Zürich, 188-204.
- Govind, Yajna (2021), **Essays On Inequality And Migration: A Post-Colonial & Global Perspective**. Phd Dissertation, Paris School Of Economics, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne.
- Göcen, Serdar (2021), "Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Türkiye İçin Bölgesel Bazda Bir İnceleme", **Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi**, 6(IERFM Özel Sayısı), 247-265.
- Gökmenoğlu, Mustafa (2022), "Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Mali Tevzin Uygulamaları Açısından İncelenmesi: Norveç ve KKTC Örneği", 124-136.

- Granger, Hazael vd. (2022), **Fiscal Policy And Income Inequality: The Role of Taxes and Social Spending. ODI Report.** London, <https://www.odi.org/fiscal-policy-and-income-inequality-the-role-of-taxes-and-social-spending>
- Gregorio, Jose De ve Lee, Jong Wha (2002), “Education and Income Inequality: New Evidence From Cross-Country Data”, **Review of Income And Wealth**, 48(3), 395-416.
- Guillot, Malka (2018), *Économie De La Fiscalité Des Revenus Du Travail: Inégalité Et Redistribution [Economics of Labor Income Taxation: Inequality and Redistribution]*. Phd Dissertation, École Des Hautes Études En Sciences Sociales, Paris.
- Gustafsson, Bjorn ve Johansson, Mats (1999), “In Search of Smoking Guns: What Makes Income Inequality Vary Over Time in Different Countries?”, *American Sociological Review*, 64(4), 585-605.
- Guzi, Martin ve Kahanec, Martin (2018), “Income Inequality and The Size of Government: A Causal Analysis”, **Muni Econ Working Paper**, 02.
- Gücenmez, Tuğba ve Dogan, Metin (2024), “Güney Avrupa Refah Rejiminde Vergilerin ve Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Etkisinin Panel Veri Yöntemi ile Analizi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21(3), 1484-1498.
- Günel, Tuğay (2019), "Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama", **Yaşar Üniversitesi E-Dergisi**, 14(55), 277-287.
- Güriş, Selahattin (Ed.), (2018), **Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi**, 1. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Gürsel, Seyfettin vd. (2000), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, TÜSİAD. Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/295, İstanbul.
- Güvenoğlu, Hüseyin ve Erçakar, Mehmet Emin (2018), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, (1), 38-53.
- Güzel, Simla ve Çetin, Işın (2018), “Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Olan Etkisi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 8(2), 91-107.
- Hacıtahiroğlu Kürşad ve Aydoğan, Elvin (2016), “Gelir Dağılımının Asgari Ücretler ve Çalışma Saatleri Açısından Değerlendirilmesi”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 7(1), 148- 167.
- Handler, Joel F. (2003), “Social Citizenship and Workfare in The Us and Western Europe: From Status To Contract”, **Journal of European Social Policy**, 13(3), 229-243.
- Hatipoğlu, Osman (2021), “İsveç Devlet Düzeni ve Kamu Yönetimi Hakkında Bir Değerlendirme: Refahın Yönetimi”, **Abant Sosyal Bilimler Dergisi**, 21(3), 857-881.
- Hausman, Jerry A. (1978), “Specification Tests in Econometrics”, **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, 1251-1271.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://www.hmb.gov.tr/> (12.03.2025).

Hazman, Gülsüm Gürler (2011), “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16(1), 205-216.

Here's Your Quick Guide to the Swedish Tax System, 5 Pointers, <https://sweden.se/life/society/taxes-in-sweden> (20.12.2023).

Heshmati, Almas (2004), Inequalities and Their Measurement, Institute for the Study of Labor (IZA), <http://ssrn.com/abstract=571662>.

Heshmati, Almas ve Kim, Jungsuk (2014), A Survey of The Role of Fiscal Policy in Addressing Income Inequality, Poverty Reduction, And Inclusive Growth. Institute for the Study of Labor (IZA), <https://www.iza.org/publications/dp/8119>

Hollar, Ivanna Vladkova ve Cubero, Rodrigo (2010). **Equity and Fiscal Policy: The Income Distribution Effects of Taxation and Social Spending in Central America**. International Monetary Fund.

Holosko, Michael vd., (2009), “Social Services in Sweden: An Overview of Policy Issues, Devolution, and Collaboration”, **Social Work in Public Health**, 24(3), 210-234.

Högt Förtroende För Skatteverket Hos Allmänheten, <https://www.skatteverket.se/omoss/pressochmedia/nyheter/2023/nyheter/hogtfortroendeforskatteverkethosallmanheten.5.48cfd212185efbb440b52f7.html> (23.12.2023).

Huang, Ho-Chuan, Lin, Yi-Chen ve Yeh, Chih-Chuan (2012), "An Appropriate Test of The Kuznets Hypothesis", **Applied Economics Letters**, 19(1), 47-51.

Hunt, E. K. (2009), **İktisadi Düşünce Tarihi**. Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Library OECD, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/d8bc45d9-en.pdf?expires=1731331265&id=id&accname=guest&checksum=6AF48B854E4C5C261D326D6B49291814> (11.11.2024).

Işığışık, Erkan (1993), “Kişisel Gelir Dağılımındaki Eşitsizliği Belirlemede Kullanılan İstatistiksel Ölçüler”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(1-2), 209-230.

Işık, Nihat (2006), “Sektörel Gelir Dağılımının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, 11(9). 119 – 127.

Işık, Nihat ve Kılınç, Efe Can (2009), “OECD Ülkelerinde Vergi Yüğü ve Vergi Türleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2009(2), 147-173.

- İnneci, Ahmet ve Karabulut, Şahin (2018), “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Vergi Politikaları ve Vergi Gelirlerinin Bileşimindeki Değişim”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(2), 271-291.
- İpek, Selçuk ve Çıplak, Benan (2016), “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik ve Sosyal Bütçe Uygulamaları: Çanakkale Belediyesi Örneği”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 14(27), 201-215.
- İrdem, İsmail (2023), “Finlandiya Kalkınma Politikası ve Kalkınma Ajansları”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(4), 1620-1649.
- İskandinav, <https://www.yerbilgisi.com/iskandinavya-haritasi/iskandinav/> (17.03.2025).
- İşler, İsmail (2021), “Emlak Vergisi Uygulamasına Yeni Bir Öneri: Birden Fazla Konutu Olanlara Kademeli Emlak Vergisi”, **Vergi Raporu**, 267, 31-39.
- Jäntti, Markus ve Jenkins, Stephen P. (2010), “The Impact of Macroeconomic Conditions on Income Inequality”, **The Journal of Economic Inequality**, 8, 221-240.
- Jauch, Sebastian ve Watzka, Sebastian (2016), “Financial Development and Income Inequality: A Panel Data Approach”, **Empirical Economics**, 51, 291-314.
- Jha, Sailesh K. (1999), **Fiscal Policy, Income Distribution, and Growth** (EDRC Report Series No. 67). Asian Development Bank. ISSN 0117-0511.
- Jonsson, Gudmundur (2001), “The Icelandic Welfare State in The Twentieth Century”, **Scandinavian Journal of History**, 26(3), 249-267.
- Kalkavan, Hakan ve Ersin, İrfan (2020), “Sosyal Harcamalar İle Gelir Dağılımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: OECD Üzerine Bir Uygulama”, **Sosyal Güvence**, (17), 265-282.
- Kalkay, Duygu (2021), “Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi Uygulayan Ülkelerde Gerçekleşen Enflasyon Oranı ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25(3), 1200-1211.
- Karaaslan, İknur (2015b), “Avrupa Birliği Ülkelerinde İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 3, 297-303.
- _____ (2015a), “Avrupa Birliği Uygulamaları Çerçevesinde Türkiye İçin İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği Arayışları”, **İnsan ve İnsan**, 2(3), 18-36.
- Karakotsios, Achillefs (2020), “Examining The Relationship Between Income Inequality, Taxation And Economic Freedom: A Panel Cointegration Approach”, **Economics and Business Letters**, 9(3), 206-215.
- Karakurt, Birol ve Akdemir, Tekin (2010), “İkili Gelir Vergisi Sisteminin Adalet ve Etkinlik İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(1), 129-154.

- Karaş, Göksel (2022), “Kamu Harcamalarının AB ve Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Analizi”, **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi**, 3(1), 32-49.
- Karataş, Muhammed (2019), “Gelir Dağılımının Teorik Yapısı”, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 8(21). 53-79.
- Kaya, Nurullah (2012), “Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçe: Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Bütçesinin Değerlendirilmesi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 26(2), 157-169.
- Kazazi, Sema vd. (2022), “Doğu ve Batı Avrupa’da Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Kuznets Ters U Hipotezi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 18(1), 244-276.
- Kazgan, Gülten (1984), **İktisadi Düşünce ya da Politik İktisadın Evrimi**. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kentor, Jeffrey, Jorgenson, Andrew K. ve Kick, Edward (2012), "The 'New' Military and Income Inequality: A Cross-National Analysis", **Social Science Research**, 41(3), 514-526.
- Khan, Rana Ejaz Ali ve Hashmi, Bushra Jabeen (2015), “Fiscal Policy and Income Inequality in Pakistan: An ARDL Approach”, **European Journal of Economic Studies**, 13(3), 161-174.
- Khan, Zulfiqar ve Khan, Muhammad Azam (2023), **Do Fiscal and Monetary Policies Contribute to Income Distribution? Empirical Evidence from Central Asian Countries**, Preprint (Version 1)
- Kılıç, Ramazan ve Gökçeli, Emre (2024), “Gelir Eşitsizliğine İnsani Gelişme Endeksi Yönüyle Yeni Bir Bakış Açısı”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(29), 214-242.
- Klein, Luca Capella (2024), **Do Fiscal Rules Influence Income Inequality? Evidence From Advanced And Emerging Economies**, Master’s Dissertation, Universidade Federal de Minas Gerais, Faculdade de Ciências Econômicas, Belo Horizonte, Brazil.
- Koçak, Orhan, Kavi, Ersin ve Es, Muharrem (2017), "Bilgi Toplumu Perspektifinde Refah Devleti: Finlandiya Modeli", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(13), 48-75.
- Kohlscheen, Egon vd. (2021), “Income Inequality and The Depth of Economic Downturns”, **Economics Letters**, 202, 109934.
- KPMG (2019), Minimum Wage Requirements Within Europe in The Context of Posting of Workers, KPMG in Romania. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/2019/minimum-wage-survey-2019.pdf> (22.11.2023).
- Kreiner, Claus Thustrup ve Svarer, Michael (2022), "Danish Flexicurity: Rights and Duties", **Journal of Economic Perspectives**, 36(4), 81-102.

- Kubar, Yeşim (2011), “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), 227-246.
- Kurşun, Arzu ve Rakıcı, Cemil (2014), “Türkiye ve Sosyal Refah Devletlerindeki Sağlık Harcamalarının Analizi”, **İnsan Hakları Yıllığı**, 32, 77-105.
- Kurtipek, Rıdvan (2011), **Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Kutbay, Hüseyin (2024), “Mali Yüklerin Gelir Dağılımı Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Seçili OECD Ülkeleri İçin Ampirik Bir Analiz”, **Journal of History School**, (XLVIII), 3710-3728.
- Kuznets, Simon (1955), “Economic Growth and Income Inequality”, **The American Economic Review**, 45(1), 1-28.
- Küçükkalay, Mesut (2011), **İktisadi Düşünce Tarihi**. Beta Yayıncılık, Yayın No: 2521, İstanbul.
- Küçükkoğlu, Mahmut ve Ercan, Hüseyin (2019), “Norveç’te Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, **OPUS International Journal of Society Researches**, 11(18), 2275-2308.
- Lahelma, E. ve Karisto, A. (1993), “Morbidity and Social Structure: Recent trends in Finland”, **The European Journal of Public Health**, 3(2), 119-123.
- Laila, Nisful (2016), “The Impact of Fiscal Policy on Income Inequality and Economic Growth: A Case Study of District/City in Java”, **Journal of Indonesian Applied Economics**, 6(2), 6.
- Larsson, Bengtsson vd. (2012), “Transnational Trade Union Cooperation in The Nordic Countries Management Revue”, **The International Review of Management Studies**, 23(1), 32-48.
- Law, Chee-Hong ve Soon, Siew-Voon (2020), “The Impact of Inflation on Income Inequality: The Role of Institutional Quality”, **Applied Economics Letters**, 27(21), 1735-1738.
- Lee, HaeYoung (2013), “Empirical Analysis on The Determinants of Income Inequality in Korea”, **International Journal of Advanced Science and Technology**, 53, 95-108.
- Lee, Kun (2024), “Varying Effects of Public Pensions: Pension Spending and Old-Age Employment Under Different Pension Regimes”, **Journal of European Social Policy**, 34(1), 3-19.
- Leth-Petersen, Søren ve Sæverud, Johan (2024), “Inequality in Denmark, 1987–2021”, **Fiscal Studies**, 45(2), 173-185.
- Levene, Howard (1960), “Robust Tests for Equality of Variances”, **Contributions to Probability and Statistics**, 278-292.
- Lin, Jian, vd. (2019), “A Review of Urban Forest Modeling: Implications for Management and Future Research”, **Urban Forestry & Urban Greening**, 43, 126366.

- Lordemus, Samuel (2013), **Evaluating The Efficiency of The Tax Incentives Toward Corporate Philanthropy**, Master's Thesis, Paris School of Economics, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne.
- Lorenz, M. O. (1905), "Methods of Measuring The Concentration of Wealth", **Publications of The American Statistical Association**, 9(70), 209-219.
- Luo, Weijie (2018), **Essays on Inequality and Fiscal Policy**, PhD Thesis, University of York, Economics.
- Magnani, Elisabetta (2000), "The Environmental Kuznets Curve, Environmental Protection Policy and Income Distribution", **Ecological Economics**, 32(3), 431-443.
- Magwedere, Margaret Rutendo ve Godfrey, Marozva (2022), "Monetary Policy and Inequality Links: Should Central Banks be Concerned?", **Global Business Review**, 0(0).
- Malinen, Tuomas (2012), "Estimating The Long-Run Relationship Between Income Inequality and Economic Development", **Empirical Economics**, 42, 209-233.
- Malla, Manwar Hossein ve Pathranarakul, Pairote (2022), "Fiscal Policy and Income Inequality: The Critical Role of Institutional Capacity". **Economies**, 10(5), 115.
- Martinez-Vazquez, Jorge.vd. (2012), "The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence From A Large PanelOf Countries", **Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series**, (12-30).
- Martorano, Bruno (2016), "Taxation and Inequality in Developing Countries: Lessons from the Recent Experience of Latin America", **United Nations University World Institute for Development Economics Research Working Paper**, 98, 1-24.
- Martorano, Bruno (2018), "Taxation and Inequality in Developing Countries: Lessons From The Recent Experience of Latin America", **Journal of International Development**, 30(2), 256-273.
- Marx, Karll (2019), **Kapital Cilt: I: Ekonomi Politîğın Eleştirisi**, (Vol. 1). Yordam Kitap, İstanbul.
- Mehrara, Mohsen ve Esfahani, Pourya (2016), "The Relationship Between Income Distribution And Tax Structure in The Selected Countries", **Journal of Tax Research**, 23(28), 0-0.
- Mendoza-González, Miguel Ángel, vd. (2024), "Regional Per Capita Income Inequality and Fiscal Policy in Mexico, 1989–2021", **The Annals of Regional Science**, 73, 1681-1699.
- Mengden, Alex (2023), **International Tax Competitiveness Index 2023**, Tax Foundation, October, 18.
- Meo, M. S. vd. (2018), "Asymmetric Impact of Inflation and Unemployment on Poverty in Pakistan: New Evidence From Asymmetric ARDL Cointegration", **Asia Pacific Journal of Social Work and Development**, 28(4), 295-310.

- Milanovic, Branko vd. (2001), **Democracy and Income Inequality: An Empirical Analysis**, Available at SSRN 253368.
- Ministry of Finance Finland (2024). Ministry Of Finance , Finland, <https://vm.fi/en/tax-system> (16.03.2025).
- Modalsli, [Jørgen](#) (2018), “The Regional Dispersion of Income Inequality in Nineteenth-Century Norway”, **Explorations in Economic History**, 67, 62-79.
- Monnin, Pierre (2014), “Inflation and Income Inequality in Developed Economies”, **CEP Working Paper Series**.
- Morelli, Salvatore ve Atkinson, Anthony (2015), “Inequality and Crises Revisited”, **Economia Politica**, 32, 31-51.
- Muñelo-Gallo, Leonel ve Roca-Sagalés, Oriol (2011a), “Economic Growth, Inequality and Fiscal Policies: A Survey of The Macroeconomics Literature”, In R. L. Bertrand (Ed.), **Theories and Effects of Economic Growth**, içinde 99-119, Nova Science Publishers.
- _____ (2011b), “Economic Growth and Inequality: The role of Fiscal Policies”, **Australian Economic Papers**, 50(2), 74-97.
- _____ (2013), “Joint Determinants of Fiscal Policy, Income Inequality and Economic Growth”, **Economic Modelling**, 30, 814-824.
- Musibau, Hammed Oluwaseyi vd. (2024), “Exploring The Fiscal Policy–Income Inequality Relationship With Bayesian Model Averaging Analysis”, **Economic Change and Restructuring**, 57(1), 21.
- Ncube, Mthuli vd. (2014), Inequality, Economic Growth and Poverty in The Middle East and North Africa (MENA), **African Development Review**, 26(3), 435-453.
- Norden, (2024), <https://www.norden.org/en> (07.03.2024).
- Niehues, Judith (2010), “Social Spending Generosity and Income Inequality: A Dynamic Panel Approach”, **SOEP Paper**, (336).
- Nnamaka, Uzoma Chidoka ve Nwanyanwu, Kingdom Uchenna (2022), “Investigating Taxation and Income Inequality in Nigeria”, **African Journal of Business and Economic Development**, 2782 (7658).
- Nordic Economic Policy Review, <https://nordregio.org/research/nepr/> (30.04.2023).
- Nordic Statistics, Database, <https://www.nordicstatistics.org/> (01.04.2023)
- Nordisk Samarbejde, Fakta om Danmark, <https://www.norden.org/da/information/fakta-om-danmark> (30.04.2024).

- Nordisk Samarbejde, Fakta om Finland, <https://www.norden.org/da/information/fakta-om-finland> (03.05.2024).
- Nordisk Samarbejde, Fakta om Island, <https://www.norden.org/da/information/fakta-om-island> (02.05.2024).
- Nordisk Samarbejde, Fakta om Norge, <https://www.norden.org/da/information/fakta-om-norge> (03.05.2024).
- Nordisk Samarbejde, Fakta om Sverige, <https://www.norden.org/da/information/fakta-om-sverige> (25.04.2024).
- Nordisk Samarbejde, Økonomi i Norden, <https://www.norden.org/da/information/oekonomi-i-norden> (29.04.2024).
- Nordisk Samarbejde, Om Nordisk Råd, <https://www.norden.org/da/information/om-nordisk-raad> (29.04.2024).
- Nordisk Samarbejde, State of the Nordic Region 2020, <https://www.norden.org/da/nordicregion2020> (01.05.2024).
- Noyan, Emrah ve Avşarlıgil, Nuri (2017), **Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Dolaylı ve Doğrudan Vergi Politikaları Üzerinden Müşevvik Sorunun Ekonometrik Analizi**. Alanya Akademik Bakış, 1(3), 49-59.
- Obadić, Alka vd. (2014), “The Effects of Tax Policy and Labour Market Institutions on Income Inequality”, **Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta u Rijeci: Casopis Za Ekonomsku Teoriju i Praksu**, 32(1), 121-140.
- OECD (2022), <https://Data.Oecd.Org/Gdp/Gross-Domestic-Product-Gdp.Htm> (05.05.2022).
- ____ (2023), **OECD Economic Surveys: Sweden 2023**, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ceed5fd4-en>.
- ____ (2023), **Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators**, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/678055dd-en>. (30.11.2024).
- ____ (2023a), General Government Revenue (indicator). Doi: 10.1787/B68b04ae-En (Accessed On 10 May 2023). <https://Data.Oecd.Org/Gga/General-Government-Revenue.Htm#Indicator-Chart>
- ____ (2023aa), OECD (2023), Income Inequality (Indicator). Doi: 10.1787/459aa7f1-En (Accessed On 17 May 2023) <https://Data.Oecd.Org/Inequality/Income-Inequality.Htm>
- ____ (2023b), General Government Spending (indicator). Doi: 10.1787/A31cbf4d-En (Accessed On 10 May 2023) <https://Data.Oecd.Org/Gga/General-Government-Spending.Htm#Indicator-Chart>

- _____ (2024), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 04 June 2024)
<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>
- _____ (2025), <https://www.oecd.org/en/topics/tax-policy.html> (04.02.2025).
- _____ <https://www.oecd.org/> (02.03.2023).
- _____ (2023), **Tax Policy Reforms 2023**. OECD Publishin Paris(16.03.2025).
- Okeke, Angela vd. (2021), “Austerity Effects on National Output and Income Inequality: A Systematic Literature Review”, **Review of Economics**, 72(2), 97-148.
- Oktay, Duygu Serin (2019). Enflasyon Ve İşsizliğin Gelir Eşitsizliği Üzerine Asimetrik Etkisi: Türkiye Örneği. [Konferans sunumu]. International Conference on Eurasian Economies, Famagusta, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. <https://www.avekon.org/papers/2309.pdf>
- Our World in Data, The history of global economic inequality, <https://ourworldindata.org/the-history-of-global-economic-inequality> (14.12.2024).
- Owings, Ashley (2010), “Theoretical and Empirical Analysis of Income Inequality and Wage Differentials: A Comparison Between The United States And Guatemala”, **LIS Working Paper Series**, No. 553, Luxembourg Income Study (LIS), <https://hdl.handle.net/10419/95508>
- Öcal, Fatih Mehmet (2008), “1980 Sonrası Uygulanan Gelir Dağılımı Politikaları İle Gelir Dağılımının Değişimi Ye Türkiye Ekonomisine Olan Etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 10(1-2), 263-278.
- Özbaran, M. Hakan (2004), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, (53), 115-138.
- Özcan, Kübra Akyol (2023), “Kadın İstihdamı ve Kişi Başına GSYH’nin Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ve Türkiye’de Panel Moderatör Etki Analizi”, **Journal of Academic Value Studies**, 9(3), 162-181.
- Özdemir, M. Çağlar (2019), **Özellikli Objektif Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri Üzerine Değerlendirmeler**. İçinde: O. Metin (Ed.), Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar III, 35-54.
- Özdemir, Özge (2021), “Kamu Eğitim Harcamaları ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği Üzerine Bir Nedensellik Analizi: Türkiye Örneği”, **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 8(3), 576-592.
- Özden, Büşra vd. (2023), “Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz”, **Maliye Çalışmaları Dergisi**, (70), 84-104.
- Özel, Hasan Alp (2012), “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri.” **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(1), 63-72.

- Özgüler, Verda Canbey (2014), **Gelir, Servet ve Yoksulluk**, Cinius Yayınları.
- Özkar, Mehdi Can (2022), “Refah Devleti Anlayışının Gelişimi, Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Bir İçerik Araştırması: AB ve OECD Üzerinden Bir İnceleme”, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi**, 5(2), 24-37.
- Özsoy, Dilek (2024), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Çalışmaları ve Gelir Dağılımında Sosyal Transferlerin Etkisinin Türkiye Ve Avrupa Birliği Karşılaştırması”, **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (27), 356-372.
- Özsoy, O. (2008), “Government Budget Deficits, Defence Expenditure and Income Distribution: The Case of Turkey”, **Defence and Peace Economics**, 19(1), 61-75.
- Öztunç, Oğuz ve Bayrakdar, Seda (2024), “Kırılgan Beşli Ülkelerinde Gelir Dağılımının Dinamikleri: Ampirik Bir Uygulama”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 87, 89-103.
- Öztürk, Esra (2015), **Education And Income Inequality in Turkey: New Evidence From Panel Data**, Master’s Thesis, Istanbul Technical University, Graduate School Of Arts And Social Sciences.
- Öztürk, Nazım ve Göktolga, Z. Gökalp (2010), “Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, 2(34), 3-25.
- Pal, D., Chakraborty, C., ve Ghose, A. (2020). Joint Estimation of Fiscal Policy, Income Inequality, Trade, and Economic Growth: Evidence from an Emerging Market Economy. In *The Gains and Pains of Financial Integration and Trade Liberalization* (pp. 89–100). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78973-999-220191014>
- Pareto, Vilfredo (1897), “Quelques Exemples D’application Des Méthodes D’interpolation À La Statistique”, **Journal De La Société De Statistique De Paris**, 38, 367-379.
- Parlak, Çağrı ve Küçükkuş, Zeki (2017), "Güney Avrupa Refah Rejiminde Güvenceli Esneklik: İspanya ve Türkiye Karşılaştırması", **Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)**, 3(12), 2389-2411.
- Paulus, Alari vd. (2010), “The Distributional Impact of In-Kind Public Benefits in European Countries”, **Journal of Policy Analysis and Management**, 29(2), 243-266.
- Pearce, David ve Palmer, Charles (2001), "Public and Private Spending For Environmental Protection: A Cross Country Policy Analysis", **Fiscal Studies**, 22(4), 403-456.
- Peçe, Mehmet Akif, Ceyhan, M. Said ve Akpolat, Ahmet (2016), “Türkiye’de Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz.” **Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(Özel Sayı 1), 135-148.
- Pehlivan, Muhammed Seyid (2009), **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.

- Persson, Torsten ve Tabellini, Guido (1991), "Is Inequality Harmful for Growth", **American Economic Review (June 1994)**, 84(3), 600-621.
- Pesaran, M. Hashem (2004), **General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels**, **University of Cambridge, Faculty of Economics**, Cambridge Working Papers in Economics No. 0435
- _____ (2007), "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence", **Journal of Applied Econometrics**, 22(2), 265–312. <https://doi.org/10.1002/jae.951>
- Petrov, Grigory (2012), **Beyaz Zambaklar Ülkesinde** (Çev. Ali Haydar), Şule Yayınları, İstanbul.
- Pickett, Kate E. ve Wilkinson, Richard G. (2015), "Income Inequality and Health: A Causal Review", **Social Science & Medicine**, 128, 316-326.
- Piketty, Thomas (2014), **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**, (Çev: Hande Koçak), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- _____ (2024), **Doğa, Kültür ve Eşitsizlik**, (Çev. Doğukan, A.T. ve Dağ, F.), 1. Baskı, Kronik Kitap Yayın Evi.
- Polat, Mehmet Ali (2021), "Vergilendirme Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: AB Ülkeleri ve Türkiye İçin Yeni Nesil Bir Panel Veri Analizi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 12(29), 131-148.
- Quaiser-Pohl, Cladua (2013), "Diversity İn Education And The Concept of "Diversity" as a Topic For Educational Science Studies", **Diversity And Diversity Management in Education-A European Perspective**, içinde 9-22.
- Quinonez, Pablo (2024), "Social Spending and Income Inequality in Latin America: A panel data Approach", **Social Policy and Society**, 23(3), 565-692.
- Rakıcı, Cemil ve Kurşun, Arzu (2016), "Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi", **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, 2(2), 135-156.
- Ricardo, D. (1817). On Rent. The Economics OF Structural Change, 1.
- Ridzuan, Sulhi (2019), "Inequality and The Environmental Kuznets Curve", **Journal of Cleaner Production**, 228, 1472-1481.
- Roikonen, Petri (2022), "Income Inequality in Finland, 1865-2019", **Scandinavian Economic History Review**, 70(3), 234-251.
- Sameti, Majid ve Rafie, Leila (2010), "Interaction of İncome Distribution, Taxes and Economic Growth", **Iranian Economic Review**, 14(25), 67-81.

- Sánchez, Angeles ve Pérez-Corral, Antonio L (2018), “Government Social Expenditure and Income Inequalities in the European Union”, **Hacienda Pública Española**, 227(4), 133-156.
- Sandmo, Agnar (2013), “The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in The History of Economic Thought”, **Discussion Paper**, Institutt For Samfunnsøkonomi, 1-104.
- Sandmo, Agnar (2015), “The Principal Problem In Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought”, **Handbook of Income Distribution**. (2), 3-65.
- Santarelli, Enrico ve Paolo Figini (2002), **Does Globalization Reduce Poverty?** Some Empirical Evidence For The Developing Countries.
- Santos, Vladimir F. vd. (2009), “Effects of Alternative Policies on Income Redistribution: Evidence from Brazil”, **Development Policy Review**, 27(5), 601-616.
- Sarı, Ramazan (2003), “Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 58(02).
- Schratzenstaller, Margit (2004), "Towards Dual Income Taxes-A Country-Comparative Perspective", **CESifo Dice Report**, 2(3), 23-30.
- Schumpeter, J. (1934), **Innovation: The Theory Of Economic Development**, Entrepreneurship, Edward Elgar, Cheltenham.
- Sen, Amartya (1997), **On Economic Inequality**. Oxford University Press.
- Siami-Namini, Sima ve Hudson, Darren (2019), “Inflation and Income Inequality in Developed and Developing Countries”, **Journal of Economic Studies**, 46(3), 611-632.
- Sila, Urban ve Hemming, Philip (2020), “Maintaining High Employment in Norway”, **OECD Economics Department Working Papers**, No. 1598, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/7e1993a1-en>.
- Sipahi, Banu Beyaz (2021), “Türkiye’de Eğitim Harcamaları Gelir Dağılımı ve Enflasyon İlişkisi: Eşbütünleşme Analizi”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, 11(2), 553-567.
- _____ (2021), “Türkiye’nin Sağlık Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerinde Asimetrik Etkisi”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, 24(2), 33
- Skatteverket, Svar på vanlig frågor, <https://www.skatteverket.se/privat/etjansterochblanketter/svarpavanligafragor/inkomstavgift/privattjansterinkomsterfaq/narskamanbetalastatliginkomstskattochhurhogarden.5.10010ec103545f243e8000166.html> (23.12.2023).
- Smith, Adam (2014), **Milletlerin Zenginliği**, (Çev. H. Derin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Solt, Frederick, Standardized World Income Inequality Database, <https://fsolt.org/swiid/>

- Sözen, Hilmi (2024), “Engellilik Perspektifinde İskandinav Ülkeleri: Danimarka ve İsveç’te Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemelerin Karşılaştırılması”, **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi**, 7(12), 93-131.
- StataNordic, <https://www.statanordic.com/> (01.02.2025).
- Strigén, Jakob (2023), “Social Policy from Above?: Europeanisation of Swedish Social Policy 1990-2019.
- Sümer, Kutluk Kağan (2006), “White’ın Heteroskedisite Tutarlı Kovaryans Matrisi Tahmini Yoluyla Heteroskedasite Altında Model Tahmini”, **Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal**, (4), 17-24.
- Şengür, Mehmet (2020), "Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Üzerine Panel Veri Analizi", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 15(1), 331-346.
- Şenkal, Abdulkadir ve Sarıpek, Doğa Başar (2007), “Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (14), 146-175.
- Şerbetçi, Gamze (2015), “Türkiye’de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(1), 93-116.
- Şimşek, Muammer (2000), “Bütçe Açıklarının Finansmanı ve Ekonomik Etkileri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (16), 49-73.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, **Çevre Koruma Harcamaları** <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/cevre-koruma-harcamalari-i-85708> (16.03.2025).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Danimarka Ekonomisi, <https://www.mfa.gov.tr/danimarka-ekonomisi.tr.mfa> (25.01.2024).
- Tabar, Çağlayan (2023), “Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi”, **International Journal of Public Finance**, 8(1), 67-84.
- Taghizadeh, Hesary vd. (2020), “The Impact of Monetary and Tax Policy on Income Inequality in Japan”, **The World Economy**, 43(10), 2600-2621.
- Taşdemir, Yakup ve Türgay, Timur (2021), “Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Azaltılmasında Çevre Vergilerinin Rolü: OECD Ülkeleri Çerçevesinde Ampirik Bir Çalışma”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(2), 1-28.
- Tavani, Daniele ve Zamparelli, Luca (2017). Endogenous technical Change in Alternative Theories of Growth and Distribution. *Journal of Economic Surveys*, 00(00), 1-32. <https://doi.org/10.1002/9781119483328.ch6>.

- Taxation, OECD. (2025). İzlanda'nın Vergi Politikaları ve Uluslararası Karşılaştırmalar. <https://www.oecd.org/en/topics/taxation.html> (16.03.2025).
- Te Velde, Dirk ve Morrissey, Oliver. (2004). "Foreign Direct Investment, Skills and Wage Inequality In East Asia." **Journal of the Asia Pacific Economy**, 9(3), 348-369.
- Teyyare, Erdoğan ve Sayaner, Kübra (2018), "Türkiye’de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısından Analizi ve Çözüm Önerileri", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8(16), 309-334.
- Thalassinou, Eleftherios vd. (2012), "Income Inequality and Inflation in the EU", **European Research Studies Journal**, 15(1), 127-140.
- Theil, H. (1967), **Economics And Information Theory**, North-Holland Publishing Company, Amsterdam.
- Therborn, Göran (2020), "Sweden’s Turn to Economic Inequality, 1982–2019", **Structural Change and Economic Dynamics**, 52, 159-166.
- Thornton, John (2001), "The Kuznets Inverted-U Hypothesis: Panel Data Evidence From 96 Countries", **Applied Economics Letters**, 8(1), 15-16.
- Tokatlıoğlu, Mircan ve Selen, Ufuk (2017), **Maliye Politikası**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Toprak, Düriye ve Şataf, Ceyda (2023), "Danimarka’nın Refah Göstergeleri Üzerine Bir İnceleme", **Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(1), 1-16.
- Topuz, Seher Gülşah (2021), "Türkiye’de Bütçe Açığı, Kamu İç Borcu ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi", **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 8(1), 75-90.
- Topuz, Seher Gülşah ve Doğan, Esra (2020), "Transfer Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", **İzmir İktisat Dergisi**, 35(3), 549-562.
- Tunçer, Polat (2019), "ABD’de Kamu Yönetiminin Çocuk İstismar ve İhmalini Önleme Çalışmaları", **Researcher**, 7(2), 132-166.
- Turhan, Salih (1993), **Vergi Teorisi ve Politikası**. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/> (22.11.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, <https://www.invest.gov.tr/tr/investment-guide/sayfalar/tax-guide.aspx> (26.03.2024).
- Türkiye Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, IV. Çeyrek: Ekim- Aralık, 2022, <https://data.tuik.gov.tr/> (14.02.2025).

- TÜSİAD. (2020), **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB ile Karşılaştırma. İstanbul, TÜSİAD-T/2000-12.**
- Ubay, Birol (2013), “Danimarka Gelir Vergisi Sistemi”, **Vergi Raporu**, 160, 116-124.
- Ulu, Mustafa İlker (2018), “The Effect of Government Social Spending on Income Inequality in OECD: A Panel Data Analysis”, **Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, 1(3), 184-202.
- Ulusoy, Ahmet vd. (2015), “Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, 1(2), 45-75.
- Ulutürk, Süleyman ve Ersezer, Devrim (2011), “Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, (47), 87-105.
- Us, Vuslat (2005), “Kayıtdışı Ekonomi”, **İktisat İşletme ve Finans**, 20(230), 95-109.
- Uygur, Koray ve Han, Volkan (2021), “Finansal Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı İlişkisi: G10 Ülkeleri İçin Panel Kantil Regresyon Analizi”, **Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel Sayısı), 11-30.
- Uysal, Soner ve Vatansever Deviren, Nursen (2016), “Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliğine Olan Etkisinin Analizinde Yeni Bir Yöntem: Küresel Gelir Dağılımı Endeksi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9(44), 1250-1251.
- Ünsal, Erdal M. (2017a). **Makro İktisat**, Murat Yayınları, Ankara.
- Ünsal, Erdal M. (2017b), **Makro İktisat** (11. Baskı), Murat Yayınları, Ankara.
- Üzümcü, Adem ve Korkat, Mustafa (2014), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012)”, **Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi**, 5(8), 135-166.
- Viaene, Jean Marie ve Zilcha, Itzhak (2003), **Human Capital Formation, Income Inequality, And Growth**, MIT Press, Cambridge MA, 89-117.
- Voto, Tewa Papy ve Ngepah, Nicholas (2024), “Personal Income Tax, Redistribution and Income Inequality in Sub-Saharan Africa”, **International Review of Economics**, 71(2), 205-223.
- Wang, Chen vd. (2012), “The Redistributive Effect of Social Transfer Programmes and Taxes: A Decomposition Across Countries”, **International Social Security Review**, 65(3), 27-48.
- Wang, Chen ve Caminada, Koen (2011), "Disentangling Income Inequality and The Redistributive Effect of Social Transfers and Taxes in 36 Lis Countries", **Department of Economics Research Memorandum**, 2011, 1-53.

- Werner, Jan ve Shah, Anwar (2005), "Equalisation and Local Taxation in Denmark, Norway and Sweden". **Workin Paper**.
- Wiborg, Øyvind N. ve Hansen, Marianne N. (2018). The Scandinavian Model During Increasing Inequality: Recent Trends in Educational Attainment, Earnings and Wealth Among Norwegian Siblings, **Research in Social Stratification and Mobility**, 56, 53-63.
- Wilthagen, Ton ve Tros, Frank (2004), "The Concept of 'Flexicurity': A New Approach To Regulating Employment and Labour Markets", **Transfer: European Review of Labour and Research**, 10(2), 166-186.
- Wolde-Rufael, Yemane (2016), "Defence Spending and Income Inequality in Taiwan", **Defence and Peace Economics**, 27(6), 871-884.
- Yalçın Elif vd., (2024), "Gelir Dağılımı ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi", **Journal of Accounting and Taxation Studies**, 17(1), 35-50.
- Yaşar, Sema (2022), **Fonksiyonel Açıdan Türkiye’de Gelir Dağılımı**. Nobel Bilimsel Eserler.
- Yaşar, Sema ve Gürbüz, Berivan (2024), "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi", **Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)**, 7(3), 268-283.
- Yayla, Nihal ve Tülümce, Sevinç Yaraşır (2017), "Türkiye’de Kamu Harcamalarının Bileşenleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Wagner ya da Keynes?", **Social Sciences**, 12(4), 163-184.
- Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2018), **Panel Veri Ekonometrisi** (Panel Data Econometrics). Beta Basım Yayın, İstanbul.
- _____ (2021), **Panel Veri Ekonometrisi**, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- _____ (2023), **İleri Panel Veri Ekonometrisi**, Genişletilmiş 5. Baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Seda ve Gültekin-Karakaş, Derya (2019), "Türkiye’de Eğitim Eşitsizliğinin Farklı Yüzleri", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(2), 271-292.
- Yılmaz, Tuğba (2023), "Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Etkisinin Analizi: Türkiye İçin Ampirik Bir Çalışma", **Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 4(2), 36-45.
- Yılmaz, Yiğit (2020), "İskandinav Ülkelerinde Ekonomi ve Uygulanan Vergi Sistemi Üzerine Genel Bir Bakış", **Vergi Raporu**, 245, 143-160.
- Yue, Ho Yin (2011), "Income Inequality, Economic Growth and Inflation: A Study on Korea", **International Journal of Economics and Research**, 2(5), 14-21.

- Yüce, Mehmet (2002), “Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, (23), 1-38.
- Yücel, Kadriye Gül (2019), “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Asgari Ücret Uygulamasının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”, **Politik Ekonomik Kuram**, 3(2), 338-364.
- Zhu, Yu vd. (2022), “Assessing The Relationship Between Poverty And Economic Growth: Does Sustainable Development Goal Can Be Achieved?”, **Environmental Science and Pollution Research**, 29(19), 27613-27623.

ÖZGEÇMİŞ

Kevser ŞENOCAK, 2000 yılında Vali Recep Yazıcıoğlu İlköğretim Okulu'nu; 2004 yılında Yabancı Dil Ağırlıklı Erzincan Milli Piyango Anadolu Lisesi'ni; 2008 yılında Selçuk Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nü tamamladı. 2014 yılında Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nı bitirdi. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı'nda Doktora Programına başladı. 2011 yılından itibaren Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Üzümlü Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

ŞENOCAK, bekar olup İngilizce bilmektedir.